

Kaz Tüyü

Değerli okuyucular bu çalışmamız da Arap milleti olarak anılan toplumun kökenini araştıracağız. Bazı zamanlarda İ.Ö iddialara da bakacağız. Farklı kaynaklar ışığında, Arap toplumu olarak günümüzde adlandırılan erken dönem köçer veya konar köçer kabileler, kendilerine özgü bir dine sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu topluluk aslında aynı kökten olup iki farklı bölgeden gelen kabilelerdir. Bu iki kabile, günümüzde Yaudi ve Arab "Y'atreb-Y'erack " adı altında birleşmiştir. Arkeolojinin de bizlere sunduğu gibi bakacak olursak Yaudi sadece siyasi , coğrafi bir bölge adı olmakla beraber, bir toplumu temsil etmemektedir. Yahudilerin kendi hikayelerinden bakacak olursak Musa'nın Yüce bir dağa çıkması , Tanrıdan kanunları , yasaları , emirleri alması, bu topluluklarda bir dağ kültürünün olduğunu belirtir. Hazar bölgesinde iki farklı dağın ismi neden Yagog ve Magogdur? Yahudiler hangi güzergahları kullanarak Avrupa'ya geçiş yapmış ve kıtasında nasıl dağılım göstermiştir ? M.Ö 'İlşu-Nail'. (4250) kimdir ? Yahudilerin hikayelerinde ki isimler neden bu askeri birliklerin içerisinde mevcuttur ? Yahmed "Yahve" Hangi bölgeden göç ederek veya kabilesiyle birlikte kaçarak gelmiştir? Balkanlardan bunları sürgün edenler kimlerdir ? Bu kabilelerin içerisinde ki aşiret reisi "İlşu-Nail" neden Türk-i-krallığını kurmuştur ? Henüz Yahudi kültürü mevcut değilken Türk adının bu toplumun içerisinde ne işi vardır ? Bu tarihlerde ne Arab nede Yaudi'yi görememekteyiz, buda bizde oluşan belirsizlikleri daha da büyütmemektedir. Hazar bölgesinde ki Türbanlılar, Karadeniz'in üst tarafından Avrupa'ya diğer yön olan Anadolu üzerinden balkanlara göç etmişlerdir. Bu göçün üzerinden geçen zaman içerisinde anlatılan hikayeler değişime uğrayarak farklılaşmış ve bu farklılık günümüze de , Hazar kültürünün bir din olarak gelmesini sağlamıştır. Elimizde mevcut olan hem Arkeoloji , hem yazılı kaynaklar da bizlere Hazar bölgesinden yapılan göçlerin yanlarında götürdükleri bazı geleneklerinin daha sonra dine dönüşmesini sağlamıştır. Bu dinler günümüz de semavi dinler olarak bilinir ve Sema ne anlamdadır ? "Sema" Gök ve dönmek , manasında değil midir ? Bu erken dönem insanlığın atalarından gelen bir akbaba kültüründen kaynaklanmıyor mu? Akbabalara ölümler verilerek göğe dönerek çıkılmasını sağlamamakta mıdır ? Sema neden ibadetlerin içerisinde sadece dönmek manasındadır ? Sema kültürünün geldiği yer ,Türklerin yaşadığı bölgelerden gelme değil midir? Arab kelimesi , hangi kelimedenden bozulma halidir ? Kharaban, Kara,v,b,an , Arabacı -Ar ab i bunların tamamına baktığımızda gökten, semadan gelen veya semaya , göğe çıkan nedir ? Yagog ve Magog veya Yecuc ve Mecuc hangi topraklarda yaşamıştır ve bu insanlar kimlerin atasıdır ?

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Fransa Milli Kütüphanesi.

Fransa Ulusal Kütüphanesine ait olan haritada gördüğümüz gibi , Arab İmparatorluğu bölgesi günümüzde ki, Ülkemizin alt kısmında görülmektedir. Üzerinde araştırma yaptığım batılı kaynaklar ki, bunların bir çoğu Latince kaynaklardır, bu kaynakların içerisinde anlatılan bölgesel isimler ve olayların ve haritanın, Antakya taraflarında olduğunu göstermektedir. Araplarda genel manada güneye yönelme , ve aralarında da bir siyah taş barındırma geleneklerinin olduğunu da anlamaktayız. Özellikle "Cassius Maximus Tyrius" Sayfa 425 görgü tanıklığı Arab toplumunda biçimsiz , şekilsiz, yazısız kare şeklinde bir taşın etrafında döndükleri dir. M.S 2 yy da ki bu görgü tanıklığı Araplar da bir tapınağın olmadığını bize göstermektedir. Joannis Seldeni:Dis Syris de Syntagmata II.MDCLXXII-1672,266,267. Sayfa 743(16 Aralık 1584 - 30 Kasım 1654) kitabında ki bölümde bir Tanrı dağından bahsediyor ve bu kelimenin Arab dilinde Elah veya Alah kelimelerinden geldiğini belirtiyor. Arab kültüründe bir kutsal dağ olduğunu ve bu dağın bir tanrı olduğunu belirten yabancı kaynaklar, Arap kabilelerinde putperestlikten çok, bir dağ tapınmacılığının olduğunu bizlere gösteriyor. Bu dağ tapınmacılığı en eski tarihlerden beri mevcut olan bir inanış biçimi olarak karşımızda mevcuttur. Sürekli konar göçer hayatı yaşayan Arap kabilelerini göz önüne alırsak , Arab kabilelerinde tek bir kutsal taşın olamayacağını

varsaymak sanırım yanlış olmaz. Konar göçer yaşam tarzına uygun hareket eden Arap kabilelerinde kutsal bir konar göçer taşta ihtiyaç olmalıdır. Bu koşullarda kutsal taşın taşınabilir olması da gereklidir. Kutsal bir taş göçerlik içerisinde sürekli yer değiştiriyor ve her gittiği yeride kutsal "Haram" kılıyor olmalıdır. Sabit bir Kaaba mevcut olmadığı da anlaşılmaktadır. Burada ki en önemli soru bu Arap kabilelerinin Elah ve ya Alah dedikleri taşı nasıl bulduklarıdır ? Yine yabancı kaynaklardan anladığımız kadarıyla , Arap kabilelerinde tek bir kara taş mevcut değildir, Yabancı kitaplar da "lapis niger et lapis albus" Kara taş ve Ak taş olduğu aktarılmaktadır. Bu iki taşın aynı damardan çıktığı kitaplarda yazılsa da , bu konuda tam bir veri elimizde mevcut değildir. Bu ak taş ve kara taş'ın olmadığı anlamına gelmez, bir üçüncü taş da yeşil zümrüdü olan Hattuşa da ki taştır. Bu durumda elimizde kare şeklinde yazısız veya biçimlendirilmemiş kara taş bulunmaktadır. Her taş kutsal mıdır ? Taşın kutsallığa sahip olabilmesi için , o taşı bulup çıkarmanın kutsal olması gerekir ki rivayetlere göre İbrahim peygamber bir madenci olmalıdır. Oysa ki İbrahim peygamberin madencilik yaptığına dair elimizde hiçbir veri mevcut değildir, İbrahim Peygamberin dağlarda madencilik yaparken bir taş bulduğunu da iddia edemeyiz. Hititlerde ki bulunan yeşil taş, Hititler tarafından bulunduğunu yada fethettiği bir bölgedenmi getirdiğini bilmiyoruz. Bu hususta bildiğimiz tek şey kutsal metinlerde ve Asur tabletlerinde İbrahim Peygamberin Hititler döneminde yaşadığını ve karısı sara'nın "kız kardeş" Hititlerden almış olduğu toprağa defnedildiğini biliyoruz, tek bildiğimiz gerçeklik budur.

HISTOIRE D'HÉRODOTE

SUIVIE
DE LA VIE D'HOMÈRE

NOUVELLE ÉDITION
PAR A. F. MIOT
MEMBRE DE L'ACADÉMIE DES INSCRIPTIONS ET BELLES-LETTRES

Seconde édition revue

TOME PREMIER

PARIS
LIBRAIRIE DE FIRMIN DIDOT FRÈRES, FILS ET Cie
IMPRIMEURS DE L'INSTITUT DE FRANCE
RUE JACOB, 56
1858

Fenikelilerin, Kenanlıların, Aramilerin, Arapların, İbranilerin konuştuğu dillerin kökenini oluşturan Semitik kökenli diller ile Avrupa veya Batı dilleri arasında hiçbir benzerlik yoktur. Gelişimleri tamamen farklıdır; gökyüzü, güneş, ay, yeryüzü, su, ışık gibi duyularımızı veya düşüncelerimizi ilk etkileyen nesnelere belirtmek için kullanılan kelimelerde ortak bir kök yoktur. Tanrı anlamına gelen ve Herodot'un bize miras bıraktığı *pelagius* kelimesi (c), Semitik dillerdeki *El*, *Elohim*, *Alla*, *Adonai*, *Iaou* vb. kelimelerle ne ses ne de köken

bakımından hiçbir ilişkiye sahip değildir; oysa *theos* olan *pelasge* kelimesi, Avrupa dillerinin büyük bir bölümünde Tanrı adının köküdür. Ayrıca, Bay Adelung'un (d) theos kelimesinin kökü olarak verdiği ve böylece Hindistan'dan Yunanistan'a karayoluyla nüfuz etmiş gibi görünen Sanskritçe deva (theoua) kelimesiyle karıştırılacaktır.

Herodot'un bahsetmiş olduğu bu isimler, M.S 1. yüzyılda Tacitus'ta daha netlik kazanacak ve Herodot'un tam olarak söylemek istediği anlaşılacaktır. Herodot'un yazmış olduğu kitabın içerisinde var olduğu iddia edilen ve çoğu zaman ay tanrıçası olarak belirtilen Allilat veya bir diğeri olan Alitta'ya bakmamız gerekecektir, bu konuda ilk önce Allilat yani Bacchus'e gideceğiz ve her sayfayı inceleyerek bu iddiaların aslı mevcutmudur arayacağız. Gerçek manada bu iddia sahipleri sürekli iddialarda bulunsada iddialarını ispatlamak gereksinimi hissetmezler ve çok ilginçtir ki, insanlar sırf ünvanları var diye bu insanlara iman ederler, yani inanırlar.

Herodot Fransızca çevirisi cilt 1.

CL. Eoliens'lerin Smyrna şehrini nasıl kaybettiklerini sessizlikle geçiştiremem. Bu şehrin vatandaşları, bir isyan çıkarmaya çalışıp başarısız olduktan sonra vatanlarından sürgün edilen Kolophon sakinlerini yanlarına almışlardı. Aynı sürgünler, **Smyrna sakinlerinin dışarıda kutladıkları Bacchus onuruna düzenlenen bir şenlikten yararlanarak şehrin kapılarını kapattılar ve şehri ele geçirdiler.** Tüm Eolie, Smyrnalıların yardımına koştu; ancak çatışmaya girmek yerine, Smyrnalıların eşyaları kendilerine geri verildikten sonra şehri terk etmelerini ve İyonların şehrin kontrolünde kalmasını öngören bir anlaşmaya varıldı. Anlaşma uygulandı ve şehirden ayrılan eski Smyrna sakinleri, vatandaşı oldukları diğer on bir Eolie şehrine dağıtıldılar.

XXIX. Bu konuda daha fazla bilgi edinemedim; ancak gerek Éléphantine'e kadar yaptığım yolculukta bizzat gördüklerimle, gerekse daha uzak ülkeler hakkında edindiğim bilgilerle Nil hakkında pek çok başka ayrıntıyı öğrenme fırsatım oldu. Éléphantine'in yukarısında, nehrin eğimi o kadar hızlıdır ki, öküzler için kullanıldığı gibi, tekneyi her iki taraftan bir iple çekmeden ilerlemek mümkün değildir; ve eğer bu ip kopacak olursa, tekne akıntının gücüyle anında geriye sürüklenir. Bu geçidi aşmak dört günlük bir seyir gerektirir. Nil bu noktada Mæandre kadar kıvrımlıdır ve bu şekilde seyretmek zorunda olunan mesafe on iki schoenes kadardır. Ardından, nehrin ortasında Tachompsa adı verilen bir adayı kucakladığı düz bir ovaya girersiniz; ve her ne kadar Éléphantine'in yukarısındaki ülkede zaten Etiyopyalılar yaşasa da, bu ada yarısı Mısırlılar, yarısı Etiyopyalılar tarafından işgal edilmiştir. Civarda, çevresinde göçebe Etiyopyalıların yaşadığı çok büyük bir göl vardır. Onu geçtikten sonra, bu göle dökülen Nil akıntısını tekrar bulursunuz; ancak bu noktadan itibaren, nehri takip ederek kırk gün boyunca karadan gitmek zorunda kalırsınız; çünkü Nil, bu uzun yolculuk sırasında sivri kayalar ve resiflerle o kadar engellenmiştir ki, artık gemi ulaşımına elverişli değildir. Bu kırk günlük yürüyüşün sonunda başka bir tekneye biner ve on iki günlük bir seyirden sonra Méroé adında büyük bir şehre varırsınız. Bu şehir, söylendiğine göre, Etiyopya'nın geri kalanının metropolüdür.

Orada yaşayanlar, tüm tanrılar arasında sadece Jüpiter ve Bacchus'a tapınır, onlara kutsal bir ibadet sunarlar ve hatta kendi aralarında kurulmuş bir Jüpiter kahinleri vardır. Savaşı sadece onun tavsiyesi üzerine ve sadece onun emrettiği yere yaparlar.

XLII. Thebai Jüpiter'ine adanmış bir tapınağın bulunduğu veya Thebai bölgesinin bir parçası olan şehirlerde, sakinler koyundan uzak dururlar ve sadece keçi kurban ederler. **(Burada belirtmek gerekir ki Mısırlılar, Bacchus olduğunu söyledikleri Osiris ve herkes tarafından ayırım gözetilmeksizin tapınılan iki ilah olan İsis hariç, aynı tanrılara ibadet etmezler.)** Buna karşılık, tanrı Mendes onuruna kurulmuş tapınakları olanlar veya Mendes bölgesinde yaşayanlar, keçiden uzak durur ve koyun kurban ederler. Thebaililer, koyunlardan uzak durmalarını emreden yasayı şöyle gerekçelendirirler: "Bir zamanlar Herkül, Jüpiter'i görme konusunda şiddetli bir arzu duymuş ve Jüpiter kendini göstermeye razı olmamış; sonunda, Herkül'ün ısrarları karşısında sıkışan Jüpiter, bir koçu yüzdürmeyi, kafasını kesmeyi, onu önünde tutmayı ve bu hayvanın postuna bürünerek kendini Herkül'e bu şekilde göstermeyi akıl etmiş." Mısırlıların Jüpiter'i bir koç figürü altında tasvir etmelerinin sebebi budur; bu konuda, sadece bir Mısır ve Etiyopya kolonisi olan ve dilleri bu iki ulusun karışımından oluşan Ammonlular tarafından taklit edilmişlerdir. Hatta taşıdıkları Ammonlular ismini de onlardan ödünç aldıklarını düşünüyorum; Mısır dilinde Jüpiter'e Ammon denir. Thebaililerin koç kurban etmemelerinin ve bu hayvanların onlar arasında kutsal olmasının nedenleri bunlardır. Bununla birlikte, yılda bir kez, Jüpiter şenliğinde bir koç keserler, derisini alırlar ve tanrının heykelini giydirdikten sonra Herkül'ün bir tasvirini ona yaklaşıtırlar. Tören sırasında, tapınakta bulunan herkes göğüslerine vurarak koçun ölümüne ağlar. Sonunda, kalıntılarını kutsal bir sandığa koyarlar.

XLVII. Mısırlılar domuzu o kadar murdar sayarlar ki, bir Mısırlı geçerken bu hayvanlardan birine sadece giysileriyle bile dokunsa, hemen nehre doğru koşar ve içine dalar. Mısır'da doğanlar arasında, tapınaklara girmeleri yasak olan tek kişiler domuz yetiştiriciliği mesleğini yapanlardır; ve kimse onlara kızını vermek veya onlardan biriyle evlenmek istemediğinden, kendi aralarında evlenmek zorundadırlar. **Mısırlıların hiçbir tanrılarında domuz kurban etmelerine izin verilmez; ancak sadece ay ve Bacchus için, aynı zamanda ve aynı dolunayda kurban ederler: o zaman kurbanın etini yiyebilirler.** Mısırlılar diğer şenliklerinde domuz kurban etmekten neden dehşete düştüklerini açıklarlar, ancak verdikleri ve benim de bildiğim bu nedeni tekrarlamayı uygun bulmuyorum. Ayrıca, aya bu hayvanlardan birini kurban ettiklerinde uyguladıkları törenler şunlardır: Kurbanı kestikten sonra, kuyruğunun ucunu, dalağını ve içyağını bir kenara ayırırlar, bunları bir araya getirip hepsini karın kısmındaki yağla kaplarlar ve ateşe atarlar. Hayvanın geri kalanını, kurbanı sundukları dolunay gününde yerler. Başka hiçbir gün yemeleri yasaktır. Domuz alacak kadar fakir olanlar ise, hamurdan bu hayvanın figürlerini yaparlar ve onları kurban olarak sunarlar.

XLVIII. **Bacchus şenliğinde, kutlanacağı günün sonunda, herkes evinin eşliğinde bir domuz kurban ettirir ve ardından onu satan adama götürmesi için**

verir, ki o da her zaman bu hayvanları yetiştirme mesleğine bağlı olanlardan biridir. Bunun dışında Mısırlılar, Bacchus şenliklerinde, müzik korolarının olmaması ve yerine bir ip yardımıyla hareket ettirilen **bir dirsek boyundaki fallusların gösterilmesi dışında**, Yunanlılarla hemen hemen aynı törenleri gözlemlerler. Kadınlar bunları köylerde taşırlar ve aralıklarla, geri kalan gövdesiyle neredeyse aynı büyüklükte olan fallusu hareket ettirirler. Bir flütçü bu alaya öncülük eder ve kadınlar Bacchus onuruna ilahiler söyleyerek onu takip ederler. **Bu figürlerin neden bu kadar büyüklükte bir fallus taşıdığı ve figürün hareket edebilen tek kısmının neden bu kısım olduğu bazı dini nedenlerle açıklanır.**

Bende diyorum neden dirseğe kadar yıkanıyor?

XLIX. **Amythaon'un oğlu Melampus'un bu kurbanlarda kullanılan ayinleri bilmediğini, bunların varlığından habersiz olduğunu sanmıyorum; ve bu bilgiler ışığında Yunanlılar arasına Bacchus ismini, onun kültüne ait törenleri ve fallus alayını kendisinin getirdiğini düşünüyorum.** Bununla birlikte, bu kültürle ilgili her şeyi bütünüyle aydınlatan o değildir; çok daha sonra gelen pek çok bilgili insan buna eklemeler yapmış ve daha detaylı bir şekilde bilinmesini sağlamıştır; ancak Yunanlılar arasında kendi öğrettiği şekliyle, **Bacchus onuruna fallus alayını kesinlikle kuran odur.** Dolayısıyla Melampus'u, kehanet sanatında yetişmiş ve Mısır'dan aldığı pek çok öğretiyi Yunanlılar arasına sokan, onlara hiçbir değişiklik yapmadan Bacchus kültürünün törenlerini öğreten bir bilgin olarak görüyorum. Gerçekten de, Mısır'da gözlemlendiği şekliyle bu kültürün ayinlerinin Yunanistan'da kullanılanlara sadece tesadüfen benzediğini söylemek mümkün değildir; çünkü bu varsayımda, bu ayinler Yunanistan'ın diğer gelenekleriyle uyumlu olurdu, oysa oldukları gibi yabancı ve yeni getirilmişlerdir. Mısırlıların bu kurumu veya başka herhangi bir şeyi Yunanlılardan aldıklarını kabul etmem de mümkün değildir; bu nedenle, Melampus'un Bacchus kültürüyle ilgili öğrendiklerini, bugün Boiotia adını taşıyan Yunanistan'ın o bölgesine onunla birlikte gelen Tyrus'lu Cadmus ve Fenikelilerden öğrenmiş olduğunu düşünüyorum.

LII. Dodona'dayken bana, Pelasgların eskiden kurbanlarını sunarken, herhangi bir özel isim veya lakap belirtmeksizin tanrıları sadece genel olarak çağırdıkları, çünkü hiçbirinin ismini bilmedikleri anlatılmıştı. Ve Tanrı (Théos) ifadesini, her şeyi düzene koyan ve koruyan tanrılara uygulayarak, Thé (düzenlerim, yerleştiririm, tertip ederim) fiilinden türetmişlerdi. **Uzun bir süre geçtikten sonra, Bacchus'unkinin en geç ulaştığı farklı tanrıların özel isimlerini Mısırlılardan öğrendiler.** Bununla birlikte, daha sonra, bu isimlerin benimsenmesi konusunda, Yunanistan'ın en eskisi kabul edilen ve o dönemde bilinen tek kehanet merkezi olan Dodona'nın kahinine danıştılar. Böylece Pelasglar, dışarıdan gelen tanrıların isimlerini benimseyip benimsememeleri gerektiğini sordular ve kahin onlara bunları kullanabileceklerini söyledi. O zamandan itibaren kurbanlarında bu isimleri kullandılar ve daha sonra bunları Yunanlılara aktardılar.

CXXIII. Geri kalanına gelince, herkes bu tuhaf anlatıları onlara atfedeceği inanç derecesine göre dilediği gibi düzenleyebilir; ben ise tüm bu anlatı boyunca sadece

bana söylenenleri yazmayı amaçladım: bu yüzden devam ediyorum. **Mısırlılar, yerin altında olup biten her şeyin başında Bacchus ve Ceres'in bulunduğunu söylerler. Ayrıca, insanın ruhunun ölümsüz olduğunu ve bedeni yok olduktan sonra, doğmaya hazır başka bir hayvana girdiğini; bu şekilde karada ve sularda yaşayan veya havada uçan tüm hayvanları sırasıyla dolaştığını ve sonunda yeniden yeni doğan bir insanın bedenine döndüğünü ilk kez ileri sürenler onlardır.** Bu dönüş, üç bin yıllık bir sürenin ardından gerçekleşir. Bazı Yunanlılar bu öğretiyi benimsemiş, kimisi eski zamanlarda, kimisi ise daha yakın tarihlerde kabul etmiş ve bunu kendilerine aitmiş gibi göstermişlerdir. İsimlerini çok iyi biliyorum ama onları yazmayacağım.

CXLIV. Böylece, resimlerini gösterdikleri kişilerin, niteledikleri gibi, tanrılardan oldukça farklı, sadece insan olduklarını ileri sürdüler; ancak yine de bu insanlardan önce Mısır'ın, insanlarla birlikte yaşayan tanrıların krallığına sahip olduğunu; bu tanrılardan birinin, Typhon'un gücünü yaktıktan sonra Mısır'ı yöneten, Osiris'in oğlu, Yunanlıların Apollon'u olan ve hepsinin sonuncusu olan Orus'a kadar her zaman hüküm sürdüğünü kabul ettiler: **Osiris, Yunanlıların Bacchus'udur.**

CXLV. Yunanlılar arasında en modern (yeni) kabul edilen tanrılar Herkül, Bacchus ve Pan'dır. Mısırlılar arasında ise aksine, Pan en eskisi olarak kabul edilir; ve sekiz tanrı denilen ilk tanrılar arasında sayılır. Herkül ikinci sınıftan, yani on iki tanrıdandır; Bacchus ise on ikiliden türetilen üçüncü sınıftandır. Herkül'den Amasis'in krallığına kadar ne kadar zaman geçtiğini daha önce belirtmişim ; rahipler Pan'dan bu yana çok daha fazla zaman geçtiğini, ancak Bacchus için aralığın hepsinden daha kısa olduğunu, bu aralığın sadece on beş bin yıl olduğunu temin ederler. Ayrıca rahipler, geçen tüm yılları kesintisiz olarak düzenli bir şekilde hesaplayıp kaydettiklerinden, bu tarihleri çok kesin bir şekilde bildiklerini iddia ederler. **Bizler ise, annesi Cadmus'un kızı Semele olan Bacchus'un doğumundan,** yaşadığım zamana kadar bin altı yüz yıl; Alcmena'nın oğlu Herkül'ün doğumundan bu yana yaklaşık dokuz yüz yıl; ve Penelope'nin oğlu Pan'dan (çünkü Yunanlıların Pan'ının ondan ve Merkür'den doğduğu iddia edilir) bu yana, sekiz yüz yıldan fazla bir zaman önce gerçekleşmeyen Truva savaşından daha az bir süre geçtiğini hesaplıyoruz.

CXLVI. Herkes bu iki görüş arasında kendisine en inandırıcı geleni seçmekte özgürdür. Ben, her biri hakkında ne düşündüğümü zaten söyledim . Sadece şunu ekleyeceğim: Eğer Yunanistan'da eskiden Alcmena'nın oğlu Herkül, **Semele'nin oğlu Bacchus** ve Penelope'nin oğlu Pan ile aynı isimde tanrılar ortaya çıkmış olsaydı ve bu tanrılar orada yaşamış olsaydı, o zaman varlıkları bariz bir şekilde daha yeni olanların, yalnızca kendilerinden önce gelen bu tanrıların isimlerini almış insanlar olduklarını kabul etmek gerekirdi; ancak Yunanlıların Bacchus hakkında, doğar doğmaz Jüpiter'in onu kendi uyluğuna diktirdiği ve Mısır'ın ötesinde, Etiyopya'da bulunan Nyse adasına taşıdığını kendilerinin söylemesi; aynı şekilde Pan hakkında da doğumunu kime atfedeceklerini esasen bilmediklerini kabul etmeleri nedeniyle, Yunanlıların bu iki tanrının ismini ve diğer tüm tanrıların isimlerini

çok yakın bir zamanda öğrendikleri ve doğumlarını sadece bu bilgiyi edindikleri zamana yerleştirdikleri benim için aşikardır; kafa karışıklığını açıklayan şey de budur.

Burada dikkate alınması gereken nokta, Allilat yani Bacchus Mısırdan Greek topraklarına gelmektedir ve her zaman olduğu gibi greekleştirilerek uydurulmuş bir yalan mevcuttur: << Yunanlıların Bacchus hakkında, doğar doğmaz Jüpiter'in onu kendi uyluğuna diktirdiği ve Mısır'ın ötesinde, Etiyopya'da bulunan Nyse adasına taşıdığını kendilerinin söylemesi; >> .

CLVI. Bu sıra dışı yapı, tüm tapınak alanı içinde bana en hayranlık verici görünen şeydir. Ardından, Chemmis adası denilen yer gelir; Mısırlıların ifadesine göre, tapınağın yanında bulunan, geniş ve derin bir göl üzerinde yer alan bu ada yüzmektedir. Şahsen ben onun ne yüzdüğünü gördüm ne de herhangi bir hareketine şahit oldum; zaten yüzen adalar olduğunu duymak beni oldukça şaşırttı. Her ne olursa olsun, bu adanın üzerine Apollon'a adanmış çok büyük bir şapel ve üç sunak inşa edilmiştir. Adada çok sayıda palmye ağacının yanı sıra, hem meyve veren hem de vermeyen pek çok başka bitki de yetişmektedir. Bu adanın yüzdüğünü iddia eden **Mısırlılar, aynı zamanda sekiz eski tanrılarında biri olan Latone'nin, günümüzde kahinin bulunduğu Buto şehrinde yaşadığını; İsis'ten Apollon'u emanet olarak aldığına, Osiris'in oğlunu ele geçirmek isteyen Typhon'un arayışından kurtarmak için onu bu adada sakladığını anlatırlar (onlar, Diana ve Apollon'un Bacchus ve İsis'in çocukları, Latone'nin ise onların süt annesi ve koruyucusu olduğunu söylerler). Nitekim onlara göre Apollon Orus, Ceres İsis, Diana ise Bubastis'tir; ve bugüne kadar yaşamış şairler arasında sadece Euphorion'un oğlu Aeschylus'un dizelerinde Diana'yı Ceres'in kızı yapması, kesinlikle Mısırlıların bu teolojisine dayanmaktadır. Son olarak Mısırlılar, adanın o zamandan beri yüzmeye başladığını eklerler.**

VIII. Yeminli söz, Araplar arasında hiçbir halkta olmadığı kadar saygı görür; onu vermek veya almak için uyguladıkları formaliteler şöyledir: İki tarafın ortasına keskin bir taşla donanmış bir tanık geçer ve bu taşla her iki tarafın da ellerinin iç kısmına, başparmaklarının altına bir kesik atar; ardından paltolarından kopardığı bir tutam yünü yaradan akan kana batırır ve toplananların ortasına yerleştirilmiş yedi taşı bu kanla yağlar. Bu töreni gerçekleştirirken Bacchus ve Urania'ya yakarır. Tören sona erdiğinde, sözü veren kişi, yabancıya veya eğer bir hemşehrisiyle anlaşma yapıyorsa hemşehrisine arkadaşlarını kefil olarak sunar; arkadaşları da kendiliğinden bağlı olduklarını düşünür ve yeminli sözü tutarlar. **Arapların Bacchus ve Urania dışında başka tanrı tanımadıklarını belirtmek gerekir. Saçlarını şakaklarının etrafında yuvarlak bir şekilde tıraş ederler ve Bacchus'un da saçlarını bu şekilde tıraş ettiğini söylerler. Bacchus'a kendi dillerinde Orotal, Urania'ya ise Allilat adını verirler.**

Mısırlıların inanç sistemi ve Arapların inanç sistemi tamamen birbirinden farklı olması, bize Bacchusun Apollonun oğlu vs olmadığını göstermektedir, aksi Araplar Apolloyu neden kabul etmesinler?

XCVII. Hükümetler ve her birine yüklenen katkılar hakkında verdiğim ayrıntılarda, Perslerin ödediği vergilerden bahsetmedim; çünkü tam anlamıyla Persler, işledikleri topraklardan dolayı her türlü vergiden muaftırlar ve devlet masraflarına sadece gönüllü bağışlarla katkıda bulunurlar. Cambyse'nin, Makrobiyen-Etiyopyalılara karşı talihsiz seferine giriştiğinde boyun eğdirdiği, Mısır sınırındaki Etiyopyalılar ve Bacchus onuruna şenliklerin kutlandığı kutsal Nyse topraklarında yaşayan halk için de durum aynıydı. (Bu Etiyopyalıların ve komşularının, Calantien Kızılderililerinin hasat ettiği tahılla beslendiklerini ve yer altında konutlar kazdıklarını not edeceğim.) Bu iki halk her üç yılda bir —ve bu adet benim zamanımda hâlâ devam etmektedir— iki ölçek saf altın, iki yüz abanoz ağacı gövdesi, beş genç Etiyopyalı ve yirmi fil dişi gönderiyorlardı.

CXI. Cinnamomum daha da şaşırtıcı bir şekilde toplanır. Bu bitkinin hangi ülkede doğduğu veya ne tür bir toprakta büyüdüğü bilinmemektedir. Söylenen ve oldukça akla yatkın görünen tek şey, **Bacchus'un beslendiği yerlerin kökeninden geldiğidir.** Aromayı çubuklar halinde alan büyük kuşlardır; Fenikelilere göre bunlara cinnamomum adını veririz. Bu kuşlar, onları çamurlu toprakla inşa ettikleri ve insanların tamamen erişemeyeceği dağ sarp kayalıklarına astıkları yuvalarına taşırlar. Araplar bu çubukları ele geçirmek için özel bir yöntem başvururlar. Dağların çevresine sığır, eşek veya başka herhangi bir hayvanın et parçalarını yerleştirirler ve yuvaların erişebileceği yerlerde bırakırlar: ardından uzaklaşırlar. Kuşlar bu yemlerin etrafında uçuşmaya gelir, onları alır ve yuvalarına götürürler; yuvalar taşıyamayacakları bir ağırlıkla yüklendiğinden, sonunda kırılır ve yere düşerler. Araplar yetişir, orada buldukları cinnamomum'u toplarlar ve bir yerde hasatlarını yaptıktan sonra bir başkasına geçerler.

LXXIX. Nihayet, kaderinde ölmek olduğu için, kendi kaybına bizzat kendisi yol açtı. Bacchus'un gizemlerine dahil olmayı arzuladı; ancak tam kendisine inisiyasyon verileceği sırada, olağanüstü bir mucize meydana geldi. Scylès, biraz önce söylediğim gibi, Borysthène yakınlarında, çevresinde beyaz mermerden Sfenksler ve Grifonların dizili olduğu geniş ve görkemli bir eve sahipti; muhtemelen düşman bir tanrı tarafından atılan alevli bir ok, bu eve çarptı ve onu tamamen yaktı. Bu uyarıya rağmen, Scylès inisiyasyon törenlerini gerçekleştirmekten geri durmadı. **(Burada belirtmek gerekir ki, İskitler, Yunanlıların Bacchus törenlerini onur kırıcı bir eylem olarak kınarlar, çünkü onlara göre bir tanrının insanlardan akıllarını kurban etmelerini talep etmesini hayal etmek sağduyuya aykırıdır.)** İnisiyasyon sona erdiğinde, Borysthène sakinlerinden biri gizlice İskitleri bulmaya gitti ve onlara olup bitenleri açıkladı. "Bizi gördüğümüzde alay ediyorsunuz," dedi onlara, "bizi ele geçiren tanrının öfkesiyle coşup Bacchus törenlerimizi kutladığımızda; peki ama, bu tanrı sizin kralınızı da ele geçirdi; işte Bacchus törenlerine katılıyor, işte aynı öfkeye kapılıyor. Eğer hala şüphemiz varsa, gelin, beni takip edin ve size göstereceğim." Birçok İskit gerçekten de Borysthène sakinini takip etti, o da onları bir kuleye sakladı ve orada bir süre beklemelerini tembihledi. Çok geçmeden, Bacchante'lerden oluşan bir koro görüldü ve aralarında Bacchante kıyafetleri giymiş olan Scylès de vardı; kederlerine hakim olamayan İskitler, gördüklerini tüm orduya duyurmak için dışarı çıkmakta acele ettiler.

LXXXVII. Darius, Euxin'in (Karadeniz'in) görünüşüne hayran kaldıktan sonra yelkenlerini geri çevirdi ve Samoslu mimar Mandroclès'in inşa ettiği köprüyü ziyarete geldi. Yolculuk sırasında Bosphore'u (Boğaziçi'ni) inceledi ve kıyının yakınına beyaz taştan iki sütun dikilmesini emretti; bunlardan birinin üzerine Asur harfleriyle, diğerinin üzerine ise Yunan harfleriyle, komuta ettiği ordunun birliklerinin hangi uluslardan getirildiğinin ve hüküm sürdüğü tüm halklardan getirdiği askerlerin bir dökümünü kazdırdı. Piyade ve süvariden oluşan bu birliklerin gücü, iki yüz gemiden oluşan donanma hariç, yedi yüz bin kişiydi. Bizanslılar daha sonra, bu sütunlardan birini, üzerine Asur harfleri kazınmış olan taş dışında, Diane Orthosienne tapınağını süslemek için kendi şehirlerine taşıdılar; **Asur harfli taş ise Byzantium'daki (İstanbul'daki) Bacchus tapınağının yanında kaldı.** Darius'un köprüsünün atıldığı yere gelince, kendi tahminlerime göre, bunun Byzantium ile Bosphore'un girişine dikilen tapınak arasındaki yolun yarısı olduğunu düşünüyorum.

CVIII. Budinler << Bedeviler>> kalabalık ve güçlü bir ulus oluştururlar. Vücutlarını maviye veya kırmızıya boyarlar. Onların arasında ahşaptan inşa edilmiş, Gélonus adını taşıyan bir şehir bulunur. Onu çevreleyen duvarın her bir kenarı otuz stad uzunluğundadır ve bu oldukça yüksek sur tamamen ahşaptan yapılmıştır. **Tüm evler ve tapınaklar da aynı şekilde ahşaptır.** Bu tapınaklar Yunan ilahlarına adanmış olup, Yunan tarzında ahşap heykeller, sunaklar ve şapellerle süslenmiştir. **Burada üç yılda bir Bacchus onuruna şölenler ve şenlikler düzenlenir; bu kolayca açıklanabilir, çünkü Yunan kökenli Gélonlar, Euxin'deki ticaret merkezlerinden kovulup Budinlerin yanında yaşamaya gelen eski tüccarlardır. İskitçe ve Yunancanın karışımı bir dil kullanırlar.**

Araplarda Alitta adında bir Tanrıdan bahseder.

CXXXI. Şimdi Persler arasında kullanılan yasalar hakkında öğrendiklerimi aktaracağım. Onlar arasında tapınaklar, sunaklar ve hatta tanrı heykelleri dikmek yasaktır; bunları inşa edenleri akıl sağlığı yerinde olmayan kişiler olarak görürler. Bence bunun sebebi, Yunanlılarda olduğu gibi tanrılara insan kökeni ve biçimi atfetmekten kaçınmak istemeleridir. Kuralları gereği Jüpiter'e sadece dağların en yüksek zirvelerinde kurban sunarlar ve gökyüzünün bütün çevresine Jüpiter adını verirler. Güneşe, aya, toprağa, ateşe, suya ve rüzgarlara kurban sunarlar. Bunlar, eskiden ibadet ettikleri tek varlıklardı; ancak daha sonraları Araplardan ve Asurlulardan Venüs Urania'ya da kurban sunmayı öğrendiler. **Asurlular Venüs'e kendi dillerinde Mylitta, Araplar Alitta, Persler ise Mitra adını verirler.**

Herodotun 1. cildinde ne bir tapınak nede kara tek bir taştan bahsedilir. Burada anlaşılması gereken en önemli husus:

1 Bacchus bir İskitlidir

2 Bacchus hem Mısırlıların hemde Arapların Tanrısıdır, inançsal bakımdan aşırı farklılık göstermektedir.

3 Mısırlılarda domuz haram olmasına rağmen Araplar domuz besler ve ve Bacchuse domuz kurban ederler.

4 Araplar dirsek boyunda bir fallusu <<Penis >> senede bir defa festivallerde taşıyarak Bacchusu temsil eden Fallusu takdis ederler.

5 Bir iple bağlanan fallusun baş tarafı olan glan << Penisin başı >> hareket ettirilerek yürüyüş yaparlar.

Üst tarafa koymadığımız Arab kelimesini taratarak, Arab toplumu içerisinde bir tapınak olabilir merakıyla elden geçirelim.

CXCVIII. Ölülerini bal ile sıvarlar; bunun dışında cenaze törenleri Mısırlılarınkine hemen hemen benzerdir. Bir Babilli karısına yaklaştığında, yanan tütsü içeren bir vazunun üzerine oturarak kendini parfümler. Kadın da kendi tarafında aynı şeyi yapar. Gün ağardığında, her ikisi de yıkanır ve yıkanmadan önce hiçbir eşyaya dokunmalarına izin verilmez. Bu gelenekler Araplar tarafından da uygulanır.

VIII. Héliopolis'ten itibaren, nehirden yukarı çıkmaya devam ettikçe Mısır daralır. Bir taraftan, kuzeyden güneye uzanan ve sürekli yükselerek Kızıldeniz'e doğru devam eden Arap dağ sırası ile sıkışmıştır. Memphis piramitlerini inşa etmek için taşların çıkarıldığı taş ocakları buradadır; bu ocaklar dağ sırasının kıvrıldığı ve az önce belirttiğim son yönünü aldığı yerdedir. Bu yöndeki en büyük uzunluğu, bana anlatılanlara göre, doğudan batıya iki aylık bir yürüyüş mesafesi kadardır. Doğuya bakan uçlarının ise tütsü bakımından çok bereketli olduğu söylenir. **Libya tarafında, Mısır saf kayadan oluşan başka bir dağ sırası ile sınırlanmıştır. Piramitlerin yükseldiği yer burasıdır. Tamamen kumla kaplıdır ve güneye uzanan Arap dağı kısmıyla hemen hemen aynı görünüme sahiptir.** Dolayısıyla, Héliopolis'ten itibaren Mısır diyebileceğimiz yerin genişliği oldukça azdır ve Héliopolis'in yukarısında dört günlük bir nehir yolculuğundan sonra bu genişlik daha da azalır; öyle ki iki dağ sırası arasındaki ova, en dar yerinde Arap dağ sırasından Libya dağ sırasına kadar iki yüz staddan daha geniş görünmemektedir: daha sonra ülke tekrar genişler. Mısır'ın görünümü böyledir.

XI. Mısır'ın yakınında, Arabistan'da, Kızıldeniz tarafından oluşturulmuş, oldukça dar ve uzun bir körfez bulunur. Karaya en çok girdiği uçtan büyük denize kadar uzunluğu boyunca katetmek kırk günlük bir kürekli yolculuk sürer ve en geniş yeri sadece yarım günlüktür. Med ve cezir burada her gün düzenli olarak hissedilir. Bana öyle geliyor ki Mısır da eskiden, kuzey denizi tarafından oluşturulup Etiyopya'ya doğru uzanan, tıpkı burada bahsettiğim ve güney denizi tarafından oluşturulup Suriye'ye doğru yönelen Arap körfezi gibi, benzer bir körfez olabilir; her ikisi de karanın derinliklerine doğru, sadece dar bir aralıkla birbirinden ayrılan çöküntüler açmıştır. Bu varsayım, eğer bugün Nil'in yatağının değiştirildiğini ve Arap körfezine döküldüğünü varsayarsak, bu körfezin nehrin yirmi bin yıl boyunca oraya taşıyacağı toprakla dolmasını ne engelleyebilir? Hatta benim fikrime göre, bu birikim için on bin yıl bile yeterli olabilir. Öyleyse, bizden önceki zaman diliminde, daha da büyük bir körfezin dolmuş olması ve böylesine büyük bir nehrin taşıdığı toprakların işlenebilir hale gelmiş olması imkansız mıdır?

XII. O halde, Mısır hakkında söylediklerime ve bu bilgileri bana aktaranların görüşlerine inanmaktan beni alıkoyacak hiçbir şey görmüyorum. Mısır'ın denize doğru ilerlediğini, bir bakıma komşu topraklardan kaçtığını; dağlarında deniz kabukları bulunduğunu, tuzun her tarafta çiçeklendiğini ve hatta piramitleri aşındırdığını; tüm **Mısır'daki tek kumla kaplı dağın Memphis yakınlarında olduğunu; nihayet toprağın ne komşu olan Arabistan'inkine, ne Libya'ninkine, ne de Suriye'ninkine (çünkü Suriyeliler Arabistan'ın denize komşu kesiminde yaşarlar) hiçbir şekilde benzemediğini ve besbelli Etiyopya'dan Nil'in sularıyla taşınan bir nevi çamur olan siyah, ufalanabilir bir topraktan oluştuğunu gözlemleyerek buna kendimce daha da ikna oldum.** Aksine, Libya'nın toprağının kırmızımsı ve kumlu, Arabistan ve Suriye'ninkinin ise daha killi ve taşlı olduğunu görüyoruz.

XV. Eğer İonyalıların görüşüne güvenecek olsaydık, Mısır sadece, Perse Gözlemevi denen yerden başlayıp deniz boyunca Peluse'deki Tarichées'ye kadar kırk schoenes'lik bir alana yayılan Delta'dan ve iç kesimlerde Nil'in ayrılarak Peluse ve Canope kollarını oluşturduğu Cercasorée şehrine kadar olan derinlikten ibaret olurdu. **Mısır adıyla bilinen geri kalan tüm ülkeler ise kısmen Arabistan'a, kısmen de Libya'ya dahil sayılırdı;** ancak bu görüşü benimsersek, Mısırlıların eskiden yaşayacak hiçbir topraklarının olmadığını kanıtlamak bizim için kolay olurdu, zira Delta hem onlara göre hem de kendi kanaatime göre bir alüvyon ve tabiri caizse yeni ortaya çıkmış bir arazidir. Dolayısıyla, Mısır'ın toprağı bile bu kadar yakın bir geçmişte var değilse, Mısırlılar nasıl en eski insanlar olduklarını iddia edebilirler? Elbette, bu yanılgıdan kurtulmak için ne anlattığım deneyime ne de iki çocuğun hangi dilde konuşmaya başladığını bilmeye ihtiyaçları olmazdı. Bana göre, İonyalıların Delta dedikleri yerde yaşayan Mısırlılar orada var olmaya başlamadılar, aksine onların ırkı insanların var olduğu ilk zamandan beri mevcuttur ve Mısır arazisi Nil'in alüvyonlarıyla genişledikçe, milletin bir kısmı yaşadığı toprakta kalırken bir kısmı yeni arazilere indi. Böylece, çevresi sadece altı bin yüz yirmi stad olan antik Thebaide, eskiden tek başına tüm Mısır'ı oluşturuyordu ve bu adı taşıyordu.

XIX. Nitekim Nil kabardığında, sadece Delta'yı değil, aynı zamanda Libya'ya veya Arabistan'a ait olduğu söylenen arazileri de, bazı yerlerde daha fazla veya daha az olmak üzere, iki günlük yürüyüş mesafesine kadar sular altında bırakır. Bu nehrin doğasına gelince, ne rahiplerden ne de başka bir kimseden hiçbir şey öğrenemedim. Oysa yaz gün dönümünden itibaren yüz gün boyunca Nil'in sularının neden yükseldiğini, ardından aynı gün sayısı içinde nasıl çekilerek örttüğü toprağı terk ettiğini; nihayet neden tüm kış boyunca, yaz gün dönümü geri gelene kadar yatağından taşmadan kaldığını bilmeyi çok istiyordum. Ancak, ne zaman Mısırlılara başvursam ve onlardan bu nehre hayat veren, hareket tarzı diğer tüm nehirlerden bu kadar zıt olan gücün doğasının ne olduğunu öğrenmek istesem, tatmin edici hiçbir şey elde edemedim. Bu çeşitli konular hakkında onları boşuna sorguladım; ve Nil'in, akarsularda genellikle gözlemlenen o nemli rüzgarı üretmeyen tek nehir olmasının nedenini açıklamada da daha başarılı olamadım.

LXXIII. Bir başka kutsal kuş daha vardır, ancak onu sadece resimlerinden gördüm; adına anka kuşu denir. Héliopolis sakinlerinin söylediklerine göre, Mısır'da çok nadiren görünür: her yüz elli beş yılda bir ve sadece babası öldüğünde ortaya çıkar. Eğer resim gerçeği yansıtıyorsa, tüylerinin rengi kırmızı ve altındır; biçimi, büyüklük olarak eşit olduğu kartala benzer. Geriye kalan kısımlarda, bana tamamen inanılmaz gelen şeyler anlatılıyor. Bu kuşun Arabistan'dan yola çıkarak, mür ile kaplanmış babasının cesedini güneş tapınağına gömmek üzere taşıdığı söylenir; ve bunu nasıl yaptığı da şu şekilde eklenir: Önce taşıyabileceği kadar büyük bir mür yumurtası inşa eder; ağırlığın gücünü aşmadığından emin olmak için denemeler yaptıktan sonra, yumurtanın içini boşaltır ve babasının cesedini içine yerleştirir. İçini boşalttığı açıklığı aynı mür ile kapatır; ve bu sayede yumurtanın toplam ağırlığı, ceset içine konulmadan önceki haliyle aynı olur. Ardından onu kabuğuyla birlikte Mısır'a, Güneş tapınağına taşır ve oraya bırakır. Bu kuş hakkında bana anlatılan hikaye budur.

LXXV. Arabistan tarafında, Buto şehrinin karşısında, kanatlı yılanlar hakkında bilgi almak için bizzat gittiğim bir yer vardır. Oraya vardığımda, bana tarif edilmesi imkansız derecede çok miktarda yılan kemiği ve kılıcı gösterdiler; bunlar, bazıları az veya çok büyük, bazıları ise çok küçük olmak üzere yığınlar oluşturuyordu ama sayıları muazzamdı. Bu kalıntıların yayıldığı yer, dağların dar bir geçidinin çıkışında, Mısır topraklarına bitişik geniş bir ovada bulunmaktadır. Baharın başlangıcında, çok sayıda kanatlı yılanın Arabistan'dan Mısır'a doğru uçtuğu; ancak ibislerin, bu geçidin çıkışında onları karşılayarak geçmelerine izin vermediği ve tamamen yok ettiği temin edilir. Araplar, Mısırlıların ibise bu kadar büyük bir onur göstermesinin bu hizmete bir minnet nişanesi olduğunu iddia ederler; Mısırlılar da bu kuşun venerasyonlarının (saygılarının) gerçek nedeninin bu olduğunu kabul ederler.

CII. Bu nedenle, bu hükümdarların geri kalanını bir kenara bırakarak, onlardan sonra hüküm süren ve adı Sesostris olan bir kraldan bahsedeceğim. Rahipler bana, uzun gemilerden oluşan bir filo binerek Arap körfezinden ayrılan ve Kızıldeniz kıyılarında yaşayan halkları boyunduruğu altına alan ilk kişinin o olduğunu söylediler. Yoluna devam ederken, sığıklar nedeniyle seyretmenin imkansız olduğu bir denize ulaştığını ve geri dönmek zorunda kaldığını ekliyorlar. Bu seferden sonra (hala rahiplerin anlattıklarını aktarıyorum), Mısır'a dönünce kalabalık bir ordunun başına geçti ve kıta üzerinde bir sefere çıkarak yoluna çıkan tüm milletleri silah zoruyla boyunduruk altına aldı. Fetihleri sırasında, özgürlükleri için enerjiyle savaşan yiğit halklarla karşılaştığı her seferinde, onlara galip geldiğinde topraklarına, sadece kendi adını, vatanının adını ve onları boyunduruk altına almak için kullanmak zorunda kaldığı kuvvetlerin detayını içeren bir yazıt taşıyan sütunlar diktirirdi. Ancak savaşmadan teslim olan ve kolayca boyun eğen halklarla karşılaştığında, az önce bahsettiğim yazıtın devamına, bu amblemle bu halkların korkaklığını belirtmek için bir kadının cinsel organlarını kazıdı.

CXXIV. Rhampsinitus'un saltanatına kadar Mısır bilge yasalarla yönetildi ve mükemmel bir idare altındaydı; ancak bu kralın ölümünden sonra yerine geçen Cheops döneminde büyük talihsizlikler yaşadı. Cheops, her şeyden önce tapınakları kapattırdı ve her türlü kurban sunumunu yasakladı. Ardından Mısırlıları ayırım gözetmeksizin kamu işlerinde çalışmaya mahkûm etti. Bazıları Arap dağ sırasındaki taş ocaklarında taş kesmeye ve bunları Nil'e kadar sürüklemeye zorlandı; diğerleri ise nehir üzerinden teknelerle gelen bu taşları teslim alıp Libya tarafındaki dağa taşımakla görevlendirildi. Her üç ayda bir değiştirilen yüz bin adam sürekli bu işlerle meşgul ediliyordu; halkın her türlü yorgunlukla boğuşmaktan bir an bile durmadığı on yıl, sadece taşları taşımak için bir yol yapmaya harlandı ki bu çalışma, bir piramidin yükseltilmesinden bile aşağı kalır görünmemektedir. Bu yolun uzunluğu beş stad, genişliği on orgye, en yüksek olduğu yerdeki yüksekliği ise sekizdi; cilalı taşlarla kaplıydı ve çeşitli oyma desenlerle süslenmişti. Bu inşaata ve piramitlerin yükseldiği tepenin içine yerleştirilen birçok yeraltı odasının yapımına on yıl harlandı. Bu yeraltı odaları, kral tarafından, nehirden çekilen bir kanalla oluşturulan bir adaya yerleştirdiği mezarı için tasarlanmıştı. Adını taşıyan piramidin inşası yirmi yıl daha sürdü. Bu piramit dört köşelidir ve her yüzü sekiz plethre uzunluğunda, yüksekliği de buna eşittir; tamamı en büyük özenle birleştirilmiş cilalı taşlardan oluşmuştur ve bu taşların hiçbiri otuz fitten kısa değildir.

CXLI. Anysis'in ölümünden sonra, Vulcan'ın bir rahibi olan Sethon << Şeytan >> onun yerine geçti. Bu kral, hiçbir hizmetlerine ihtiyaç duymadığını düşünerek savaşçı sınıfını büyük ölçüde ihmal etti; onlara karşı gösterdiği birçok kayıtsızlık işaretinin yanı sıra, önceki krallar tarafından bu sınıfın her bir bireyine verilmiş ve en iyi topraklardan seçilmiş on iki aroures'lik işlenebilir topraklarını da ellerinden aldı. Bu nedenle, kısa bir süre sonra Asurluların ve Arapların kralı Sanacharib komutasındaki kalabalık bir ordu Mısır'a saldırdığında, Mısırlı savaşçıların hiçbiri yürümek istemedi. Rahip-kral, bu red karşısında endişeli ve ne yapacağı konusunda kararsız bir halde Vulcan'ın tapınağına girdi ve tanrının heykelinin ayakları önünde kendisini tehdit eden felaketleri yakardı. O yakarışlarını sürdürürken, gözlerine uyku çöktü ve rüyasında tanrının yanı başında durduğunu, kendisine güvence verdiğini ve alacağı yardımla Arap ordusundan korkacak hiçbir şeyi olmadığını vaat ettiğini gördü. Bu vizyona güvenen kral, kendisini takip etmeye razı olan herkesi topladı ve Mısır'a girilebilecek nokta olan Peluse'ye yürüdü; yanında hiçbir asker yoktu, sadece tüccarlar, zanaatkarlar ve gündelikçilerden oluşan bir kalabalık vardı. Oraya varır varmaz, sayısız tarla faresi düşman kampına yayıldı ve bir gece içinde yayların kirişlerini, sadakları ve hatta kalkanların bağlarını o kadar iyi kemirdi ki, tüm silahlardan mahrum kalan ordu ertesi gün kaçmak zorunda kaldı. Mısırlılar tarafından takip edilen ordu çok sayıda kayıp verdi. Bu olayın anısına, Vulcan'ın tapınağında elinde bir fare tutan Sethon'u temsil eden ve üzerinde "Beni gören, tanrılara saygı duymayı öğrensin" yazılı bir taş heykel görülebilir.

CLVIII. Psammitichus'un oğlu Nekos, babasının yerine geçti. Nil'i Kızıldeniz'e bağlayan bir kanal kazdırmaya başlayan ve Pers kralı Darius'un ikinci kez kazdırdığı

ilk kişi odur; uzunluğu dört günlük seyir mesafesinde ve genişliği iki triremenin kürek çekerek geçebileceği kadardır. Onu besleyen su Nil'den gelir, Bubaste'nin biraz yukarısında, Patumos adı verilen Arap şehri yakınlarından ayrılır; bu kanal Kızıldeniz'e dökülür ve Mısır ovasının, Arabistan'a bitişik, Memphis'in karşısında bulunan ve taş ocaklarının olduğu dağa komşu olan kısmında doğar. Bu dağın eteğinden itibaren kanal, gün batısından doğuya doğru oldukça uzun bir mesafe boyunca kazılmış, ardından vadilerin hatlarını takip etmiş ve dağdan kurtulduktan sonra güneye doğru ilerleyerek Arap körfezine dökülmüştür. Kuzey denizinden, Kızıldeniz olarak da adlandırılan güney denizine giden en kısa ve en doğrudan yol, Mısır'ı Suriye'den ayıran Cassius dağından Arap körfezine kadar tam bin stad kadardır; ancak bu mesafe, sayısız kıvrımı nedeniyle kanal yoluyla çok daha uzundur. Bu alışmalar Nekos'un saltanatı altında başladığında, yüz yirmi bin Mısırlı işçi bu uğurda can verdi; ve kanalın yarısı bile tamamlanmamışken, kral bir kahin tarafından "bir barbar için çalıştığı" söylenerek durduruldu ve kazı çalışmalarını sona erdirdi. Mısırlılar kendi dillerini konuşmayan herkesi barbar olarak adlandırırlar.

CLIX. Nekos, bu büyük işten vazgeçtikten sonra askeri seferlere ynelmi. Hem kuzey denizinde hem de Arap körfezindeki Kızıldeniz'de gemiler yaptırdı; bunların inşa edildiği tersanelerin izleri bugün hala görülebilir. Bu gemiler, projelerini gerçekleştirmek için kullandığı bir donanma oluşturdu. Diğer taraftan, karadan Suriyelilere karşı bir ordu yönetti ve onları Magdole yakınlarında mağlup etti. Bu savaşın ardından, Suriye'nin önemli bir şehri olan Cadytis'i ele geçirdi ve bu zaferleri kazandığında üzerinde bulunan giysiye, Milesians lkesindeki Branchides tapınağında Apollon'a adadı. Nihayet, on altı tam yıllık bir saltanatın ardından öldü ve imparatorluğu oğlu Psammis'e bıraktı.

IV. O dönemde bu sefere etkisi olan başka bir olay daha meydana geldi. Amasis'in emrinde bulunan yardımcı kuvvetler arasında, bilgisi ve askeri yetenekleriyle tanınan Halikarnaslı Phans adında bir Yunanlı vardı. Amasis'ten şikayetçi olan bu Phans, Cambyses'e gitmek üzere deniz yoluyla Mısır'dan kaçtı. Bu kaçıştan haberdar olan ve Phans'in yardımcı birlikleri üzerinde büyük bir itibara sahip olduğunu ve Mısır'ın durumuna tamamen hakim olduğunu bilen Amasis, onun takip edilmesini emretti ve yakalanmasına büyük önem verdi. Bu nedenle, en sadık hadımlarından birini bir trireme'ye bindirdi; hadım onu Likya'da yakalamayı başardı ancak kaçak üzerindeki hakimiyetini koruyamadı; Phans, kendisine eşlik eden muhafızları sarhoş ettikten sonra kaçtı ve Perslere ulaşmayı başardı. Orada, Mısır'a yürümeye hazır olan ancak hangi yöne gideceği ve su bulunmayan l nasıl geçeceği konusunda kararsız olan Cambyses'i buldu. Phans, Amasis'in işleri hakkında bildiği her şeyi anlattıktan sonra, Cambyses'e izlemesi gereken yolu gösterdi ve ona Arapların kralından ülkelerinden geçiş izni istemesini tavsiye etti.

V. Mısır'a girmek aslında ancak bu yolla mümkündür; çünkü Fenike'den hareket edip Cadytis şehrinin sınırlarına kadar uzanan bölge Suriye Filistini'dir. Ancak benim görüşüme göre büyüklük bakımından Sardes'ten pek aşağı kalmayan Cadytis'ten

sonra, deniz kıyısında bulunan ticaret merkezleri Jenysus'a kadar Araplara aittir. Suriye topraklarına ancak bu son şehirden itibaren tekrar girilir; bu topraklar, yamaçları denize değen Casius dağının yakınındaki Serbonis gölünde sona erer. Typhon'un saklandığı söylenen bu gölden itibaren Mısır'a girilir. Jenysus şehri ile Serbonis gölü veya Casius dağı arasında kalan bölge üç günlük yürüyüş mesafesindedir ve tamamen susuzdur.

VII. Persler, ülkeyi ele geçirir geçirmez, çölü geçmek için bu yöntemi kullandılar ve yukarıda açıkladığım gibi su dolu testileri bugün bile kullanmaya devam ediyorlar; ancak seferleri sırasında yanlarında su taşımak için bu kaynakları olmadığından, Cambyses bahsettiğim Halikarnaslı Yunanlının tavsiyesi üzerine Araplara haberciler göndererek ordusuna serbest geçiş izni istedi: bu istek kabul edildi ve şartlar karşılıklı yeminlerle güvence altına alınan bir antlaşmayla düzenlendi.

IX. Cambyses'in habercileriyle antlaşma yapıldığında, Araplar antlaşmanın uygulanması için şu yolu izlediler. Deve derilerinden çok sayıda tulum yaptılar, bunları suyla doldurdular ve toplayabildikleri tüm develerin sırtına yükleyerek konvoyu Arapların Cambyses'in ordusunu beklediği çöle doğru yönlendirdiler. Böyle anlatılan olay oldukça inandırıcıdır; ancak başka bir şekilde daha anlatılır ki, bu anlatım daha az güvenilir olsa da bunu da bildirmeliyim. Arabistan'da Kızıldeniz'e dökülen Corys adında büyük bir nehir vardır ve denir ki, Arapların kralı çok sayıda sığır derisini ve diğer hayvanların derilerini toplatıp birbirine diktirerek bu nehirden çöle kadar uzanacak kadar uzun bir kanal/boru yaptırmıştır. Kralın bu yolla çöl bölgesine su getirdiği ve hatta suyu depolamak için büyük sarnıçlar kazdığını iddia edilir. Son olarak, nehirden çöle olan mesafenin on iki günlük yol olduğu ve deri kanalın suyu üç farklı yere taşımak için üç kola ayrıldığı da eklenmektedir.

LXXXVIII. Her ne olursa olsun, Hystaspes'in oğlu Darius tahta çıktı ve **Perslerin hiçbir zaman tebaası olmamış Araplar hariç**, önce Cyrus ve ardından Cambyses tarafından boyunduruk altına alınan tüm Asya halkları üzerinde hüküm sürdü. Aksine, Cambyses'in Mısır'a saldırmasını kolaylaştırdıkları andan itibaren dost bir ulus olarak kabul edildiler: bilinmektedir ki, onların yardımı olmadan bu kral seferinde asla başarılı olamazdı. Darius çok geçmeden Pers'in önde gelen aileleriyle ittifak kurdu; önce Cyrus'un iki kızı Atossa ve Arystone ile evlendi (bu Atossa daha önce kardeşi Cambyses ile, sonra da büyücüyle evlenmişti; Arystone ise bakirdi). Daha sonra, Cyrus'un oğlu Smerdis'in Parmys adındaki kızıyla evlendi ve ayrıca büyücünün sahtekarlığını ortaya çıkaran Otane'nin kızını da eş olarak tuttu. Gücü böylece her yönden pekişti. İlk işlerinden biri, at üstünde bir adamı tasvir eden bir taş anıt diktirmek ve üzerine şu yazıyı yazdırmak oldu: "Hystaspes'in oğlu Darius, atının (hayvanın adı yazılıydı) ve seyisi Oebares'in yeteneği sayesinde Pers tahtına ulaştı."

XCVII. Hükümetler ve her birine uygulanan katkılar hakkında verdiğim detaylarda, Perslerin ödediklerinden bahsetmedim; çünkü bizzat Persler, işledikleri topraklar için her türlü vergiden muaftırlar ve devletin masraflarına sadece gönüllü bağışlarla

katkıda bulunurlar. Mısır sınırındaki Etiyopyalılar ve Cambyses'in Macrobiens-Etiyopyalılarına karşı talihsiz seferini üstlendiğinde boyun eğdirdiği halklar ile Bacchus onuruna şenliklerin kutlandığı Nyse kutsal topraklarında yaşayanlar için de durum aynıydı. (Bu arada belirteyim ki, bu Etiyopyalılar ve komşuları, Calantien Kızılderililerinin [28] topladığı aynı tahılla beslenirler ve yer altında evler kazarlar.) Bu iki halk, her üç yılda bir -ve bu adet benim zamanımda hala sürmektedir- iki ölçek ham altın, iki yüz abanoz kütüğü, beş genç Etiyopyalı ve yirmi fil dişi gönderirdi. Kafkasya'ya kadar olan Colchide ve komşu ülkelerin sakinleri de aynı şekilde hediyelerle ödeme yaparlardı (Dağın Perslere boyun eğmiş kısmından bahsediyorum; çünkü Kafkasya'nın tüm kuzey tarafı onların hakimiyeti dışındadır). Bu halklar her beş yılda bir -ve hala yapmaya devam ediyorlar- yüz genç erkek ve yüz genç kız gönderirlerdi. Araplar da her yıl bin talent tütsü verirlerdi. Kralın sabit katkıların yanı sıra topladığı hediyeler işte bunlardı.

CVII. Doğu tarafında Hindistan, güney tarafında ise yaşanabilir dünyanın son noktası olan Arabistan, ürünleri bakımından bir o kadar dikkat çekicidir. Tütsü, mür, kasia, tarçın ve ladanum sadece Arabistan'da yetişir. Ancak mür hariç, bu değerli ürünlerin tamamını toplamak Araplar için oldukça zahmetlidir. Örneğin, tütsüyü ancak Fenikelilerin Yunanistan'a getirdiği bir tür reçine olan Styrax'ı yakarak toplayabilirler. Tütsü veren ağaçlar, çok küçük boyutlu ve çok çeşitli formlarda olan bir tür yılan tarafından korunur; her ağaçta bu sürüngenlerden çok sayıda bulunur ve bunlar Mısır'ı harap edenlere benzerler; onları yuvalarından ancak Styrax dumanıyla uzaklaştırabilirler.

CVIII. Araplar, bu yılanların, engerekler için bildiğimiz yok edici ilkelere tabi tutulmasalardı, o kadar çoğalacaklarını ki tüm dünyayı kaplayacaklarını iddia ederler; ve bu konuda İlahi takdir derin bir bilgelikle hareket eder. Gerçekten de, çekingen ve yenilebilir hayvanların, türlerinin onlarla beslenenlere yetmemesi için mucizevi bir şekilde çoğaldığı, buna karşılık yenmeyen veya zararlı hayvanların ise az ürettiği gözlemlenir. Tavşan, diğerlerinin yanı sıra, tüm vahşi hayvanlar, kuşlar ve insanlar için av olmaya mahkum edildiğinden o kadar üretkendir ki, süperfetasyonun (üst üste döllenenin) gerçekleştiği tek hayvandır. Bir dişi, aynı zamanda hem tüyleri çıkmış yavrular, hem tüyleri henüz çıkmamış olanlar, hem de rahimde zar zor şekillenmiş olanları taşır ve üstelik yeniden gebe kalabilir. Aksine, hayvanların en güçlüsü ve en korkuncunun dişisi olan aslan, hayatında sadece bir kez, tek bir yavru doğurur (36) ve onu dünyaya getirirken rahmini de onunla birlikte dışarı atar: bu kazanın nedeni şudur. Aslan yavrusu annesinin karnında hareket etmeye başladığında, çok keskin tırnakları olduğu için hareketleriyle rahmi yırtar; büyüdükçe bu organın dokusuna daha fazla nüfuz eder, öyle ki doğum anında ondan sağlam hiçbir şey kalmaz.

CIX. Bahsettiğim kanatlı türden Arap yılanları ve engerekler, doğalarında görüldüğü kadar çoğalabilirdi, bu iki hayvan türü yeryüzünde insanlara yiyecek hiçbir şey bırakmazdı. Ancak çiftleşme ihtiyaçları kendilerinde hissedildiğinde ve iki cinsiyet birbirini aradığında, çiftleşme anında dişi, erkeği boynundan yakalar ve ona

yapışarak tamamen yiyip bitirene kadar bırakmaz: böylece erkekler her zaman bu şekilde ölürlür. Diğer taraftan dişiler, erkeklere verdikleri ölüm cezasını kısa süre sonra kendileri çekerler; içlerinde taşıdıkları yavrular, dünyaya gelmek için annelerinin rahmini ve karnını sırayla yiyerek babalarının öcünü alırlar. İnsan türüne zararlı olmayan diğer yılanlar yumurta bırakır ve çok sayıda nesil bırakırlar. Engerekler her yerde bulunur, ancak Arabistan'da sürüler halinde yaşayan kanatlı yılanlar başka hiçbir yerde görülmez. İşte bu yüzden tür, gerçekte olduğundan daha kalabalık görünür.

CX. Arapların tütsüyü nasıl topladıklarını anlattım. Kasia'ya gelince, onu toplamak için vücutlarını ve yüzlerini, gözleri hariç, sığır derileri veya başka derilerle kaplarlar ve bu şekilde donanmış halde yola çıkarlar. Bitki sığ bataklıklarda yetişir; bu bataklıkların çevresinde ve hatta sularında, yarasalara oldukça benzeyen ve korkunç ıslık sesleri çıkaran bir tür kanatlı hayvan yaşar. Bu hayvanlar çok güçlüdür, ancak darbelerine karşı korumalı olan Arapların tek yapması gereken onları gözlerinden uzaklaştırmaktır ve böylece kasia hasadını yapmayı başarırlar.

CXI. Tarçın (cinnamomum) daha da şaşırtıcı bir şekilde toplanır. Bu bitkinin hangi ülkede doğduğunu veya ne tür bir toprakta yetiştiğini kimse bilmez. Söylenen ve oldukça makul görünen tek şey, onun Bacchus'un beslendiği yerlerden geldiğidir. Fenikelilere göre cinnamomum adını verdiğimiz aromatik çubukları taşıyanlar büyük kuşlardır. Bu kuşlar, çubukları, ıslak çamurla inşa ettikleri ve insanların tamamen ulaşamayacağı dağ yamaçlarına astıkları yuvalarına taşırlar. Bu yüzden Araplar bu çubukları ele geçirmek için özel bir yöntem başvururlar. Dağların çevresine öküz, eşek veya herhangi başka bir hayvanın et parçalarını bırakırlar ve bunları yuvaların erişebileceği bir yerde bırakıp uzaklaşırlar. Kuşlar gelip bu yemlerin etrafında uçuşur, onları kapıp yuvalarına götürürler; yuvalar taşıyamayacakları bir ağırlıkla dolduğunda ise sonunda kopup yere düşerler. Araplar da oraya gelir, buldukları tarçınları toplar ve bir yerdeki hasatlarını tamamladıktan sonra bir başkasına geçerler.

CXII. Arapların ladanum adını verdiği ledanum'un toplanması da tarçından daha olağanüstü özellikler sunar. Mükemmel derecede hoş bir kokuya sahip olmasına rağmen, sadece tamamen kötü kokulu bir yerde bulunur; bazı ağaçlardan akan reçinelerle aynı biçimde, erkek ve dişi keçilerin sakallarında rastlanır. Bu aromatik madde çok sayıda parfümde kullanılır ve Araplar tarafından sıklıkla tüketilir.

CXIII. Arabistan'ın parfümleri hakkında aktaracağım bunlardı. Onları üreten tüm bölge etrafa leziz ve tabiri caizse ilahi bir koku yayar. Ülke ayrıca başka hiçbir yerde görülmemiş, oldukça dikkat çekici iki koyun türünü de barındırır. Bu türlerden birinin kuyruğu olağanüstü büyüklüktedir ve uzunluğu üç arşından az değildir. Eğer bu hayvanların bu devasa kuyruklarını yerde sürüklemelerine izin verilseydi, arazideki sürtünmeden dolayı yaralanacak ve kısa sürede ülserle kaplanacaklardı; bu yüzden çobanlar, onları korumak için ahşaptan küçük, tekerlekli bir araba benzeri düzenek yapmayı akıl etmişlerdir; hayvanların kuyruklarını bu arabaya bağlarlar ve her koyun

kuyruğunu bu destek sayesinde çeker. Diğer türün kuyruğu ise bazen bir arşın genişliğe ulaşacak kadar geniştir.

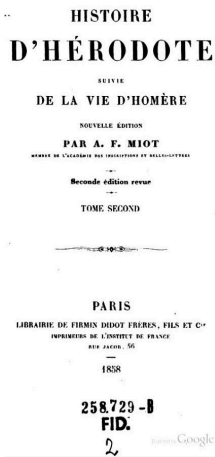
XXXIX. İkinci yarımada tam olarak Pers ülkesinden başlar ve Kızıldeniz'in kıyıları boyunca uzanır. İlk olarak Pers ülkesinin deniz kıyılarını, ardından Asur'u; son olarak Asur'dan sonra Arabistan'ı kapsar ve Darius'un Nil'den çektiği kanalı getirdiği Arap körfezinde (gerçekten değil, kabul edilmiş bir tür uzlaşıyla) sona erer. Pers ülkesi ile Fenike arasında, uzantısı Akdeniz'e doğru yönelen ve sona erdiği Mısır'a kadar Suriye-Filistin'i içine alan muazzam bir ülke bulunur. Bu, ikinci yarımada'nın sınırını oluşturur ve sadece yukarıda adını andığım üç halkı, Persleri, Asurluları ve Arapları kapsar. Pers ülkesinden itibaren batıya doğru Asya'nın uzantısı böyledir.

XLII. Ayrıca, bazı insanların dünyayı Libya, Asya ve Avrupa olarak üç parçaya ayırmak ve karşılıklı sınırlarını belirlemek istemelerine şaşırıyorum. Bu üç parça arasında, böyle bir bölümlenmeyi kabul etmek için çok büyük bir orantısızlık vardır. Avrupa, uzunluğu itibarıyla ele alındığında diğer ikisi kadar geniştir; ancak sadece genişliği açısından bakıldığında onlardan çok daha küçüktür ve aralarında artık bir karşılaştırma kabul edilemez. Aslında, Libya'nın Mısır ile sınır komşusu olduğu küçük taraf hariç tamamen denizle çevrili olduğu açıktır ve bu gerçeğin tam kanıtı ilk kez Neco'nun hükümdarlığı döneminde ortaya konmuştur. Mısır kralının Nil ile Arap körfezi arasındaki kanalı kazma projesinden vazgeçtiğinde, Fenikelilerin kullandığı gemileri ayırdığını ve onlara Herkül Sütunları'ndan geçerek Kuzey denizine girmeleri ve böylece Mısır'a geri dönmeleri emrini verdiğini biliyoruz. Arap körfezinden yola çıkan bu Fenikeliler, güney denizinde seyrettiler. Sonbahar geldiğinde, Libya kıyılarının hangi bölgesinde olurlarsa olsunlar, oraya yanaşır ve toprağı ekerlerdi. Ardından hasat zamanını beklerler, tahılı topladıklarında ise tekrar denize açılırlardı. Bu şekilde yürütülen yolculukları iki yıl sürdü. Üçüncü yılda Herkül Sütunları'na ulaştıklarında yönlerini değiştirip geçtiler ve Mısır'a geri döndüler. Benim inanmadığım ancak belki de başkasına inanılmaz gelmeyecek bir gerçek aktardılar; bu da Libya'nın etrafını dolaşırken güneşi sağ taraflarında görmüş olmalarıydı. Libya'nın şekli işte böyle ilk kez öğrenilmiş oldu.

XLIII. Kartacalıların da onu tanıdıklarını söylemeleri, şüphesiz bu yolculuktan sonradır; çünkü Achaemenid soyundan, Pers kabilesinden Teaspis'in oğlu Sataspes'in denemesi başarısız olmuş ve görevlendirildiği gibi Libya'nın etrafını dolaşamamıştır. Aksine, yapması gereken uzun yolculuktan ve katedeceğı denizlerin ıssızlığından korkarak, annesinin ceza olarak ona yüklediği görevi yerine getirmeden geri dönmüştür; bunun sebebi ise şudur: Sataspes, Megabysus'un oğlu Zopyrus'un kızına tecavüz etmiş ve bu suçtan dolayı Xerxes döneminde idama mahkum edilmişti. Darius'un kız kardeşi olan annesi, bu cezanın kaldırılmasını sağlamak için oğluna daha ağır bir ceza olarak Libya'yı deniz yoluyla dolaşma ve Arap körfezine geri dönme yükümlülüğünü teklif etti. Xerxes bu öneriyi kabul etti ve Sataspes Mısır'a gitti. Orada gemiler ve denizciler aldı, Herkül Sütunları'na doğru yelken açtı, boğazı geçti ve Soloeis adıyla bilinen Libya burnunu dönerek güneye doğru yol aldı. Ancak,

birkaç ay boyunca denizde kaldıktan ve yolculuğunun sınırları sürekli önünden kaçarken, geri dönüp Mısır'a gitmeye karar verdi. Seferini Xerxes'e rapor ederken ona şöyle dedi: "Rotasının en uç noktasında, çok kısa boylu bir insan türünün yaşadığı bir kıyı boyunca yelken açtığını; bu insanların palmye yapraklarından kıyafetler giydiğini ve gemileri gördüklerinde şehirleri tamamen terk ederek dağlara kaçtıklarını söyledi." Bu şehirlere girdiğini ancak hiçbir zarar vermeyip sadece birkaç sürü almakla yetindiğini ekledi. Libya'nın etrafını dolaşmasını engelleyen sebebe gelince, bindiği geminin daha fazla ilerleyemediğini ve yolculuğunda durduğunu bahane olarak gösterdi. Xerxes bu bahaneyi kabul etmedi ve Sataspes'in kendisine yüklenen yükümlülüğü yerine getirmediğine sinirlenerek, onu ilk suçunun cezası olarak idam ettirdi. Bu Sataspes'in bir hadımı, efendisinin ölümünü öğrenir öğrenmez Samos'a kaçtı. Yanında büyük bir servet götürdü ve bu servet, adını bildiğim ancak gizli tutmak istediğim bir bölge sakini tarafından elinden alındı.

Herodot 1. cild içerisinde, Arablara ait Mısır hariç bir tapınak, Lat, uzza, Menat, Hubel mevcut değildir. Ancak burada bir noktayı keskin bir bakış açısıyla netleştirmek gerekir, Mısırlıların bir tapınağı var ve araplar domuz üretilen Bacchuse sundukları için girmeleri yasak, Arapların belkide Mısırdaki bir tapınakları değil sunakları vardır, bunun için mutlaka orijinaline bakılması gerekmektedir.

VI. Diğer Trakyalılara özgü adetler ise şöyledir: Çocuklarını genellikle onları ülke dışına götüren tüccarlara satarlar. Kızları gözetim altında tutmazlar, istedikleri erkeklerle birlikte olmaları konusunda onlara özgürlük tanırırlar; ancak ailelerinden çok yüksek bedellerle satın aldıkları evli kadınları sıkı bir şekilde korurlar. Ciltlerinin, izlerini silinmez kıldıkları dövmelerle kaplı olmasını bir soyluluk işareti olarak görürler ve bu süslemenin eksikliği, aşağı bir soydan gelmenin kanıtı olarak kabul edilir. Onlar için çalışmamak en onurlu şeydir; toprağı sürmek en aşağılayıcı şey, savaştan ve ganimetten geçinmek ise en soylu meslektir.

VII. Saygı duydukları tek tanrılar Mars, Bacchus ve Diana'dır; ancak kralları, diğer yurttaşların aksine, Merkür'e tapınırlar: yalnızca bu tanrının üzerine yemin ederler ve ondan geldiklerini iddia ederler.

LXVII. Bu konuda, Clithène'in model olarak, kendisiyle aynı adı taşıyan ve Sicyone tiranı olan anne tarafından dedesini aldığını düşünüyorum. Argienlerle savaş halinde olan bu Clithène, öncelikle rhapsodların (ozanların) şarkı yarışmalarını yasakladı, çünkü bu yarışmalarda Argos'un ve Argienlerin övgülerinin sıkça yer aldığı Homeros'un dizeleri okunuyordu. Ardından, Sicyone forumunda Talaüs'ün oğlu Adraste'nin bugün hala görülebilen kahramanca bir anıtı bulunduğundan, Clithène, Adraste Argien olduğu için bu kahramanın kültürünü kaldırmak istedi. Bu amaçla kehaneti danışmak için Delphes'e gitti; ancak Pythia ona şöyle yanıt verdi: "Adraste Sicyone'nin gerçek kralıydı, oysa sen sadece taşlanmaya layık bir adamsın". Clithène, kehanetin bu cevabından sonra Sicyone'ye döndü ve Adraste'yi şehirden kovmak için hileye başvurdu. Béotie'deki Thèbes'e göndererek Astacus'un oğlu Mélanippe'nin kalıntılarının Sicyone'ye taşınmasına izin verilmesini istedi. Thèbensler bunu kabul etti ve Clithène, onları şehre getirttikten sonra Mélanippe'ye pryтанée içinde kutsal bir alan ve çok korunaklı bir konumda inşa edilmiş bir şapel tahsis etti. Clithène'in bu kültü tanıtmalarının tek nedeni, bunu burada belirtmeliyim, Mélanippe'nin hayattayken Adraste'nin düşmanı olmasıydı; zira Mélanippe, Adraste'nin Mécistée adlı kardeşini ve Tydée adlı damadını öldürmüştü. Dolayısıyla şapel ve onu çevreleyen kutsal alan kurulduğunda, o güne kadar Adraste için yapılan ve Sicyonelilerin büyük bir ihtişamlı kutlama alışkanlığı olan şenlikleri ve kurbanları Mélanippe onuruna emretti. Sicyoneliler, oturdukları şehri Polybe'nin malikanesi olarak görüyorlardı ve Adraste, çocuksuz ölen ve egemenliğini yeğenine miras bırakan bu Polybe'nin kız kardeşinin oğluydu; işte bu nedenle onun anısına en büyük onurları gösteriyorlardı. Onun talihsizliklerinin anısını sürdürmek için trajik korolar kurmuşlardı, böylece **Bacchus kültürünü bu kahramana yönlendirmiş oluyorlardı**. Clithène, koroları tanrıya iade etti ve kurbanlar ile şenliklerin geri kalanını Mélanippe için ayırdı; işte Adraste konusunda böyle hareket etti.

CXI. Sâtres, bildiğim kadarıyla hiçbir zaman boyun eğmemişlerdir ve günümüze kadar Trakya'nın bağımsız kalan tek halkı olmuşlardır. **Savaşta cesur olan bu halk, karla kaplı yüksek dağlarda ve her türden ağaçla dolu ormanlarda yaşar; en yüksek dağlarından birinde Bacchus'un bir kehanet merkezi bulunur.** Sâtres'lerde kehanetleri yorumlayanlar her zaman Besserlerdir. Tıpkı Delphes'te olduğu gibi, burada da kehanetleri bir kadın bildirir ve bu kehanetler Delphes'tekilerden daha az anlaşılmaz değildir.

LXIX. Araplar; zeira adıyla bilinen ve bir kemerle sabitlenen geniş bir saye (bir tür pelerin/giysi) giyerlerdi; silahları, her iki yöne de gerilebilen ve sağ omuzlarında taşıdıkları çok büyük bir yaydı. Etiyopyalılar; giysileri aslan veya panter derisinden oluşuyordu; palmiye liflerinden yapılmış ve dört arşından az olmayan uzun yaylarla silahlanmışlardı; ancak kamıştan olan okları küçük boyutluydu ve demir yerine, mühürlerini kazıdıkları taşın aynısından yapılmış çok keskin bir uçla donatılmıştı. Ayrıca, uç kısmını oluşturan keskinleştirilmiş ceylan boynuzu ile biten mızraklar taşıyorlardı. Son olarak, çivi başlarıyla süslenmiş gürzlerle de silahlanmışlardı. Savaşa gittiklerinde, vücutlarının yarısını tebeşirle beyazlatır, diğer yarısını ise

minyum ile kırmızıya boyarlardı. Mısır'ın yukarısında yaşayan Arapların ve Etiyopyalıların komutasında Arsames vardı. O, Darius'un ve Darius'un en şefkatle sevdiği ve dövme altından heykelini yaptırdığı eşlerinden biri olan Cyrus'un kızı Artystona'nın oğluydu.

LXXXVI. Medler ve Cissienler, piyade gibi silahlanmış ve giyinmişlerdi. Hintliler de aynı şekilde piyadeleri gibi silahlanmış ve giyinmişlerdi; binek atlarına ve savaş arabalarına biniyorlardı; bu arabalar çeki atları veya yaban eşekleri tarafından çekiliyordu. Baktriyalılar ve Caspienler, piyadelerle aynı teçhizata sahiplerdi. Libyalılar da piyadeleri gibi donanmışlardı; Caspireler ve Paricanienler gibi hepsi arabalara biniyorlardı, ki bu halklar zırh ve giyim açısından tamamen piyadelere benziyorlardı. Arapların teçhizatı piyadelerinkinden farklı değildi; ancak hepsi, hız bakımından atlardan aşağı kalmayan develere biniyorlardı.

LXXXVII. Bu uluslar, develer ve savaş arabaları hariç, sayıları seksen bin ata ulaşan süvari gücünü sağlayan tek uluslardı. Tüm bu süvari birlikleri ayrı kıtalardan oluşuyordu ve çift hörgüçlü develerin görüntüsüne dayanamayan atları ürkütmemek için Araplar yürüyüşü arkadan kapatıyorlardı.

CLXXXIV. Darius'un, ordusunu Mısır'a karşı sefere hazırladığı sırada, Mısır'da yaşayan Greklerin birçoğu, ya ticaret için, ya da ülkeyi ziyaret etmek amacıyla oradaydı. Bunların arasında Halikarnassoslu Phanès de vardı; kendisi hem erdemli bir adam, hem de Amasis'in ordusunda bir subaydı. Phanès, Amasis'ten memnun kalmadığı için, bir gemiyle Cambyses'e sığınmak üzere kaçtı. Amasis'in sarayındaki en bilgili kişilerden biri olduğu için, Mısır'ın yollarını ve oradaki durumu Cambyses'e detaylıca anlattı. Cambyses Mısır'a saldırmayı düşündüğünde, çöllerle ayrılan ülkeleri nasıl geçeceği konusunda tereddüt içindeydi ve oraya nasıl ulaşacağını bilemiyordu. Phanès, bu durum karşısında Cambyses'e, çölde susuzluktan ölen Mısır'a giden yolda geçecekleri bir yer olup olmadığını sordu ve çölü aşmak için Araplarla bir anlaşma yapması gerektiğini, onlara rehinelere vererek güvenli geçiş hakkı alması gerektiğini tavsiye etti.

C. Ancak, Salamis deniz savaşındaki kaybın Xerxes'in zihni üzerinde yarattığı etkiyi gören ve onun Atina'yı terk etme planını yapmış olduğundan şüphe duymayan Mardonius, kendi durumu üzerine düşündü. Kralın, seferin aksiliklerinin öcünü bunu tavsiye eden kişiden almak isteyeceğini kolayca kavradı ve bu nedenle, eğer mümkünse Yunanistan'ın fethini tamamlamaktan veya en azından gururunu okşayan bu büyük girişimde şanlı bir ölüm aramaktan daha iyi bir şey yapamayacağını anladı. Bu yüzden savaşın Yunanistan'da devam etmesi kararıyla Xerxes'in yanına gitti ve ona şöyle dedi: "Efendimiz, üzölmeyi bırakın ve son çatışmadaki olayı telafisi imkansız bir felaket olarak görmeyin. Yunanlılar ile sizin aranızdaki mücadelenin başarısı, birkaç tahtaya değil, ordunuzu oluşturan muazzam insan ve at gücüne bağlıdır. Her şeyi bitirdiklerini sanan Yunanlılar, sizinle ölçüşmek için gemilerinden inme riskini göze alamazlar: karada bir çatışmanın kaderini denemeye cüret edenler

bunun bedelini ödediler. Bu yüzden, eğer niyetiniz hala buysa, hemen Peloponnese'ye girmek için hala efendi biziz. Aksine, eğer bu seferi askıya almanız gerektiğini düşünüyorsanız, şimdilik vazgeçelim; ancak her halükarda pes etmeyin. Yunanlıların elinizden kurtulabileceği hiçbir yol görmüyorum; sizin boyunduruğunuz altına girmeleri ve sizin köleleriniz haline gelerek geçmişteki ve bugünkü suçlarının bedelini ödemeleri gerekir. Ulaşmamız gereken hedef budur. Ancak yine de geri çekilmeye ve orduyu beraberinizde götürmeye karar verirsiniz, o zaman size sunacak başka bir önerim daha olur. Planlarınızdan tamamen vazgeçerken, efendimiz, şimdiye kadar aksiliklerinize katkıda bulunmayan ve suçlayacak hiçbir şeyiniz olmayan Persleri Yunanlıların alaylarına maruz bırakmayın. Fenikeliler, Mısırlılar, Kıbrıslılar, Kilikyalılar korkakça davrandıysa, bunun için Persleri mi suçlamalıyız? Onların hareketlerinde hiçbir siteminiz olmadığına göre, size vereceğim tavsiyeye uyun. Yunanistan'da kalışınızı uzatmak istemiyorsanız, devletlerinize dönün, ordunun büyük bir kısmını yanınızda götürün ve bana sadece üç yüz bin adam bırakın; Yunanistan'ı size boyun eğdirmem için bu bana yetecektir." Herodotun 2, cildindeki bilgiler bukadardır.

HISTOIRE
D'HÉRODOTE,

SUIVIE
DE LA VIE D'HOMÈRE.

NOUVELLE TRADUCTION,
PAR A. F. MIOT,
ANCIEN CONSEILLER D'ÉTAT.

TOME TROISIÈME.

A PARIS,
CHEZ FIRMIN DIDOT, PÈRE ET FILS,
LIBRAIRES, RUE JACOB, n° 24.
1822.

Taranan kelimeler: Bacchus, Arab, Allilat, Alitta, bu kelimelerle alakalı bir konuya rastlanılamamıştır.

HISTOIRE
D'HÉRODOTE,

TRADUITE DU GREC,

Avec des Remarques Historiques et Critiques, un
Essai sur la Chronologie d'Hérodote, et une Table
Géographique.

NOUVELLE ÉDITION, REVUE, CORRIGÉE
ET CONSIDÉRABLEMENT AUGMENTÉE,

A laquelle on a joint la Vie d'Homère, attribuée à Hérodote,
les Extraits de l'Histoire de Perse et de l'Isle de Céos, et
le Traité de la Maliguité d'Hérodote : le tout accompagné
de Notes.

TOME IV.

DE L'IMPRIMERIE DE C. CRAPELET.

A PARIS,

CHEZ
GUILAUME DERNAY, Libraire de la Bibliothèque
Nationale, rue Serpente, n° 6;
THÉOPHILE BARROT père, Libraire, rue Hautefeuille,
n° 22.

AN XI — 1803.

VI. Diğer Trakların çocuklarını ülke dışına çıkarmaları şartıyla satma adetleri vardır. Kızlarını gözetmezler ve diledikleri kişilerle beraber olmaları konusunda onlara özgürlük tanırırlar; ancak eşlerini sıkı bir şekilde korurlar ve onları ailelerinden yüksek bedeller karşılığında satın alırlar. Vücutlarında damgalar taşırlar; bu onlarda soyluluk işaretidir; bunlara sahip olmamak ise aşağılık bir durumdur. Gözlerinde aylaklıktan daha güzel, savaş ve yağmadan daha onurlu ve toprakla uğraşmaktan daha aşağılayıcı bir şey yoktur. En dikkat çekici gelenekleri bunlardır.

VII. Onlar sadece Mars, Bacchus ve Diane'e taparlar; ancak krallar, soyundan geldiklerine inandıkları ve sadece onun üzerine yemin ettikleri Merkür'ü özellikle onurlandırır.

LXVII. Benim kanaatime göre, (Clisthenes) bu konuda kendisine, anne tarafından dedesi olan Sicyone Tiranı Clisthenes'i örnek almıştı. Çünkü Clisthenes, Argienlerle savaş halindeyken, bir taraftan Homeros'un dizelerini okuyarak ödül için yarışan Rapsodların oyunlarını yasakladı; çünkü bu şiirlerde Argos şehri ve Argienler diğer tüm Greklerden daha fazla övülüyordu. Diğer taraftan, Argien olduğu için, Tanaüs'ün oğlu Adraste'yi topraklarından kovmayı tutkuyla arzuluyordu. Bu Adraste'nin Sicyone meydanında günümüzde hala varlığını sürdüren bir şapeli vardı. Clisthenes, Delphi'ye giderek Tanrı'ya Adraste'yi kovup kovmaması gerektiğini sordu. Pythia ona, Adraste'nin Sicyone halkının Kralı olduğunu, kendisinin ise bir haydut olduğunu yanıtladı. Tanrı ona bu niyetini gerçekleştirilmesine izin vermediğinden, geri dönerken Adraste'den kurtulmanın yolunu aradı. Bunu bulduğuna inandığında, Boeotia'daki Thebes'e haber göndererek Astacus'un oğlu Mélanippe'yi istedi. Thebeliler bunu kabul edince, onu getirtti, Prytanée'nin içinde bir şapel inşa ettirerek ona adadı ve onu en korunaklı yere yerleştirdi. Bunu böyle yapmasının nedeni (çünkü onu harekete geçiren güdüyü unutmamalıyım), Mélanippe'nin Adraste'nin en büyük düşmanı olması ve hem aynı Adraste'nin kardeşini hem de damadı Tydeus'u öldürmüş olmasıydı. Bir şapel atadıktan sonra, Adraste'nin onuruna düzenlenen şenlikleri ve kurbanları Mélanippe'ye taşıdı; bu şenlikleri Sicyoneliler büyük bir görkemle kutlama alışkanlığında idi. Aslında ülkeleri, annesi Adraste'nin annesi olan Polybe'ye aitti ve bu Prens'in hiç çocuğu olmadığı için, ölürken devletlerini torununa bırakmıştı. Adraste'ye gösterdikleri diğer onurların yanı sıra, onun talihsizliklerini de trajik korolarında kutluyorlar ve Bacchus'a yönelmeksizin ona övgüler sunuyorlardı. Clisthenes, koroları Bacchus'a geri verdi ve şenliğin geri kalanının Mélanippe onuruna yapılmasını emretti. Adraste ile ilgili olarak böyle davranmıştı.

HISTOIRE
D'HÉRODOTE,
TRADUITE DU GREC,

Avec des Remarques Historiques & Critiques,
un Essai sur la Chronologie d'Hérodote, &
une Table Géographique;

PAR M. LARCHER,
De l'Académie Royale des Inscriptions & Belles-Lettres,
Honoraire de l'Académie des Sciences & Belles-Lettres de
Dijon.

TOME CINQUIÈME.

A PARIS,

CHEZ MUSIER, Libraire, quasi des Augustins.
NYON, Fainé, Libraire, rue du Jardin.

M. DCC. LXXXVI.
Avec Approbation, & Privilège du Roi.

HISTOIRE
D'HÉRODOTE,
TRADUITE DU GREC,

Avec des Remarques Historiques & Critiques,
un Essai sur la Chronologie d'Hérodote, &
une Table Géographique;

PAR M. LARCHER,
De l'Académie Royale des Inscriptions & Belles-Lettres,
Honoraire de l'Académie des Sciences & Belles-Lettres de
Dijon.

TOME SEPTIÈME.

A PARIS,

CHEZ MUSIER, Libraire, quasi des Augustins.
NYON, Fainé, Libraire, rue du Jardin.

M. DCC. LXXXVI.
Avec Approbation, & Privilège du Roi.

HISTOIRE
D'HÉRODOTE,
TRADUITE DU GREC,

Avec des Remarques Historiques et Critiques, un
Essai sur la Chronologie d'Hérodote, et une Table
Géographique.

NOUVELLE ÉDITION, REVUE, CORRIGÉE
ET CONSIDÉRABLEMENT AUGMENTÉE,

A laquelle on a joint la Vie d'Homère, attribuée à Hérodote,
les Extraits de l'Histoire de Perse et de l'Inde de Ctésias, et
le Traité de la Maliginité d'Hérodote: le tout accompagné
de Notes.

TOME VIII.

TABLE GÉOGRAPHIQUE.

DE L'IMPRIMERIE DE C. CRAPELET.

A PARIS,

CHEZ GUILLEAUME DEBURE l'aîné, Libraire de la Biblio-
thèque Nationale, rue Serpente, n° 6;
THÉOPHILE BARROIS père, Libraire, rue Hautefeuille,
n° 23.

AN XI - 1802.

HISTOIRE
D'HÉRODOTE,
TRADUITE DU GREC,

Avec des Remarques Historiques et Critiques, un
Essai sur la Chronologie d'Hérodote, et une Table
Géographique.

NOUVELLE ÉDITION, REVUE, CORRIGÉE
ET CONSIDÉRABLEMENT AUGMENTÉE,

A laquelle on a joint la Vie d'Homère, attribuée à Hérodote,
les Extraits de l'Histoire de Perse et de l'Inde de Ctésias, et
le Traité de la Maliginité d'Hérodote: le tout accompagné
de Notes.

TOME IX.

TABLE DES MATIÈRES.

DE L'IMPRIMERIE DE C. CRAPELET.

A PARIS,

CHEZ GUILLEAUME DEBURE l'aîné, Libraire de la Biblio-
thèque Nationale, rue Serpente, n° 6;
THÉOPHILE BARROIS père, Libraire, rue Hautefeuille,
n° 23.

AN XI - 1802.

Tekrarlar mevcuttur. Mevcut değildir. Mevcut değildir. Mevcut değildir.
Herodot'un 9 ciltlik Fransızca çevirisinde Bacchus, Allilat, Alitta hakkında ki bilgiler bu
kadardır ve burada Arablara ait ne tapınak ne Al Lat adında bir put mevcuttur,
Bacchus bir Tanrıça olamaz, Semelenin oğlu olması ve Bacchus'un daha doğrusu
Arapların Bacchus'ün babası hakkında hiç bir kayıt mevcut değildir.

Lat, Uzza, Menat, Hubal, Kabe, Kara taş nereye gitmiştir, Herodot bir Yahudi
dininden de bahsetmez.

BIBLIOTHÈQUE HISTORIQUE

DE

DIODORE DE SICILE

TRADUITE DU GREC

AVEC DEUX PRÉFACES, DES NOTES ET UN INDEX

PAR FERD. HOEFER

TOME PREMIER

DEUXIÈME ÉDITION

PARIS

LIBRAIRIE DE L. HACHETTE ET Ce

BULEVARD SAINT-GERMAIN, N° 11

1865

XIII. Tanrıların dünyevi çocukları olduğunu ekliyorlar. Bunlar, ölümlü olarak doğmuş
olsalar da, bilgelikleri veya insanlara yaptıkları iyilikler sayesinde ölümsüzlüğü elde
etmişlerdir; bazıları Mısır'da kral olmuşlardır. Bu kralların bazılarının isimleri tanrılarla
ortaktır, diğerlerinin ise özel isimleri vardır. İşte bu şekilde Hélios, Satürn, Rhea,
Jüpiter (bazılarının Ammon dediği), Juno, Vulcan, Vesta ve Hermes zikredilir. İsmi
güneş anlamına gelen Hélios, Mısır'da ilk hüküm süren kraldır. Bazı rahipler, ateşin
mucidi olması ve dolayısıyla egemenliğe en layık kişi olması sebebiyle Vulcan'ı ilk
kral olarak adlandırırlar. Yıldırım çarpan bir ağaç yakındaki bir ormanı tutuşturmuştu;
Vulcan oraya koştu ve kış olduğu için ısınmaktan büyük bir zevk aldı. Ateş sönmeye
başladığında, yeni malzemeler atarak onu canlı tuttu; sonra diğer insanları icadından
faydalanmaları için çağırdı. Vulcan'dan sonra, kız kardeşi Rhea ile evlenen ve bazı

mitolojistlere göre Osiris ile İsis'in, çoğunluğa göre ise meziyetleriyle tüm dünyanın imparatorluğuna ulaşan Jüpiter ve Juno'nun ebeveyni olan Satürn hüküm sürdü. Onlardan beş tanrı doğdu; her birinin doğumu Mısır yılının beş artık gününden birine denk gelir. **Bu tanrılar Osiris, İsis, Typhon, Apollon ve Venüs'tür. Osiris Bacchus'a, İsis ise Ceres'e karşılık gelir. İsis ile evlenen ve babasının tahtına geçen Osiris, toplumu iyilikleriyle doldurdu.**

XXII. Osiris'in ölümünden sonra, İsis hayatının geri kalanında hiçbir erkeğe bağlanmayacağına, adaletle hüküm süreceğine ve tebaasını iyiliklerle doyuracağına yemin etti. İnsanların arasından çekilerek ilahi onurlara ortak oldu; bedeni Memphis'te gömüldü, burada bugün hala Vulcan tapınağında İsis'in mezarı gösterilmektedir. Diğerleri, bu iki ilahın bedenlerinin Memphis'te değil, Etiyopya ve Mısır sınırlarına yakın, Philes'in yanında bulunan Nil'deki bir adada yattığını ve bu nedenle oranın Kutsal Alan olarak adlandırıldığını savunurlar. Görüşlerini desteklemek için bu adada bulunan anıtları gösterirler: Tüm Mısır rahipleri tarafından saygı duyulan Osiris'in mezarı ve onu çevreleyen üç yüz altmış çömlek. Bölgenin rahipleri her gün bu çömleri sütle doldurur ve ağıt yakarak bu ilahların isimlerini anarlar. Bu nedenle, rahipler dışında herkesin bu adaya girmesi yasaktır; Thebaide'nin (Mısır'ın en eski bölgesi) tüm sakinleri, Philes'teki Osiris'in mezarı üzerine yemin etmeyi en büyük yemin olarak görürler. Söylendiğine göre, Osiris'in bulunan vücut parçaları bu şekilde defnedilmiştir. Cinsel organları Typhon tarafından nehre atılmıştı; ancak İsis onlara da diğer parçalar gibi ilahi onurlar verilmesini sağladı. Tapınaklarda onların bir heykelini inşa ettirdi ve bu tanrının onuruna yapılan törenlerde ve kurbanlarda ona özel bir ibadet tayin etti. **Bu nedenle, Mısır'dan Dionysos şenliklerini ve bayramlarını ödünç alan Grekler, Fallus olarak adlandırılan cinsel organları, Bacchus'un gizemlerinde ve inisiyasyonlarında büyük bir saygı ile tutarlar.**

XXIII. Osiris ve İsis'ten, Mısır'da kendi adını taşıyan şehri kuran İskender'in saltanatına kadar on bin yıldan fazla zaman geçtiği söylenir; diğerleri ise yaklaşık yirmi üç bin yıl olduğunu yazarlar. **Osiris'in Boeotia'daki Thebes'te, Semele ve Jüpiter'den doğduğunu iddia edenler, kökeni aşağıda belirtilen bir hata içindedirler: Mısır'a seyahat eden Orpheus, Bacchus'un gizemlerine inisiye edilmişti; Boeotia'daki Thebes'in kurucuları olan Cadmuslular tarafından sevilip onurlandırıldığı için, onları memnun etmek adına bu tanrının doğumunu kendi ülkelerine taşımıştı. Kalabalık, ister cehaletten ister Bacchus'u bir Grek tanrısı yapma arzusundan olsun, Dionysos gizemlerini ve inisiyasyonlarını isteyerek kabul etti. Bu inancı yerleştirmek için Orpheus şu bahaneyi kullandı: Mısır'daki Thebes'in yerlisi olan Cadmus'un, diğer çocuklarının yanı sıra Semele adında bir kızı vardı. Bir yabancı tarafından baştan çıkarılarak hamile kaldı ve yedi ayın sonunda Osiris'e büyük benzerlik gösteren bir çocuk dünyaya getirdi. Bu çocuk, ister tanrıların böyle istemesi, isterse doğal kaderi olması nedeniyle uzun yaşamadı. Bu olaydan haberdar olan ve atalarının**

geleneklerini koruması için bir kahin tarafından öğütlenen Cadmus, bu çocuğun bedenini altınla kaplattı ve sanki oymuş gibi ona kurbanlar sundu. XCVI. Bu çeşitli konular üzerinde anlaştıktan sonra, bilgelikleri ve aydınlıklarıyla kutlanan ve bir zamanlar bu ulusun yasaları ve ilmi hakkında bilgi edinmek için Mısır'a seyahat eden Grekler hakkında bir çift laf edeceğiz. Mısır rahipleri, kutsal kitaplara dayanarak, aralarında Orpheus, Muse, Melampus, Daedalus'u; ardından şair Homeros, Spartalı Lycurgus, Atinalı Solon, filozof Platon'u gördüklerini doğrularlar. Ayrıca Sisamlı Pisagor, matematikçi Eudoxus, Abderalı Demokritos ve Khioslu Oenopides'ten bahsederler. Bu adamların Mısır'a seyahat ettiklerini kanıtlamak için, ya portrelerini ya da isimlerini taşıyan yerleri ve yapıları gösterirler; her biri, Greklerin hayranlığını kazanan tüm bu bilgelerin bilgilerini Mısırlılardan ödünç aldığını göstermek için gayret gösterir. **Böylece, Mısırlıların aktardığına göre, Orpheus yolculuğundan Ceres'in koşularının anısına kutlanan törenleri ve mistik ayinlerin çoğunu, ayrıca cehennem mitini getirmiştir. Bacchus şenlikleri ile Osiris'inkiler, İsis'in gizemleri ile Ceres'inkiler arasında isim farkından başka bir şey yoktur. Cehennemdeki kötülerin cezalandırılması, iyilerin kaldığı yerin çiçekli çayırları ve gölgelerin kurgusu, Mısırlıların cenaze törenlerinin bir taklididir. Eski bir Mısır ayinine göre ruhların rehberi olan ve Apis'in bedenini, Cerberus maskesi takan bir varlığa teslim ettiği belli bir yere kadar götüren Merkür için de durum aynıdır.** Orpheus bu ayini Grekler arasında tanıttı ve Homeros şiirinde ondan şöyle bahseder: "Cylleneli Merkür, talip olanların ruhlarını çağırırdı; ellerinde sihirli değneği tutuyordu". Ve biraz ileride ekler: "Okyanus'un kıyıları boyunca ilerlerler, Leucade kayasını geçerler ve Güneş'in kapılarına ve Düşler halkına doğru yönelirler. Hemen, ölülerin görüntüleri olan ruhların yaşadığı asphodel çiçekleriyle dolu yemyeşil çayırlara varırlar". Ancak, şair Okyanus olarak, Mısırlıların kendi dillerinde aynı ismi verdikleri Nil'i adlandırır. Güneş'in (Hélios) kapıları Héliopolis şehridir; ve ölülerin meskeni olduğu sanılan neşeli ovalar, Memphis yakınlarında bulunan, lotus ve sazlıkların büyüdüğü en güzel çayırlar ve göletlerle çevrili Acherusia gölüdür. Ölülerin kaldığı yeri buralara yerleştirmek sebepsiz değildir; çünkü en kalabalık ve en görkemli cenaze törenleri orada sona erer. Bedenler nehir ve Acherusia gölü üzerinden taşındıktan sonra, kendileri için belirlenen hücrelere yerleştirilirler. Greklerin cehennem hakkındaki diğer mitleri, günümüzde Mısır'da uygulananlarla uyumludur; bedenleri taşıyan tekne, ülkenin dilinde Charon olarak adlandırılan kayıkçıya ödenen bozuk para, tüm bu uygulamalar orada bulunur. Son olarak, Acherusia gölü civarında karanlık Hecate'nin bir tapınağının olduğu anlatılır.

XCVII. Mısırlılarda, hala kendi isimlendirmeleri ve bunlara bağlı uygulamalarla korunan daha birçok mit vardır. Nil'in ötesinde, Libya'da, Memphis'ten yüz yirmi stad uzaklıkta bulunan Acanthopolis şehrinde, üç yüz altmış rahibin günlük olarak Nil'den çektikleri suyu döktükleri delik bir fıçı gösterilir. Bu şehrin civarında, bir halk şenliğinde Eşek masalı canlandırılır. Alayın başında yer alan bir adam, kendisinden sonrakilerin çözdüğü bir saz ip örer. **Melampus'un, Greklerin Bacchus onuruna kutladıkları gizemleri, Satürn hakkındaki miti, Titanların savaşı, kısacası**

tanrıların tutkuları hakkında anlatılan her şeyi Mısır'dan getirdiği söylenir.

Daedalus, labirentini Mısır'dakini örnek alarak inşa etmiştir. Birilerine göre Mendès, başkalarına göre ise kral Marrhus tarafından, Minos'un hükümdarlığından çok uzun zaman önce inşa edilen bu sonuncusu, bugün hala varlığını sürdürmektedir. Daedalus'un Grekler arasında diktirdiği heykeller eski Mısır tarzındadır. Memphis'teki Vulcan tapınağının propylelerinin (giriş yapılarının) en güzeli, Daedalus'un eseri olarak kabul edilir: Bu ona o kadar şan kazandırmıştır ki, aynı tapınağa kendi elleriyle yaptığı heykeli yerleştirilmiştir. Nihayetinde, ustalığı ve icatları o kadar meşhur olmuştur ki, kendisine ilahi onurlar verilmiş; bugün hala Memphis karşısındaki adalardan birinde, ülkede büyük saygı gören bir Daedalus tapınağı gösterilmektedir. Homeros'un Mısır'da kaldığına dair çeşitli tanıklıklar ve özellikle Helen'in, Menelaos'u ziyaret eden Telemakhos'a verdiği ve ona geçmiş acıları unutturması gereken içecek hakkında anlatılanlar aktarılır. Bu içecek, şaire göre, Thouis'in eşi Polydamna'dan sırrını öğrendiği nepenthes'tir. Nitekim, Thebes kadınları bu ilacın gücünü bugün hala bilmektedir ve Diospolisliler öfke ve üzüntüyü dağıtmak için onu zamanın başlangıcından beri kullanan tek kişilerdir. Oysa Diospolis, Thebes ile aynı şehirdir. Mısırlılar da tıpkı Homeros gibi Venüs'e altın sıfatını verirler ve Memphis yakınlarında Altın Venüs'ün Tarlası adında bir yer bulunur. Homeros'un, Jüpiter'in Juno ile birleşmesi mitini ve tanrıların Etiyopya'ya yolculuğu mitini de aynı kaynaktan aldığı söylenir. Mısırlılar her yıl Jüpiter'in şapelini Nil'in ötesine, Libya'ya taşıma ve bu tanrının Etiyopya'dan dönüşünü simgelercesine birkaç gün sonra geri getirme adetine sahiptirler. Jüpiter ve Juno'nun aşkları, rahiplerin bu iki ilahın şapellerini bir dağın tepesine taşıyıp çiçekten bir yatağın üzerine bıraktıkları halk şenlikleri (panegyric'ler) temel alınarak kurgulanmıştır.

XXXVIII. Çok geniş bir ülke olan Hindistan'ın, hiçbiri yabancı kökenli olmayan, zira hepsi yerli (otokton) kabul edilen sayısız ve çeşitli halklar tarafından iskan edildiği söylenir. Hintliler hiçbir zaman dışarıdan koloniler almamış ve hiçbir yere koloni göndermemişlerdir. En eski sakinlerin, tıpkı ilk Grekler hakkında anlatıldığı gibi, yerin vahşi meyveleriyle beslendikleri ve ülkenin hayvanlarının derileriyle örtündükleri anlatılır. Kısa süre sonra, insan gibi her türlü işe uygun ellere, akla ve zekaya sahip bir hayvana rehberlik eden ihtiyaç sayesinde, sanatları ve hayat için faydalı diğer uygulamaları icat ettiler.

Burada en ünlü Hintli mitologların geleneklerini kısaca aktarmalıyız. **Çok eski bir dönemde, insanların hala köylerde dağınık halde yaşadığı sırada, Bacchus'un batı ülkelerinden yola çıkarak güçlü bir orduyla yanlarına geldiği ve kendisine direnecek hiçbir önemli şehri henüz barındırmayan tüm Hindistan'ı ziyaret ettiği söylenir.** Aşırı sıcakların baş göstermesi ve salgın bir hastalığın birliklerini kırıp geçirmesi üzerine, basiretli bir başkomutan olan Bacchus, kampını ovalardan kaldırdı ve dağlara yerleşti. Orada esen serin rüzgarlar ve bizzat kaynaklardan alınan saf sular, hastalığı kamptan uzaklaştırdı. Bacchus'un ordusunu bu şekilde kurtardığı bu yere Méros denir; Greklerin Bacchus'un bir uylukta beslendiğine dair geleneği buradan gelmektedir. Bundan sonra, meyve yetiştiriciliğine kendini vererek Hintlilere şarap yapma sanatını ve yaşam için faydalı diğer şeyleri öğretti. Ayrıca, birçok

önemli şehrin kurucusu oldu; köyleri daha iyi konumlandırılmış yerlere taşıdı, ilahi ibadeti başlattı ve yasalar ile mahkemeler kurdu. Nihayetinde, bunca iyiliğin yazarı tanrılar arasına sayıldı ve ölümsüzlere gösterilen onurlara layık görüldü. Ayrıca ordusuyla birlikte çok sayıda kadın getirdiği ve savaşlarda, henüz trompet icat edilmediği için davul ve zil kullandığı anlatılır. Hindistan'da elli iki yıl hüküm sürdükten sonra yaşlılıktan öldü. Oğulları ona halef oldu ve krallığı bir miras olarak aktarmaya devam ettiler; nihayetinde, çok sayıda nesilden sonra bu hanedan yıkıldı ve şehirler demokratik bir şekilde yönetildi.

XXXIX. Dağlı Hintlilerin Bacchus ve onun soyundan gelenler hakkında korudukları gelenekler bunlardır. Ayrıca Herkül'ün de aralarında doğduğunu söylerler; tıpkı Grekler gibi, ona da öznitelik olarak gürz ve aslan postu verirler. Aynı anlatılara göre Herkül, güç ve cesaret bakımından tüm insanları geride bırakmış ve yeryüzünü ve denizleri canavarlardan temizlemiştir. Birçok kadının eşi olarak çok sayıda erkek evlada ve tek bir kız evlada sahip olmuştur; çocukları erginlik çağına geldiğinde, Herkül krallığını aralarında eşit parçalara bölüştürmüştü; aynı şekilde tek kızını da payına düşen ülkeye kraliçe yapmıştır. Herkül'ün kurduğu çok sayıda şehir arasında en ünlüsü ve en büyüğü Palibothra'dır. Orada görkemli bir saray inşa ettirmiş; şehri sakinlerle doldurmuş ve nehrin sularını alan derin hendeklerle çevirmiştir. İnsanların arasından ayrıldıktan sonra Herkül tanrılar arasına katılmış ve ilahi onurlara layık görülmüştür; soyundan gelenler birkaç nesil boyunca hüküm sürmüş ve kayda değer işler gerçekleştirmişlerdir; ancak hiçbir zaman dışarıya savaş açmamışlar ve ülke dışına hiçbir koloni göndermemişlerdir. Daha sonra, uzun yıllar geçtikten sonra, şehirlerin çoğu demokratik yönetimi benimsemiştir; ancak bazı halklar İskender'in seferi döneminde hala krallığı korumaktaydılar.

LI. Bu açıklamadan sonra, bir zamanlar Libya'da yaşamış olan Afrika Amazonları hakkındaki hikayemize geri döneceğiz: çünkü Thermodon nehri kıyılarında yaşayanlardan başka Amazon olmadığını sananlar yanılmaktadır. Aksine, Libya Amazonlarının diğerlerinden daha eski olduğu ve büyük başarılar elde ettiği kesindir. Tarihlerinin birçok okuyucuya yeni ve oldukça tuhaf görüneceğinin farkındayız; çünkü bu Amazon ırkı, Truva Savaşı'ndan birkaç nesil önce tamamen ortadan kaybolmuştur; oysa Thermodon nehri Amazonları bu dönemden kısa bir süre öncesine kadar gelişmekteydiler. Dolayısıyla, daha sonra gelenlerin daha iyi tanınması ve zamanın neredeyse unutturduğu önekilerin şöhretine miras kalması şaşırtıcı değildir. Amazonlardan bahseden birçok eski şair ve tarihçiyi ve hatta daha yeni yazarları örnek alarak, biz de Argonotların, Bacchus'un ve antik çağın en unutulmaz tüm şeylerinin tarihini yazan Dionysius'u rehber olarak onlardan kısaca bahsetmeye çalışacağız. Oysa Libya'da olağanüstü bir cesarete sahip birkaç kadın savaşçı ırkı vardı. Perseus'un savaştığı Gorgonlar ırkının son derece cesur olduğu geleneksel olarak bilinmektedir; bu kadınların değerini ve gücünü kanıtlayan şey, Jüpiter'in oğlu ve kendi döneminin en yiğit Grek'inin bu seferi büyük bir zafer olarak görmesidir. Ancak bahsedeceğimiz Amazonlar, Gorgonlardan çok daha üstün görüneceklerdir.

LVIII. Kralın sarayına geri getirildiğinde, önce baba ve anne tarafından bir bakire olarak kabul edildi. Daha sonra hatası keşfedilince, baba, onu besleyen çoban kadınları ve Attis'i öldürttü ve cesetlerini gömülmeden bıraktı. **Bu genç adama duyduğu aşkla sarsılan ve bakıcılarının kaderinden ötürü kederlenen Kybele çıldırdı; saçları dağınık bir halde, inleyerek ve davul çalarak ülkeyi dolaştı. Acıma duygusuna kapılan Marsyas, ona karşı beslediği eski dostluğun anısına, gönüllü olarak onu takip etmeye başladı. Böylece birlikte Nyse'deki Bacchus'un yanına vardılar ve orada o zamanlar kithara çalmasıyla ünlü olan Apollon ile karşılaştılar.** Merkür'ün bu enstrümanın mucidi olduğu iddia edilir; ancak onu ilk kullanan ve metodunu geliştiren Apollon'dur. Müzik sanatı üzerine Apollon ile yarışa giren Marsyas, Nyse'lileri hakem olarak seçti. Apollon, kithara ile şarkı eşliği olmaksızın ilk çalan kişi oldu; ancak Marsyas, flütünü alarak sesin yeniliği ve melodisinin çalınışıyla dinleyicileri daha fazla etkiledi ve rakibine büyük fark atmış gibi göründü. Yarışmaya yeniden başlamaya ve hakemlere yetenekleri konusunda yeni bir kanıt sunmaya karar verdiler; Apollon rakibinin ardından geldi ve kithara çalışına şarkıyı da katarak, sadece flütle yapılan ilkel çalışma büyük ölçüde geride bıraktı. Öfkelenen Marsyas, dinleyicilerine her türlü adalete aykırı bir şekilde engellendiğini; çünkü yargılanması gerekenin ses değil enstrümental icra olduğunu ve kithara ile flütten hangisinin uyum ve ses melodisi bakımından üstün olduğunun önemli olduğunu; kısacası iki sanatın birine karşı kullanılmasının haksızlık olduğunu ifade etti. Mitologların söylediklerine göre Apollon, ona karşı hiçbir avantaj elde etmediğini; Marsyas'ın flütüne üflediği gibi yaptığını ve mücadelenin eşit olması için her iki rakibin de sanatlarını icra ederken ağızlarını kullanmamaları veya her ikisinin de sadece parmaklarını kullanmaları gerektiğini yanıtladı. Dinleyiciler Apollon'un haklı olduğuna karar verdiler ve yeni bir sınav emrettiler. Marsyas tekrar yenildi ve bu yarışma ile hırçınlaşan Apollon, onu canlı canlı yüzdü. Yine de Apollon kısa bir süre sonra pişman oldu; yaptıklarından ötürü kederlendi, kitharasının tellerini kırdı ve mucidi olduğu uyum modunu ortadan kaldırdı. Musalar o zamandan beri Mesé, Linus, Lichanos, Orpheus ve Thamyris, Hypaté ve Parypaté'yi geri kazandılar. Apollon, kitharasını ve Marsyas'ın flütlerini Bacchus'un mağarasına bıraktı, Kybele'ye aşık oldu ve Hyperborealılar'a kadar süren yolculuklarında ona eşlik etti. O dönemde Frigyalılar bir hastalıkla boğuşuyorlardı ve toprak verimsizdi. Sıkıntı içinde kalan sakinler, onlara Attis'in cesedini gömmelerini ve Kybele'yi bir tanrıça olarak onurlandırmalarını emreden kahine başvurdular. Ancak Attis'in bedeni zamanla tamamen çürüdüğünden, Frigyalılar onu genç bir adam figürüyle temsil ettiler ve haksız yere ölüme mahkum edilenin öfkesini dindirmek için önünde büyük yaslar tuttular; bu tören günümüze kadar korunmuştur. **Ayrıca Kybele onuruna eski sunaklarında yıllık kurbanlar keserler.** Nihayetinde, Frigya'da Pisinunte'de ona muhteşem bir tapınak inşa ettiler ve Kral Midas'ın büyük katkı sağladığı şenlikler düzenlediler. Kybele'nin heykeli aslanlar ve panterlerle çevrilidir, çünkü bu tanrıçanın bu hayvanlar tarafından emzirildiğine inanılır. Frigyalıların ve Okyanus kıyılarında yaşayan Atlantislerin, tanrıların annesi hakkında anlattıkları bunlardır.

LXI. Mısırlılar tarihimizde, bu ulusun **Bacchus'un doğumu ve başarıları hakkındaki geleneklerini aktarmıştı**; şimdi ise **Greklere bu tanrı hakkında anlattıklarını buraya eklememiz gerektiğini düşünüyoruz**. Eski mitologlar ve şairler Bacchus konusunda birbirlerinden farklılaştıkları ve anlatılarına birçok harika şey kattıkları için, Bacchus'un kökeni ve eylemleri hakkındaki gerçeği çözmek oldukça zordur. Kimileri tek bir Bacchus kabul ederken, diğerleri üç tane olduğunu ileri sürer. Hatta bazıları bu tanrının hiçbir zaman insan formunda görünmediğini ve Bacchus isminden şarabın anlaşılması gerektiğini savunur.

Arabların Bacchusü, Hintlilerin Bacchusü, Greklere Bacchusü, Mısırlıların Bacchusü, Amazonların Bacchusü vs, burada aradığımız, semitiklerin Bacchusüdür.

Bu konuda ileri sürülen farklı görüşleri kısaca aktaracağız. Bu tanrı hakkında fiziksel (doğa bilimci) bir bakış açısıyla konuşan ve Bacchus'u asmanın meyvesi olarak adlandıranlar, toprağın diğer meyveler arasında, keşfedilmemiş olan asmayı başlangıçta kendiliğinden ürettiğini savunurlar. Buna kanıt olarak, bugün hala birçok yerde, kültüre alınmış asmanın meyvelerine benzer meyveler veren yabancı asmaların bulunmasını gösterirler. Bacchus'un eskiler tarafından Demeter olarak adlandırıldığını, bitkinin filizlendiği anı ilk doğuş, asmanın salkım verdiği dönemi ise ikinci doğuş olarak kabul ettiklerini eklerler; bu şekilde Bacchus'un biri toprağın bağrından çıkarak, diğeri ise asmanın meyvesini vererek iki kez doğduğu varsayılır. Bazı mitologlar ona üçüncü bir doğum daha atfederler: Jüpiter ve Ceres'ten doğan Bacchus'un, toprak çocukları tarafından parçalandığını, parçalara ayrılıp kaynatıldığını; ancak Ceres'in onun azalarını toplayıp ona yeniden hayat verdiğini anlatırlar. Bu mitin fiziksel bir yorumu yapılarak, Jüpiter ve Ceres'in oğlu Bacchus'un, asmanın büyüdüğünü ve şarabı sağlayan meyvesinin toprak (Ceres) ve yağmur (Jüpiter) sayesinde olgunlaştığını ifade ettiği söylenir. Bacchus'un gençliğinde toprak çocukları tarafından parçalanması, çiftçilerin yaptığı üzüm hasadını simgeliyor olabilir; çünkü insanlar Ceres'i toprak olarak kabul ederler. Kaynatılan azalar, şarabı daha iyi hale getirmek ve daha hoş bir koku vermek için pişirme işleminin oldukça yaygın kullanımına işaret ediyor olabilir. Toprak çocukları tarafından parçalanan ve Ceres'in bakımıyla eski haline getirilen azalar, asmanın meyvesinden arındırılıp budandıktan sonra, toprağın onu yılın mevsimine göre yeniden filizlendirdiğini ifade eder. Genel olarak, eski şairler ve mitologlar, anne olarak toprağı Ceres (Demeter) adıyla çağırırlar. Tüm bunlar, Orpheus'un ilahilerinde anlatılanlara ve sadece inisiye olanların konuşmasına izin verilen gizemlerdeki törenlere uygundur. **Diğerleri Bacchus'un nasıl Semele'nin oğlu olduğunu fiziksel nedenlerle açıklarlar; çünkü toprağın eskiler tarafından Thyone olarak adlandırıldığını; bu tanrıçaya duyulan hürmetten dolayı ona Semele isminin, onuruna yapılan kurbanlardan dolayı ise Thyone isminin verildiğini söylerler. Geleneğe göre, Bacchus Jüpiter'den iki kez doğmuştur, çünkü Deucalion tufanı asmayı yok ettiğinden, yağmurdan hemen sonra tekrar ortaya çıkmıştır. Böylece insanlara ikinci kez görünen Bacchus, mite göre Jüpiter'in uyluğunda saklanmıştı. Bunlar, Bacchus'tan yalnızca şarabın kullanımını ve keşfini anlatanların görüşleridir.**

LXII. İnsan formunda bir Bacchus'u kabul eden mitologlar, ortak bir kararla ona bağıcılığın keşfini ve şarap yapımıyla ilgili her şeyi atfederler. Ancak, birden fazla Bacchus olup olmadığı veya sadece bir tane olup olmadığı konusunda anlaşamazlar. Bazıları, insanlara şarap yapmayı ve ağaçların meyvelerini toplamayı öğreten, tüm dünyayı dolaşan, kutsal gizemleri ve Bakkanal şenliklerini başlatan tek bir Bacchus olduğunu söylerler. Diğerleri ise, daha önce belirttiğim gibi, farklı zamanlarda yaşamış üç Bacchus olduğunu iddia eder ve her birine özel eylemler atfederler. En eskisinin Hint kökenli olduğunu, ülkesinde asma kendiliğinden yetiştiği için ilk önce üzüm salkımlarını ezmeyi akıl ettiğini ve böylece şarap kullanımını icat ettiğini garanti ederler. Ayrıca incir ağaçlarını ve diğer meyve ağaçlarını yetiştirmeyi de üstlenmiştir; nihayetinde hasatla ilgili her şeyin mucidi odur. Bu yüzden ona Leneus denilmiştir. Ayrıca ona Catapogon ismi de verilir, çünkü Hintlilerin sakallarını ömürlerinin sonuna kadar uzatma adetleri vardır. Bu aynı Bacchus, bir ordunun başında tüm dünyayı dolaşmış, asma dikme ve üzüm presleme sanatını öğretmiştir, ki bu ona Leneus isminin verilmesini sağlamıştır. Sonunda, insanlara başka birçok keşif aktardıktan sonra, ölümünden sonra, cömertliğiyle ödüllendirdiği kişiler tarafından ölümsüzler arasına yerleştirilmiştir. Hintliler bugün hala onun doğum yerini göstermektedirler ve dillerinde bu tanrının adını taşıyan birçok şehirleri vardır. Bacchus'un Hintliler arasında doğduğunu kanıtlayan daha birçok kayda değer anıtımız kalmıştır; ancak bunlar üzerinde durmak bizim için çok uzun sürecektir.

LXIII. Aynı mitologlara göre, ikinci Bacchus Jüpiter ve Proserpine'den doğmuştur; bazıları ise Ceres'ten olduğunu söyler. Öküzleri sabana koşan ilk kişi oydu; çünkü daha önce insanlar toprağı elleriyle işliyorlardı. Tarım için yararlı olan ve çiftçilerin yorgunluklarını büyük ölçüde hafifleten birçok başka şey icat etti. Bu yüzden insanlar, bu faydaları unutmuyarak ona ilahi onurlar verdiler ve kurbanlar sundular. Ressamlar veya heykeltıraşlar, bu Bacchus'u, hem diğerinden ayırt etmek hem de öküzü sabanda kullanma buluşunun insanlara ne kadar faydalı olduğunu göstermek için boynuzlu olarak tasvir ederler. **Üçüncü Bacchus ise, geleneğe göre, Boeotia'nın Thebes kentinde, Jüpiter ve Cadmus'un kızı Semele'den doğmuştur. Çok güzel olan Semele'ye tutulan Jüpiter, onunla sık sık beraber olurdu.** Bunu kıskanan Juno, rakibinden intikam almak için Semele'nin sırdaşlarından birinin kılığına girdi ve ona bir tuzak kurdu. Bu kılıkta, Jüpiter'in ona, Juno'yu ziyarete gittiğindeki ihtişamlı gelmesinin daha uygun olacağına onu ikna etti. Böylece kandırılan Semele, Jüpiter'den Juno'ya gösterdiği aynı onurları kendisine de göstermesini talep etti. Jüpiter, şimşek ve gök gürültüsüyle silahlanmış olarak geldi; bu görüntünün ışıltısına dayanamayan Semele, vaktinden önce doğum yaptı ve öldü. Jüpiter cenini derhal uyluğuna gizledi ve cenin tam bir çocuk gelişimine ulaştığında onu Arabistan'daki Nyse'ye götürdü. Orada, çocuk periler tarafından yetiştirildi ve babasının ve beslendiği yerin adından oluşturulan Dionysos ismiyle anıldı. Olağanüstü bir güzelliğe sahipti ve gençliğini kadınlar arasında şölenlerde, danslarda ve her türlü eğlencede geçirdi. Daha sonra bu kadınlardan bir ordu kurup, onlara silah olarak

thyrsusları vererek tüm dünyayı dolaştı. Gizemleri kurdu ve törenlere sadece dindar ve kusursuz yaşamı olan erkekleri inisiye etti. Her yerde halk şenlikleri ve müzikal yarışmalar düzenledi. Ulusları ve şehirleri bölen anlaşmazlıkları yatıştırdı ve kargaşa ile savaşın yerine düzeni ve kalıcı bir barışı getirdi.

LXIV. Tanrı'nın varlığı her yere yayılan şöhretle duyurulup, getirdiği uygarlık nimetleri herkesçe öğrenilince, insanlar onu karşılamaya koştular; onu her yerde büyük sevinç gösterileriyle karşıladılar. Az sayıda insan, kibir veya dinsizlikten dolayı onu küçümsedi. Bakkhaları yanında taşımalarının iffetsizlikten kaynaklandığını ve gizemleri ve inisiyasyonları sadece başkalarının kadınlarını yoldan çıkarmak için icat ettiğini söylediler. Ancak Bacchus bunun intikamını hemen aldı; çünkü bazen doğaüstü gücünü kullanarak bu dinsizleri deliye döndürdü, bazen de onları takip eden kadınların elleriyle parçalattı. Bazen düşmanlarından kurtulmak için bir strateji kullandı: Tirsus yerine, Bakkhalarına ucu sarmaşık yapraklarının altında gizlenmiş mızraklar verdi. Bu stratejiden habersiz olan krallar, bu kadın topluluklarını küçümsediler ve hiçbir savunma silahıyla korunmadıkları için hiç beklemedikleri bir anda yaralandılar. Bu şekilde cezalandırılanların en ünlüleri şunlardır: Greklerde Pentheus, Hintlilerde kral Myrrhanus ve Trakyalılarda Lycurgus. İkincisiyle ilgili olarak gelenek, Bacchus'un ordusunu Asya'dan Avrupa'ya geçirmek isterken Hellespont üzerindeki Trakya kralı Lycurgus ile bir ittifak kurduğunu anlatır. Bakkhaların öncü birliğini bu müttefik ülkeye zaten sokmuştu, o sırada Lycurgus askerlerine gece saldırısı düzenlemelerini ve Bacchus ile tüm Maenadları öldürmelerini emretti. Tharops adında bir Trakyalı tarafından bu ihanet konusunda uyarılan Bacchus dehşete düştü, çünkü ordusu hala diğer kıyıdaydı ve denizi sadece çok az sayıda arkadaşıyla geçmişti. Bu yüzden askerlerine tekrar katılmak için gizlice denizi geçti. Lycurgus, Nysium adlı bir yerde Maenadlara saldırdı ve hepsini öldürdü. Ancak ordusuyla Hellespont'u geçen Bacchus, Trakyalı meydan savaşında yendi ve gözlerini oyduğu Lycurgus'u esir aldı; ona her türlü işkenceyi çektirdikten sonra sonunda çarmıha gerdirdi. Ardından Tharops'a minnetini göstermek için ona Trakya krallığını verdi ve ona Orgiak gizemlerini öğretti. Tharops'un oğlu Oeagrus, babasının yerine geçti ve ondan, daha sonra oğlu Orpheus'u inisiye edeceği gizemleri öğrendi. Dehası ve eğitimiyle tüm çağdaşlarını geride bırakan Orpheus, Orgies'deki birçok şeyi değiştirdi. İşte bu yüzden Bacchus'un gizemlerine Orfik denir. Antimachus'un da dahil olduğu bazı şairler, Lycurgus'un Trakya'nın değil, Arabistan'ın kralı olduğunu ve Bacchus ile Bakkhalara Arabistan'daki Nyse'de saldırdığını söylerler. Dinsizleri böyle cezalandıran ve diğer insanları nazikçe karşılayan Bacchus, Hindistan'dan bir fil üzerinde giriş yaptığı Thebes'e geri döndü. Bu sefere toplam üç yıl harcadı; bu yüzden Grekler Dionysos şenliklerine Trieterides adını verirler. Mitologlar ayrıca Bacchus'un, bu kadar büyük bir seferde topladığı ganimetlerle yüklü olarak vatanına dönerken ilk zafer alayını yönettiğini iddia ederler.

LXV. Eskiler arasında Bacchus'un kökeni konusunda en çok kabul gören görüşler bunlardır. Ancak birçok Grek şehri, Bacchus'u dünyaya getirmiş olma onuru için birbiriyle yarışır. Elisliler, Naksoslular, Eleutheraililer, Teoslular ve daha niceleri,

Bacchus'un kendi topraklarında doğduğunu kanıtlamaya çalışırlar. Teoslular, kanıt olarak belirli zamanlarda kendiliğinden enfes kokulu şarap akıtan bir kaynağı gösterirler. Kimileri ülkelerinin Bacchus'a adanmış olduğunu ileri sürer; diğerleri ise iddialarını, zamanın başlangıcından beri bu tanrıya ithaf edilmiş tapınaklara ve kutsal alanlara dayandırırılar. **Genel olarak, Bacchus dünyanın birçok yerinde iyiliksever varlığının izlerini bıraktığından, bu kadar çok şehrin ve bölgenin onu sahiplenmesi şaşırtıcı değildir. Şair, ilahilerinde Bacchus'un doğumu konusunda çekişen şehirlerden bahsederken bizim anlattıklarımızı doğrular; aynı zamanda onu Arabistan'daki Nyse'de doğurur:** "Dracani'liler, fırtınalara açık Ikaros sakinleri, Naksoslular, Iraphiot'ların ilahi soyu, derin kıvrımlı Alpheus kıyılarında oturanlar ve Thebaililer, ey Efendi, senin doğumunu talep ediyorlar. Yanılıyorlar. Sen tanrıların ve insanların babasından, ölümlülerden uzak ve beyaz kollu Juno'dan habersiz olarak doğdun. [Dünyaya geldin] Fenike'den uzak, Aegyptus sularının yakınında, çiçekli ormanlarla kaplı yüksek bir dağ olan Nyse'de." Okyanus kıyılarında yaşayan Libyalıların da Bacchus'un doğumunu sahiplendiklerini biliyorum. Bu tanrı hakkında mitlerin anlattığı çoğu şeyin kendi ülkelerinde gerçekleştiğini iddia ederler; hatta Nyse adında bir şehirleri vardır ve günümüzde hala orada görüldüğü söylenen birçok başka kalıntıdan bahsederler. Ayrıca, Greklerin birçok eski mitoloğunun ve şairinin, hatta bazı daha yeni yazarların bile bu görüşü benimsediğini öne sürerek kendilerini desteklerler. Bu yüzden, Bacchus'un tarihiyle ilgili hiçbir şeyi ihmal etmemek adına, eski mitleri düzenleyen Grek tarihçilerin, özellikle de Dionysius'un anlattıklarıyla uyumlu olan Libyalıların geleneklerini kısaca aktaracağız. Bu yazar, Bacchus, Amazonlar, Argonotlar, Truva savaşı ve diğer birçok şeyle ilgili her şeyi toplamış; buna eski mitologların veya şairlerin ezgilerini eklemiştir.

LXVI. Dionysius'un anlatımına göre, Grekler arasında ritim ve melodiye ilk bulan Linus olmuştur; ayrıca, Cadmus Fenike'den harfleri getirdikten sonra, Linus bunları ilk olarak Grek diline uyarlamış, her birine isim vermiş ve şekillerini sabitlemiştir. Harfleri, Fenike'den Yunanistan'a getirildikleri için genel bir adlandırmayla Fenike harfleri olarak adlandırılmış; daha özel olarak ise Pelasg harfleri adını almışlardır, çünkü bu harfleri ilk kullananlar Pelasglar olmuştur. Şiiri ve şarkılarıyla hayranlık uyandıran Linus'un, üçü çok ünlü olan çok sayıda öğrencisi vardı: Herkül, Thamyris ve Orpheus. Zekası yavaş olan Herkül, öğrenmekte olduğu lir çalma sanatında hiçbir ilerleme kaydedemedi; bunun üzerine öğretmeni onu dövmeye kalkıştı. Öfkeye kapılan Herkül, lirinden bir vuruşla Linus'u öldürdü. Thamyris daha yetenekliydi. Kendini müziğe adadı; ancak ulaştığı mükemmellik, Musalardan daha iyi şarkı söyleyebileceği iddiasına kapılmasına neden oldu. Bunun üzerine öfkelenen bu tanrıçalar, onun müzik yeteneğini elinden aldılar ve gözlerini kör ettiler; nitekim Homeros da şöyle diyerek buna tanıklık eder: "İşte burada, öfkeli Musalar Trakyalı Thamyris'in şarkısını susturdular." Yine şöyle der: "Öfkeli tanrıçalar onu kör ettiler. Sesinden mahrum bıraktılar ve lir çalmayı unutturdular." Linus'un üçüncü öğrencisi Orpheus'a gelince, onun yaşam maceralarını anlatırken detaylıca değineceğiz. Linus'un, ilk Bacchus'un tarihini ve yorumlarında bıraktığı diğer birçok miti Pelasg harfleriyle yazdığı aktarılır. Hem Orpheus hem de Homeros'un öğretmeni olan

Pronapides, şarkı besteleme konusunda büyük yeteneklere sahip olup, her ikisi de Pelasg harflerini kullanmışlardır. Nihayetinde, Laomedon'un soyundan gelen ve Orpheus zamanında yaşayan Thymoetes'in oğlu Thymoetes, dünyanın büyük bir kısmını dolaşmış ve Libya'nın batı kıyılarına ulaşmıştır; orada, sakinlerinin geleneğine göre Bacchus'un yetiştirildiği Nyse şehrini görmüştür. Nysialılar ona bu tanrının tarihini detaylıca anlattılar. Thymoetes daha sonra antik dilde ve antik karakterlerle yazılmış, Frigya adında bir şiir kaleme aldı.

LXIX. Ammon, oğlunu bu mağaraya bırakıp onu Aristaeus'un kızı Nysa'nın beslemesine verdi. Bu çocuğun eğitimini gözetmesi için, zekası, bilgeliği ve çok yönlü eğitimiyle tanınan Aristaeus'u görevlendirdi. Rhea'nın entrikalarına karşı onu güvenceye almak için, Ammon onun korumasını, Triton kıyılarında yeni doğmuş olan ve bu yüzden Tritonid olarak adlandırılan Minerva'ya emanet etti. Mitologların anlatımına göre, bu tanrıça ebedi bir bakirelik yemini etti ve bilgeliğinin yanına o kadar nüfuz edici bir zihin ekledi ki, çok sayıda sanat icat etti. Güçlü ve çok cesur biri olarak aynı zamanda silah zanaatına da kendini verdi ve birçok unutulmaz başarıya imza attı. Korkunç ve tamamen yenilmez bir canavar olan Aegis'i öldürdü; bu canavar Dünya'dan doğmuştu ve ağzından alev kütleleri püskürtüyordu. Bu canavar önce Frigya'da görüldü ve bugün bile Yanık Frigya olarak adlandırılan tüm bölgeyi yakıtı. **Daha sonra Toros dağlarına musallat oldu ve Hindistan'a kadar tüm ormanları ateşe verdi. Bundan sonra denize dönerek Fenike'ye girdi ve Lübnan'ın ormanlarını ateşe verdi.** Ardından Mısır'dan geçip Libya'nın batı bölgelerini dolaştıktan sonra, şimşek gibi Ceraunian dağlarının ormanlarının üzerine düştü. Minerva ortaya çıkıp onu öldürdüğünde, tüm bölgeyi ateşe veriyor, sakinlerini ya öldürüyor ya da sürgüne zorluyordu; Minerva ise insanlardan daha üstün bir sağduyu ve cesarete sahipti. O günden sonra, Aegis'in postunu her zaman göğsünde taşıdı; bu, ya savunma amaçlı bir silah ya da değerinin ve haklı şöhretinin bir hatırasıydı. **Bu canavarın annesi olan toprak, buna çok kızdı: daha sonra Minerva, Bacchus ve diğer tanrıların yardımıyla Jüpiter tarafından yenilecek olan devleri doğurdu.** Böylece, Nysa'da beslenen ve en güzel bilimlerle eğitilen Bacchus, sadece dikkat çekici bir güce ve güzelliğe sahip olmakla kalmadı, aynı zamanda sanatları sevdi ve birçok faydalı şey icat etti. Henüz çocukken, yabani asma üzümlerini ezerek şarabın doğasını ve kullanımını keşfetti. Ayrıca olgun meyvelerin kurutulup faydalı bir şekilde saklanabileceğini buldu. Daha sonra her bitki için en uygun ekimi icat etti. Bu büyük iyiliklerin anısına insanların kendisine ilahi onurlar bahşedeceğini umarak, bu keşifleri onlarla paylaşmaya karar verdi.

LXX. Bacchus'un ünü böylece yayıldığı için, Ammon'a kızan Rhea, Bacchus'u ele geçirmeye karar verdi. Ancak girişiminde başarılı olamayınca Ammon'u terk etti ve kardeşleri olan Titanların yanına dönerek kardeşi Satürn ile evlendi. Satürn, Rhea'nın kışkırtmasıyla Ammon'a karşı yürüdü ve onu meydan savaşında yendi. Kıtlığın sıkıştırdığı Ammon, Girit'e sığındı. Orada, o sırada hüküm süren Kuretlilerin kızlarından biri olan Giritli ile evlendi ve daha önce Idea olarak adlandırılan bu adanın kralı olarak tanındı; ada, kralın karısının adından dolayı Girit ismini aldı.

Satürn, Ammon'un ülkelerini ele geçirdi, orada zulümle hüküm sürdü ve çok sayıda ordunun başında Nysa ve Bacchus'a karşı yürüdü. **Ancak babasının yenilgisini ve Titanların yürüyüşünü haber alan Bacchus, Nysa'da birlikler topladı.** Bu savaşçıların sayısı, hepsi onunla birlikte büyümüş, her türlü sınıma dayanıklı bir cesarete ve bağlılığa sahip iki yüz gençten oluşuyordu; komşu bölgelerden, daha önce söylediğimiz gibi cesaretleriyle ünlü olan, uzak bir keşif gezisini ilk başlatan ve silahlarıyla dünyanın büyük bir kısmını boyun eğdiren Libyalıları ve Amazonları getirtti. **Amazonların Bacchus'un yardımcıları olması, aynı savaşçı zevkleri taşıyan Minerva'nın kışkırtmasıyla oldu.** Bu kadınlar gibi, o da kendisini silah zanaatına ve bekaret yeminine adanmıştı. **Ordu iki kola ayrıldı; Bacchus erkeklere, Minerva ise kadınlara komuta etti;** böylece Titanların birliğine saldırdılar. Savaş kanlıydı ve her iki taraftan da çok sayıda insan düştü; sonunda Satürn yaralandı ve Bacchus zaferi kazandı. Titanlar, daha önce Ammon tarafından işgal edilen topraklara kaçtılar; Bacchus çok sayıda esirle Nysa'ya geri döndü. Orada, tüm ordusuyla esirlerin etrafını sararak, Titanları davranışlarından dolayı kınadı ve onları ölüme mahkum edeceğine inandırdı; ancak onlara merhamet etti ve serbestçe ayrılmalarına ya da savaşa eşlik etmelerine izin verdi. Hepsi onun silah arkadaşları oldular ve beklenmedik kurtuluşlarının hatırasına, ona bir tanrı gibi taptılar. Bacchus, esirleri birer birer çağırıp onlara libasyon yapmaları için bir kadeh şarap sunarak, hayatlarının sonuna kadar ona sadakatle hizmet edeceklerine ve onun için cesurca savaşacaklarına yemin ettirdi. Bu şekilde sözleşme yapan askerlere Hyospondes adı verildi; bu olaydan sonra, düşmanla yapılan ateşkeslere bu olayın anısına Spondes denildi.

LXXI. Bacchus, Saturne'e karşı yürümeye ve birliklerini Nyse'den çıkarmaya hazırlandığı sırada, öğretmeni Aristaeus ona bir kurban sundu ve böylece Bacchus'a ilahi onurlar veren ilk insan oldu. Nyse'lilerin en seçkinleri bu sefere katıldılar. Nyse'nin ilk kralı olan ve antik kökeni bilinmeyen Silenus'un adından dolayı onlara Silenler deniyordu. **Bu Silenus'un belinin altında bir kuyruğu vardı ve aynı doğayı paylaşan soyundan gelenlerin hepsinde bu ayırt edici işaret bulunuyordu.** Bacchus ordusunun başında yola çıktı ve susuz, çöl ve işlenmemiş birçok ülkeden geçtikten sonra Libya şehri Zabirna'nın önünde karargah kurdu. Orada, Toprak'tan doğan bir canavarı öldürdü; bu canavar Campe adındaydı ve birçok insanı yemişti. Bu başarı, yerli halk nezdinde ona büyük bir ün kazandı. Anısını yaşatmak için, bu canavarın cesedi üzerinde, oldukça yakın zamanlara kadar varlığını sürdüren devasa bir tümülüs, yani bir anıt yükseltti. Bacchus daha sonra Titanlarla karşılaşmaya gitti. Yürüyüşü sırasında, birlikleri arasında katı bir disiplini sürdürdü ve bölge sakinlerine karşı nazik ve insancıl davrandı. Sonunda, bu seferi sadece dinsizleri cezalandırmak ve insanlığa iyiliklerini yaymak için üstlendiğini açıkladı. Birliklerinin disiplinine ve yüce gönüllülüğüne hayran kalan Libyalılar, askerlere bol miktarda erzak sağladılar ve sevinçle onları takip ettiler. Bacchus'un ordusu Ammonluların şehrine yaklaştığında, Saturne surların dışında onunla savaşa tutuştu; yenilgiye uğrayınca, geceleyin, Bacchus'un babasına ait sarayı yok etmek için şehri ateşe verdi.

LXXII. Savaştan önce Libyalılar, Ammon krallığından kovulduğu dönemde ülke sakinlerine, belirli bir zaman sonra oğlunun gelip babasının tahtını ele geçireceğinin ve tüm yeryüzünün hakimi olarak bir tanrı kabul edileceğinin kehanet edildiğini Bacchus'a anlatmışlardı. **Bacchus bu kehanete inandı ve babasının onuruna bir kahin (oracle) kurdu; bir şehir inşa etti, ona ilahi onurlar bahsetti ve kurduğu kahin için rahipler atadı.** Ammon orada, savaşta miğferinin üzerinde taşıdığı bir nişan olan koç başıyla temsil edilir. **Bazı mitologlar, şakaklarının her iki yanında doğal olarak gerçek bir boynuzu olduğunu ve oğlu Bacchus'un da aynı görünüme sahip olduğunu iddia ederler. Bacchus'un boynuzlu doğduğuna dair geleneği destekleyen de budur.** Şehrin kuruluşundan ve Ammon kahininin oluşturulmasından sonra, Bacchus'un babasının kahinine danışan ilk kişi olduğu söylenir ve cevap olarak insanlara yaptığı iyilikler sayesinde ölümsüzlüğü elde edeceği bildirilmiştir. Bu yüzden umutla dolarak önce ordusuyla Mısır'ı istila etti ve oraya Saturne ile Rhea'nın oğlu Jüpiter'i kral olarak atadı. Jüpiter henüz çok genç olduğu için, ona eğitmen olarak Olympus'u verdi. Böylece ustasının öğretileriyle erdem içinde eğitilen Jüpiter, "Olympian" lakabını aldı. Bacchus, Mısırlılara bağıcılık kültürünü ve kullanımını, şarabın saklanması, meyve ağaçlarının ürünlerini ve diğer ürünleri öğretti. **Şöhreti her yere yayıldığı için kimse ona karşı koymaya cesaret edemedi; tüm insanlar gönüllü olarak boyun eğdi ve Bacchus'u övgüler ve kurbanlarla bir tanrı gibi saygıyla andılar.** Bacchus böylece bağları dikerek ve hatırası sonsuz olan iyiliklerle ulusları doldurarak tüm dünyayı dolaştı. Bu nedenle, diğer tanrılara eşit derecede aynı onurları vermeyen insanlar bile, Bacchus'un kültü konusunda neredeyse hemfikirdirler. Çünkü bu tanrı, nimetlerini Barbarlar kadar Yunanlılara da yaymıştır. Hatta yabancı ve bağıcılığa pek elverişli olmayan topraklarda yaşayanlara bile, **arpadan tadı şaraba pek de uzak olmayan bir içecek yapmayı öğretmiştir.** Hindistan'dan dönerken Akdeniz kıyılarına indiği ve birleşen birlikleri Girit adasına girerek Ammon'a saldıran Titanlarla savaşmak zorunda kaldığı anlatılır. Jüpiter, Ammon'un yardımına Mısırlı askerler gönderdi ve bu adada savaş patlak verince Bacchus, Minerva ve diğer bazı tanrılar oraya koştular. Büyük bir savaş yaşandı; Bacchus galip geldi ve tüm Titanlar öldürüldü. Bundan sonra Ammon ve Bacchus, dünyevi yaşamı ölümsüzlerin meskeniyle değiştirdiler. Jüpiter, geleneğe göre tüm evrene hükmetti; çünkü Titanların cezalandırılmasından sonra, kimse imparatorluğa meydan okuyacak kadar kutsal olmayan bir iş yapmadı.

LXXIII. Libyalıların geleneğine göre, Ammon ve Amalthée'nin oğlu olan birinci Bacchus'un hikayesi böyledir. Jüpiter ve Inachus'un kızı Io'nun oğlu olan ikincisi ise Mısır kralıydı ve kutsal gizemleri öğretti. Son olarak, Jüpiter ve Semele'den doğan üçüncüsü ise Yunanlılar arasında önceki ikisinin takipçisiydi. İlk ikisini taklit ederek, bir ordunun başında tüm dünyayı dolaştı; seferinin sınırlarını işaretlemek için birkaç sütun dikti; toprak tarımını yaydı; eski Bacchus'un beraberinde Amazonları getirdiği gibi, o da beraberinde silahlı kadınlar götürdü. Orgies (kutsal törenler) ile yakından ilgilendi, bazı törenleri mükemmelleştirdi ve yenilerini icat etti. Bu son Bacchus, zamanın

uzunluğunun insanların hafızasından neredeyse sildiği ilk ikisinin şöhretini böylece topladı.

Aynı durum sadece Bacchus'un değil, Herkül'ün de başına gelmiştir. Aslında, bu isimde birçok kahraman vardı. En eskisi olan Herkül, geleneğe göre Mısır kökenlidir; dünyanın büyük bir kısmını fethettikten sonra Libya kıyısında bir sütun dikti. İkincisi, Girit kökenliydi; İdalı Daktilerden biriydi, büyü ve savaş sanatıyla uğraştı ve Olimpiyat oyunlarını kurdu. Son olarak, Truva savaşından kısa bir süre önce Jüpiter ve Alkmene'den doğan son Herkül, Eurystheus'un emirlerine itaat ederek dünyanın büyük bir kısmını dolaştı. İşlerini başarıyla tamamladıktan sonra Avrupa'da kendi adını taşıyan sütunu dikti. İsim ve adet benzerliği nedeniyle, sonuncusuna diğer iki eski Herkül'ün eylemleri atfedildi; zamanlar karıştırılarak üç kişiden bir kişi yapıldı. Birçok Bacchus olduğunu kanıtlamak için öne sürülen çeşitli kanıtlar arasında, Titanlar savaşından alınan bir tanesi vardır. Herkes, Bacchus'un Titanlara karşı savaşta Jüpiter'in yardımcısı olduğu konusunda hemfikirdir. Oysa, Titanların ırkını Semele'nin yaşadığı zamana yerleştirmek ve Agenor'un oğlu Kadmos'u Olympos tanrılarında daha yaşlı kılmak saçmadır. Libyalıların Bacchus hakkındaki mitolojik gelenekleri böyledir. Başlangıçta kendimize çizdiğimiz plana göre üçüncü kitabı burada bitiriyoruz.

DÖRDÜNCÜ KİTAP

ÖZET İlkel zamanlardan bahseden Yunan tarihçiler. - En ünlü kahramanlar, yarı tanrılar ve genel olarak savaşta öne çıkanlar. - Bacchus, Priapus, Hermafrodit ve ilahlar (Müzler). - Herkül, on iki görevi ve tanrılar arasına kabul edilişi. - Argonotlar; Medea ve Pelias'ın kızları. - Herkül'ün soyu. - Theseus ve savaşları. - Thebai'ye karşı yedi şef. - Thebai'ye karşı yedi şefin soyundan gelenler. - Neleus ve soyu. - Lapithler ve Sentorlar. - Asklepios ve soyu. - Asopos'un kızları ve Aeacus'un oğulları. - Pelops, Oenomaus ve Niobe. - Dardanus ve Priam'a kadar soyundan gelenler. - Daidalos ve Minotaur; Minos'un Sicilya'daki Kral Cocalus'a karşı seferi. - Aristaeus, Daphnis, Eryx ve Orion.

I. Fabl zamanların tarihini yazanların, açıklamalarında birçok ayrıntıyı atlama riskiyle karşı karşıya olduğunu inkar etmiyoruz; çünkü antik çağı incelemek oldukça zordur. Okuyucular, kronoloji ile tam olarak sabitlenemeyen tarihe hiç önem vermezler. Ayrıca tarihçinin görevi, bahsetmesi gereken çok sayıda yarı tanrı, kahraman ve ünlü insan çeşitliliği nedeniyle zorlaşmaktadır. Ancak en rahatsız edici olanı, en eski tarih ve mitoloji üzerine yazanların kendi aralarında anlaşamamalarıdır. Bu yüzden, daha sonraki başlıca tarihçiler mitlerin anlatısına hiç değinmemiş ve daha yeni olayları anlatmaya çalışmışlardır. Evrensel bir tarih yazmaya girişen Isocrates'in öğrencisi Kyme'li Ephorus, antik mitolojiye ait her şeyi sessizlikle geçer ve eserine Heraklidlerin dönüşüyle başlar. Aynı şekilde, Ephorus'un çağdaşı Callisthenes ve Theopompus da antik mitleri sessizlikle geçiştirmişlerdir.

Bize gelince, biz karşıt bir yol izledik ve antik tarihini ihmal etmemenin eserimizin planına uygun olduğuna karar verdik. Çünkü kahramanlar, yarı tanrılar ve diğer birçok iyi insan tarafından unutulmaz pek çok şey başarılmıştır. Onlardan alınan iyiliklerin tanınması olarak, gelecek nesiller bazılarını ilahi kurbanlarla, diğerlerini ise

kahramanca kurbanlarla onurlandırmış ve tarih onlara sonsuz övgüler borçludur. Önceki üç kitapta diğer ulusların mitolojik geleneklerini aktardık, her halkın yaşadığı ülkelerin topografyasını verdik; orada yaşayan vahşi hayvanlardan ve diğer hayvanlardan bahsettik; kısacası, dikkate değer ve hatırlanmaya değer her şeyi ele aldık. Bu kitapta Yunanlıların ilkel zamanlar hakkında anlattıklarını sunacağız; yarı tanrılardan ve en ünlü kahramanlardan ve genel olarak savaşta yaptıkları başarılarla veya barışta faydalı icatlar ve yasalarıyla ün kazanan herkesten bahsedeceğiz. Antik kökeninden ve insanlığa yaptığı büyük hizmetlerden dolayı Bacchus ile başlayacağız. Önceki kitaplarda birçok barbar ulusun bu tanrının doğumunu sahiplendiğini zaten söylemiştik. **Mısırlılar, kendi aralarında Osiris adını taşıyan tanrının Yunanlıların Bacchus'u olduğunu iddia ederler; mitolojilerine göre bu tanrı tüm dünyayı dolaşmış ve insanlara bağıcılığı öğretmiştir; nihayetinde bu iyiliğin tanınması olarak ortak bir anlaşmayla ölümsüzlüğü almıştır. Hintliler ise bu tanrının beşiğini kendi topraklarında yerleştirir; onun bağıcılıkla uğraştığını ve insanlara şarap kullanımını öğrettiğini anlatırlar. Barbarların görüşlerini başka yerlerde zaten açıkladığımız için, burada sadece Yunanlıların geleneklerini ortaya koyacağız.**

II. Agenor'un oğlu Kadmos, Fenike kralı tarafından, bu kızı geri getirmeden Fenike'ye dönmemesi emriyle Avrupa'yı araması için gönderildi. Kadmos onu bulmak için birçok ülkeyi dolaştı ve hiçbir yerde karşılaşmadığı için vatanına dönmekten vazgeçti; bir kahinin emri üzerine Thebai'yi kurduğu Boiotia'ya vardı. Orada ikamet etti ve Venüs'ün kızı Harmonia ile evlendi; ondan Semele, Ino, Autonoe, Agave ve Polydorus dünyaya geldi. **Çok güzel olan Semele, Jüpiter tarafından sevildi. Ancak Jüpiter onu sadece gizlice gördüğü için, Semele küçümsendiğini düşündü ve Jüpiter'den Juno'ya yaklaştığı zamanki tüm ihtişamıyla kendisini ziyaret etmesini diledi. Jüpiter bu yüzden gök gürültüsü ve şimşek ile silahlanmış olarak ilerledi; hamile olan Semele bu parlaklığa dayanamadı: düşük yaptı ve kendisi de yandı. Jüpiter çocuğu aldı ve Merkür'e, onu Fenike ile Nil arasında bulunan Nyse'deki bir mağaraya götürmesi ve son derece özenle bakmaları için Perilere vermesi emriyle teslim etti. Nyse'de büyütülen Bacchus, Dios ve Nyse'den oluşan bir isimle Dionysus olarak adlandırıldı. Homeros'un ilahilerinde söylediği gibi: "Nyse, yüksek dağ, her zaman yeşil, Fenike'den uzak ve Aigyptos'un sularına yakın". Periler tarafından böyle büyütüldükten sonra Bacchus şarabı keşfetti ve insanlara bağıcılığı öğretti.** Neredeyse tüm dünyayı dolaştı, birçok ülkede uygarlığı yaydı ve her yerde büyük onurlar topladı. Ayrıca arpadan hazırlanan ve bazılarının zythos dediği bir içecek icat etti; bu içecek şarap kadar iyidir. Hazırlanışını bağıcılığa elverişsiz topraklarda yaşayanlara öğretti. Sadece erkeklerden değil, aynı zamanda kadınlardan da oluşan bir ordu eşliğinde hareket ediyordu; bu ordu ona kötülerini ve dinsizleri cezalandırması için hizmet ediyordu. Vatanına karşı hayırsever davranarak, tüm Boiotia şehirlerini özgür kıldı ve liberal anayasasını hatırlatan Eleuthera adında bir şehir kurdu.

III. Bacchus, Hindistan seferine tam üç yılını ayırdı; zengin ganimetlerle yüklü olarak Boiotia'ya döndü. Hint filine binerek ilk zafer onurunu elde etti. Boiotialılar, Trakyalılar ve diğer Yunanlılar, bu Hindistan seferinin anısına trietérides (üç yılda bir yapılan) Bacchus şenliklerini başlattılar. Bacchus o zamandan beri insanlara görünen bir tanrı olarak kabul edilir. **Birçok Yunan şehrinde kadınlar, bacchanales (Bacchus şenlikleri) kutlamak için her üç yılda bir toplanırlar; o zaman genç kızların thyrsus (Bacchus'un asası) taşınması ve coşkuya kapılarak Bacchus'un övgülerini söylemeleri adettendir.**

Herodot da bu asa dirseğe kadar olan boyda Fallus yani Penis olduğu yazar.

Kadınlar ona kurbanlar sunmak için gruplar halinde bir araya gelirler; ilahilerinde bu tanrının varlığını varsayarak, eskiden ona eşlik eden Menadları taklit ederler. Bacchus, seferi sırasında dinsiz olarak bilinen herkesi cezalandırdı; bunların en ünlüleri Pentheus ve Lycurgus idi. Şarabın keşfi, sadece sağladığı zevk nedeniyle değil, aynı zamanda şarap kullanımının vücudu güçlendirmesi nedeniyle de insanlar için büyük bir iyiliktir; bu yüzden yemek sırasında tüm konuklara saf şarap verildiğinde "iyi cin" (iyi ruh) çağrılır. Ancak yemekten sonra onlara suyla karıştırılmış şarap verildiğinde, "Kurtarıcı Jüpiter" çağrılır. Saf şarap insanı öfkeli kılar; ancak Jüpiter'in yağmuruyla (suyla) yumuşatıldığında, manik ve yozlaştırıcı ilkeyi düzelterek onlara sadece zevk verir. Bacchus ve Ceres, kendilerinden alınan iyiliklerin anısına insanların en büyük onurları gösterdiği iki tanrıdır. Çünkü biri çok hoş bir içecek icat etmiş, diğeri ise insanları en iyi kuru gıda ile ödüllendirmiştir.

IV. Bazı mitologlara göre, ondan çok daha eski olan bir başka Bacchus daha vardı. Jüpiter ve Proserpine'den doğmuştu; bazıları ona Sabazius adını verir. Doğumu kutlanır, ona kurbanlar sunulur ve bu toplantılara eşlik eden utanç nedeniyle ona yalnızca gece vakti ve gizlice ilahi onurlar gösterilirdi. Çok yaratıcı bir zihne sahip olduğu söylenir; toprağı sürmek için öküzleri sabana koşan ilk kişiydi. Bu yüzden boynuzlu olarak temsil edilir. **Semele'nin oğlu Bacchus ondan çok sonra doğdu. Semele'nin oğlu lükse düşküdü, vücudu narindi ve güzelliğiyle diğer tüm erkekleri geride bırakırdı. Ayrıca cinsel zevklere çok düşküdü ve beraberinde thyrsus benzeri mızraklarla silahlanmış çok sayıda kadınla dolaşırdı. Gezileri sırasında ona, şarkıları, dansları ve diğer eğlenceleriyle onu eğlendiren bilgili kızlar olan Müzler eşlik ederdi. Ordusunda ayrıca besleyicisi ve öğretmeni olan Silenus da vardı; Silenus, öğrencisinin şanına çok katkıda bulunmuştur. Savaşlarda Bacchus, savaş silahları ve panter derileriyle örtülüydü. Ancak barış zamanlarında, halka açık törenlerde ve şenliklerde, çiçekler kadar güzel olan ince kumaşlardan giyinirdi. Alnı, aşırı şaraptan kaynaklanan baş ağrılarından korunmak için bir bantla sıkıca sarılıydı; bu yüzden ona Mithrophore denmiştir. Bu bantın kralların diademinin kökeni olduğu söylenir. Bacchus'a aynı zamanda Dimetor denir, çünkü iki Bacchus tek bir babadan ve iki farklı anneden doğmuştur. Daha genç olan, büyüğünün başarılarını miras almıştır. Bu yüzden gerçeği bilmeyen ve isim benzerliğiyle aldanacak gelecek**

nesiller, sadece bir Bacchus olduğunu düşünmüştür. Bacchus'a bir nitelik olarak asa verilmesinin nedeni ise şudur: Başlangıçta şarabı suyla karıştırmak kimsenin aklına gelmediği için saf içilirdi. Bu yüzden toplantılarda ve şöenlerde sarhoş olan konukların öfkeye kapılıp birbirlerine sopalarla vurdukları sıkça olurdu. Bazıları yaralanır, bazıları ise yaralarından ölüdü. Bu durumlara çare olması için Bacchus, erkekleri saf şarap içme zevkinden tamamen mahrum bırakmadı, ancak sopalar yerine değnekler (bağetler) kullanmalarını emretti.

V. İnsanlar, farklı olayları hatırlatan birçok lakabı Bacchus'a vermişlerdir. Ona, kendisine eşlik eden Bakhantlar nedeniyle Bacchéus; üzümün preslerde ezilmesi nedeniyle Lénéus; doğumu sırasında duyulan gürültü nedeniyle Bromius demişlerdir. Benzer bir sebeple ona Pyrigène de denilmiştir. Hindistan'dan zengin ganimetlerle döndüğünde kendi vatanında zafer onurunu ilk kez elde ettiği için Thriambus olarak adlandırılmıştır. Ona verilen diğer lakaplar da aynı şekilde açıklanır. Bunlar üzerinde daha fazla durmak çok uzun sürecek ve konumuzun dışına çıkacaktır. İki Bacchus olduğu için o, dimorphe (iki formlu) olarak temsil edilir; eskisi sakallıydı çünkü tüm eskiler sakallarının uzamasına izin verirdi; daha genç olanı ise daha önce belirttiğimiz gibi güzel ve şehvetliydi. Bazıları ona, biri öfkeli diğeri neşeli olan sarhoş insanların farklı karakterlerinden dolayı iki form atfedildiğini iddia eder. Bacchus'un yanında onu danslarla ve trajik oyunlarla eğlendiren Satirler de vardı. Müzler, bilgilerinin çeşitliliğiyle onu rahatlatır ve eğlenceleriyle onu neşelendirirdi. Satirler ona mutlu bir yaşam sürdürürdü. Son olarak Bacchus, sahne gösterilerinin ve tiyatroların mucidi olarak kabul edilir. Hatta müzik okulları bile kurmuştur. Bu askeri seferlerde müzik sanatında yetenekli olanları her türlü yükümlülükten muaf tutmuştur. Bu yüzden o zamandan beri bağışıklık haklarına sahip müzisyen toplulukları kurulmuştur. Bacchus hakkında söylediklerimiz, planımızın düzeni için yeterlidir.

VI. Şimdi Bacchus'un tarihine Priapus'unkini ekleyeceğiz. Eski mitologlara göre **Priapus, Bacchus ve Venüs'ün oğludur**; bu doğumun, şarabın insanı doğal olarak Venüs'ün zevklerine yöneltmesiyle açıklanabileceğini belirtirler. Bazıları, eski mitologların "Priapus" isminden insanın cinsel organlarını kastettiğini iddia eder. Hatta, bunların insan neslinin üretimi ve sürekli korunmasının ilkesi olarak görüldüğü için ilahi onurlara layık görüldüğünü söyleyenler bile vardır. Priapus'tan bahseden Mısırlı mitologlar, Titanların Osiris'e tuzak kurup onu katlettiklerini; bedenini birkaç eşit parçaya böldükten sonra bunları saraydan gizlice çıkardıklarını; sadece cinsel organların kimse tarafından saklanmak istenmediği için nehre atıldığını anlatırlar. İsis, kocasının katillerini arayıp Titanları yok ettikten sonra, Osiris'in bedeninin diğer parçalarını bir araya getirmiş ve onlara insani bir şekil vermiştir; daha sonra bunların gömülmesini rahiplere emanet etmiş ve Osiris'e bir tanrı gibi tapınmalarını emretmiştir. Ancak cinsel organları bulamadığı için, onların ilahi onurları hak etmesini sağlamış ve görüntüsünü bir tapınağa yerleştirmiştir. Eski Mısırlıların Priapus ve ona gösterilen onurlar hakkında anlattıkları budur. Bazıları bu Tanrıya Ithyphallos, bazıları ise Tychon adını verir. Ona sadece şehirlerde değil, kırlarda da kurbanlar sunulur;

bağların ve bahçelerin koruyucusu olarak görülür. Büyü ile herhangi bir malı yok edenler, ondan cezalarını alırlar. Priapus'a sadece Bacchus'un gizemlerinde değil, aynı zamanda kahkaha ve oyunla kutlandığı neredeyse tüm diğer gizemlerde de bazı onurlar verilir. Merkür ve Venüs'ün oğlu Hermafrodit'in kökeni, mitolojlara göre Priapus'unkine benzer. Bu Tanrı, babasının ve annesinin isimlerinden oluşan Hermafrodit adıyla anılmıştır. Bazıları, bu Tanrının belirli dönemlerde insanlara görüldüğünü; bedeninin erkek ve kadın karışımı olduğunu, hatta bir kadının güzelliğine ve yumuşaklığına sahipken aynı zamanda görünüşünün erkekçe ve sert tarafları olduğunu iddia ederler. Başkaları ise bu tür üretimleri, bazen iyilik bazen kötülük habercisi olan nadir canavarlıklar olarak değerlendirir. Ancak bu detaylar yeterli olmalıdır.

VII. Burada, Bacchus tarihinde zaten bahsettiğimiz Musalar hakkında bir kelime söylemek yerinde olacaktır. Çoğu ve en ünlü mitolojistlere göre, Musalar Jüpiter ve Mnemosyne'in kızlarıdır. Ancak bazı şairler, aralarında Alcman'ın da bulunduğu, onların Uranüs ve Toprak'ın kızları olduklarını söylerler. Sayıları konusunda da hemfikir değildirler; çünkü kimileri üçünü, kimileri dokuzunu kabul eder. Bununla birlikte, dokuzunu kabul edenlerin görüşü, en ünlü insanlar tarafından dile getirildiği için ağır basmıştır; Homeros'tan, Hesiodos'tan ve daha pek çoğundan bahsediyorum. Çünkü Homeros şöyle der: "Dokuz Musa melodik şarkılarında birbirlerini izlerler." Hesiodos onları hepsini isimleriyle anar, yani: Clio, Euterpe, Thalie, Melpomene, Terpsichore, Érato, Polymnie, Uranie ve içlerinden en bilgini Calliope. Her birine müziğin çeşitli kısımlarına başkanlık ettirirler, örneğin: melodi, dans, korolar, astroloji vb. Mitolojistlerin çoğu, eğitimle kazanılan erdemler bozulmaz görüldüğü için onların bakire olduklarını söylerler. Onlara Musa denir, çünkü insanları bilimlere başlatırlar; yani insanlara, cahillerin gözünden kaçan güzel ve faydalı şeyler öğretirler. İsimlerinin her biri haklı çıkarılmıştır. Clio bu şekilde adlandırılmıştır, çünkü şairler tarafından söylenenler büyük bir şöhret kazanır; Euterpe, güzel sanatların onları işitenlere sağladığı zevkten dolayı; Thalie, çünkü şiirle övülenleri sonsuza dek gençleştirir; Melpomene, çünkü melodi ruhun derinliklerine kadar sızar; Terpsichore, güzel sanatlara girişmiş olanların çalışmalarından elde ettikleri hazları belirtmek için; Érato, çünkü eğitilmiş insanlar herkes tarafından aranır ve sevilir; Polymnie, isminin şairlerin ilahileriyle ölümsüz bir şöhret kazandıklarını belirttiği için; Uranie, çünkü eğittiklerinin düşüncelerini ve şöhretlerini gökyüzüne kadar yükselttiği için; son olarak Calliope, güzel bir sese sahip olduğu için, yani şiir şarkıları onları dinleyenler tarafından alkışlandığı için. Şimdi, Herkül'ün tarihine geri dönelim.

XII. Eurystheus ona üçüncü iş olarak, Arkadya ovasında yaşayan Erymanthos yaban domuzunu canlı olarak kendisine getirmesini emretti. Bu emir zor bir icraat gibi görünüyordu ve bunu başarmak için anı ustaca seçmek gerekiyordu. Çünkü eğer hayvana çok fazla özgürlük tanısaydı, Herkül parçalanma riskiyle karşı karşıya kalırdı; eğer ona çok şiddetli bir şekilde saldırırsa, onu öldürme ve amacına ulaşmama riskiyle karşı karşıyaydı. Ancak onunla o kadar uygun bir şekilde savaştı

ki, onu tamamen canlı olarak Eurystheus'a getirmeyi başardı. Kral, Herkül'ün bu yaban domuzunu omuzlarında taşıdığını görünce dehşete kapıldı ve tunçtan <<Tunçun bulunma tarihi M.Ö 3000 civarları>> bir fıçıya saklandı.

Herkül daha sonra, aktaracağımız bir vesileyle Sentorlarla savaştı. Yakındaki dağa Pholoé adını veren Pholus adlı bir Sentor, Herkül'e misafirperverlik göstermiş ve sakladığı bir şarap fıçısını açmıştı. Bu mitolojik anlatıya göre, yaşlı Bacchus bu fıçıyı, Herkül'ün gelişi dışında açılmaması emriyle Pholus'a vermişti. Bu kahraman dört nesil sonra bu ülkeye geldiğinde, Sentor Bacchus'un emrini hatırladı ve fıçıyı deldi. Güçlü ve eski bir şarabın kokusu Sentorların komşu meskenlerine kadar yayıldı ve onlar için Pholus'un konutu etrafında toplu halde birleşmeye ve bu içeceğin üzerine öfkeyle atılmaya onları teşvik eden bir uyarıcı oldu. Pholus korkudan saklandı; Herkül saldıranlara karşı şiddetle savaştı. Tanrıların annesinin atların gücü ve hızıyla birlikte insanların tecrübe ve zekasıyla donattığı çift vücutlu canavarlarla savaşmak gerekiyordu. Sentorlar silahlı olarak geldiler; bazıları tamamen kökünden sökülmüş çam ağaçlarıyla, diğerleri büyük taşlarla; bazıları yanan meşaleler taşıyordu ve geri kalanı öküz öldürmeye uygun baltalarla silahlanmıştı. Herkül, Sentorları dimdik bekledi ve ilk başarılarına layık bir savaşa girişti. Sentorların annesi Nephele, bir yağmur kütlesi düşürerek yardımlarına geldi; bu yağmur dört ayağı olan Sentorları hiç rahatsız etmiyordu, ancak sadece iki ayağı üzerinde duran kimseyi kaydırıyordu. Bununla birlikte, rakiplerinin ona karşı sahip olduğu tüm avantajlara rağmen, Herkül onlarla cesurca savaştı; çoğunu öldürdü ve diğerlerini kaçmaya zorladı. Ölüler arasında en ünlüleri Daphnis, Argée, Amphion, Hippotion, Orée, Isoplès, Melanchète, Thérée, Doupon ve Phrixus'tu. Kaçanlar daha sonra hak ettikleri cezayı aldılar.

Arkadya'da Eurystheus'un kız kardeşi Alcione'a tecavüz etmiş olan Homadus, Herkül tarafından öldürüldü. Bu kahramanın erdemine özellikle burada hayran kalmak gerekir; çünkü Eurystheus'tan kişisel düşmanı gibi nefret etse de, yine de saldırıya uğramış bir kadına merhamet etmenin insani olduğunu düşündü. Herkül'ün dostu Pholus'un başına tuhaf bir kaza geldi. Aile bağlarıyla Sentorlara bağlı olan Pholus, öldürülenlerin hepsini gömüyordu. Aralarından birinin vücudundan bir ok çekerken, kendini yaraladı ve yarası iyileşemez olduğundan öldü. Herkül, Pholus'u görkemli bir şekilde, en ünlü anıttan daha tercih edilir bir dağın altına gömdü. Çünkü bu dağ, o günden beri oraya gömülenin anısını sadakate koruyarak, herhangi bir mezar taşına gerek kalmadan Pholoé olarak adlandırıldı. Herkül ayrıca, şifa sanatında ünlü olan Sentor Chiron'u da istemeyerek öldürdü. Ancak Sentorlar hakkında söylediklerimiz yeterlidir.

XV. Devler, Pallène yakınlarında ölümsüzlere karşı savaş açtılar. Herkül tanrıların yardımına geldi; Toprak'ın bu çocuklarından büyük bir sayısını öldürdü ve büyük bir ün kazandı. Jüpiter, yalnızca kendisine yardım eden tanrılara, bu onur sayesinde cesurun korkaktan ayırt edilebilmesi için Olimpiyen adını verdi. **Bacchus ve Herkül, ölümlü kadınlardan doğmuş olsalar da, sadece Jüpiter'in oğulları oldukları için değil, aynı zamanda babalarının eğilimlerine uyarak, iyilikleriyle insanların yaşamını kolaylaştırdıkları için Olimpiyen adıyla onurlandırıldılar.**

Jüpiter, insanlara ateşi verdiği için Promethee'yi zincire vurmuştu ve karaciğerini bir kartala yediriyordu. Herkül, Promethee'nin sadece insanlara iyilik yaptığı için cezalandırıldığını görünce, kartalı ok atışlarıyla öldürdü; sesiyle Jüpiter'in öfkesini yatıştırarak ortak hayırseveri kurtardı.

Eurystheus ona daha sonra Trakyalı Diomede'in kısıraklarını getirmesini emretti. O kadar zapt edilemezlerdi ki onlara tunçtan yemlikler verilmişti ve o kadar güçlülerdi ki demir gemlerle tutuluyorlardı. Toprağın meyveleriyle beslenmiyorlardı; onlara yemek olarak talihsiz yabancıların kesilmiş uzuvları veriliyordu. Bu kısırakları ele geçirmek isteyen Herkül, önce efendileri olan Diomede'i yakaladı ve onları et yeme şeklindeki suç alışkanlığını kazandıran kişinin etyle doyurarak itaatkar hale getirdi.

Eurystheus'un önüne getirilen kısıraklar Juno'ya adandı. Irkları Makedonyalı İskender'in saltanatına kadar varlığını sürdürdü. Bu başarıdan sonra Herkül, altın postu almak için Jason'a Kolkhis'e kadar eşlik etti. Ancak Argonotların seferinden detaylıca bahsedeceğiz.

XXV. Adriyatik Denizi kıyılarını yürüyerek dolaştıktan sonra, bu körfezin kıyılarını takip ederek Epir'e girdi, oradan da Mora Yarımadası'na geçti.

Herkül onuncu işini bitirir bitirmez, Eurystheus ona köpek Kerberos'u cehennemden gün ışığına çıkarmasını emretti. Kendisi için şanlı olarak gördüğü bu işi yapma emrini alır almaz Atina'ya gitti ve o zamanlar başında Orpheus'un oğlu Musaeus'un bulunduğu Eleusis gizemlerine dahil edildi. Orpheus'tan az önce bahsettiğimiz için burada onun hakkında bir şeyler söylemek yerinde olacaktır. Orpheus, Oeagrus'un oğluydu ve milletçe Trakyalıydı. Eğitimi ve şarkı ile şiirdeki ustalığı onu tarihin hatırasını koruduğu herkesten üstün kıldı. Hayranlık uyandırıcı ve uyumlu bir şiir besteledi. Öyle bir ün kazandı ki, melodisiyle vahşi hayvanları ve ağaçları büyülüyor gibi görünüyordu. Çocukluğundan beri teolojik geleneklerin incelenmesine odaklanarak Mısır'a gitti ve orada bu bilgilerini geliştirdi; şiir ve şarkının yanı sıra gizemler ve teoloji biliminde de Yunanlıların en büyüğü oldu. Orpheus ayrıca Argonotlara seferlerinde eşlik etti ve karısına olan aşkının sürüklediği şekilde, cehenneme kadar inmeyi göze aldı. Şarkısının tatlılığıyla Proserpina'yı baştan çıkardıktan sonra, ondan ölen karısını geri getirme izni aldı ve Bacchus örneğini izleyerek onu cehennemden çıkardı. Çünkü bu tanrının, annesi Semele'yi cehennemden çıkardığı ve ona ölümsüzlük vererek Thyone adını verdiği anlatılır. Orpheus hakkındaki bu sapmadan sonra, Herkül'e dönelim.

LXI. Androgeus'un ölümünden haberdar olan Minos, bu cinayetin adaletini talep etmek için Atina'ya koştu. Tatmin edici bir cevap alamayınca, Atinalılara savaş ilan etti ve onlara kuraklık ile kıtlık göndermesi için Jüpiter'i yakarışlarla yardıma çağırdı. Attika'ya ve Yunanistan'a varır varmaz öyle bir kuraklık oldu ki, ürünler mahvoldu. **Şehirlerin şefleri toplandılar ve Apollon'a bu felaketi nasıl sona erdirebileceklerini sordular. Kâhin onlara, Jüpiter ile Asopus'un kızı Aegina'nın oğlu Aeacus'a gitmelerini ve kendileri için dileklerde bulunmasını sağlamalarını emretti.** Bu emir yerine getirildi; Aeacus bu dilekleri yerine getirdi ve Yunanistan'da kuraklık, Atinalıların toprakları hariç sona erdi. Bunun üzerine

Atinalılar, felaketi nasıl sona erdirecekleri konusunda kâhine tekrar danışmak zorunda kaldılar; tanrı onlara, Androgeus'un cinayeti için Minos'un talep ettiği tatmini vermelerini emretti. Atinalılar itaat ettiler ve Minos onlardan, bu canavar yaşadığı sürece her dokuz yılda bir Minotaur'a yem olmaları için yedi genç erkek ve aynı sayıda genç kız vermelerini talep etti. Atinalılar bu tatmini verir vermez, Attika'da kuraklık sona erdi ve Minos onlarla savaşmaktan vazgeçti.

Dokuz yıl sonra Minos, önemli bir donanmayla Attika'ya geri döndü ve on dört gencin haraç olarak verilmesini istedi. Theseus da onların arasındaydı. Yola çıkacakları sırada Aegeus, pilota, eğer Theseus Minotaur'u yenersen dönüştür beyaz yelkenleri açmasını, eğer ölürse daha önce kullanılan siyah yelkenleri muhafaza etmesini tembihledi. Ancak Girit adasına çıkıldığında; Minos'un kızı Ariadne, büyük bir güzelliğe sahip olan Theseus'a aşık oldu; onunla konuştu ve yardımını teklif etti. Theseus Minotaur'u öldürdü ve Ariadne'nin ona çıkış yolunu öğrettiği labirentten kaçtı. Vatanına döneceği sırada Ariadne'yi gizlice kaçırdı; geceleyin limandan ayrıldı ve şimdi Naxos olarak adlandırılan Dia adasına yanaştı. İşte o zaman, efsaneye göre, Ariadne'nin güzelliğine kapılan Bacchus onu Theseus'un elinden aldı; onu eşi olarak alarak ona büyük bir aşk besledi. Çünkü öldüğünde, ona ilahi onurlar verdi ve Ariadne'nin tacını yıldızlar arasına yerleştirdi. Ariadne'yi bu şekilde kaybetmenin verdiği umutsuzlukla Theseus, kederinden Aegeus'un emirlerini unuttu ve siyah yelkenlerle Attika'ya doğru yöneldi. Gemiye uzaktan gören ve oğlunun öldüğünü sanan Aegeus, hayatına kahramanca bir şekilde son verdi. Kaleye çıktı ve hayattan bıkmış bir şekilde kendini aşağı attı. Aegeus'un ölümünden sonra Theseus tahta geçti, halkı adaletle yönetti ve vatanının genişlemesi için çok çalıştı. Yaptığı en dikkat çekici şey, çevredeki çok sayıdaki ama az nüfuslu tüm kasabaları Atina'da birleştirmesiydi. O zamanlardan beri, şehirlerinin öneminden gurur duyan Atinalılar, Yunanistan'da imparatorluğa özendiler. Ancak biz önce Theseus'un hikayesini bitireceğiz.

LXVIII. Bu anlatıdan sonra, Truva savaşına katılan Nestor'a kadar Salmoneus, Tyro ve onların soyundan gelenler hakkında konuşacağız. Salmoneus, Aeolus'un oğlu, Hellen'in torunu ve Deucalion'un torununun çocuğuydu. Aeolis'ten birçok Aeoluslu ile birlikte ayrılan Salmoneus, Alpheus nehri kıyısında Elis'e yerleşti. Orada kendi adını verdiği Salmonia adlı bir şehir kurdu. Alaeus'un kızı Alcidice ile evlendi ve ondan dikkat çekici güzellikte Tyro adında bir kızı oldu. Alcidice öldükten sonra Sidero ile yeniden evlendi. Sidero üvey anne gibi davrandı ve Tyro'ya kötü muamele etti. Daha sonra, şiddetli ve dinsiz bir adam olan Salmoneus, tebaası tarafından nefret edildi ve Jüpiter, dinsizliğinin cezası olarak onu yıldırımla vurdu. O dönemde, hala bakire olan Tyro'nun Neptün ile gizli bir ilişkisi oldu ve Pelias ile Neleus adında iki erkek çocuk dünyaya getirdi. Tyro, Cretheus ile evlendi; ondan Amythaon, Pheres ve Aeson'un babası oldu. Cretheus'un ölümünden sonra Pelias ve Neleus krallık için tartışılar. Pelias, Iolcos ve çevresindeki toprakların kralı oldu; Neleus ise bazı Achaeanlar, Phthiotlar ve Aeoluslular ile birlikte Melampus ve Amythaon ile Aglaea'nın oğlu Bias ile birlikte Mora Yarımadası'nı işgal etti. Kâhin olan Melampus, Argos'taki kadınları

Bacchus'un öfkесinin deliliğe sürüklediği durumdan kurtardı. Argi'lerin kralı ve Megapenthes'in oğlu Anaxagoras, bu hizmetin karşılığında ona krallığının üçte ikisini verdi. Melampus, Argos'a yerleşti ve kardeşi Bias'ı krallığa ortak etti. Megapenthes'in kızı Iphianira ile evlendi; ondan Antiphathes, Manto, Bias ve Pronoe oldu. Antiphathes'in, Hippocoon'un kızı Zeuxippe'den Oicles ve Amphalcea'sı oldu. Oicles'in, Thespius'un kızı Hypermestra'dan Iphianira, Polybea ve Amphiarus'u oldu. İşte böylece Melampus, Bias ve onların soyundan gelenler Argos krallığına sahip oldular. Bu arada, yoldaşları tarafından takip edilen Neleus, Messene ülkesini işgal etmişti; yerlilerin onayıyla orada Pylos şehrini kurdu. Bölgenin kralı oldu, Thebai'li Amphion'un kızı Chloris ile evlendi ve en büyüğü Periclymenus, en küçüğü ise Truva'ya karşı sefere katılan Nestor olan on iki çocuuğu oldu. Ancak Nestor'un ataları hakkında bu kadar yeter.

LXXXI. Aristaeus, Apollon ile Ypseus'un kızı ve Peneus'un torunu Cyrene'nin oğluydu. Bazıları onun kökenini şöyle anlatır: Apollon, Pelion dağında yetişen çok güzel Cyrene'ye aşık oldu; onu Afrika'da daha sonra adını taşıyan Cyrene şehrini kurulduğu yere götürdü. Orada, Apollon'un Cyrene'den Aristaeus adında bir çocuuğu oldu ve çocuuğun eğitimini perilere emanet etti. Periler bu çocuuğa üç isim verdiler: Nomius, Aristaeus ve Agreus; ona sütü peynir yapma sanatını, arıcılığı ve zeytin yetiştiriciliğini öğretiler. Aristaeus, bu bilgileri insanlara ilk öğreten kişi oldu; ve bu iyiliklerin karşılığında, **insanlar ona ilahi onurlar verdiler ve Bacchus gibi ona tapındılar**. Aristaeus daha sonra Boeotia'ya gitti ve burada Cadmus'un kızı Autonoe ile evlendi. Ondan, efsanelere göre kendi köpekleri tarafından parçalanan Actaeon dünyaya geldi. Bu talihsiz son, bazılarına göre Actaeon'un Diana'nın tapınağında avın ilk ürünleriyle düğün ziyafetini yaptığıyla övünmesinden; diğerlerine göre ise Diana'dan daha iyi bir avcı olduğunu iddia etmesinden kaynaklanmış olmalıdır. Muhtemelen tanrıça bu sözlerin birinden veya diğerinden rahatsız olmuştu. Her halükarda, arsız ve saygısız bir böbürlenmeyle tanrıçanın tapınağına kadar ona meydan okuyan ya da tanrıların bile bu konuda üstünlük tanıdığı tanrıçadan daha yetenekli bir avcı olduğunu söylemeye cüret eden bir adama karşı haklı bir intikam uyguladı. Diana onu vahşi bir hayvana dönüştürdü ve böylece kendi köpekleri tarafından parçalandı.

LXXXII. Actaeon'un ölümünden sonra Aristaeus, söylendiğine göre, babasının kâhinine danıştı. Apollon ona, kendisine büyük onurlar bahşedecek olan Ceos adasına göç etmesini emretti. Aristaeus bu ada için yelken açtı. O dönemde Yunanistan'ı bir salgın hastalık kasıp kavuruyordu. Aristaeus, tüm Yunanlılar adına bir kurban sundu. Bu kurban, etesien rüzgarlarının estiği ve Sirius'un yükseldiği dönemde gerçekleştirildi ve hastalık sona erdi. Bu olay üzerine düşünöldüğünde, insan etkilenmeden edemiyor. Zira oğlunun köpekler tarafından parçalandığını gören aynı adam, göksel köpeğin zararlı etkilerini saptırarak yurttaşlarının kurtuluşuna vesile oldu. Aristaeus, Ceos adasında soyundan gelenleri bıraktı, Libya'ya geri döndü ve oradan annesi olan perinin rehberliğinde Sardinya'ya doğru yola çıktı. Güzelliği onu cezbeden bu adaya yerleşti, orayı ağaçlandırdı ve işlenmemiş toprağı

temizledi. Orada Charmus ve Callicarpe adında iki erkek çocuğun babası oldu. Daha sonra başka adaları ziyaret etti ve bir süre Sicilya'da durdu. Orada gördüğü meyve bolluğu ve sayısız sürüden o kadar memnun kaldı ki, faydalı keşiflerini yerlilere göstermekte acele etti. Bu nedenle, Sicilya sakinleri, genel olarak ve özellikle zeytin yetiştirenler, Aristaeus'a ilahi onurlar sunarlar. **Aynı geleneğe göre, Aristaeus Trakya'da Bacchus'a katıldı, ayinlerde yer aldı ve onunla büyük bir yakınlık içinde yaşadı.** Bu tanrı ona pek çok faydalı buluş aktardı. Sonunda, Haemus dağı civarında bir süre kaldıktan sonra Aristaeus görünmez oldu ve sadece Barbarlar arasında değil, Yunanlılar arasında da ilahi onurlar kazandı. Ancak Aristaeus hakkında bu kadar yeter.

XXI. Libya okyanusundan ve orada bulunan adalardan bahsettikten sonra Avrupa'ya geçeceğiz. Avrupa'nın büyük ormanı olduğu kabul edilen Hercynian dağlarının karşısında ve Okyanus'un yıkadığı Galya'nın yakınında, en büyüğü Britanya adası olan birkaç ada bulunmaktadır. Eski zamanlarda hiçbir yabancı ordu bu adaya girmemişti; Bacchus, Herkül veya başka hiçbir kahraman ya da hükümdar oraya savaş getirmemişti. Günümüzde ise başarılarıyla tanrılaştırılan Jül Sezar, bu adayı boyunduruk altına alan ilk kişidir. Bretonları dizginledikten sonra onları haraç ödemeye zorladı.

Şimdi bu adanın yapısı ve ürettiği kalay hakkında bir şeyler söyleyeceğiz. Britanya adası, Sicilya gibi üçgen şeklindedir; ancak kenarları eşit değildir. Avrupa'nın karşısında eğik bir şekilde uzanır. Kıtaya en yakın olan ve deniz yatağının başladığı noktadan yaklaşık yüz stadion uzaklıkta bulunan buruna Cantium denir. Belerium adı verilen diğer burun, kıtadan dört günlük seyir mesafesindedir. Tarihçilere göre Orcas adındaki sonuncu burun ise açık denize doğru uzanır. Adanın Avrupa kıtasına paralel olan en kısa kenarı yedi bin beş yüz stadion uzunluğundadır; boğazdan üçgenin tepesine kadar olan ikinci kenar on beş bin, sonuncusu ise yirmi bin stadiondur; böylece tüm adanın çevresi kırk iki bin beş yüz stadiondur. Bretonya sakinlerinin yerli halk oldukları ve ilkel geleneklerini korudukları söylenir. Savaşta, Truva savaşındaki eski Yunan kahramanları hakkındaki hikayelerde anlatıldığı gibi savaş arabalarını kullanırlar; evlerinin görünüşü zavallıdır ve çoğu saz ve ahşaptan inşa edilmiştir. Başakları kesip yeraltı yerlerine bırakarak tahıl hasadını yaparlar. En eski başaklardan taneleri çıkarırlar ve bunları günlük gıdaları yaparlar. Gelenekleri basittir ve günümüz insanların inceliğinden ve yozlaşmışlığından çok uzaktır. Sade bir yaşam sürerler ve zenginliğin getirdiği lüksten habersizdirler. Britanya adası çok kalabalıktır; Ayı (yıldızı) altında yer aldığı için atmosferi çok soğuktur. Çoğu zaman kendi aralarında barış içinde yaşayan birçok kral ve şef tarafından yönetilir.

XXXIX. Galyalılarından, Keltiberyalılarından ve İberyalılardan bahsettikten sonra Liguryalıları geçeceğiz. Liguryalılar dağlık ve işlenmemiş bir ülkede yaşarlar; sürekli ağır işlerle uğraşarak sefil bir hayat sürerler. Bölgeleri ağaçlarla kaplı olduğundan, bazıları bütün gün ağır demir baltalarla odun kesmekle meşguldür; diğerleri ise toprakları, toprağın her yerini kaplayan kayaları kırarak temizlerler; çünkü orada tarım aletleriyle taşsız tek bir toprak parçası bile hareket ettirilemez. Buna rağmen,

yorgunluk ve azimle doğanın onlara çıkardığı engelleri aşmayı başarırlar. Uzun ve çetin çabalardan sonra zar zor birkaç meyve toplayabilirler. Sürekli egzersiz ve beslenme eksikliği onları zayıf ama güçlü kılar. Kadınlar da bu zor işlerde onlara yardım ederler, çünkü erkekler kadar çalışmaya alışkındırlar. Liguryalılar avcıdırlar ve meyvelerin azlığını avladıkları hayvanların sayısıyla telafi ederler. Avcılar hayatlarını karla kaplı dağlarda geçirdiklerinden ve çok dik yerlere tırmanmaya alışkın olduklarından, vücutları sağlam ve kaslı olur. **Bazıları toprağın doğal ürünlerinin eksikliğinden dolayı sadece su içerler ve evcil ya da vahşi hayvanların etini, hatta tarlaların otlarını yerler, çünkü bu ulaşılmaz ülke Ceres ve Bacchus gibi en sevimli ilahlar tarafından ziyaret edilmemiştir.** Gecelerini tarlaların ortasında, nadiren zavallı kulübelerde veya barakalarda, daha sıklıkla da onları koruyabilecek kaya boşluklarında veya doğal mağaralarda geçirirler. Bu konuda ve daha pek çok konuda ilkel ve vahşi geleneklerini korurlar. Genel olarak bu bölgede kadınlar erkekler kadar sağlam, erkekler ise vahşi hayvanlar kadar güçlüdür. Bu yüzden, ordularda sık sık en zayıf Liguryalının, teke tek dövüğe kışkırttığı en güçlü Galyalıyı yere serdiği anlatılır. Liguryalıların zırhları Romalılardan daha hafiftir. Savunma silahı olarak Galyalı tarzında yapılmış büyük bir kalkan taşırlar; tunikleri bir kemerle sıkılmıştır; hayvan derileri giyerler ve orta büyüklükte bir kılıç taşırlar. Ancak bazıları, Roma yönetimiyle ilişkiler kurduklarından, zırhlarını şeflerininkini taklit edecek şekilde değiştirmişlerdir. Sadece savaşta değil, hayatın her türlü kritik durumunda da cesur ve yürekli dirler. Ticaretle uğraşırken, Sardinya ve Libya denizlerinde yelken açarak kendilerini büyük tehlikelere atarlar: Dayanaksız teknelere bindiklerinde ve çok zayıf erzaklarla, en korkunç fırtınalara kafa tutarlar.

L. Samothrake'nin tarihi bizi doğal olarak Naxos'unkine götürür. İlk başlarda Strongyle olarak adlandırılan bu adanın ilk sakinleri Trakyalılardı ve bu durum şöyle gelişti. Mitolojistlere göre Boreas'ın iki farklı anneden Lycurgus ve Butes adında oğulları vardı. En küçükleri olan Butes, kardeşine tuzak kurdu; ancak bu durum ortaya çıktı ve babasından suç ortaklarıyla birlikte gemiye binip yerleşecek başka bir ülke aramaktan başka bir ceza almadı.

Butes, suç ortağı olan Trakyalılarla birlikte denize açıldı, Kiklad Adaları boyunca yelken açtı ve Strongyle adasını işgal etmeye geldi; burada kendisi ve arkadaşları, birçok denizciye karşı uyguladıkları haydutluklarla yaşadılar. Ancak yanlarında kadın olmadığından, çevre ülkelerden kadın kaçırmaya gittiler. O zamanlar Kiklad Adaları ya tamamen ıssızdı ya da az nüfusliydu. Bu yüzden daha uzun seferler denediler; Euboea'dan geri püskürtülünce Thessalia'ya yanaştılar.

Butes ve arkadaşları karaya çıktılar ve Achaea Phthiotis'teki Drios dağı yakınlarında Orgies ayinlerini kutlayan Bacchus'un süt anneleriyle karşılaştılar. Butes'in grubu bu kadınların üzerine çullanınca, bir kısmı kurban hazırlıklarını denize atarak kaçtı, diğerleri ise Drios dağına sığındı. Ancak Coronis adındaki biri, Butes tarafından yakalandı ve tecavüze uğradı. Bu aşağılanmanın intikamını almak için Bacchus'tan yardım diledi. Bu tanrı, Butes'i bir kuyuya atlayıp ölmesine neden olan bir delilikle çarptı.

Bu sırada Trakyalılar, en öne çıkanları Aloeus'un karısı Iphimedeia ve kızı Pancratis olan başka kadınları da kaçırdılar ve ganimetleriyle Strongyle'ye geri döndüler. Orada, Butes'in yerine Agassamenus'u kral olarak seçtiler ve ona Aloeus'un kızı güzel Pancratis'i eş olarak verdiler. Bu seçimden önce, en ünlü şefler Sicelus ve Hecetor, bu prenses yüzünden birbirlerini öldürmüşlerdi. Iphimedeia'ya gelince, Agassamenus onu teğmeni olarak atadığı arkadaşlarından biriyle evlendirdi.

LI. Bu arada Aloeus, oğulları Otus ve Ephialtes'i karısını ve kızını aramaya gönderdi. Strongyle'ye vardılar, Trakyalıları yendiler ve şehirlerini saldırıyla ele geçirdiler. Pancratis bir süre sonra öldü; Otus ve Ephialtes adaya yerleşmeye ve Trakyalılar üzerinde hüküm sürmeye karar verdiler. Strongyle adının adını Dia olarak değiştirdiler. Aralarında çıkan anlaşmazlıkların ardından Otus ve Ephialtes bir savaşa tutuştular ve çok fazla kayıp verdikten sonra birbirlerini öldürdüler; daha sonra bölge sakinleri tarafından kahraman olarak onurlandırıldılar. Trakyalılar bu adayı iki yüzden fazla yıl boyunca işgal etmişlerdi, ancak büyük bir kuraklık onları adayı terk etmeye zorladı. Bugün Lamie denilen ülkeden göç eden Karyalılar gelip Dia adasında yaşamaya başladılar; kralları Polemon'un oğlu Naxius, Dia adının adını kendisinininkinden türetilen Naxos olarak değiştirdi. Erdemli ve ünlü bir adam olan Naxius, Leucippe adında bir oğul bıraktı; onun Smerdius adlı oğlu adanın kralı oldu. İşte bu kralın hükümdarlığı döneminde Theseus, Ariadne ile birlikte Girit'ten Naxos'a geldi ve ada sakinleri tarafından misafirperverlikle karşılandı. Theseus, rüyasında Bacchus'un tehditlerle kendisine Ariadne'den vazgeçmesini emrettiğini gördü. Theseus onu terk etti ve tekrar gemiye bindi. Bacchus, Ariadne'yi geceleyin Drios dağına taşıdı. Tanrı hemen gözden kayboldu ve o günden beri Ariadne bir daha görülmedi.

LII. Geleneklerine göre Naxionlar, Bacchus'un kendi yanlarında yetiştirildiğini, adalarının ona her zaman çok sevgili olduğunu ve bazıları tarafından Dionysias olarak adlandırıldığını iddia ederler. Semele'nin hamileliği sona ermeden yıldırım çarpması sonucu vurulduğunu, Jüpiter'in fetüsü alıp uyluğuna diktiğini; doğum zamanı geldiğinde, çocuğu Juno'dan saklamak için Naxos'a bıraktığını ve onu beslemesi için bu adanın üç perisi olan Philia, Coronis ve Cleis'e verdiğini anlatırlar. Eklerler ki Jüpiter, iki ölümsüzden doğan çocuğun doğumundan itibaren ölümsüzlüğe sahip olması için Semele'yi doğumundan önce yıldırım çarpmak suretiyle vurmuştur. Naxionlar, aynı geleneğe göre, Bacchus'a verdikleri eğitimle ödüllendirilmişlerdir. Gerçekten de adaları refaha kavuşmuştur; büyük deniz kuvvetleri kurmuşlardır. Kserkses'in ittifakından ilk ayrılanlar onlar olmuştur; bir deniz savaşıyla barbarın yenilgisine katkıda bulunmuşlar ve Plataea savaşında kendilerini göstermişlerdir. Son olarak, Naxos şarabının mükemmel kalitede olması, Bacchus'un bu adaya duyduğu sevginin bir başka göstergesidir.

LXXV. Merkür'ün görevleri arasında savaş zamanlarında habercilik, barış antlaşmaları ve ateşkesler yer alır. Otoritesinin sembolü olarak, parlamenterlerin taşıdığı ve düşmanlar nezdinde güvenliklerini garanti eden caduceus (haberci asası)

verilir. Bu yüzden Merkür'e "Ortak" lakabı verilir, çünkü savaşan tarafların barış yapma konusunda ortak bir çıkarı vardır. Ayrıca bu tanrının ölçüleri, terazileri ve ticarete yararlı olan tüm araçları ilk icat eden kişi olduğu söylenir; hatta başkasının malını gizlice sahiplenmeyi ilk o öğretmiştir. Ayrıca tanrıların habercisi ve onların emirlerinin en iyi taşıyıcısı veya yorumcusu olarak kabul edilir. Bu nedenle ona Hermes denir; bazı iddiaların aksine kelimeleri ve konuşmaları o icat etmemiştir, ancak kendisine verilen mesajları netlik ve belagatle aktardığı için bu şekilde anılır. Palestra'nın ve kaplumbağa kabuğundan yapılan lirin icadı da Merkür'e atfedilir. Bu enstrümanı, Apollon ile Marsyas arasındaki mücadeleden sonra hayal etmiştir; o sırada galip gelen Apollon, rakibinden zalimce intikam aldıktan sonra pişman olmuş, lirin tellerini kırmış ve bir süreliğine müziği bırakmıştır.

LXXIX. Rhadamanthus'un adaleti en büyük eşitlikle uyguladığı ve haydutlara, tanrı tanımazlara ve diğer suçlulara merhametsiz cezalar verdiği kabul edilir. Birçok adaya ve Asya kıyılarının büyük bir bölümüne sahipti; tüm bu bölgeler, onun adaleti konusundaki ünü nedeniyle ona gönüllü olarak teslim olmuşlardı. Rhadamanthus, oğullarından biri olan Erythrus'a, adını ondan alan Erythriens krallığını verdi; Chios adasını ise Minos'un kızı Ariadne'nin oğlu Oenopion'a verdi. Bazı mitografların Bacchus'un oğlu olduğunu ve babası tarafından şarap yapımı konusunda eğitildiğini söylediği kişi budur. Rhadamanthus son olarak teğmenlerinin her birine bir ada veya şehir bıraktı. Lemnos'u Thoas'a, Cyros'u Egyée'ye, Peparethos'u Pamphilus'a, Maronée'yi Evambée'ye, Paros'u Alcée'ye, Delos'u Anion'a ve Andros'u, aşırı adaleti nedeniyle adaya adını veren Andrée'ye bıraktı. Rhadamanthus, mitograflara göre, iyileri kötülerden ayırmak için yeraltı dünyasında yargıç olarak atanmıştı; bu nedenle kralların en adili olan Minos ile aynı onuru elde etti.

X. Crotoniatlar o kadar öfkelenmişlerdi ki hiç esir almak istemediler; ulaşabildikleri tüm kaçakları öldürdüler, büyük bir katliam yaptılar, Sybaris şehrini yağmaladılar ve tamamen insansızlaştırdılar. Elli sekiz yıl sonra bazı Thessalianlar şehri yeniden inşa ettiler; ancak bu ikinci kuruluşun üzerinden henüz beş yıl geçmeden, bu sefer kendileri Crotoniatlar tarafından kovuldular. Bahsettiğimiz dönemde, **Callimachus'un arkhontluğu altında, Sybaris şehri bir kez daha ayağa kaldırıldı ve kısa bir süre sonra başka bir yere taşındı; aynı zamanda kurucuları Lampon ve Xenocritus, birazdan görüleceği üzere şehre başka bir isim verdiler.** Vatanlarından ikinci kez sürülen Sybaritesler, Lakedemonyalıları ve Atinalıları kendilerine yardım etmeye ve kolonilerine katılmaya ikna etmek için Yunanistan'a elçiler gönderdiler.

Lakedemonyalıları bunu reddettiler; ancak Atinalılar yardım kararı aldılar: On gemi donatıp Lampon ve Xenocritus'un komutasında Sybariteslere gönderdiler; Peloponnese'deki tüm şehirlerde, isteyen herkesin bu koloniye katılabileceğini haberciler aracılığıyla ilan ettirdiler. Birçok insan bu çağrıya yanıt verdi. Danışılan Apollon'un kahini, suyun ölçülü içildiği ancak yiyeceğin ölçsüz yenebileceği bir yerde şehir kurulması gerektiğini söyledi. İtalya'ya çıkan yeni kolonistler Sybaris'e gittiler ve tanrının kendilerine gösterdiği yeri aradılar. Sybaris'ten uzak olmayan bir yerde, yerlilerin medimne adını verdiği tunç bir borudan akan Thurie adında bir kaynak

buldular. Kahinin işaret ettiği yerin burası olduğuna inandılar; bu yüzden etrafını duvarla çevirdiler ve kaynağın adından esinlenerek Thurium adını verdikleri bir şehir inşa ettiler. Şehri uzunlamasına, Herkül, Venüs, Olympiens ve Bacchus caddeleri adı verilen dört ana cadde ile kestiler. Genişliği boyunca ise Héroa, Thuria ve Thurina adlı üç caddeye bölündü. Bu caddelerle çevrili mahallelerde evler inşa edildi ve şehir güzel bir görünüme kavuştu.

CIV. Yıl sona erdiğinde, Alexias Atina'nın arkhontu olarak atandı; Romalılar konsüller yerine üç askeri tribün seçtiler: Caius Julius, Publius Cornelius ve Caius Servilius. Bu süre zarfında Atinalılar, generallerin infazından sonra ordu komutanlığına Philocles'i getirdiler; ona bir filo emanet ettikten sonra, deniz kuvvetlerinin komutasını general ile paylaşması için onu Conon'un yanına gönderdiler. Samos'ta Conon ile buluştuktan sonra, sayıları yüz yetmiş üçe ulaşan tüm gemileri donattı. Yirmisini Samos'ta bırakmaya ve diğerlerinin tamamıyla Conon ve Philocles'in emirleri altında Hellespont'a doğru yönelmeye karar verdiler. Lakedemonyalıların navarkı Lysander, en yakın müttefiklerinden sağladığı otuz beş gemiyi Peloponnese'de toplayarak Efes'e gitti. Orada Chio'da demirlemiş olan filoyu çağırdı ve onu silahlandırdı. Daha sonra, birliklerin bakımı için büyük miktarda gümüş aldığı kral Darius'un oğlu Cyrus'un yanına gitti. Cyrus babası tarafından İran'a geri çağırıldığında, Perslere ait olan ve Lysander'e vergi ödemesi gereken şehirlerin yönetimini ona emanet etti. Gerekli tüm savaş erzakını temin ettikten sonra, Lysander Efes'e döndü.

Sicilyalı Diodoros 1. cild Fransızca çevirisinde Arabların Allahı olan ve sembolü dirseğe kadar olan uzunlukta yapılan ce tapınılan Fallus nerededir?

Lat Uzza Menat Hubel ve Kabe tapınak nerededir? Daha geniş bir çerçevede Arablarla alakalı olan bölümlerinde bakalım.

XV. Aynı geleneğe göre Osiris ve arkadaşları, Mısır'ın Thebail bölgesinde, annesinin adından dolayı Hérapolis adını verdikleri, ancak torunlarının Diospolis, başkalarının ise Thebes olarak adlandırdığı yüz kapılı bir şehir kurdular. Kaldı ki, bu şehrin kökeni sadece tarihçiler arasında değil, Mısırlı rahipler arasında bile belirsizdir; çünkü bazıları Thebes'in Osiris'ten yıllar sonra başka yerlerde bahsedeceğimiz bir kral tarafından kurulduğunu savunur. Osiris, ebeveynleri Jüpiter ve Juno için büyüklüğü ve ihtişamıyla hayranlık uyandıran bir tapınak inşa etti. Tamamı altından iki tapınak daha adadı; daha büyüğünü Jüpiter Uranius'a, daha küçüğünü ise Mısır'da hüküm sürmüş ve Ammon lakabıyla anılan babasına adadı. Ayrıca bahsettiğimiz diğer Tanrılar için de altın tapınaklar yükseltti; onların ibadetlerini düzenledi ve sürdürülmesi için rahipler atadı. Osiris ve İsis, sanatın mucitlerini ve yaşama dair faydalı şeyleri öğretenleri onurlandırdılar. Thebail'de tunç ve altın ocakları bulduktan sonra, vahşi hayvanları öldürmek için silahlar, toprağı işlemek için aletler ve uygarlığın ilerlemesiyle birlikte Tanrılara layık heykeller ve tapınaklar inşa ettiler. Osiris tarımı da severdi; bu sanatın onurlandırıldığı Mısır'a komşu Mutlu Arabistan'ın bir şehri olan Nysa'da büyütülmüştü. Yunanlıların ona Dionysos demesi, babası Jüpiter'in adının bu şehrinkiyle birleşmesindedir. Şair, ilahilerinden birinde Nysa'dan

şöyle bahseder: "Fenike'den uzak ve Mısır akıntılarının yakınında, yeşil bir tepede kurulu Nysa." Nysa topraklarında asmayı keşfettiği söylenir ve meyvesini kullanmayı düşündüğünde, ilk şarabı içti ve insanlara asma yetiştirmeyi, kullanımını öğretti.

XIX. O zamanlar Nil, Sirius'un doğuşu sırasında (taşkın dönemi), bentlerini yıkarak tüm Mısır'ı, özellikle de Prometheus'un vali olduğu bölgeyi sular altında bıraktı. Çok az sayıda sakin bu tufandan kurtulabildi. Prometheus umutsuzluktan neredeyse kendini öldürecekti. **Nehrin şiddeti ve gücü ona Aëtos (akbaba) isminin verilmesine neden oldu. Ancak girişimci ve cesur Herkül, yıkılan bentleri onardı ve nehri yatağına geri döndürdü. Bu, Herkül'ün Prometheus'un karaciğerini kemiren Akbaba öldürdüğüne dair Yunan mitini açıklar. Bu nehrin en eski adı, Yunancada Okyanus anlamına gelen Okéanès'tir. Bu taşkından sonra Aëtos (akbaba) olarak adlandırılmış; ardından ülkenin bir kralının adından dolayı Aigyptos denmiştir. Şairin "Aigyptos nehrine hafif gemilerimi demirledim" dediği söz bunu doğrular. Çünkü bu nehir, Mısır'ın eski bir deposu olan Thonis adlı yerin yakınında denize dökülür. Son olarak, Niléus kralından, bugün hala koruduğu Nil adını almıştır.**

Etiyopya'nın sınırlarına vardığında; Osiris, sularının ülkeyi yararlı olandan daha fazla sular altında bırakmaması ve kapaklar vasıtasıyla toprağa gerekli miktarın akıtılabilmesi için Nil'i bentlerle çevirtti. **Ardından Kızıldeniz boyunca Arabistan'dan geçti ve yoluna Hindistan'a ve dünyanın sınırlarına kadar devam etti.** Hindistan'da çok sayıda şehir kurdu; bunlar arasında, yetiştirildiği Mısır şehrinin anısına Nysa adını verdiği şehir de vardı. Oraya, Hindistan'da sadece bu tek yerde yetişen sarmaşığı dikti. Nihayetinde bu bölgedeki geçişine dair başka izler de bıraktı; bu durum, bu Hintlilerin torunlarının, Osiris'in kendi ülkelerinden olduğunu söylemelerine neden olmuştur.

Dipnot:

1. Aigyptos, Nil'in ilkel adıdır. Gıps, aigıps (aigyps) akbaba anlamına gelen Yunanca bir kelimedir; akbabanın kızılımsı renginden dolayı Aigyptioi, Aegyptii ismi buradan gelmektedir.

XXI. Rahipler, Osiris'in ölümünü uzun süre gizlediler; ancak sonunda bazıları bu sırrı ifşa etti. Anlatılanlara göre Mısır'da adaletle hüküm süren Osiris, şiddet yanlısı ve dinsiz bir adam olan kardeşi Typhon tarafından öldürülmüştür. Typhon, maktulün bedenini yirmi altı parçaya bölmüş ve hepsini ortak bir nefretle birleştirmek ve böylece saltanatına destekçiler sağlamak amacıyla suç ortaklarına dağıtmıştır. Ancak Osiris'in kız kardeşi ve eşi olan İsis, oğlu Horus'un da yardımıyla bu cinayetin intikamını almıştır; Typhon'u ve suç ortaklarını öldürtmüş ve Mısır kraliçesi olmuştur. Nehir kıyısında, Arabistan tarafında, Herkül'ün Osiris zamanında orada öldürdüğü Antée'den adını alan Antée köyü yakınlarında bir savaş yaşanmıştır. İsis, Osiris'in bedeninin cinsel organları hariç tüm parçalarını orada bulmuştur. Kocasının mezarını gizlemek ve onu Mısır'ın tüm sakinlerine vener ettirmek (saygı gösterilmesini sağlamak) için şu yolu izlemiştir: Her parçayı balmumu ve aromatik maddelerden yapılmış, büyüklük olarak Osiris'e benzeyen bir figür içine yerleştirmiş; ardından tüm rahip sınıflarını tek tek çağırarak, yapacağı sırta sadık kalacaklarına dair yemin ettirmiştir. Her bir sınıfa, diğerlerine tercih ederek Osiris'in mezarını onlara emanet

ettiğini duyurmuş ve onun faydalarını hatırlatarak, tüm rahipleri bedeni kendi tapınaklarına gömmeye, Osiris'i bir tanrı gibi vener etmeye, hayvanlarından herhangi birini ona adamaya; bu hayvanı yaşadığı sürece eskiden Osiris'e gösterildiği gibi onurlandırmaya ve öldükten sonra ona aynı onurları göstermeye teşvik etmiştir. Rahipleri hediyelerle görevlerini yapmaya ikna etmek isteyen İsis, onlara ibadet ve kurbanların sürdürülmesi için ülkenin üçte birini vermiştir. Osiris'ten gördükleri iyilikleri hatırlayan ve kraliçenin lütuflarıyla dolan rahipler, hepsi hoşnut etmeye çalıştıkları İsis'in niyetine uygun hareket etmişlerdir. İşte bu nedenle bugün hala tüm rahipler, başlangıçtan beri ona adanmış hayvanlarla birlikte Osiris'in bedeninin kendilerinde olduğunu iddia ederler; ve bu hayvanların ölümü üzerine Osiris'in cenaze törenlerini yenilerler.

Apis ve Mnévis adıyla bilinen ve Osiris'e adanmış kutsal boğalar, tüm Mısırlılar nezdinde ilahi bir ibadetin konusudur, çünkü bu hayvanlar tarımı ve tahıl kullanımını bulanlar için çok yararlı olmuştur.

XXVII. Diğer uluslarda kabul görmüş âdetlerin aksine, yasalar Mısırlıların, Osiris ve İsis örneğinde olduğu gibi, kız kardeşleriyle evlenmelerine izin verir. Nitekim İsis, kardeşi Osiris ile birlikte yaşadıktan sonra, eşinin ölümünün ardından başka hiçbir erkeğin yaklaşmasına asla izin vermeyeceğine yemin etmiş, katilin peşine düşmüş, yasalara uygun olarak hüküm sürmüştü ve insanlara en büyük iyilikleri bahşetmiştir. Tüm bunlar, kraliçenin neden kraldan daha fazla güç ve saygı gördüğünü; özel hayatta kadının erkeğe neden hükmettiğini ve evlilik sözleşmesinin şartlarına göre evlenen çiftler arasında erkeğin kadına itaat edeceğinin neden şart koşulduğunu açıklar. Bazı tarihçilere göre bu ilahların mezarlarının Arabistan'daki Nysa'da bulunduğunu ve Dionysos'a Nysaeus lakabının bu yüzden verildiğini bilmiyor değilim. Bu ilahların her biri için kutsal karakterlerle yazılmış bir kitabe taşıyan sütun dikilmiştir. İsis'inkinde şunlar yazılıdır:

"Ben İsis, tüm ülkenin kraliçesiyim; Hermes tarafından eğitildim, kimsenin kaldıramayacağı yasalar koydum. Tanrıların en genci olan Satürn'ün en büyük kızıyım. Kral Osiris'in eşi ve kız kardeşiyim. İnsanoğlu için beslendiği meyveyi ilk keşfeden benim. Kral Horus'un annesiyim. Köpek yıldızıyla birlikte doğarım. Bubaste şehri bana adanmıştır. Selam, selam, ey beni besleyen Mısır!"

Osiris'in sütununda ise şöyle yazılıdır: "Babam, tüm tanrıların en genci olan Satürn'dür; ben kral Osiris'im, bir seferin başında, tüm dünyayı Hindistan'ın yaşanmaz yerlerine ve Ayı'ya (Kuzey Kutbu) doğru eğimli bölgelere, İster'in kaynaklarına ve oradan diğer bölgelerden Okyanus'a kadar dolaşım. Ben Satürn'ün en büyük oğluyum, güzel ve soylu bir yumurtadan çıktım ve gün ile aynı kökene sahip tohum oldum. Dünyada ziyaret etmediğim ve herkese iyiliklerimi saçmadığım hiçbir yer kalmadı."

XXVIII. Kendi tarihlerine göre Mısırlılar, kıtanın geneline çok sayıda koloni yaymışlardır. Neptün ve Libya'nın oğlu olduğu söylenen Belus, Babil'e koloniler götürmüştür. **Fırat kıyısına yerleşerek, Mısır'dakiler gibi vergiden ve her türlü kamu hizmetinden muaf olan rahipler tayin etmiştir; Babilliler onlara Keldani**

derler. Mısır'daki rahiplerin ve doğa bilimcilerin taklidi olarak yıldızların gözlemiyle uğraşırlar; aynı zamanda astrologdurlar. Danaus da Mısır'dan bir koloniyle ayrılmış ve en eski Yunan şehri olan Argos'u kurmuştur. **Pontus'taki Kolhisliler ve Arabistan ile Suriye arasında yerleşmiş olan Yaudiyeliler de Mısırlı kolonicilerin soyundan gelirler. Bu durum, çocukları sünnet etme âdetinin bu halklar arasında uzun süredir var olmasını açıklar; bu âdet Mısır'dan getirilmiştir.** Mısırlılar, Atinalıların da Sais'ten gelen bir koloninin soyundan geldiğini iddia eder ve bu görüşü şöyle kanıtlamaya çalışırlar: Atinalıların, şehirlerine Mısır'daki Asya'dan ödünç alınan bir isimle Asty diyen tek Yunanlılar olduğunu; ayrıca siyasi örgütlenmelerinin aynı düzene sahip olduğunu ve Mısırlılarda olduğu gibi vatandaşları üç sınıfa ayırdığını söylerler. İlk sınıf, Mısır'daki rahipler gibi en bilgili ve en büyük onurlara layık olan eupatridlerden oluşur. İkinci sınıf, Mısır'daki asker sağlayan çiftçiler gibi, silah taşınması ve devleti savunması gereken toprak sahiplerini kapsar. Son sınıf, el sanatlarıyla uğraşan ve en gerekli kamu yükümlülüklerini ödeyen işçileri içerir; benzer bir düzen Mısırlılarda da mevcuttur. Atinalıların Mısır kökenli generalleri olmuştur; Truva seferine katılmış olan ve sonrasında Atina'da hüküm süren Menestheus'un babası Petes bunlardan biriydi. [Aynı şey, çift doğaya sahip olan Kekrops için de söylenir]; Atinalılar bu olgunun gerçek nedenlerini hiçbir zaman verememişlerdir. Oysa herkes için, bir Yunan ve bir barbar olmak üzere iki devletin vatandaşı olması nedeniyle ona yarı hayvan yarı insan şeklinde çift bir doğa atfedildiği açıktır.

XXXII. Nil, güneyden kuzeye doğru akar; kaynakları Etiyopya'nın uç sınırlarından, aşırı sıcaklığı nedeniyle erişilemez bir ülke olan çöle kadar uzanan ziyaret edilmemiş yerlerdedir. Nehirlerin en büyüğüdür; bazen doğuya, Arabistan tarafına, bazen de batıya, Libya tarafına doğru büyük kıvrımlar yaparak en geniş toprak parçasını kateder. Etiyopya sınırlarından denize döküldüğü yere kadar, kıvrımları da dahil olmak üzere akışı, en az on iki bin stadia'lık bir mesafeyi kapsar. Alçak bölgelerde nehir önemli ölçüde büyür ve yatağı genişleyerek kıtanın her iki tarafına yayılır. Ardından bölünür; Libya'ya doğru giden kol, inanılmaz kalınlıktaki kum yığınları tarafından emilir ve Arabistan'a meyleden kol, kıyıları çok sayıda kavim tarafından iskan edilen devasa bataklıklara ve uçsuz bucaksız göllere varır. Genişliği on stadia ve bazen daha az olan Mısır'a girdiğinde, artık düz bir yön izlemez; aksine, doğuya, batıya ve hatta bazen güneye doğru geri dönerek değişken kıvrımlar oluşturur. Çünkü onu çevreleyen ve kıyılarının büyük bir kısmını oluşturan dağlar, akıntının parçalandığı girintiler ve dar geçitlerle kesilmiştir; böylece durdurulan akıntı, ova boyunca geriye doğru döner ve güneyde uygun bir seviyeye ulaştığında doğal yönünü yeniden alır. Herhangi bir nehirden daha dikkate değer olduğu gibi, Kataraktlar denilen yer dışında suları şiddetli bir şekilde akmayan tek nehirdir. Burası yaklaşık on stadia uzunluğunda, eğimli ve sarp kayalıklar arasında sıkışmış, taş blokları ve tehditkar kayalıklarla dolu hızlı bir uçurum oluşturan bir alandır. Nehir bu engellere karşı şiddetle parçalanır ve ters akıntılarla karşılaşarak muazzam girdaplar oluşturur. Tüm orta kısım köpükle kaplıdır ve yaklaşanlarda dehşet uyandırır. Bu noktada akıntı, bir ok kadar şiddetli ve hızlıdır. Nil'in taşkın zamanında, kayalıklarla

dolu tüm bu alan, üzerini kaplayan sular tarafından gizlenir; bazı denizciler o zaman karşı rüzgardan yararlanarak kataraktı inebilir, ancak hiçbiri onu çıkamaz, çünkü nehrin şiddeti insan dehasını aşar. Bu kataraktlardan birkaç tane vardır; ancak en büyüğü Etiyopya ve Mısır sınırlarında bulunandır.

XXXIII. Nil, özellikle Etiyopya tarafında birçok adayı çevreler. Bu adalar arasında büyüklüğüyle dikkat çeken bir tanesi vardır; Meroë adını taşır ve Cambyses tarafından annesinin ismi verilerek kurulan aynı adlı bir şehri barındırır. Bu adanın bir kalkan şekline sahip olduğu ve bulunduğu bölgedeki diğer tüm adalardan daha geniş olduğu, üç bin stadia uzunluğunda ve bin stadia genişliğinde olduğu, en ünlüsü Meroë olmak üzere çok sayıda şehre sahip olduğu söylenir. Libya'ya bakan tarafında kıyıları devasa bir kum bankasıdır; **Arabistan tarafı ise sarp kayalıklarla çevrilidir. Burada altın, gümüş, demir ve bakır mineralleri bulunur; ayrıca abanoz ağacı ve her türden değerli taş bol miktarda mevcuttur.**

Bununla birlikte, Nil nehrinin söylendiği kadar çok sayıda ada oluşturduğuna inanmak zordur; çünkü Delta bölgesinde suyla çevrili yerlerin dışında yedi yüzden fazla ada sayılmaktadır. Etiyopyalılar tarafından kurutulan bu adaların bazılarında darı yetiştirilir; diğerleri ise üzerinde bulunan yılan, sinosefal (köpek başlı maymun) ve diğer vahşi hayvanların çokluğu nedeniyle insanlar için erişilemez durumdadır. Nil, Aşağı Mısır'da birçok kola ayrılarak, konfigurasyonu gereği bir üçgeni andıran ve kenarları uç kollarla, tabanı ise nehrin tüm ağızlarını karşılayan denizle temsil edilen Delta adlı yeri oluşturur. Bu ağızlar yedi tanedir: En doğudaki ilki Pelusiak ağızı, ikincisi Tanitik ağızı, üçüncüsü Mendesiye ağızıdır; ardından Phatmik, Sebennytik, Bolbitiyen ve Kanopik ağızlar gelir; bu sonuncusu Herkül ağızı olarak da adlandırılır. İnsan eliyle yapılmış başka ağızlar da vardır ancak bunlar bahsetmeye değmez. Her ağız üzerinde, nehir tarafından ikiye bölünen, köprülerle birleştirilmiş ve uygun şekilde tahkim edilmiş bir şehir kurulmuştur. Pelusiak ağızından Arap körfezine ve Kızıldeniz'e kadar uzanan bir kanal insan gücüyle inşa edilmiştir. Psammitichus'un oğlu Necos bu kanalın yapımına başlamış; Pers kralı Darius ise boğazı delerse tüm Mısır'ın sular altında kalacağını öğrendiği için kanalı yarım bırakmıştır. Zira kendisine Kızıldeniz seviyesinin Mısır toprağından daha yüksek olduğu gösterilmişti. Daha sonra Ptolemy II işi bitirmiş ve en uygun yere bir kapak inşa ettirmiştir; bu kapak kanal geçilmek istendiğinde açılır ve ardından dikkatlice kapatılır. Bu kanala Ptolemy nehri denir ve ağızında Arsinoë şehri bulunur.

XLV. Tanrıların saltanatından sonra, geleneğe göre Mısır'ın kralı Menas olmuştur; halka tanrılara saygı göstermeyi ve onlara kurban sunmayı öğreten odur. Sofraların, yatakların, zengin halıların kullanımını, kısacası lüks ve ihtişamı o başlatmıştır. Anlatılanlara göre, birkaç nesil sonra hüküm süren Bilge Bocchoris'in babası Tnephachthus, Arabistan'a yaptığı bir sefer sırasında çölde yiyeceksiz kalınca, karşılaştığı özel şahısların çok basit bir rejimiyle yetinmek zorunda kalmış ve bundan son derece memnun kalarak lüksten vazgeçmiş, ilk kez şaşaalı bir hayatı öğreten krala lanet okumuştur. Nihayetinde, beslenme, içecek ve dinlenme konusundaki bu değişikliği o kadar yürekten benimsemiştir ki, bu laneti kutsal harflerle yazdırmış ve

Teb'deki Jüpiter tapınağına koydurmuştur. Şüphesiz bu nedenle gelecek nesiller Menas'ın anısına övgüler düzmemiştir. Bu kraldan sonra, binden fazla dörtyüz yıl boyunca elli iki soyundan gelen kişi hüküm sürmüştür; ancak hiçbiri söz edilmeye değer bir iş yapmamıştır. Busiris onların yerine geçmiş ve krallığı, sonuncusu yine Busiris olarak adlandırılan sekiz soyundan gelene bırakmıştır. Bu sonuncusu, Mısırlıların Diospolis la Grande, Yunanlıların ise Teb adını verdiği şehri kurmuştur. Ona yüz kırk stadia çevre vermiş ve büyük binalar, muhteşem tapınaklar ve diğer anıtlarla harika bir şekilde donatmıştır; özel şahısların evleri dört ve beş katlıydı; tek kelimeyle, onu sadece Mısır'ın değil, diğer tüm ülkelerin en zengin şehri yapmıştır. Bu yüzden, zenginliğinin ve gücünün ünü her yere yayılmıştır; şairin kendisi bile şu sözlerle ondan bahseder: "Mısır'da binaları çok zenginlikler barındıran ve her birinden aynı anda iki yüz savaşçının atları ve savaş arabalarıyla çıkabildiği yüz kapılı Teb şehrinin tamamını sunsa...". Bazıları bu şehrin yüz kapısı olmadığını, ancak tapınaklarının çok sayıda ve büyük propylonları (anıt girişleri) nedeniyle yüz kapılı şehir olarak adlandırıldığını, bunun da çok sayıda portikolu (sütunlu geçit) olan şehir anlamına gelebileceğini iddia eder. Savaş zamanında yirmi bin savaş arabası sağladığı kesindir; ve Libya'da, Memphis'ten Teb'e kadar nehir kıyısındaki bölgede, her biri yaklaşık iki yüz at alabilen ve temelleri bugün hala görülebilen yüz ahır bulunmaktaydı.

LIII. Söylenene göre yedi nesil sonra, en büyük ve en ünlü icraatları gerçekleştiren Sesosis yaşadı. Ancak sadece Yunan tarihçileri değil, aynı zamanda onun övgülerini söyleyen rahipler ve şairler de bu kralın tarihi üzerinde hemfikir değiller; biz en makul ve bu ülkede hala var olan anıtlara en uygun olayları anlatmaya çalışacağız. Sesosis'in doğumunda babası muhteşem ve gerçekten kraliyet onuruna yakışır bir eylemde bulundu. Oğluyla aynı gün doğan Mısır'daki tüm çocukları topladı; onlara sütanneler ve öğretmenler verdi, kısacası hepsini aynı eğitime ve aynı disipline tabi tuttu; çünkü böyle ortak bir yaşam sürdürdükten sonra bu çocukların birbirlerine daha bağlı olacaklarına ve daha iyi silah arkadaşları olacaklarına inanıyordu. Tüm ihtiyaçlarını bolca karşılarken, onları sürekli egzersizlere ve bedensel yorgunluklara alıştırdı. Hiçbirinin yüz seksen stadia koşmadan yemek yemesine izin verilmiyordu. Bu sayede, erginlik çağına ulaştıklarında, aldıkları mükemmel eğitim sayesinde hepsi atletik, bedenen sağlam, ruhen güçlü ve komutanlığa layık bireyler oldular. Babası tarafından önce Arabistan'a gönderilen Sesosis, kendisiyle birlikte büyüyen yoldaşlarıyla çevrili olarak vahşi hayvanlarla savaştı, susuzluğa ve açlığa göğüs gerdi ve henüz boyunduruk altına girmemiş tüm o barbar halkı boyunduruk altına aldı. Ardından, batı bölgelerine gönderildiğinde, çok genç olmasına rağmen Libya'nın büyük bir kısmını fethetti. Babasının ölümünde, krallıkta onun yerine geçtiğinde, önceki başarılarından cesaret alarak tüm dünyayı fethetmeye girişti. Bazıları, zekasıyla dikkat çeken ve söylenenlere göre babasına böyle bir seferin ne kadar kolay olacağını öğreten kızı Athyrtis'in onu evrensel bir hakimiyete yönlendirdiğini doğrular. Diğerleri ise kehanet sanatında eğitimli olan Athyrtis'in, kurbanların incelenmesiyle, tapınaklardaki uykuyla ve gökyüzünde beliren işaretlerle geleceği bildiğini iddia eder. Bazı

tarihçiler, Sesosis doğduğunda babasının rüyasında Vulcan'ı gördüğünü ve ona oğlunun bir gün tüm dünyanın efendisi olacağını söylediğini, bu yüzden onu bahsettiğimiz yoldaşlarla birlikte yetiştirdiğini, dünya imparatorluğuna ulaşma yollarını ona önceden hazırladığını; Sesosis'in erginlik çağına girip kahinin tahminine güvenerek kendisini söz konusu sefere bu şekilde hazırladığını anlatırlar.

LVII. Sesosis, arazinin doğal olarak çok alçak olduğu yerlerde şehirler inşa etmek için büyük yükseltme çalışmaları yaptı. Bu sayede, Nil'in taşkınları sırasında insanlar ve hayvanlar her türlü tehlikeden korunmuş oldular. Memphis'ten denize kadar uzanan tüm bölgede, tüm sakinlerin ürünlerinin taşınmasını ve ticari ilişkilerini kolaylaştırmak için Nil ile bağlantılı çok sayıda kanal kazdı; ancak en önemlisi, ülkeyi düşman istilasına karşı bu şekilde güvence altına alıyordu. O zamana kadar Mısır'ın kalbi atların ve savaş arabalarının geçişine açtı; kanallarının çokluğu nedeniyle artık erişilemez hale geldi. Ayrıca Mısır'ı doğu tarafından, Suriyelilerin ve Arapların saldırılarına karşı güçlendirdi; bu tahkimat hattı, çöl boyunca Pelusium'dan Heliopolis'e kadar bin beş yüz stadia uzunluğunda uzanır. Sedir ağacından, iki yüz seksen cubit uzunluğunda bir gemi inşa etti; bu geminin dışı altınla, içi gümüşle kaplanmıştı ve Teb'de özellikle saygı duyulan tanrıya adanmıştı. Ayrıca, ordusunun gücünü, gelirlerinin miktarını ve fethettiği halkları üzerine yazdırdığı, yüz yirmi cubit yüksekliğinde sert taştan iki dikilitaş dikti. Memphis'teki Vulcan tapınağına kendi monolit heykelini ve karısının otuz cubit yüksekliğindeki heykelini; ardından yirmi cubit yüksekliğindeki oğullarının heykellerini yerleştirdi. Bu durum şu olay vesilesiyle gerçekleşti: Büyük seferinden sonra Mısır'a dönüşünde Sesosis, Pelusium'da kardeşinin verdiği bir yemekte kendisi, karısı ve çocuklarıyla birlikte neredeyse can veriyordu. İçkiden sızmış haldeyken, Sesosis'in kardeşi geceden yararlanarak çadırının çevresine önceden yığılmış kuru kamışları ateşe verdi. Sesosis ateşin parlaklığıyla aniden uyandı, ancak sarhoş olan korumaları yardıma gelmekte gecikti. O zaman ellerini kaldırarak çocuklarının ve karısının selameti için tanrılara yalvardı ve alevlerin arasından geçti. Bu şekilde, mucizevi bir şekilde kurtulduktan sonra, söylediğimiz gibi tüm tanrılara, ama özellikle kurtuluşunu borçlu olduğu Vulcan'a anıtlar dikti.

LXIII. Rhemphis'in ölümünden sonra, yedi kuşak boyunca, tembel ve sadece zevkleriyle meşgul krallar oldu. Bu yüzden kutsal yıllıklar kayda değer hiçbir şeyden bahsetmez. Ancak, daha önce Aigyptos olarak adlandırılan nehre kendi adını veren Niléus'u bunun dışında tutmak gerekir; bu, Nil'in ülkeye sağladığı hizmetlere katkıda bulunmak için bu kralın inşa ettirdiği çok sayıda kanalı hatırlatmak içindir. Rhemphis'ten sonraki sekizinci kral, Memphisli Chembès'ti; elli yıl hüküm sürdü ve dünyanın yedi harikası arasına konulan üç piramidin en büyüğünü inşa etti. Libya tarafında bulunan piramitler, Memphis'ten yüz yirmi stadia ve Nil'den kırk beş stadia uzaklıktadır. İzleyici, yürütülmesi çok sayıda kol gerektiren bu eserlerin büyüklüğü ve uçsuz bucaksızlığı karşısında şaşkınlık içinde kalır. Dörtgen biçimindeki en büyük piramidin, tabanının her bir kenarı yedi plethron, yüksekliği ise altı plethrondan fazladır; tabandan itibaren daralarak yükselir, öyle ki

zirvede her bir kenar sadece altı kübit kadardır. Tamamen sert, yontulması zor, ancak ömrü ebedi olan taşlardan inşa edilmiştir. Gerçekten de, en az bin yıldır (bazıları üç veya dört bin yıl olduğunu kabul eder), bu taşlar bugüne kadar ilkel düzenlerini ve tüm görünümlerini korumuştur. Söylenene göre, onları Arabistan'dan, çok uzaklardan getirmişler ve teraslar vasıtasıyla yerleştirmişler; çünkü o zamanlar henüz makineler icat edilmemişti. Ve daha da şaşırtıcı olanı, bu anıtın, teraslara veya taş yontma izlerine dair hiçbir kalıntının görülmediği kumlu bir arazinin ortasında yükselmiş olmasıdır; öyle ki, insan elinden çıkmış bir eser gibi görünmez ve sanki bir kum denizinin ortasında, herhangi bir tanrı tarafından inşa edilmiş gibi düşünülür. Bazı Mısırlılar bu mucizeyi, bu terasların tuz ve nitreden oluştuğunu ve Nil sularına maruz kaldıklarında çözülerek el emeği yardımı olmadan yok olduklarını söyleyerek açıklamaya çalışırlar. Ancak bu terasların, onları inşa eden aynı eller tarafından yok edilmiş olması daha muhtemeldir. Bu yapılarda çalıştırılan insan sayısının üç yüz altmış bin olduğu söylenir; ve çalışmaları yirmi yılın sonunda zar zor tamamlanmıştır.

LXVI. Daha sonra Mısır'da, halkın düzensizliklere ve iç savaflara sürüklendiği iki yıl süren bir anarşi dönemi yaşandı. Nihayetinde, on iki başlı şef bir komplo kurdu. Memphis'te bir konseyde bir araya geldiler ve karşılıklı antlaşmalar ve yeminlerle birbirlerine bağlanarak kendilerini kral ilan ettiler. Yeminlerine sıkı sıkıya bağlı kalarak ve en büyük uyum içinde on beş yıl hüküm sürdükten sonra, bedenlerinin aynı yerde birleşmesi ve ölümden sonra da yaşamda olduğu gibi aynı onurları paylaşmaları için ortak bir mezar inşa etmeye karar verdiler. Bu kararı uygulamakta acele ettiler ve bu işin büyüklüğüyle tüm seleflerini aşmaya çabaladılar. Libya'daki Moeris gölü ile bağlantılı kanalın girişine yakın bir yer seçtiler ve oraya çok güzel taşlardan bir mezar yükselttiler. Bu mezar dörtgen şeklindedir, her bir tarafı bir stadyum uzunluğundadır; heykeller ve sanat eserleriyle o kadar zenginleştirilmiştir ki, gelecek nesillerde hiçbir anıtın onu aşması beklenemezdi. Çevre duvarını geçtikten sonra, her bir tarafı kırk sütundan oluşan bir peristil bulunuyordu; tavan tek bir taştan yapılmıştı ve heykelli bölmeler ve çeşitli resimlerle süslenmişti. Bu peristilde, on iki kralın her birinin doğduğu şehrin anıtları ve bu şehirleri hatırlatan tapınakları ve dini törenleri tasvir eden tablolar görülüyordu. Bu anıtın planı, söylendiğine göre, o kadar geniş ve güzeldi ki, eğer bu krallar onu gerçekleştirmeyi başarsalardı, hiçbir zaman daha güzel bir yapı görülmemiş olacaktı. Ancak, on beş yıllık hükümdarlıktan sonra, iktidar şu vesileyle tek bir kişiye geçti: On iki kraldan biri olan Saisli Psammitichus, kıyı ülkesinin hükümdarıydı ve başta Fenikeliler ve Yunanlılar olmak üzere aktif bir ticaret sürdürüyordu. Böylece, kendi ülkesinin ürünlerini Yunanistan'ınkilerle kârlı bir şekilde değiştirerek, sadece zenginlik kazanmakla kalmadı, aynı zamanda bu ulusların ve şeflerinin dostluğunu da kazandı. Diğer krallar bunu kıskandılar ve Psammitichus'a savaş ilan ettiler. Bazı antik tarihçilerin aktardığına göre, bir kâhinin on iki krala, Memphis'te ilahlığın onuruna bir piriç kadehten ilk libasyon (sunu) yapanın tüm Mısır'ın egemenliğini tek başına elde edeceğini söylediği belirtilir; bir rahip tapınağın dışına on iki kadeh getirdiğinde, Psammitichus miğferini çıkardı ve libasyonu yapmak için onu kullandı. Bu eylem meslektaşlarında kıskançlık uyandırdı; Psammitichus'u öldürmek istemediler, ancak onu sürgün ettiler ve denize yakın

bataklıklarda yaşamaya zorladılar. Gerek bu nedenden dolayı, gerekse belirttiğimiz gibi kıskançlıktan, her halükarda bir savaş patlak verdi. Psammitichus, Arabistan, Karya ve İyonya'dan yardımcı birlikler getirtti ve Momemphis şehri civarında yapılan meydan muharebesinde rakiplerini yendi; kimileri savaşta öldürüldü, diğerleri Libya'ya kaçtı ve imparatorluğu geri kazanmak için hiçbir girişimde bulunmadılar.

LXXXIX. Timsahlara gösterilen ilahi saygı hakkında konuşmak bize kalıyor. İnsanları yutan ve içgüdüleri bu denli vahşi olan hayvanların nasıl olup da tanrılarla eş değer tutularak saygı gördüğü merak ediliyor. Mısırlılar buna cevaben, ülkenin en iyi savunmasını Nil'in kendisinden ziyade, onun beslediği timsahların oluşturduğunu; **Arabistan ve Libya haydutlarının**, bu hayvanların çokluğu nedeniyle nehri yüzerek geçmeye cesaret edemediklerini ve eğer avcılar onlara karşı çok amansız bir savaş açsalar durumun böyle olmayacağını söylerler. Bu hayvanlar hakkında başka bir açıklama daha yapılır. Menas adındaki eski bir Mısır kralının, köpekleri tarafından kovalanırken Moeris gölüne sığındığı, bir timsahın sırtında karşı kıyıya taşındığı, bu iyiliğin anısına civarda Crocodilopolis adında bir şehir inşa ettiği, sakinlerine timsahlara tanrı gibi saygı göstermelerini emrettiği ve Moeris gölünü onların bakımına adadığı anlatılır. Bu kral, aynı yerde dörtgen bir piramitten oluşan bir mezar yükseltirdi ve meşhur labirenti inşa etti.

Mısırlılar, diğer hayvanların kültü hakkında, detaylandırması çok uzun sürecektir benzer nedenler öne sürerler. Söylediklerine göre fayda, alışkanlıklarının hareket noktasıdır ve bunu özellikle çok sayıda gıda maddesi konusunda kanıtladıklarına inanırlar. Kimileri mercimek, kimileri bakla, diğerleri peynir, soğan veya Mısır'da bolca bulunan başka yiyecekleri yemekten kaçınırlar. Böylece insanların yaşam için gerekli olan bazı şeylerden uzak durmayı bilmeleri gerektiğini ve eğer insan her şeyi yemek isteseydi hiçbir şeyin yetmeyeceğini anlamalarını sağlarlar. Diğer geleneklere göre, halk eskiden sık sık şeflerine karşı ayaklanırdı. Ancak dikkate değer bir basirete sahip eski bir kral, ülkeyi birkaç bölgeye ayırdı ve her birine sakinlerinin saygı göstermesi gereken hayvanı ve uzak durmaları gereken yiyeceği belirledi. Bu şekilde, bir tarafın onurlandırdığına diğeri küçümsemeye bakar ve Mısırlılar asla kendi aralarında anlaşamazlar. Bu, olaylarla da doğrulanmaktadır; çünkü tüm komşu sakinler, belirttiğimiz farklılıklar nedeniyle sürekli bir çekişme içindedirler.

I. Tüm eserin ilki olan önceki kitap, Mısır tarihini içerir. Orada Mısırlıların mitolojisini, Nil'in doğasını ve bu nehrin sunduğu gariplikleri anlattık. Mısır'ın bir tasvirini sunduk ve bu ülkenin eski krallarını ve onların eylemlerini tanıttık. Dünyanın yedi harikası arasında sayılan piramitlerin inşasından bahsettik; ardından yasaları, mahkemeleri, kutsal hayvanların özel kültürünü ve cenaze törenlerini gözden geçirdik. Son olarak, Mısır'a seyahat eden ve orada öğrendikleri bilgileri Yunanistan'a taşıyan en ünlü Yunanlılardan bahsettik. Mevcut kitapta, Asurlulardan başlayarak Asya'nın en eski tarihini ele alacağız.

Asya'nın ilkel krallarından geriye hiçbir dikkate değer olgu, hatırlanmaya değer hiçbir isim kalmamıştır. Tarihin bahsettiği ilk kişi, Asurluların kralı Ninus'tur; detaylı bir şekilde tanımlamaya çalışacağımız kahramanlıklar gerçekleştirmiştir. Savaşçı bir

mizaca sahip olarak doğan ve kendini göstermeye hevesli olan Ninus, seçkin bir gençlerden oluşan birlik kurdu, onları uzun süre beden eğitimiyle hazırladı ve savaşın tüm yorgunluklarına ve tehlikelerine aldıştırdı. Böylece korkutucu bir ordu oluşturarak, o zamanlar sağlam yapılı insanlarla dolu olarak bilinen Arabistan kralı Arius ile bir ittifak antlaşması imzaladı. Arap milleti genel olarak özgürlüğüne düşkündür ve yabancı bir şefi tanımaya her zaman karşıdır. Bu yüzden, ne Pers kralları ne de Makedonyalı krallar, güçlerine rağmen onu asla boyunduruk altına almayı başaramamışlardır. Ayrıca eklemek gerekir ki, Arabistan düşman bir ordu için erişimi zor bir yerdir; çünkü büyük lde çöl olan ve sudan mahrum bir ülkedir; kuyuları gizlidir ve sadece yerliler tarafından bilinir.

Asurluların kralı Ninus, Arapların şefini yanına alarak, komşu bir ülkede yaşayan Babillilere karşı güçlü bir ordunun başında yürüdü. O dönemde Babil henüz kurulmamıştı; ancak Babil'de başka dikkat çekici şehirler vardı. Ninus, savaş deneyimi olmayan adamları kolayca bozguna uğrattı, onlara yıllık bir haraç yükledi, kralı çocuklarıyla birlikte esir aldı ve onu öldürdü. Oradan birliklerini Ermenistan'a sürdü ve bazı şehirleri yağmalayarak yerli halkı dehşete düşürdü. Kralları Barzanès, direnme gücünün kalmadığını görerek düşmanın karşısına hediyelerle çıktı ve ona teslimiyetini sundu. Ninus ona karşı cömertçe davrandı; Ermenistan'ın egemenliğini ona bahşetti ve sadece yardımcı birlikler gönderilmesini talep etti. Ordusu giderek büyürken, Medya'ya karşı bir sefer yönetti. Oranın kralı olan Pharnus, önemli bir orduyla ilerledi; ancak kendi adamları tarafından terk edilip birliklerinin çoğunu kaybedince, karısı ve yedi çocuğuyla birlikte esir alındı; kendisi de çarmıha gerildi.

III. Zaferinin ışıltısıyla seleflerinin başarılarını geride bıraktıktan sonra, sadece o dönem bilinen dünyadaki tüm diğer şehirleri geride bırakmakla kalmayacak, aynı zamanda gelecek nesillerin bir benzerini daha görmesinin zor olacağı kadar önemli bir şehir inşa etme tasarımına girişti. Arap kralını, hediyelere ve görkemli ganimetlere boğduktan sonra birlikleriyle birlikte kendi devletine geri gönderdi. Kendisi ise, Fırat kıyısında, dörtgen şeklinde bir şehir inşa etmek için her taraftan işçiler ve malzemeler topladı. şehrin en uzun kenarları yüz elli stadyum, en kısa kenarları ise doksan stadyum uzunluğundaydı, öyle ki toplam evre dört yüz seksen stadyumdu. Kurucusu beklentisinde yanılmadı, çünkü hiçbir şehir büyüklük ve ihtişam bakımından buna eşit olamadı; duvarları yüz fit ykseklideydi ve üç atlı arabanın yan yana geçebileceği kadar genişti. şehri savunan kulelerin sayısı bin beş yüz d ve her biri iki yüz fit ykseklideydi. şehrin büyük bir kısmı en zengin Asurlular tarafından iskan edilmişti, ancak kral buraya yerleşmek isteyen tüm yabancıları da kabul etti. Bu şehri kendi adıyla Ninus olarak adlandırdı ve evre ülkelerin büyük bir kısmını sakinleri arasında paylaştırdı.

XXIV. Aslen Med olan ve cesareti ve karakteriyle dikkati çeken Arbaces, her yıl Ninova'ya gönderilen Med birliğine komuta ediyordu. Ordugahta, kendisine Asur hanedanını devirme planını açan Babil komutanıyla dostluk kurmuştu. Bu komutanın adı Belesys'ti; Babillilerin Keldani dedikleri rahipler arasında en itibarlı kişiydi. Astroloji ve kehanet konusunda bilgiliydi ve birçok kez geleceği tahmin etmişti.

Böylece hayranlık uyandıran biri haline gelerek, dostu olan Med komutanına bir gün Sardanapalus'un kral olduğu tüm ülkeler üzerinde hüküm süreceğini tahmin etmeye başladı. Arbaces bu tahmini sevinçle karşıladı ve girişim başarılı olursa Babil'in yönetimini kahine vaat etti; bir tanrının sesiyle cesaretlendirilmiş gibi, hemen diğer şeflerin dostluğunu aradı, onları toplantılara ve şöenlere davet ederek kendi tarafına çekmeye çalıştı. Ayrıca kralı sarayının içinde görmek ve tüm yaşam tarzını incelemek konusunda da meraklıydı. Altın bir kupa verdiği bir hadım aracılığıyla saraya sokuldu; Sardanapalus'un yumuşaklığına ve kadınsı tavırlarına tanık olunca, bu değersiz kralı küçümsedi ve Keldani'nin kendisine verdiği umutlarla her zamankinden daha fazla güçlendi. Nihayet komplo planı kararlaştırıldı: Arbaces Medleri ve Persleri ayaklandıracak, Belesys ise Babillileri bu komploya dahil edecek ve aynı zamanda dostu olan Arap kralını da buna sürüklemeye çalışacaktı. Bu arada birliklerin yıllık hizmet süresi dolmuştu; evlerine dönenlerin yerini almak üzere başka birlikler geliyordu. Ülkesine dönen Arbaces, Medleri Asur kralının boyunduruğunu kırmaya teşvik etti ve Persleri özgürlüğe çağırdı. Belesys ise kendi tarafında Babilliler için aynısını yaptı ve dostu ve ev sahibi olan Arap kralından girişimini desteklemesini istemek üzere Arabistan'a elçiler gönderdi. Bir yılın sonunda, komponun tüm şefleri askerlerini toplayarak, adet olduğu üzere eski birlikleri değiştirme bahanesiyle ama aslında Asur tahtını devirmek için Ninova'nın önüne kitlesel halde geldiler. Belirlenen dört ulus, dört yüz bin savaşçıyla tek bir noktada toplandı; böylece girişimleri üzerine ortaklaşa görüştüler.

XLVIII. Şimdi henüz bahsetmediğimiz diğer Asya bölgelerinden bahsedeceğiz.

Arabistan ile başlayalım. Bu ülke Suriye ve Mısır arasında yer alır; çok sayıda kabile tarafından paylaşılır. Doğu kısmında yaşayan ve Nebatiler adıyla bilinen Araplar, susuz ve çok az verimli, çöl bir bölgede yaşarlar; çevre toprakları yağmalayarak haydutlukla geçinirler. Savaşlarda boyun eğdirilmeleri zordur. Ovalarında sadece kendilerinin bildiği kuyular kazmışlardır ve susuz bölgenin iç kısımlarına sığınarak tehlikeden korunurlar; böylece bol miktarda içecek bulurlar, oysa onları takip eden yabancılar bu kurak kumlarda susuzluktan ölürlere veya büyük zorluklardan sonra evlerine dönebildikleri için çok şanslı sayılırlar. Bu bölgenin Araplarının fethedilemez olmasının nedeni budur; hiçbir efendiye itaat etmezler ve yabancı hükümdarların otoritesini asla tanımak istememişler, mutlak bir bağımsızlık korumuşlardır. Asurlular, Med kralları, Pers kralları ve Makedonyalılar, güçlerine ve becerilerine rağmen, Arapları köleliğe indirgemekte güçsüz kalmışlardır.

Nebatilerin ülkesinde, doğal bir kale olan devasa bir kaya vardır; buraya ancak dar bir patikadan çıkılabilir; bazı insanlar silahlarından soyunarak zar zor geçebilirler. Ayrıca büyük gelir sağladıkları çok miktarda asfalt üreten büyük bir göl vardır. Bu göl beş yüz stadyum uzunluğunda ve altmış stadyum genişliğindedir; suyu pis kokulu ve acıdır; hiçbir balık veya su canlısı içinde yaşayamaz. Bu göl suyu mükemmel olan çok sayıda nehir almasına rağmen, kötü kokusu devam eder. Her yıl gölün ortasından iki ve bazen üç plethrondan fazla büyüklükte büyük bir asfalt tabakası kaynatarak yükselir; bu tabakaların en büyüğüne çevre sakinleri Boğa, daha küçüğüne ise Dana adını verirler. Suyun üzerinde yüzen bu muazzam asfalt kütlesi

uzaktan bir ada gibi görünür; patlaması yirmi gün önceden belli olur: O zaman gölün çevresine, birkaç stadyum çapında, yaklaşan gümüş, altın ve bakırın rengini değiştiren pis kokulu bir buhar yayılır; ancak asfaltın patlaması durduğunda bu metallerin rengi tekrar ortaya çıkar. Yanıcı ve pis kokulu gazlarla dolu olan çevre yerler sağlıksızdır ve orada uzun süre yaşamayan sakinlerin sağlığına zararlıdır. Ülke, kaynaklar ve faydalı nehirlerle sulandığı her yerde iyi ve hurma ağaçları bakımından zengindir; balzam denilen şeyin bulunduğu bir vadi vardır, Araplar bundan büyük karlar elde ederler; çünkü doktorlar için ilaç olarak çok yararlı olan bu bitki dünyanın başka hiçbir yerinde yetişmez.

XLIX. Arabistan'ın bu çöl ve susuz bölgeyle komşu olan kısmı, meyve ve sahip olduğu zenginlikler nedeniyle o kadar farklı bir görünüm sunar ki, ona Mutlu Arabistan adı verilmiştir. Kalamus, saz, pek çok diğer aromatik maddenin kaynağı, kokulu yapraklı bitkiler ve parfümlü gözyaşları damlatanlar burada yetişir. Bu bölgenin ucunda, tanrılara çok hoş gelen mür ve kıtanın tüm ülkelerine gönderilen sığıla bulunur. Costus, kasia, tarçın ve benzeri diğer bitkilerin sapları burada o kadar büyür ki, başka yerlerde tanrıların sunağına idareli bir şekilde konulan ve nadirlik olarak gösterilen bu maddeler, Araplarda fırınları ısıtmak ve hizmetlilerin yataklarını oluşturmak için kullanılır. Pek çok kullanım alanı olan tarçın, reçine ve kokulu terebentin bu ülkede bol miktarda yetişir. Dağlar çam, köknar, sedir, ardıç ve boratus ağaçlarıyla yüklüdür. Burada, meyve veren, sular sızdıran ve yaklaşanlar için koklanması çok hoş yayılan çok sayıda başka kokulu bitki bulunur. Tüm doğa, tanrıların sunağında yakılan tütsü kadar hoş kokularla doludur. Bu yüzden, Arabistan'ın bazı yerlerinde toprağı kazdıklarında, madencileri geniş taş ocaklarına götüren kokulu damarlar keşfederler. Araplar buradan inşaat taşlarını alırlar; bu taşlar çiy ile ıslandığında, eklem aralıklarında sertleşen ve duvarın tüm kısımlarını birbirine sıkıca bağlayan bir çimento sızdırır.

L. Arabistan'da ayrıca apyre denilen altın madenlerden çıkarılır. Bu metal, başka yerlerde olduğu gibi eritilerek birleştirilen kum biçiminde bulunmaz, topraktan kestane büyüklüğünde parçalar halinde çıkarılır. Bu altın o kadar parlak bir renge sahiptir ki, değerli taşları çerçevelemek için kullanan işçiler en güzel mücevherleri yaparlar. Burada her türden hayvanla karşılaşılır ve bu hayvanlar, buğday kullanmadan yaşayan çok sayıda göçebe kabilenin geçimine yetecek kadar boldur. **Arabistan'ın Suriye ile komşu olan kısmı yırtıcı hayvanlarla doludur; burada aslanlar, leoparlar Libya'dakinden daha çok, daha büyük ve daha güçlüdür. Ayrıca Babil kaplanı denilen kaplan ve çeşitli biçimlerin karışımından gelmiş gibi görünen çift doğal hayvanlar da bulunur. Bu sayıdan olan devekuşu, adının işaret ettiği gibi, aynı anda hem kuşların hem de develerin doğasına sahiptir.** Devekuşları yaklaşık olarak yeni doğmuş bir deve büyüklüğündedir; başı hafif tüylerle kaplıdır; gözleri büyük, siyah ve deveninkine benzer bir ifadeye sahiptir; boynu uzun, gagası kısa ve incedir; kanatları yumuşak ve tüylü kanat tüylerinden oluşur; iki çatallı ayak üzerinde duran gövdesi, hem yürümeye ve karada yaşamaya mahkum bir kara hayvanına hem de bir kuşa aitmiş gibi görünür. Ağır olduğu için

devekuşu ne yükselebilir ne de uçabilir; ancak toprak yüzeyinde hızla koşar; tıpkı bir sapanla olduğu gibi, ayaklarıyla kendisini atla takip edenlere taş fırlatır ve bunu o kadar ustalıklarla yapar ki, saldırganlarını genellikle şiddetli darbeleriyle düşürür. Yakalanmak üzereyken başını bir çalıya veya başka bir sığınağa saklar; bazı iddia edilenlerin aksine, kimseyi görmediği için görülmediğini sanarak aptallıktan değil, vücudunun en az korunan kısmı olan başını garantiye almaya yönelen içgüdüyle bunu yapar. Gerçekten de doğa mükemmel bir ustadır: Hayvanlara kendi korunmalarını ve yavrularınıninkini öğretir; ve bu doğuştan gelen içgüdüyle türlerin devamını sonsuza dek güvence altına alır.

LII. Hindistan, bu kadar tuhaf biçimli hayvanların yanı sıra, güneşin yararlı etkisi sayesinde, parlaklıkları veya şeffaflıkları ile dikkati çeken farklı renklerde taşlar da üretir. Kristaller böyledir; soğukla değil, onları değişmez kılan ilahi bir ateşin etkisiyle donmuş saf sudan oluşurlar; uçucu bir maddenin nüfuz etmesiyle çeşitli renkler alırlar. Zümrüt ve beril bakır madenlerinde oluşur ve kükürtlü boyar maddelerin etkisiyle renklenirler. Güneşin ısıyla ortaya çıkan krizolitler de, söylendiğine göre, renklerini uçucu bir maddeye borçludur. Bu yüzden, insanlar tarafından üretilen ateşle kristalleri boyayarak yapay krizolitler yapılır. Karbonküller, içlerinde sabitlenmiş olan ışıktan, sundukları az veya çok parlaklığı alırlar. Kuşların büründüğü renkler de böyledir; bazıları kesinlikle mor renkte görünür; diğerleri çeşitli renklerde parıldar; bunlar alev sarısıdır, şunlar safran sarısıdır; ışığın çeşitli yansımalarına göre zümrüt ve altın rengini alırlar. Nihayet, bu şekilde üretilen her renklendirmeye bir isim bulmak zor olacaktır. Aynı şeyi güneş ışığının gökkuşağını oluşturmasında da gözlemleriz. Tüm bu fenomenlerden fizikçiler, doğuştan gelen ve doğal ısının, her şeye hayat veren güneş tarafından harekete geçirilen (bahsettiğimiz) cisimlerin renklendirici ilkesi olduğu sonucuna varmışlardır. Çiçeklerin ve arazilerin çeşitli renkleri de aynı kökene sahiptir. Dolayısıyla, doğanın öğrencisi olan insanın uyguladığı sanatlar, doğanın güneş üzerindeki gücünü taklit ederek maddeyi renklendirmeyi ve görünümünü çeşitlendirmeyi başarır; çünkü ışık renklerin nedenidir; ayrıca meyvelerin kokusunu, özsuların özelliklerini, hayvanların boyutlarını ve içgüdülerini geliştirir. Güneşin ışığı ve ısı toprağın farklı niteliklerini üretir; yumuşak etkileriyle toprağı verimli ve suyu üretken kılarlar; kısacası, güneş doğanın mimarıdır. Ne Paros'un lygdian taşı, ne de başka hiçbir ünlü mermer, Arapların taşlarıyla kıyaslanamaz: Bunlar göz kamaştırıcı beyazlıkları, ağırlıkları ve cilalarıyla diğerlerinden üstündür. Tüm bunlar, söylediğimiz gibi, cisimleri çimento gibi birbirine bağlayan, onları kuruluk yoluyla kompakt hale getiren ve onlara parlaklık veren güneşin etkisinden kaynaklanır.

LIII. Bu ilke kuşlar için de geçerlidir. Paylarına düşen en büyük ısı payını elde ettikten sonra, hafiflikleri nedeniyle uçmaya mahkumdurlar; güneşin etkisiyle, özellikle güney bölgelerinde çeşitli tonlarda tüylere sahiptirler. Babil'in en güzel tüylerle süslü çok sayıda tavus kuşu üretmesinin nedeni budur; Suriye sınırlarında ise papağanlar, porphyrienler, beç tavukları ve vücutları binlerce farklı renkte parlayan diğer pek çok hayvan görülür. Aynı durum aynı koşullara sahip diğer ülkelerde de dikkat çeker;

Hindistan, Kızıl Deniz kıyıları, Etiyopya ve Libya'nın bazı bölgelerinden bahsediyorum. Doğuya doğru yerleşmiş, daha verimli topraklara sahip ülkeler, daha soylu ve daha büyük hayvanlar üretirler. Başka her yerde, varlıkların nitelikleri onları besleyen toprağın iyiliği ile orantılıdır. Örneğin, ağaçlardan örnek vermek gerekirse, Libya'daki palmiye ağaçları küçük ve kuru meyveler verirken, Caryotes denilen Coele-Suriye palmiyeleri lezzetleri, hacimleri ve meyve sularının bolluğu ile dikkat çeken meyveler verir. Ancak bu meyvelerin çok daha büyüklerini Arabistan'da ve Babil'de buluruz; altı parmak uzunluğuna kadar olanları toplanır ve renkleri bazen bal sarısı, bazen de mor kırmızıdır, böylece hem göze hem de damağa hitap ederler. Palmiye ağaçlarının gövdeleri oldukça yüksek bir boyuta ulaşır; tepeye kadar çıplak ve yapraksızdırlar; gövdenin tepesi, düzeni değişen bir saç demeti gibi bir yaprak demetinden oluşur. Bazılarında bu yapraklar veya dallar dairesel olarak düzenlenmiştir; ortasında, yırtık bir zarın içinden salkım şeklinde çıkan meyve bulunur; diğerlerinde, tepedeki bu saç demeti, rüzgarın alevini eğdiği bir meşale gibi yana yatıktır; nihayet diğer palmiyelerde ise iki kısma ayrılmıştır: Böylece ikili görünerek pitoresk bir görünüm sunar.

LIV. Arabistan'ın güney kısmı Mutlu Arabistan olarak adlandırılır. İç kısımlar, çadırlarda yaşayan, büyük sığır sürüleri yetiştiren ve uçsuz bucaksız ovalarda oturan göçebe Araplarla doludur. Bu ovalar ile Mutlu Arabistan arasında kalan alan, belirttiğimiz gibi çöldür ve susuzdur. Arabistan'ın batı bölgesi, Okyanus kadar uçsuz bucaksız kumluk ovalarla kesintiye uğrar ve burada yolcu, tıpkı denizde olduğu gibi, rotasını ancak Ayı takımyıldızına göre belirleyebilir. Arabistan'ın Suriye'ye komşu olan kısmı, mallarının uygun bir şekilde takası yoluyla her yerde eşit bir bolluk sürdüren çiftçiler ve tüccarlarla doludur. Son olarak, Mutlu Arabistan'ın ötesinde bulunan ve Okyanus'a sınır olan Arabistan'ın bir kısmı, birçok gölün ve uçsuz bucaksız bataklıkların kaynağı olan büyük ve çok sayıda nehir tarafından geçilir. Bu nehirlerden çekilen kanallarla veya yaz yağmurlarıyla sulanan toprak, çifte hasat verir. Bu ülke fil sürülerini ve biçimleriyle dikkat çeken diğer canavarca hayvanları besler. Burada çok sayıda sığır, özellikle uzun ve kalın kuyruklu koyunlar bulunur. Çok sayıda ve çeşitli deve türleri vardır; bazıları tüysüzdür, diğerleri tüylüdür; nihayet diğerlerinin sırtında çift hörgüç bulunur, bu da onlara dityles deve adını kazandırmıştır. Sütleri ve etleri bölge sakinlerine bol miktarda yiyecek sağlar. Yük taşımaya alışkın olanlar, sırtlarında binen beş kişi dahil on medimne kadar buğday taşırlar. Daha hafif olan ve bacakları daha ince olan dromedarlar, çöl ve susuz bölgelerde uzun yürüyüşlere dayanırlar. **Bu hayvanlar savaşta bile kullanılır; o zaman sırtlarına, biri saldırıda diğeri geri çekilmede savaşan, sırt sırta yerleştirilmiş iki okçu biner.** Arabistan hakkında bu kadar yeter. Bu ülkenin ürünleri üzerinde biraz durduysak, bu, çalışkan okuyucuya ilginç bir konu sunmak içindi.

LV. Şimdi, Güney Okyanusu'nda keşfedilen bir adanın harikaları hakkında, bu keşfin kökeninden başlayarak bazı ayrıntılar vereceğiz. Iambulus, çocukluğundan beri öğrenmeye meraklıydı; tüccar olan babasının ölümü üzerine ticarete atıldı. Aromatik maddelerin geldiği bölgeye gitmek için Arabistan'dan geçerken, yol arkadaşlarıyla

birlikte haydutlar tarafından yakalandı. Başlangıçta, bir arkadaşıyla birlikte sürülere bekçilik etmekle görevlendirildi. Daha sonra her ikisi de, onları Etiyopya'nın deniz tarafına götüren bazı Etiyopyalı haydutların eline düştü. Böylece kaçırılan bu kişiler, yabancılar olarak, ülkeyi arındırmak için yapılan bir kefaret töreninin uygulanması için seçildiler. Kullanımı bu Etiyopyalılar arasında çok eski zamanlardan beri yerleşmiş olan ve kahinler tarafından onaylanan bu tören, her nesilde otuz yıl sayılarak, her yirmi nesilde veya her altı yüz yılda bir gerçekleştirilir. Bu amaçla, fırtınalara dayanabilen ve iki kürekçi tarafından kolayca yönetilebilen, orantılı boyutlarda bir geminin donatıldığı iki adam kullanılır. Gemiye altı aylık yiyeceklerle stoklarlar, belirlenen iki adamı içine alırlar ve kahinlere uygun olarak güneğe yönelmelerini emrederler. Aynı zamanda, bu iki adam, yumuşak bir insan ırkının yaşadığı ve mutlu bir hayat sürecekleri talihi bir adaya varacaklarına dair güvence alırlar. Gezinlere ayrıca, eğer bu adaya sağ salım varırlarsa, Etiyopya'nın altı yüz yıl boyunca barış ve sürekli mutluluktan yararlanacağı; ancak Okyanus'un uçsuz bucaksızlığından korkup gemilerini geri çevirirlerse, dinsiz ve devlete uğursuz adamlar olarak en korkunç cezalara maruz kalacakları da bildirilir. Etiyopyalılar bu şenliği deniz kıyısında kutladılar ve görkemli kurbanları yaktıktan sonra, ulusun kurtuluşundan sorumlu iki adamı çiçeklerle taçlandırıp gemiye bindirdiler. Dört ay boyunca denizde kalıp fırtınalara karşı mücadele ettikten sonra, yuvarlak şekilli ve çevresi beş bin stadyuma varan belirlenmiş adaya vardılar.

ÜÇÜNCÜ KİTAP. ÖZET.

Libya'nın ötesinde yaşayan Etiyopyalılar; onların eski gelenekleri. - Mısır sınırlarında bulunan altın madenleri; altının işletilmesi. - Arap körfezi kıyısında ve Hindistan'a kadar tüm Okyanus kıyısında yaşayan kavimler; onların görenekleri ve anlatılan tamamen tuhaf ve inanılmaz özellikleri. - Libya'nın, Gorgonların, Amazonların, Ammon ve Atlas'ın ilkel tarihi. - Nysa üzerine efsanevi anlatılar; Titanlar, Bakkos ve tanrıların annesi hakkında.

I. Önceki iki kitabın birincisi, Mısır'ın eski krallarının tarihini, bu ülkenin dini geleneklerini, Nil'in özelliklerini, orada bulunan meyvelerin ve çeşitli hayvanların tanımını, Mısır'ın topografyasını ve sakinlerinin gelenekleri ile yasalarını içerir; ikinci kitap Asya'dan, Asurluların tarihinden, Semiramis'in doğuşu ve iktidarından, Babil'in ve diğer pek çok şehrin kuruluşundan; Semiramis'in Hindistan seferinden bahseder; ardından Keldanilerden ve onların astrolojik bilgilerinden, Arabistan'dan ve bu ülkenin barındırdığı tekil ürünlerden, İskitlerin imparatorluğundan, Amazonlardan, nihayet Hiperborelilerden söz ettik. Kendimize çizdiğimiz plana uygun olarak, şimdi Etiyopyalılardan, Libyalılardan ve Atlantislilerden bahsedeceğiz.

VIII. Nil'in iki kıyısında ve bu nehir tarafından oluşturulan adalarda yaşayan, diğerleri Arabistan sınırlarını işgal eden, diğerleri ise Libya'nın iç kısımlarında yaşayan birçok başka Etiyopya kabilesi daha vardır. Bu Etiyopyalıların hemen hemen hepsi, özellikle Nil kıyılarında yerleşik olanlar, siyah derili, basık burunlu ve kıvrıkcık saçlıdır; gelenekleri, karakterlerinden ziyade alışkanlıkları nedeniyle, benzedikleri

hayvanlarınkı kadar çok vahşi ve yırtıcıdır. Vücutları kirlidir ve tırnakları hayvanlarınkı gibi çok uzundur; insanlık duygularına yabancıdır; konuştuklarında sadece tiz bir ses çıkarırlar; nihayet diğer milletler gibi uygarlaşmaya çalışmazlar; gelenekleri bizimkilerden tamamen farklıdır. Silah olarak öküz derisinden kalkanları, kısa mızrakları, kavisli mızrakları vardır; bazen ayaklarıyla gerdikleri dört arşın uzunluğunda tahta yaylar kullanırlar; tüm oklar atıldıktan sonra tahta sopalarla savaşırlar. Ayrıca, belirli bir süre hizmet etmek zorunda olan kadınlara da silah taşıtırlar; çoğu genellikle ağızlarından birinin dudağına geçirilmiş bakır bir halka takar. Bu Etiyopyalıların bazıları tamamen çıplaktır; sadece sıcaktan korunmak için ellerine geçen ilk nesnelere kullanırlar; bazıları koyunların kuyruklarını kesip kalçalarını saklarlar ve cinsel organları gizlemek için önden sarkıtırlar, diğerleri bunun için hayvanlarının derilerini kullanırlar; vücutlarının ortasını örgülü saçtan yapılmış kemerlerle saranlar vardır, çünkü ülkenin doğası koyunların yün tutmasına izin vermez. Gıdaya gelince, bazıları göletlerin etrafında ve bataklık yerlerde doğal olarak yetişen sucul bir meyveyle yaşarlar; diğerleri şiddetli sıcaklarda onlara serinletici bir gölge sağlayan bitkilerin en taze uçlarını toplarlar; diğerleri susam ve lotus eker; kamışların en taze kökleriyle beslenenler de vardır. Birçoğu yay kullanma konusunda eğitilmiş olduğundan, avlanmaları onlara bol yiyecek sağlayan çok sayıda kuş vururlar; ancak çoğu sürülerinin eti, sütü ve peyniriyle yaşar. Meroë'nin ötesinde yaşayan Etiyopyalıların tanrılar hakkında iki farklı görüşü vardır. Bazılarının, Güneş, Ay ve Dünya gibi sonsuz ve yok edilemez bir doğaya sahip olduğunu; diğerlerinin, ölümlü bir doğayı pay olarak aldıklarını, erdemleri ve iyilikleri sayesinde ilahi onurları kazandıklarını söylerler. İnsanlığın en büyük hayırseverleri olarak gördükleri İsis, Pan, Herkül ve Jüpiter'e bu şekilde tapınırlar. Bununla birlikte, az sayıda Etiyopyalı tanrıların varlığını hiç kabul etmez; ve en büyük düşmanları olarak güneşe lanet ederek, bu yıldız doğarken bataklıklara çekilirler. Ölülerle ilgili gelenekleri çok tuhaftır. Bazıları, bunun en seçkin defin şekli olduğunu düşünerek cesetleri nehre atarlar; diğerleri onları camla çevreler ve ölülerin ebeveynlerine yabancı olmaması gerektiği ve onların aile üyelerinin hatırasını unutmaması gerektiği inancıyla konutlarında saklarlar; diğerleri ölülerini pişmiş topraktan tabutlara kapatır ve tapınakların etrafına gömerler; bu mezarlar üzerinde edilen yemin onlar için en kutsal yemindir. Krallığı bazen, krallık ve güzelliğin her ikisinin de talih hediyeleri olduğuna inanarak en güzel adamlara, bazen de tebaasını korumaya en uygun olduklarını varsaydıkları için sürüleri en büyük özenle yetiştirenlere devrederler. Başka yerlerde, halklarına yardım etmeye en muktedir olacağını düşünerek en zengin olanı kral olarak seçerler. Nihayet başkaları, savaşta en çok şan kazananları komuta etmeye layık gördükleri için en cesur olanlara yüce gücü emanet ederler.

XIII. Son olarak, madenciler bu şekilde öğütülmüş cevheri toplar ve işe son noktayı koyarlar; önce onu geniş ve hafif eğimli tahtalar üzerine yayarlar; ardından, toprak maddeleri sürükleyip götüren, ancak daha ağır olan altını geride bırakan bir su akıntısı sağlarlar. Bu işlemi birkaç kez tekrarlar, maddeyi elleri arasında hafifçe ovalar ve ince süngerlerle nazikçe silerek, altın tozu temiz ve parlak hale gelene kadar safsızlıkları gidermeyi tamamlarlar. Diğer işçiler bu tozdan belirli bir ağırlık alır

ve toprak kaplara atarlar; cevhere oranla kurşun, birkaç tane tuz, biraz kalay ve arpa kepeği eklerler. Bundan sonra, kapları tam olarak mühürledikleri bir kapakla kapatırlar ve beş gün beş gece boyunca durmaksızın bir fırın ateşine maruz bırakırlar. Daha sonra onları ateşten çıkarıp soğumaya bırakırlar; açtıklarında, ağırlığının bir kısmını kaybetmiş ve çok saf hale gelmiş altından başka bir şey bulamazlar; diğer tüm maddeler yok olmuştur.

Mısır sınırlarında bulunan altın madenlerinin işletilme yöntemi böyledir. Bu muazzam çalışmalar, altının zorlukla elde edildiğini, korunmasının büyük özen gerektirdiğini ve kullanımının hem zevk hem de acıyla iç içe olduğunu anlamamızı sağlar. Ayrıca, bu madenlerin keşfi çok eskidir ve bize ilk krallardan kalmıştır.

Şimdi Arap körfezi, Troglodytike ve güney Etiyopya kıyılarında yaşayan halklar hakkında konuşacağız.

XIV. Öncelikle, Karmania ve Gedrosia'dan Arap körfezinin en uzak ucuna kadar tüm kıyıyı dolduran İhtiyofajlardan (balık yiyenlerden) bir söz edeceğiz. Bu körfez, karanın iç kısımlarına çok uzak bir mesafeye kadar uzanır; girişi, biri Mutlu Arabistan, diğeri Troglodytike olan iki kıta tarafından daraltılmıştır. **Bu barbarların bazıları tamamen çıplak yaşarlar; sürüleri olduğu kadar kadınlarını ve çocuklarını da ortak kullanırlar, zevk ve acı dışında başka bir his duymazlar; dürüstlük ve güzellik hakkında hiçbir fikirleri yoktur; meskenleri deniz yakınında, mağaralarla, uçurumlarla ve doğal olarak birbirine dolambaçlı geçitlerle bağlanan geçitlerle dolu kayalıklar içinde kurulmuştur.** Kıyı şeridinin bu düzenlemelerinden yararlanarak, mağaralarının tüm çıkışlarını kaya parçalarıyla kapatmışlar ve böylece balıkları bir ağa yakalanmış gibi hapsedmişlerdir. Çünkü günde iki kez, genellikle üçüncü ve dokuzuncu saatlerde gelen yükselen gelgitte deniz, kıyıdaki tüm kayalıkları kaplar ve dalgalar beraberlerinde, kıyıya vuran ve yiyecek cezbiyle kayaların boşluklarına giren her türden muazzam miktarda balığı getirir. Ancak sular çekildiğinde, su taşların arasındaki boşluklardan ve yarıklarından geri çekildiğinde, balıklar orada hapsolmuş kalırlar. O zaman tüm sakinler, sanki tek bir şefin emriyle çağırılmış gibi kadınları ve çocuklarıyla kıyıya toplanırlar; sonra birkaç gruba ayrılarak, avcılar avlarını gördüklerinde çıkardıkları gibi büyük çığlıklar atarak her biri kendine ait olan alana doğru koşarlar. Kadınlar ve çocuklar en küçük ve kıyıya en yakın balıkları alıp kuma atarlar; daha sağlam yapılı bireyler ise daha büyük balıkları yakalarlar. Dalga sadece istakozları, müren balıklarını ve köpek balıklarını değil, aynı zamanda fokları ve görünüşü ve ismi tuhaf olan daha pek çok hayvanı da karaya vurur. Silah yapımını bilmeyen bu sakinler, onları sivri keçi boynuzlarıyla öldürür ve keskin taşlarla parçalara ayırırlar. İşte ihtiyaç, insanın ilk öğretmenidir; ona her durumdan en iyi şekilde yararlanmayı öğretir.

XXII. Babil kıyılarından Arap körfezinin ucuna kadar uzanan bölgelerde yaşayan kavimleri gözden geçirdikten sonra, bundan sonra gelen uluslardan bahsedeceğiz. Rhizophaglar (kök yiyenler), Mısır'ın yukarısında, Asa nehri yakınlarında, Etiyopya'da yaşarlar. Bu barbarlar, yakınlardaki topraklardan kamış köklerini çıkarıp dikkatlice yıklarlar. İyice temizledikten sonra, bunları ince ve yapışkan bir kütle haline gelene

kadar taşlar arasında ezerler. Bu kütleden el büyüklüğünde yassı ekmekler yapıp güneşte pişirirler. Tüm yaşamları boyunca tükettikleri ve hiç eksik olmayan gıda budur. Kendi aralarında sürekli barış içinde yaşarlar, ancak çok sayıda aslanla savaşmak zorundadırlar; çünkü bu hayvanlar, gölge aramak veya daha küçük hayvanlar avlamak için yanan çölleri terk edip Rhizophagların ülkesini istila ederler. Etiyopyalıların bataklıklarından çıktıkları anda bu aslanlar tarafından yakalanmaları ve silah kullanmayı bilmediklerinden onlara karşı direnme imkanından yoksun olmaları sıkça görülür. Eğer doğa onlara hazır bir savunma aracı vermeseydi, bu ulus tamamen yok olurdu. Köpek günlerinin (yazın en sıcak günlerinin) başlangıcında, başka zamanlarda sineklerden arınmış olan bu ülke, alışılmadık büyüklükte bir sivrisinek sürüsü tarafından istila edilir. İnsanlar bataklıklara çekilerek kendilerini korurlar; ancak aslanlar, hem bu böceklerin ısırıklarından dolayı acı çektikleri hem de vızıltılarından korktukları için buralardan kaçarlar.

XXXVII. Etiyopya, Troglodytike ve hüküm süren sıcaklık nedeniyle yaşanmaz hale gelen topraklara kadar komşu olan tüm uluslar hakkında yeterince konuştuk. Ayrıca Kızıl Deniz ve güney Atlantik denizi kıyılarındaki uluslardan da bahsettik. Şimdi, henüz ele almadığımız kısımları, yani tanımını kısmen İskenderiye kraliyet yıllıklarından, kısmen de görgü tanıklarının verdiği bilgilerden alacağımız Arap körfezini ele alacağız. Çünkü dünyanın bu kısmı hakkında, Britanya adaları ve kuzey hakkında olduğu gibi, çok az bilgiye sahibiz. Ancak soğuk nedeniyle yaşanmaz bölgelere komşu olan kuzey ülkelerini, bu kadar uzak bölgeleri Romalıların gücüne boyun eğdirdikten sonra tarihçilere eksik olan belgeleri sağlayan Sezar zamanına geldiğimizde tanımlayacağız. Arap körfezi güney Okyanusu ile birleşir. Birçok stadyum uzunluğundadır ve Troglodytlerin ve Arabistan'ın toprak sınırları arasında kalan bir dirsekle sona erer. Genişliği, ağzında ve dirseğinde on altı stadyumdur. Ancak, Panorme limanından diğer kıyıya kadar uzun bir günlük seyir vardır. En büyük genişliği Tyrcee dağı ile Macarie'nin misafirperver olmayan kıyısı arasındadır: kıtanın bu iki noktası, birinden diğerinin görülemeyeceği kadar uzaktır. Oradan ağzına kadar körfez daralarak devam eder. Bu körfezde, aralarındaki geçişin çok dar olduğu ve akıntının hızlı olduğu birkaç büyük ada bulunur. Bu körfezin konumu özetle böyledir. Dirseğin ucundan başlayarak, körfezi çevreleyen iki kıyı hakkında en dikkat çekici olanları rapor edeceğiz. Troglodytlerin yaşadığı ve çöle kadar uzanan sağ (batı) kıyıdan başlayacağız.

XXXIX. Bu yörelerin ötesinde gezginler, çeşitli İhtiyofaj (balık yiyen) ve göçebe Troglodyt kavimleriyle karşılaşırlar. Bundan sonra, bu yörelerde ilk kez seyreden ve bu limana sığınan Yunanlılar tarafından Sauveur (Kurtarıcı) limanı olarak adlandırılan limana varana kadar birçok özel dağ görülür. Buradan itibaren körfez, Arabistan kıyılarını dönerek daralmaya başlar; toprak ve deniz belirgin bir şekilde doğa ve görünüm değiştirir. Toprak alçaktır ve üzerinde hiç tepe görülmez. Deniz kum banklarıyla doludur; yaklaşık üç orgyies derinliğindedir ve suları yeşil renktedir. Bu rengin sudan ziyade orada bulunan yosun ve deniz otlarından geldiği söylenir. Koy,

kürekli gemiler için uygundur çünkü dalgalar çok uzaktan kırılmaz; balık açısından zengindir ve bol miktarda avlanma imkanı sunar.

Fillerin taşındığı gemilerdeki yolcular çok büyük tehlikelerle karşı karşıyadır, çünkü bu gemiler ağırlıkları nedeniyle çok su çekerler; bazen geceleyin, tam yelken giderken rüzgar tarafından bazen enkaz haline geldikleri kayalıklara, bazen de karaya oturdukları sığıllara itilirler. Denizciler gemilerini terk edemezler çünkü su geçilebilir değildir; ve kürekleriyle kurtarmayı başaramadıklarında, yiyecekleri hariç her şeyi denize atarlar. Ancak, erzaklarını yenileyemedikleri için kısa sürede aşırı sıkıntıya düşerler; ne bir ada, ne bir burun, ne de başka bir gemi keşfetmeleri imkansızdır; çünkü kıyı misafirperver değildir ve bu yörelere nadiren gemi gelir. Felaketin zirvesi olarak, dalgalar kısa sürede geminin omurgası etrafında öyle bir kum miktarı biriktirir ki, gemi sanki kasıtlı olarak yapılmış bir setle çevrilmiş gibi görünür. Bu felakete maruz kalanlar, önce bu kasvetli yalnızlıkta ölçülü inilti çıkarırlar, kurtuluş umudunu henüz tamamen kaybetmemişlerdir; çünkü genellikle gelgit anında dalgalar gemileri kaldırır ve onları bir tanrı gibi yaklaşan tehlikeden kurtarır. Ancak, tanrıların bu yardımı onlara ulaşmadığında ve yiyecekleri tükenmeye başladığında, en güçlü olanlar kalan erzaklarının birkaç gün daha sürmesi için en zayıf olanları denize atarlar. Sonunda tüm kaynaklarını tükettiklerinde, kendilerinden önce ölenlerden daha sefil bir şekilde can verirler; çünkü onlar doğanın kendilerine verdiği ruhu bir anda teslim etmişlerdir; oysa diğerleri uzun süreli bir acı çekerek yaşamlarının sonuna gelirler. Mürettebatından böyle sefil bir şekilde mahrum kalan gemilere gelince, uzun süre bu kum yığınları arasında, gerçek anıt mezarlar gibi kalırlar; direklerini ve antenlerini uzaktan göstererek yoldan geçenlerin ruhlarında şefkat uyandırır. Kralın bir emri, denizcilere tehlikeli geçişleri işaret etmek için bu gemilerin orada bırakılmasını öngörür. Çevrede yaşayan İhtiyofajlar, atalarının geleneklerinden bildikleri bir olayı aktarırlar. Bir gün gelgitin o kadar çekildiğini, tüm körfezin yeşil bir kır görünümünü sunan kuru bir toprağa dönüştüğünü; tüm denizin karşı kıyılara çekildiğini, yatağının açığa çıktığını; ancak suların aniden geri gelerek olağan seyrini aldığını anlatırlar.

XLI. Şimdi, körfezin ucundan başlayarak, yine Arabistan'a ait olan karşı (doğu) kıyıyı tanımlayacağız. Bu uç, Batlamyus'un Arabistan kıyılarını Okyanus'a kadar keşfetmesi için gönderdiği Ariston tarafından Neptün'e adanmış bir sunak nedeniyle Posidium adını taşır. **Körfezin ucundan hemen sonra, sağladığı avantajlar nedeniyle yerlilerin bir tür ibadetle andığı bir bölge ile karşılaşılır. Bu bölge, hem hoş hem de yararlı meyveleri bolca veren palmiye ağaçları ürettiği için Palmiyeler Bahçesi olarak adlandırılır. Komşu bölgenin tamamı su eksikliği çeker ve güneydeki konumu nedeniyle adeta alevler içindedir. Bu nedenle barbarların, yaşanmaz topraklarla çevrili olmasına rağmen insanın ihtiyaçlarını bolca karşılayan bu verimli bölgeyi tanrılara adamaları nedensiz değildir. Burası, suyu kar kadar taze olan ve kıyılarda lezzetli bir yeşillik sağlayan çok sayıda kaynakla sulanır. Orada, sert taştan yapılmış ve eski, bilinmeyen karakterlerle yazılmış bir yazı taşıyan antik bir sunak bulunur.** Bu sunağın kutsal çevresi, yaşamları boyunca rahip işlevlerini yerine getiren bir erkek ve bir kadın

tarafından korunur. Bu bölgenin sakinleri çok uzun yaşarlar. Yırtıcı hayvan korkusuyla ağaçlarda yatarlar. Bu palmiye bahçesini geçtikten sonra, denizci, burnun çıkıntısının önünde, gezgini şaşkına çevirecek kadar çok sayıda buldukları için fokların adası olarak adlandırılan bir ada bulur. Bu adanın karşısındaki burun, Taşlık Arabistan (Pétree) denilen yere ve Filistin'e bakar. Gerrahlıların ve Minneylilerin, üst Arabistan'dan tütsü ve diğer parfümleri getirdikleri yer burasıdır.

XLII. Bir sonraki kıyı, önce Maraneler, ardından da burayı aşağıdaki şekilde ele geçiren komşuları Garyndanlar tarafından iskan edilmiştir: Palmiyeler bölgesinde her beş yılda bir şenlik düzenlenir. Orada çevre halkının tamamı toplanır. Buraya, kutsal alanda tanrılara besili develerden hekatombalar (yüzlü kurbanlar) kurban etmek ve aynı zamanda, içen hastalara şifa verdiği söylenen bölgenin sularından yanlarında götürmek için gelirler. Ancak, Maraneler bu şenliğe katılırken, Garyndanlar ülkede kalan bu ulustan herkesin boğazını kestiler ve geri döndüklerinde diğerlerini de haince öldürdüler. Bölgeyi bu şekilde nüfustan arındırdıktan sonra, Garyndanlar verimli tarlaları ve çok sayıda sürü besleyen otlakları aralarında paylaştılar.

Bu kıyıda az sayıda limanla karşılaşılır; ancak çok sayıda yüksek dağ görülür ve bunlar, çeşitli renkleriyle denizciye hayranlık verici bir manzara sunar. Bu kıyı geçildikten sonra, denizci Leanite körfezine girer. Bu körfez, Nebati Arapların yaşadığı çok sayıda köy ile çevrilidir. Bu Araplar sadece kıyının büyük bir kısmını değil, aynı zamanda iç bölgelerin de geniş bir alanını işgal ederler. Çok önemli bir ulus oluştururlar ve hayvan bakımından bolca donanımlıdırlar. Eskiden, sürülerine kanaat getirerek adalet kurallarına göre yaşarlardı. Ancak, İskenderiye kralları bu körfezi nakliye gemileri için seyre elverişli hale getirdiğinde, bu Araplar kazazedelere kötü davrandılar ve korsan tekneleri donatarak, Pontus'taki Tavrilerin vahşi ve barbar adetlerini taklit edip denizcileri yağmaladılar. Ancak denizde, peşlerine düşen üç kürekli gemiler (trirhemler) tarafından yakalandıklarında, hak ettikleri şekilde cezalandırıldılar. Leanite körfezinden sonra, düz, iyi sulanan ve içinden geçen çok sayıda kaynak nedeniyle agrostis, Medya kamışı ve insan boyunda lotus üreten bir bölge görülür.

Buradaki otlaklar o kadar bol ve verimlidir ki, orada sadece her türden hayvanı değil, aynı zamanda yabani develeri, geyikleri ve ceylanları da bulmak mümkündür. Çok sayıda yaşayan bu hayvanların yanı sıra, çölden sıklıkla aslan, kurt ve panter sürüleri çıkar ve çobanlar sürülerini savunmak için onlarla gece gündüz savaşmak zorunda kalırlar. Böylece, bölgenin zenginliği aynı zamanda sakinleri için bir felaket kaynağıdır; çünkü doğa, insanlara bahşettiği nimetlerle birlikte genel olarak kötülükleri de karıştırır.

XLIII. Bu ovayı geçtikten sonra, denizci tekil bir görünüme sahip bir körfeze çıkar. Bu körfez karanın içine doğru beş yüz stadia boyunca uzanır; girişi dolambaçlı ve neredeyse geçilemez kılan devasa kayalıklarla her taraftan çevrilidir. Bu kayalardan biri, su seviyesinde olduğundan geçidi öyle daraltır ki, bir geminin bu körfeze girmesi veya çıkması imkansızdır. Dalgalar rüzgarlar tarafından kabartıldığında, bu kayaya

çarparak kırılır ve gürültülerini uzaktan işittirirler. Bu körfezin kenarlarında Banizomenler yaşar; avcılıkla geçinir ve karadaki hayvanların etiyle beslenirler. Bu yerde tüm Araplar tarafından saygı duyulan bir tapınak bulunur. Daha ileride, bahsettiğimiz kıyının karşısında, birçok limana sahip üç ada vardır. Birincisinin, söylendiğine göre tamamen ıssız olduğu ve İsis'e adandığı söylenir. Orada eski yapıların taş temelleri ve yabancı karakterlerle yazılmış yazıtlarla dolu sütunlar görülür. Diğer adalar da ıssızdır. Tüm bu adalar, bizimkilerden farklı zeytin ağaçlarıyla kaplıdır. Bu adalardan sonra kıyı sarp ve bin stadia'dan fazla bir alan boyunca gemiler için erişilemez haldedir; çünkü denizcilerin demir atabileceği ne bir liman ne de bir koy vardır; yorgun gezginlerin sığınabileceği bir kara parçası bile yoktur. İşte orada, zirvesinden dik ve inanılmaz yükseklikte kayaların yükseldiği bir dağ bulunur. Bu dağın kökü, denize doğru uzanan ve arkasında dolambaçlı uçurumlar oluşturan keskin kayalıklarla kaplıdır. Bu resifler birbirine çok yakın olduğundan ve deniz orada çok derin olduğundan, dalgalar geliş ve gidişleriyle güçlü bir gürültüye benzer bir ses çıkarırlar. Bu devasa kayalara doğru atılan dalgaların bir kısmı yükselir ve köpüğe dönüşür; diğer bir kısmı ise uçurumlara gömülerek korkunç girdaplar oluşturur; öyle ki, bu dağın yanından geçenler neredeyse korkudan ölürler. Bu kıyıda Thamuden Arapları yaşar. Oradan, Echinades adalarının görünümünü sergileyen adalarla dolu oldukça geniş bir körfeze varılır. Bu körfezin kenarları, inanılmaz bir genişliğe ve kalınlığa sahip siyah kum yığınlarından oluşur. Daha ileride bir yarımada keşfedilir; tarihçilerin anlatılarından bize bilinenlerin en güzeli olan Charmuthas adlı liman oradadır. Çünkü batıda yer alan bir kara dili, sadece çok güzel bir görünüme sahip değil, aynı zamanda kolaylık bakımından diğerlerinin hepsini geride bırakan bir körfez oluşturmaya yarar. Buraya, ağaçlarla kaplı ve çevresi yüz stadia olan bir dağ hakimdir. Girişi iki plethron genişliğindedir. Bu liman, tüm rüzgarlardan korunmuş iki bin gemiyi barındırabilir. Ayrıca, orada bol miktarda tatlı su bulunur, çünkü büyük bir nehir bu limana dökülür. Ortasında, bitkilendirmeye elverişli, iyi sulanmış bir ada vardır. Kısacası, bu liman, zamanı geldiğinde bahsedeceğimiz Cothon adlı Kartaca limanına tamamen benzer. Orada hüküm süren büyük sakinlik ve oraya akan tatlı sular, açık denizden sonsuz miktarda balığı kendine çeker.

XLIV. Denizci, birbirine uzak beş dağ keşfeder; bunlar yükselir, tepe şeklinde biter ve Mısır piramitlerine benzer bir görünüm sunar. Daha sonra, devasa burunlarla çevrili bir körfeze rastlar; merkezinde masa şeklinde bir tümsek yükselir. **Orada, Yunanlılara yabancı, ancak yerel halk arasında büyük saygı gören ilahlara adanmış, olağanüstü yükseklikte üç tapınak inşa edilmiştir. Daha ileride, tatlı su dereleriyle beslenen bir kıyı uzanır. Orada, sık ormanlarla kaplı Chabinus dağı bulunur.** Bu dağa bağlı arazide Debes Arapları yaşar. Yaşamlarının tüm gereksinimleri için hizmet eden develer yetiştirirler; bunları hem savaş hem de mallarının taşınması için kullanırlar. Sütlerini içer, etlerini yer ve tek hörgüçlü develerine binerek tüm ülkeleri hızla dolaşırlar. Bu bölgenin ortasından, o kadar büyük bir bollukla altın kumu taşıyan bir nehir geçer ki, bu kum nehrin ağzında biriken çamurda parlar. Yerli halk, altını işleme sanatında tamamen deneyimsizdir.

Ülke geleneğine göre Herkül'ün vaktiyle onlarla yakın bir ilişki kurmuş olması nedeniyle, Boeotia ve Peloponnese sakinleri dışında tüm yabancılara misafirperverliği reddederler. Bir sonraki bölge Alileen ve Gasande Arapları tarafından iskan edilmiştir. Burası, komşu bölgeler gibi güneşin sıcaklığıyla yanmaz ve genellikle kalın bulutlarla korunur. Yaz sıcaklığını yumuşatan kar ve faydalı yağmurlar yağar. Toprak mükemmel kalitededir; yerli halk işlemek için özen gösterseydi her tür meyveyi üretirdi. Toprağın derinliklerinden çok miktarda altın çıkarırlar; bu altının ergitilerek cevherden ayrılmasına gerek yoktur, çünkü doğal haldedir; bu da ona "apyre" ismini kazandırmıştır. Orada bulunan en küçük parçalar badem büyüklüğünde, en büyükleri ise ceviz hacmindedir. Bu altın parçalarını delip değerli taşlarla harmanlayarak bilezik ve kolye yaparlar. Ancak bakır veya demirleri olmadığı için, bu metalleri yabancı tüccarlardan eşit ağırlıkta altın karşılığında satın alırlar.

XLV. Bu halktan sonra Karbeler ve ardından Arap kabilelerinin en kalabalığı olan Sabeliler gelir. Ürünlerimizin çoğunun yetiştiği ve olağanüstü sayıda her türden hayvanı besleyen Mutlu Arabistan'ı işgal ederler. Topraktan sürekli olarak, neredeyse tüm aromatik bitkileri kesintisiz üreten bir koku yayılır. Kıyıda pelesenk, çin tarçını ve özel bir tür buğdaygil yetişir. Bu sonuncusu, taze toplandığında gözü en üst düzeyde şenlendirir ancak çabuk solar. Ülkenin iç kısımlarında, palmiye, kamış, tarçın ve diğer kokulu bitkilerden bahsetmiyoruz bile, günlük ve mür taşıyan ağaçların yetiştiği sık ormanlar bulunur. Sayılamayacak kadar çok oldukları için bu bitkilerin her birine has kokuları ayırt etmek imkansızdır. Bir bakıma ilahi olan ve hiçbir dilin tarif edemeyeceği bir şey vardır ki, o da uzaktayken bile denizcinin koku alma duyusuna çarpan bu hoş esintilerdir. İlkbaharda çıkan kara rüzgarları, bu aromatik bitkilerin enfes kokularını denizin yakınındaki yerlere kadar taşır. Bunlar, vazolarda saklanan zayıf parfümler değildir; çiçeğin özünün tüm gücüyle yayılmasıdır ve duyuların en ince kısımlarına kadar işler. Doğal parfümlerin bu yayılımları, bu kıyılar boyunca seyreden denizciler için hem enfes hem de sağlıklıdır. Bu parfümler, düşüp gücünü yitirmiş bir meyveninki gibi veya vazolarda saklananlar gibi zayıf değildir; aksine, olgunluk noktasına ulaşmış ve sapı ilahi doğasından hiçbir şey kaybetmemiş bir çiçekten yayılırlar. Bu yüzden, bu kokuları soluyanlar, efsanelerdeki ambrosia'yı (tanrıların yiyeceği) tattıklarını sanırlar ve hissettiklerini ifade etmek için başka bir terim bulamazlar.

XLVI. Bununla birlikte talih, insanlara bu mutluluğu acıdan tamamen arınmış bir şekilde bahsetmemiştir; refah içindeyken tanrıları unutabilecek olanlar için sağlıklı bir uyarı gibi, içine biraz da zararlı bir şey katmıştır. Bu kokulu ormanlar, bir karış uzunluğunda, ısırığı tedavisi imkansız olan mor renkli yılanlarla doludur. Bu yılanlar insanın üzerine atılır ve ısırıklarıyla onu kana bularlar. Ayrıca, bu ülkenin sakinleri tuhaf ve çok ciddi bir hastalığa maruz kalırlar. Bu parfümlerin vücuda nüfuz eden keskin doğası, tüm lifleri gevşetir ve dokuların hiçbir şeyin engelleyemediği toplam bir ayrışmasına yol açar. Bu hastalıklarla, bitüm ve keçi kılı yaktırarak zıtlıklarıyla mücadele ederler; çünkü en iyi şeyler bile, ancak insanın kendi doğasıyla uyum içinde belirli bir ölçülülükle kullanıldığında faydalı ve hoştur.

Bir dağ üzerine inşa edilmiş olan Saba şehri, tüm bu ülkenin başkentidir. Krallık babadan oğula geçer; krallar halktan büyük saygı görürler, ancak durumları iyi ve kötünün bir karışımıdır. Bu krallar, kimseye hesap vermeden herkese hükmettikleri için mutlu görünürler; ancak kadim bir kahin emri uyarınca halk tarafından taşlanma pahasına saraylarından çıkmaları yasak olduğu için mutsuz kabul edilirler. Bu ulus, zenginlik bakımından sadece çevresindeki Arapları değil, diğer tüm ulusları da geride bırakır. Alışverişlerde ve ticaretle en ufak malları bile çok yüksek fiyata satarlar ve sadece gümüş için ticaret yaparlar. Ayrıca, uzak konumları onları her zaman yağmadan koruduğu için, özellikle kralların ikametgahı olan Saba'da altın ve gümüş yığınlarına sahiptirler. İşlenmiş altın ve gümüşten vazoları ve kupaları; gümüşten yatakları ve üç ayaklı sehpaları vardır.

Kimi altın kaplama, kimi başlıkları gümüş figürlerle süslü yüksek sütunlu revaklar; altın plakalar ve değerli taşlarla kaplı tavanlar ve kapılar; her detayında muazzam bir ihtişama sahip yapılar ve gümüş, altın, fildişi, değerli taşlar ve insanın en büyük değeri biçtiği diğer maddelerden eşyalar görülür. Halk bu mutluluğu yüzyıllar boyunca korumuştur çünkü insanların çoğunun aksine, başkalarının zararına zenginleşmeye çalışmazlar. Kıyılarının yakınındaki deniz beyaz görünür; bu, nedenini belirlemenin zor olduğu tuhaf bir fenomendir. Yakınlarda Mutlu Adalar bulunur; şehirlerin çevresinde surlar yoktur; hayvanların hepsi beyazdır ve dişilerinin boynuzları yoktur. Tüccarlar her taraftan bu adalara yavaşlar; buralara özellikle İskender'in Hint Okyanusu'nda bir deniz istasyonuna sahip olmak için İndus nehri kıyısında inşa ettirdiği Potana'dan gelirler. Bu bölge ve sakinleri hakkında söyleyeceklerimiz bunlardır.

XLVII. Bu bölgelerin gökyüzünde gözlemlenen fenomenleri sessiz geçmemek gerekir. Denizcileri en çok şaşırtan ve çoğu zaman zor durumda bırakan en harika olanı, Ayı takımyıldızı ile ilgilidir. Söylendiğine göre, Atinalıların memakterion dedikleri ayda ilk nöbet saatinden önce ve posidion ayında ikinci saatten önce, onu oluşturan yedi yıldızdan hiçbiri görülmez; sonraki aylarda ise, doğuş anları denizciler için giderek gecikir. Gezegen olarak adlandırılan yıldızlardan da asla hiçbirine rastlanmaz; bazıları bizim iklimlerimizdekinden daha büyüktür ve doğuşları ile batışları farklıdır; nihayetinde güneşin doğuşu, bizdeki gibi onu önceleyen ışık yansımasıyla duyurulmaz, aksine bu gök cismi gecenin karanlığından aniden çıkar, öyle ki bu iklimlerde gün ancak güneşi gördüğümüz anda başlar. Ayrıca güneşin, büyük kıvılcımlar saçan yanan bir kömür gibi denizden çıkıyormuş gibi görüldüğü; bizdeki gibi bir disk şeklinde değil, başlığı biraz ezilmiş bir sütun gibi ufukta yükseldiği söylenir. Dahası, ilk saat boyunca ne parlaklık ne de ışın saçar; sadece karanlığın ortasında yakılmış bir ateşe benzer. İkinci saatte bir kalkan şeklini alır ve çok canlı, ısıtıcı bir ışık yayar. Batışında ise tam tersi gerçekleşir; çünkü gözden kaybolduktan sonra, Knidoslu Agatharchides'e inanmak gerekirse, en az iki, hatta üç saat boyunca dünyayı yeni ışınlarla aydınlatıyor gibi görünür; ve güneşin ısısı zayıfladığı için bu insanlar için günün en hoş zamanı budur. Zefir, Lips, Argestes, Eurys adlı rüzgarlar orada da başka yerlerde olduğu gibi eser; ancak tüm Etiyopya'da güney rüzgarları bilinmez. Bununla birlikte, Troglodytica'da ve

Arabistan'da rüzgarlar o kadar sıcaktır ki ormanları tutuştururlar ve kulübelerinin gölgesine sığınmış olsalar bile sakinleri tüketirler; bu yüzden kuzey rüzgarını, serinliğinden hiçbir şey kaybetmeden tüm toprağı geçtiği için tüm rüzgarların en iyisi olarak görürler.

LIV. Amazonlar bir gece, bu başarıdan aldıkları güçle ihmalkâr bir şekilde nöbet tutarken, esirleri olan Gorgonlar kılıçlarını ele geçirip birçoğunu boğazladılar. Ancak kısa süre sonra Amazonlar tarafından sarılıp sayıca üstünlük karşısında ezilince, şiddetli bir direnişin ardından hepsi öldürüldü. Myrina, öldürülen yoldaşlarının naaşlarını üç cenaze ateşinde yaktırdı ve toprakla üç büyük anıt mezar inşa ettirdi; bunlar bugün hala Amazon mezarları olarak adlandırılır. Daha sonra sayıları artan Gorgonlar, Jüpiter'in oğlu Perseus tarafından da saldırıya uğradı; o dönemde kraliçeleri Medusa idi. Nihayetinde Gorgonlar ve Amazon ırkı, Batı seferi sırasında Libya'da bir sütun diken Herkül tarafından yok edildi, çünkü insanlığa yaptığı bunca iyilikten sonra, kadınlar tarafından yönetilen bir ulusun varlığına tahammül edemiyordu. Triton gölünün, Okyanus tarafındaki setlerin kırılmasına yol açan depremler sonucunda tamamen yok olduğu anlatılır. Myrina, ordusuyla Libya'nın büyük bir kısmını dolaştıktan sonra, o dönemde ülkenin kralı olan İsis'in oğlu Horus ile dostluk kurduğu Mısır'a girdi. Oradan Araplarla savaşmaya gitti ve onların çok büyük bir kısmını yok etti. Daha sonra tüm Suriye'yi boyunduruk altına aldı; Kilikyalılar ona hediyeler sunarak ve emirlerine gönüllü olarak boyun eğeceklerine söz vererek karşılama geldiler. Myrina, kendiliğinden teslim olmaya geldikleri için onlara özgürlüklerini bahşetti. **İşte bu yüzden onlara bugün hala Özgür-Kilikyalılar denir. Toros dağlarında yaşayan ve güçleriyle dikkat çeken halklarla savaştıktan sonra, denize yakın Büyük Frigya'ya girdi ve ordusuyla birçok kıyı bölgesini dolaştıktan sonra seferini Caicus nehri kıyısında sonlandırdı.** Fethettiği ülkede şehirlerin kuruluşu için en uygun yerleri seçti; birkaçı kendi adını taşıyan birçok şehir inşa etti. Diğer şehirlere, ordu birliklerine komuta eden Amazonların isimlerini verdi; Cyme, Pitane ve Priene şehirleri böyledir; bunlar deniz kıyısında yer alırlar; ayrıca iç kısımlarda birkaç şehir daha kurdu. Bazı adaları da boyunduruk altına aldı, özellikle sefere katılan kız kardeşinin adını taşıyan Mytilene şehrini kurduğu Lesbos'u. Diğer adaları fethetmeye giderken gemisi bir fırtınaya yakalandı; kurtuluşu için tanrıların annesine yakardı ve ıssız bir adaya atıldı; rüyasında aldığı bir uyarı üzerine bu adayı kendisine yakarılan tanrıçaya adadı, ona sunaklar dikti ve kurbanlar düzenledi. Bu adaya, Yunanca çevirisinde kutsal ada anlamına gelen Samothrace adını verdi. Bazı tarihçiler, bu adanın önce Samos olarak adlandırıldığını ve daha sonra orada yaşayan Trakyalılar tarafından Samothrace olarak isimlendirildiğini savunurlar. Her ne olursa olsun, geleneklere göre Amazonlar kıtayı kazandığında, tanrıların annesi hoşuna giden bu adaya onu iskan etmeleri için kolonistler ve diğerlerinin yanı sıra babası ancak gizemlerin inisiyelerine açıklanan Corybant'ları taşıdı. Bu tanrıça onlara bugün hala bu adada kutlanan gizemleri öğretti ve dokunulmaz bir tapınak tahsis etti. O dönemde, kralı Lycurgus tarafından vatanından sürülen Trakyalı Mopsus, bir orduyla Amazonların ülkesini istila etti. Trakya'nın komşusu İskitya'dan yine vatanından sürülen Sipylus,

Mopsus'un seferine katıldı. Bir savaş gerçekleşti; Mopsus ve Sipylus'un birlikleri zaferi kazandı. Amazonların kraliçesi Myrina ve yoldaşlarının çoğu katledildi. Daha sonra Trakyalıların galip geldiği birçok çatışma yaşandı; Amazon ordusundan geriye kalanlar Libya'ya çekildi. Mitolojiye göre Amazonların seferinin sonu böyle oldu.

LXIII. Aynı mitologlara göre, ikinci Bacchus, Jüpiter ve Proserpine'den, bazılarında göre ise Ceres'ten doğmuştur. Öküzleri sabana ilk koşan odur; çünkü daha önce insanlar toprağı elleriyle işlerlerdi. Tarım için yararlı olan ve çiftçilerin yorgunluklarını büyük ölçüde hafifleten başka birçok şey icat etti. Bu nedenle, insanlar bu iyilikleri unutmuyarak ona ilahi onurlar verdiler ve ona kurbanlar sundular. Ressamlar veya heykeltıraşlar bu Bacchus'u, hem diğerinden ayırt etmek hem de öküzü çift sürmede kullanma icadının insanlara ne kadar faydalı olduğunu göstermek için boynuzlu olarak tasvir ederler. **Üçüncü Bacchus ise, geleneklere göre, Boeotia'nın Thebes şehrinde, Jüpiter ve Cadmus'un kızı Semele'den doğmuştur. Çok güzel olan Semele'ye tutulan Jüpiter, onunla sık sık beraber olurdu.** Juno buna kıskandı ve rakibinden intikam almak isteyerek Semele'nin bir sırdaşının kılığına girdi ve ona bir tuzak kurdu. Bu kılıkta, Jüpiter'in onu Juno'yu görmeye gittiği zamanki ihtişamla ziyaret etmesinin daha uygun olacağına onu ikna etti. Böylece kandırılan Semele, Jüpiter'den Juno'ya gösterdiği onurların aynısını talep etti. Bunun üzerine Jüpiter şimşek ve gök gürültüsüyle silahlanmış olarak göründü; bu görünüşün parlaklığına dayanamayan Semele, vaktinden önce doğum yaptı ve öldü. Jüpiter fetüsü hemen uyluğunda sakladı ve fetüs tam gelişmiş bir çocuk haline geldiğinde onu Arabistan'daki Nyse'ye götürdü. Orada, bu çocuk Nymph'ler tarafından büyütüldü ve babasının adından ve beslendiği yerin adından oluşturulmuş bir isim olan Dionysos olarak adlandırıldı. Olağanüstü bir güzelliğe sahipti ve gençliğini kadınlar arasında, ziyafetlerde, danslarda ve her türlü eğlencede geçirdi. Daha sonra bu kadınlarla bir ordu oluşturup onlara silah olarak thyrsus'lar (Bacchus asası) vererek tüm dünyayı dolaştı. Gizemleri kurdu ve törenlerde sadece dindar ve kusursuz bir yaşama sahip olan erkekleri inisiye etti. Her yerde halka açık şenlikler ve müzik yarışmaları düzenledi. Milletleri ve şehirleri bölen anlaşmazlıkları giderdi, kargaşa ve savaşın yerini düzen ve kalıcı bir barış aldı.

Bu Bacchüs Herodotun bahsettiği Bacchüs olsada yine herodotun bahsettiği Greeke gitmiş ve orada değiştirilmiş olanıdır.

LXIV. Tanrının varlığı her yerde duyulup, getirdiği uygarlığın nimetleri yayıldığında, herkes ona doğru koşuyor ve her yerde büyük sevinç gösterileriyle karşılanıyordu. Az sayıda insan, gurur veya dinsizlik nedeniyle onu küçümsüyordu. Bacchante'leri yanında taşımasının bir iffetsizlik olduğunu ve gizemleri ve inisiyasyonları sadece başkalarının kadınlarını yoldan çıkarmak için icat ettiğini söylüyorlardı. Ancak Bacchus bunun intikamını hemen aldı; çünkü bazen doğaüstü gücünü bu dinsizleri ya çılgına çevirmek ya da onu takip eden kadınların elleriyle parçalattırmak için kullandı. Bazen düşmanlarından kurtulmak için bir hile kullandı: thyrsus'lar yerine, Bacchante'lerine ucu sarmaşık yapraklarının altında gizlenmiş sivri mızraklar verdi.

Bu hileden habersiz olan krallar, bu kadın gruplarını küçümsüyorlardı ve hiçbir savunma silahıyla korunmadıkları için beklenmedik bir şekilde yaralanıyorlardı. Bu şekilde cezalandırılanların en ünlüleri şunlardır: Yunanlılarda Pentheus, Hintlilerde kral Myrrhanus ve Trakyalılarda Lycurgus. İkincisi hakkında gelenek, Bacchus'un Asya'daki ordusunu Avrupa'ya geçirmek isterken Hellespont'taki Trakya kralı Lycurgus ile bir ittifak kurduğunu bildirir. Bacchante'lerin öncü birliğini bu müttefik ülkeye zaten sokmuştu ki Lycurgus askerlerine bir gece saldırısı düzenlemelerini ve Bacchus ile tüm Menad'ları öldürmelerini emretti. Tharops adında bir Trakyalı tarafından bu ihanet haber verilince Bacchus dehşete düştü, çünkü ordusu hala diğer kıyıdaydı ve denizi çok az sayıda arkadaşının eşliğinde geçmişti. Bu yüzden birliklerine tekrar katılmak için gizlice denizi geçti. Lycurgus, Nysium adlı bir yerde Menad'lara saldırdı ve hepsini öldürdü. Ancak ordusuyla Hellespont'u geçen Bacchus, Trakyalılara meydan muharebesinde meydan okudu ve Lycurgus'u esir aldı; gözlerini oydu ve ona her türlü işkenceyi çektirdikten sonra sonunda onu çarmıha gerdirdi. Ardından, Tharops'a minnettarlığını göstermek için ona Trakya krallığını verdi ve ona Orgiaque gizemlerini öğretti. Tharops'un oğlu Oeagre babasının yerine geçti ve ondan daha sonra oğlu Orpheus'u inisiye edeceği gizemleri öğrendi. Dehası ve eğitimiyle tüm çağdaşlarını geride bırakan Orpheus, Orgia'larda birçok şeyi değiştirdi. İşte bu yüzden Bacchus'un gizemlerine Orphik gizemler denir. Aralarında Antimachus'un da bulunduğu bazı şairler, Lycurgus'un Trakya'nın değil Arabistan'ın kralı olduğunu ve Bacchus ile Bacchante'lere Arabistan'daki Nyse'de saldırdığını söylerler. Dinsizleri böyle cezalandıran ve diğer insanları nazikçe karşılayan Bacchus, Hindistan'dan bir fil üzerinde giriş yaptığı Thebes'e geri döndü. Bu sefer için toplam üç yıl harcadı; bu yüzden Yunanlılar Dionysos şenliklerine Triétérides derler. Mitologlar ayrıca, bu kadar büyük bir seferde topladığı ganimetlerle yüklü olan Bacchus'un vatanına dönerken ilk zafer alayını gerçekleştirdiğini iddia ederler.

LXV. Eskiler arasında Bacchus'un kökenleri hakkında en çok kabul görenler bunlardır. Ancak birçok Yunan şehri, Bacchus'u dünyaya getirmiş olma onuru için yarışmaktadır. Elieuler, Naksoslular, Eleuthera sakinleri, Teoslular ve daha birçoğu Bacchus'un kendi topraklarında doğduğunu kanıtlamaya çalışır. Teoslular, kanıt olarak belirli zamanlarda kendiliğinden enfes parfümlü bir şarap akıtan bir kaynağı gösterirler. Bazıları ülkelerinin Bacchus'a adanmış olduğunu ileri sürerken, diğerleri iddialarını bu tanrıya zamanın başlangıcından beri adanmış olan tapınaklara ve kutsal alanlara dayandırır. Genel olarak, Bacchus dünyanın birçok yerinde iyiliksever varlığının izlerini bıraktığı için, bu kadar çok şehir ve bölgenin onu sahiplenmesi şaşırtıcı değildir. Şair, ilahilerinde Bacchus'un doğumu hakkında çekişen şehirlerden bahsederken anlatımızı doğrular ve aynı zamanda onu Arabistan'daki Nyse'de doğurur: "Dracanieler, fırtınalara açık Icare sakinleri, Naksoslular, Iraphiotes'in ilahi ırkı, derin girdaplı Alpheus kıyılarında oturanlar, Thebailer, ey Efendi, senin doğumunu talep ederler. Yanılıyorlar. Sen, ölümlülerden uzak ve beyaz kollu Juno'nun haberi olmadan, tanrıların ve insanların babasından doğdun. [Sen güneşi], Fenike'den uzak ve Aegyptus dalgalarının yakınında, çiçekli

ormanlarla kaplı yüksek bir dağ olan Nyse'de [gördün]". Okyanus kıyısında yaşayan Libyalıların da Bacchus'un doğumunu sahiplendiklerini görmezden gelmiyorum. Bu tanrı hakkında mitlerin anlattığı olayların çoğunun kendi ülkelerinde geçtiğini iddia ederler; hatta Nyse adında bir şehirleri vardır ve bugün hala görülebildiği söylenen birçok başka izden bahsederler. Ayrıca, Yunanistan'ın birçok eski mitoloğunun ve şairinin, hatta bazı daha yeni yazarların bile bu görüşü benimsediğine dayanırlar. Bu yüzden, Bacchus'un tarihiyle ilgili hiçbir şeyi atlamamak için, Yunan tarihçilerin ve özellikle eski mitleri düzenleyen Dionysius'un anlattıklarıyla uyumlu olan Libyalıların geleneklerini kısaca aktaracağız. Bu yazar, Bacchus, Amazonlar, Argonotlar, Truva savaşı ve diğer birçok şeyle ilgili her şeyi bir araya getirmiş; buna eski mitologların veya şairlerin şarkılarını eklemiştir.

XXXIV. Phene'e'ye yerleşmesinden beş yıl sonra Herkül, Licymnius'un oğlu Oionus'un ve kardeşi Iphiclus'un ölümüne duyduğu üzüntüyle, Arabistan'dan ve tüm Mora Yarımadası'ndan gönüllü olarak sürgün edildi. Birçok Arkadialı ile birlikte Aetolia'daki Calydon'a gitti ve oraya yerleşti. Ne çocuğu ne de meşru bir eşi olduğundan, Meleagre'nin ölümünden sonra Oinee'nin kızı Dejanira ile evlendi. Burada Meleagre'nin hikayesini kısaca anlatmanın yerinde olacağını düşünüyoruz. Bereketli bir hasadın ardından Oinee, Diana hariç tüm tanrılara kurbanlar sundu, onu ihmal etti. Öfkelenen tanrıça, Calydon'a devasa boyutta bir yaban domuzu gönderdi. Bu yaban domuzu komşu kırsalları yağmalıyor ve mülkleri harap ediyordu. Oinee'nin oğlu Meleagre, gençliğinin baharında, gücü ve cesaretiyle seçkin biri olarak, bu hayvanı avlamak için en cesur yoldaşlarını bir araya getirdi.

XLI. Batı ve Kuzey'de bulunan bölgelerin yanı sıra Okyanus adalarından da bahsettikten sonra, Doğu Arabistan kıyılarını yıkayan ve Gedrosia ile komşu olan Okyanus'ta yer alan güney adalarını detaylıca ele alacağız. Bu bölge, hem toprağın hafif yükseltileri üzerinde hem de tepelerde veya ovalarda yer alan önemli sayıda köy ve şehirle doludur. Bu şehirlerin en önemlileri, görkemli bir şekilde inşa edilmiş kraliyet kalelerine, çok sayıda sakine ve yeterli zenginliğe sahiptir. Kırsal bölge verimlidir ve dolu olduğu her türden sürü için bereketli otlaklar sunar. Ülkeyi geniş bir alanda sulayan çok sayıda nehir, meyve yetiştiriciliğinin mükemmelliğine büyük katkıda bulunur; bu yüzden Arabistan'ın en güzel bölgesi Arabiye Felix (Mutlu Arabistan) adını almıştır. Bu bölgenin sınırlarında ve kıyı şeridinin karşısında, üçü özellikle anılmaya değer olan birçok ada bulunmaktadır. Birincisinin adı Hiera'dır. Burada ölüleri gömmek yasaktır: Ölülerin naaşları, ilk adadan yaklaşık yedi stadia uzaklıktaki komşu adaya taşınır. Hiera meyve üretmez; ancak yeryüzündeki tanrıların kültü için toplanan miktara yetecek kadar çok miktarda tütüsü sağlar. Ayrıca bol miktarda mür ve diğer her türlü kokulu madde bulunur. Tütüsünün doğası ve toplanma şekli şöyledir: Onu üreten ağaç küçüktür ve Mısır'ın beyaz dikenini görünümündedir; yaprakları söğüt yapraklarına benzer ve çiçeği altın rengindedir. Tütüsü ondan gözyaşı şeklinde akar. Mür üreten ağaç schinus'a benzer; ancak yaprakları daha ince ve daha sıktır; mür ise etrafındaki toprağı kazarak açığa çıkarılan köklerinden akar. Elverişli bir arazide, bu ağaç yılda iki kez, ilkbahar ve yaz aylarında ürün verir;

ilkbaharda toplanan mür çiğlerden dolayı kızıl renklidir; yazın toplanan ise beyazdır. Sakinleri, paliurus'un meyvesini toplarlar; onu yiyecek ve içeceklerde kullanırlar, aynı zamanda ishal için bir ilaç olarak da yararlanırlar.

XLII. Adanın toprakları sakinleri arasında paylaştırılmıştır; ancak kral en iyi kısmı kendine ayırır ve toplanan meyvelerin onda birini vergi olarak alır. Bu adanın iki yüz stadia genişliğinde olduğu söylenir. Burası, kıyıya tütsü ve mür taşıyan, orada Arap tüccarlara satan; diğer tüccarların da bu ürünleri satın alıp Fenike'ye, Coele-Suriye'ye ve Mısır'a taşıdığı, nihayetinde bu ülkelerden dünyanın geri kalanına gönderildiği Panchaeonlar tarafından iskan edilmiştir.

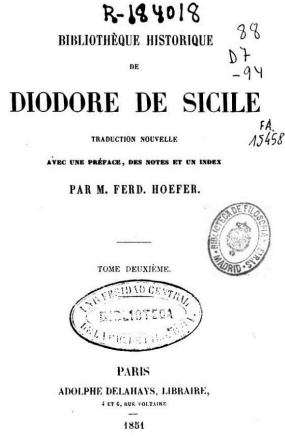
Bir önceki adadan otuz stadia uzaklıkta, oldukça büyük başka bir ada daha vardır; Okyanus'un doğu kısmında yer alır ve birkaç stadia uzunluğundadır. Bu adanın doğu burnundan, mesafe nedeniyle Hindistan bir bulut gibi görünür. Panchaea adı verilen bu ada, kaydedilmeye değer birçok şeye ev sahipliği yapar. Hem Panchaeon adı verilen yerliler, hem Oceanitler, Hintliler, İskitler ve buraya yerleşmeye gelmiş Giritliler tarafından iskan edilmiştir. Burada Panara adında dikkate değer ve çok gelişmiş bir şehir görülür. Sakinleri "Triphylian Jüpiter'in Yalvaranları" olarak adlandırılır. Tüm Panchaeonlar arasında, kendi yasalarına göre yönetilen ve hiçbir krala itaat etmeyen tek grup bunlardır. Her yıl, ölüm cezası verme hakkına sahip olmayan ancak geri kalan tüm adaleti yöneten üç arkhon seçerler; sermaye suçları söz konusu olduğunda ise rahip koleji başvururlar. Bir ovada bulunan Triphylian Jüpiter tapınağı, şehirden yaklaşık altmış stadia uzaklıktadır; eskiliği, mimarisinin ihtişamı ve güzel konumuyla hayranlık uyandırır.

XLVI. Askerler, hizmetleri için belirlenen süre boyunca ülkenin koruyucularıdır; kaleler ve tahkimatlar inşa ederler; çünkü ülkenin bir kısmı, çiftçilere saldıran ve onlarla savaşan kötü niyetli ve cüretkar haydutlar tarafından istila edilmiştir. Rahipler, diğer sakinlerden daha yumuşak ve daha gösterişli bir hayat sürerler. Çok beyaz ve çok ince keten kumaştan giysileri vardır; bazen bu giysiler son derece yumuşak yündendir. Başlık olarak altın iplikli mitralar ve ayakkabı olarak özenle işlenmiş sandaletler kullanırlar. Kadınlar gibi altın takılar takarlar; ancak küpeleri yoktur. Başlıca işlevleri tanrılara hizmet etmek, onların onuruna ilahiler okumak, eylemlerini ve insanların onlara borçlu olduğu iyilikleri söylemektir. Geleneklerine göre, bu rahipler kökenlerini Girit'ten alırlar ve Jüpiter, henüz insanlar arasında hüküm sürerken onları Panchaea adasına nakletmiştir. Bu geleneği desteklemek için, dillerinde birçok Giritçe kelimeyi koruduklarını ve atalarından miras kalan Giritlilerle yakın bir ittifak sürdürdüklerini gösterirler. Ayrıca, bu gerçeklerin belirtildiği ve Jüpiter'in tapınağın temellerini atarken kendi eliyle çizdiğini söyledikleri yazıtları gösterirler. Panchaea adasında zengin altın, gümüş, bakır ve demir madenleri vardır; ancak bu metallere hiçbirinin adadan dışarı çıkarılması yasaktır. Rahiplerin kutsal alanı terk etmesi yasaktır; alanı terk eden, onunla karşılaşanlar tarafından yasal olarak öldürülebilir. Orada, zamanla şaşırtıcı bir şekilde birikmiş çok sayıda altın ve gümüş adak görülür. Tapınağın kapıları gümüş, altın, fildişi ve kokulu ağaçlardan yapılmış hayranlık verici eserlerle süslüdür. Tanrının yatağı altı cubit uzunluğunda ve

dört cubit genişliğindedir. Som altından yapılmıştır ve sanatsal bir şekilde yontulmuştur. Bu yatağın yanında, neredeyse aynı görkem ve büyüklükte tanrının masası bulunur. Yatağın ortasından yüksek bir altın sütun yükselir; üzerinde Mısırlıların kutsal olarak adlandırdığı ve Merkür tarafından yazılmış Uranüs, Jüpiter, Diana ve Apollon'un tarihini içeren karakterler kazınmıştır. Arabistan'ın karşısında yer alan adalar hakkındaki bilgiler bu kadardır.

XLVI. Köprülerin üzerindeki askerler de boş durmuyorlardı. Çok uzak mesafede yerleştirilenlerin bir kısmı sürekli yaylarını kullanıyorlardı ve savaş alanı kısa sürede oklarla kaplandı. Daha yakında bulunan diğerleri, ciritlerini bazen savaşçılara bazen de dümencilere fırlatıyorlardı. Gemiler birbirine kenetlendiğinde, mızrak darbeleriyle savaşıldı ve düşman triremelerine atlayan askerler, bordalamada kılıçlarıyla kendilerini savundular. Zafer naraları ve yardım çağlıkları tüm savaş alanında yankılanan karmaşık bir gürültü çıkardı. Savaşçıların şiddeti nedeniyle zafer uzun süre belirsiz kaldı, ta ki Samos'tan yirmi gemiyle ayrılan ve tesadüfen Hellespont'a doğru yelken açan Alkibiades aniden ortaya çıkana kadar. Bu gemiler henüz uzaktan görüldüğü sürece, savaş her iki tarafta da şiddetle sürdü çünkü herkes bu takviyenin kendi yardımına geldiğini sanıyordu; ancak filo görüldüğünde ve Lakedaimonlular kendileri için hiçbir işaret görmediklerinde, Alkibiades gemisine kırmızı bir sancak çekerek Atinalılara kararlaştırılan işareti bildirdi. O zaman, dehşete düşen Lakedaimonlular kaçmaya başladılar ve bu avantajı kaçırmamaya dikkat eden Atinalılar tarafından takip edilerek on gemi kaybettiler. Fakat bir süre sonra çıkan şiddetli bir fırtına takibe pek çok engel çıkardı; çünkü dalgaların büyüklüğü nedeniyle gemiler artık dümeni dinlemiyordu ve rüzgarların insafına kalmış gemilere çarpan mahmuz saldırıları faydasızdı. Nihayetinde karaya ulaşan Lakedaimonlular, Pharnabazos'un ordugahına sığınarak kurtuldular. Atinalılar önce düşman gemilerini kıyılardan söküp almaya çalıştılar ve bu manevrada büyük tehlikelere maruz kaldılar; ancak Pers birlikleri tarafından taciz edildiklerinde, Sestos'a geri döndüler. Pharnabazos, Lakedaimonluların kendisine yönelttiği sitemlerden arınmak için Atinalılarla şiddetli bir şekilde savaşmıştı. Üstelik, üç yüz geminin Fenike'ye geri gönderilmesini, Arapların ve Mısırlıların kralının Fenike'de huzursuzluk çıkardığını öğrendiği haberiyle açıklıyordu.

Sicilyalı Diodorusun Cilt 1 Fransızca çevirisinde Araplara ait ne bir tapınak nede Lat Uzza Menat Hubel mevcuttur.

XXI. Libya okyanusundan ve orada bulunan adalardan bahsettikten sonra Avrupa'ya geçeceğiz. Okyanusla yıkanan Galya'nın yakınında ve Avrupa'nın en büyük ormanı olarak kabul edilen Hercynia dağlarının karşısında, en büyüğü Britanya adası olan birçok ada bulunur. Antik çağda hiçbir yabancı ordu bu adaya girmemişti. Bacchus, Herkül veya başka hiçbir kahraman ya da hükümdar oraya asla savaş getirmemişti. Günümüzde, başarılarıyla ünlü Julius Caesar, bu adayı fetheden ilk kişidir. Bretonları boyunduruk altına aldıktan sonra onları haraç ödemeye zorladı. Ancak bundan zamanı gelince detaylıca bahsedeceğiz. Şimdi bu adanın biçimi ve ürettiği kalay hakkında birkaç söz söyleyeceğiz. Britanya adası, Sicilya gibi bir üçgen şeklindedir; ancak kenarları eşit değildir. Avrupa'nın karşısında eğik bir şekilde uzanır. Denizin yatağının başladığı noktadan itibaren kıtaya en yakın ve yaklaşık yüz stadion uzaklıktaki buruna Cantium denir. Belerium adı verilen diğer burun, kıtadan dört günlük deniz yolculuğu uzaklıktadır. Tarihçilere göre, Orcas adlı sonuncusu ise açık denize doğru uzanır. Adanın en kısa kenarı Avrupa kıtasına paraleldir ve yedi bin beş yüz stadion uzunluğundadır; ikincisi boğazdan üçgenin tepesine kadar on beş bin, sonuncusu ise yirmi bindir; öyle ki tüm adanın çevresi kırk iki bin beş yüz stadiona ulaşır. Britanya sakinlerinin yerli olduğu ve ilkel adetlerini korudukları söylenir. Savaşta, Truva savaşındaki antik Yunan kahramanlarının hikayelerinde anlatıldığı gibi savaş arabaları kullanırlar; evlerinin görünüşü sefildir, çoğunluğu saz ve ahşaptan inşa edilmiştir. Tahıl hasadını başakları kesip yer altındaki mahzenlere koyarak yaparlar. En eski başaklardan taneleri çıkarıp günlük yiyeceklerini yaparlar. Adetleri basittir ve günümüz insanların incelik ve sapkınlıklarından çok uzaktır. Sade bir yaşam sürerler ve zenginliğin getirdiği lüksten habersizdirler. Britanya adası çok kalabalıktır; atmosferi tamamen soğuktur, zira bu ada Ayı takımyıldızının altındadır. Çoğu zaman kendi aralarında barış içinde yaşayan birçok kral ve şef tarafından yönetilir.

XXXIX. Galyalılarından, Keltiberlerden ve İberlerden bahsettikten sonra Liguryalılara geçeceğiz. Liguryalılar dağlık ve ekilmemiş bir ülkede yaşarlar; sürekli ağır işlerle meşgul olarak sefil bir hayat sürerler. Toprakları ağaçlarla kaplı olduğundan, bazıları tüm günlerini çok ağır demir baltalarla odun keserek geçirir; diğerleri ise toprağı işlemek için yeri kaplayan kayaları kırarlar; çünkü pullukla taşsız tek bir toprak parçası bile yerinden oynatılamaz. Bununla birlikte, yorgunluk ve azimle doğanın

onlara çıkardığı engelleri aşmayı başarırlar. Uzun ve meşakkatli çabaların ardından zar zor birkaç meyve toplarlar. Egzersizlerin sürekliliği ve gıda eksikliği onları zayıf ama dinç kılar. Kadınlar, erkeklerle aynı miktarda iş yapmaya alışkın oldukları için bu ağır işlerde onlara yardım ederler. Liguryalılar avcıdır ve avladıkları hayvanların sayısıyla meyve azlığını telafi ederler. Avcılar hayatlarını karla kaplı dağlarda geçirdiklerinden ve çok sarp yerlere tırmanmaya alışkın olduklarından, vücutları sağlam ve kaslı olur. Bazıları, toprağın doğal ürünlerinin eksikliği nedeniyle sadece su içer ve sadece evcil veya vahşi hayvanların etini, hatta tarlalardaki otları yerler, çünkü bu ulaşılmaz ülke en sevilen ilahlar olan Ceres ve Bacchus tarafından ziyaret edilmemiştir. Geceyi tarlaların ortasında, nadiren sefil kulübelerde veya barakalarda, daha sıklıkla da kayaların oyuklarında veya onları koruyabilecek doğal mağaralarda geçirirler. Bu konuda, diğer pek çok şeyde olduğu gibi, ilkel ve vahşi adetlerini korurlar. Genel olarak, bu bölgedeki kadınlar erkekler kadar sağlam, erkekler ise vahşi hayvanlar kadar dinçtir. Bu nedenle, ordularda en zayıf Liguryalının bile teke tek dövüğe davet ettiği en güçlü Galyalıyı yere serdiği anlatılır. Liguryalıların zırhları Romalılardan daha hafiftir. Savunma silahı olarak Galyalı tarzında yapılmış büyük bir kalkan taşırlar; tunikleri bir kemerle sıkılmıştır; hayvan postları giyerler ve orta boy bir kılıç taşırlar. Bununla birlikte, bazıları Roma yönetimiyle ilişkileri sayesinde zırhlarını şeflerininkini taklit edecek şekilde değiştirmiştir. Sadece savaşta değil, hayatın tüm kritik durumlarında da cesur ve yüreklidirler. Ticaretle uğraşırken, Sardunya ve Libya denizlerinde gezinerek kendilerini büyük tehlikelere atarlar: kırılğan teknelere bindiklerinde ve çok yetersiz erzakla en korkunç fırtınalara meydan okurlar.

L. Samothrake'nin tarihi bizi doğal olarak Naksos'unkine götürür. İlk olarak Strongyle adını alan bu adanın ilk sakinleri Traklar idi ve bu şu şekilde gerçekleşti. Mitologlara göre Boreas'ın iki farklı anneden Lykurgos ve Butes adında iki oğlu vardı. En küçükleri olan Butes kardeşine tuzaklar kurdu; ancak durum anlaşıldı ve babasından aldığı tek ceza, suç ortaklarıyla birlikte gemiye binip yerleşecek başka bir ülke araması emri oldu. Butes, suç ortakları Traklarla birlikte denize açıldı, Kiklad adaları boyunca yelken açtı ve Strongyle adasını işgal etmeye geldi; burada kendisi ve arkadaşları, birçok denizciye karşı uyguladıkları haydutluklarla yaşadılar. Ancak yanlarında kadın olmadığından, civar ülkelerden kadınları kaçırmaya gittiler. Kiklad adaları o zamanlar ya tamamen ıssızdı ya da az nüfusluydu. Bu yüzden daha uzun seferler denediler; Euboia'dan püskürtüldükten sonra Teselya'ya vardılar. Butes ve arkadaşları karaya çıktılar ve Drios dağı yakınlarında Orgia bayramını kutlayan Bacchus'un sütanneleriyle karşılaştılar. Butes'in grubu bu kadınlara saldırdığında, kimisi kurban hazırlıklarını denize atarak kaçtı, kimisi ise Drios dağına sığındı.

Ancak Coronis adındaki kadınlardan biri yakalandı ve Butes tarafından tecavüze uğradı. Bu hakaretin intikamını almak için Bacchus'tan yardım diledi. Bu tanrı Butes'i, kendini bir kuyuya atıp ölmesine neden olan bir çılgınlığa sürükledi. Bu arada Traklar başka kadınları da kaçırdılar; bunların en seçkinleri Aloeus'un karısı Iphimedeia ve kızı Pancratis idi ve ganimetleriyle Strongyle'ye geri döndüler. Orada Butes'in yerine kral olarak Agassamenus'u seçtiler ve ona güzel Pancratis'i eş olarak verdiler. Bu seçimden önce en ünlü şefler Sicelus ve Hecetor, bu prenses yüzünden

birbirleriyle tartışıp birbirlerini öldürmüşlerdi. Iphimedeia'ya gelince, Agassamenus onu teğmeni olarak atadığı arkadaşlarından biriyle evlendirdi.

LI. Ancak Aloeus, karısını ve kızını aramaları için oğulları Otus ve Ephialtes'i gönderdi. Strongyle'ye vardılar, Trakları yendiler ve şehirlerini ele geçirdiler. Pancratis bir süre sonra öldü; Otus ve Ephialtes adaya yerleşmeye ve Traklar üzerinde hüküm sürmeye başladılar. O zaman Strongyle'nin adını Dia olarak değiştirdiler. Aralarında çıkan anlaşmazlıkların ardından Otus ve Ephialtes bir savaşa tutuştular ve çok fazla insan kaybettikten sonra birbirlerini öldürdüler; daha sonra bölge sakinleri tarafından kahramanlar gibi onurlandırıldılar. Traklar, büyük bir kuraklık onları terk etmeye zorlayana kadar bu adayı iki yüzden fazla yıl boyunca işgal etmişlerdi. Bugün Lamie denilen ülkeden göç eden Karyalılar gelip Dia adasında yaşamaya başladılar; kralları Polemon'un oğlu Naxius, Dia adının adını kendisinininkinden türetilen Naksos olarak değiştirdi. Erdemli ve ünlü bir adam olan Naxius bir oğul bıraktı, Leucippe; onun Smerdius adındaki oğlu adanın kralı oldu. Bu kralın saltanatı sırasında Theseus, Ariadne ile Girit'ten Naksos'a geldi ve ada sakinleri tarafından misafirperverlikle karşılandı. Theseus, rüyasında Bacchus'un ona tehditler savurarak Ariadne'den vazgeçmesini emrettiğini gördü. Theseus onu terk etti ve tekrar gemiye bindi. Bacchus, Ariadne'yi geceleyin Drios dağına taşıdı. Tanrı hemen ortadan kayboldu ve Ariadne bir daha görülmedi.

LII. Naksoslular geleneklerine göre, Bacchus'un kendi aralarında büyütüldüğünü, adalarının onun için her zaman çok değerli olduğunu ve bazıları tarafından Dionysias olarak adlandırıldığını iddia ederler. Semele'nin hamileliğinin süresi dolmadan yıldırım çarpması sonucu ölmesi üzerine, Jupiter'in cenini alıp uyluğuna diktiğini; doğum vakti geldiğinde, çocuğu Juno'dan saklamak için Naksos'a bıraktığını ve onu beslemesi için adadaki üç nymphe olan Philia, Coronis ve Cleis'e verdiğini anlatırlar. Jupiter'in Semele'yi doğumundan önce yıldırım çarpmasıyla vurmasının sebebinin, iki ölümsüzden doğan çocuğun doğumundan itibaren ölümsüzlük kazanması olduğunu eklerler. Naksoslular, aynı geleneğe göre, Bacchus'a verdikleri eğitimden dolayı ödüllendirilmişlerdir. Gerçekten de adaları refaha kavuşmuş; büyük deniz güçleri kurmuşlardır. Kserkses'in ittifakından ilk ayrılanlar onlar olmuş; bir deniz savaşıyla barbarın yenilgisine katkıda bulunmuş ve Plataea muharebesinde kendilerini göstermişlerdir. Son olarak, Naksos şarabı mükemmel kalitededir, bu da Bacchus'un bu adaya olan sevgisinin bir başka göstergesidir.

LXXV. Merkür'ün görevleri arasında savaş zamanında habercilerin işlevleri, barış antlaşmaları ve ateşkesler yer alır. Otoritesinin bir sembolü olarak, müzakereciler düşmanlar nezdinde güvenliklerini garanti eden caduceus verilir. Bu yüzden Merkür'e, savaşan tarafların barış yapma konusunda ortak bir çıkarı olması nedeniyle, "Ortak" (Communis) lakabı verilir. Ayrıca ölçüleri, terazileri ve ticarete yararlı olan tüm aletleri ilk tasarlayanın bu tanrı olduğu söylenir; hatta başkasının malını gizlice sahiplenmeyi ilk o öğretmiştir. Ayrıca tanrıların habercisi veya emirlerinin yorumcusu olarak kabul edilir. Ona Hermes (yorumcu) denmesinin

nedeni, bazı kimselerin iddia ettiği gibi kelimeleri ve ifadeleri icat etmiş olması değil, kendisine verilen mesajları netlik ve belagatle aktarmasıdır. Merkür'e ayrıca palestra ve kaplumbağa kabuğundan lir icadı atfedilir. Bu enstrümanı, Apollon ve Marsyas arasındaki mücadeleden sonra, kazanan Apollon'un rakibinden acımasızca intikam aldıktan sonra pişman olup lirin tellerini kırması ve bir süreliğine müziği bırakması üzerine tasarlamıştır.

Girit mitlerine göre Bacchus, asma kültürünün ve şarap yapımının mucididir; ayrıca insanların yiyecekleri için uzun süre saklanması amaçlanan birçok sonbahar meyvesinin depolanmasını öğretmiştir. Giritliler bu tanrının kendi aralarında, Jupiter ve Proserpine'den doğduğunu; Orpheus'un gizemlerinde onu Titanlar tarafından parçalanmış olarak temsil ettiğini iddia ederler; başka bir yerde daha ayrıntılı bahsettiğimiz Bacchus'un başkaları da vardır. Giritliler, bu tanrının doğumuna kanıt olarak, Didymes körfezleri yakınında kolonileştirdiği iki adayı gösterirler; ona göre bunlara Dionysias adını vermiştir ki bunu başka hiçbir ülkede yapmamıştır.

LXXIX. Rhadamanthys, adaleti en üst düzeyde uygulaması, haydutlara, tanrısızlara ve diğer suçlulara acımasız cezalar vermesiyle tanınır. Birçok adaya ve kıyı şeridinin büyük bir kısmına sahipti; tüm bu bölgeler, onun adaletinin ününe güvenerek kendilerini gönüllü olarak ona teslim etmişlerdi. Rhadamanthys, oğullarından biri olan Erythrus'a, kendisinin adıyla anılan Erythraea krallığını verdi; ayrıca Chios adasını **Ariadne'nin oğlu Oenopion'a verdi. Bazı mitologların Bacchus'un oğlu olduğunu ve babasından şarap yapımını öğrendiğini söylediği kişi de odur.** Rhadamanthys sonunda teğmenlerinden her birine bir ada veya bir şehir bıraktı: Lemnos'u Thoas'a, Cyros'u Egee'ye, Peparethos'u Pamphilus'a, Maronea'yı Evanthes'e, Paros'u Alcaeus'a, Andros'u ise aşırı adaleti nedeniyle ona adını veren Andrus'a verdi. Mitologlara göre Rhadamanthys, yeraltı dünyasında iyileri kötülerden ayırmak için yargıç yapılmıştı; kralların en adili olduğu için bu unvanı o kazandı. Sarpedon, üçüncü kardeşleri, geleneğe göre bir orduyla Asya'ya geçti ve Likya'yı fethetti. Oğlu Evander ona Likya krallığında halef oldu; Bellerophon'un kızı Deidamia ile evlendi ve Agamemnon ile Truva savaşına giden ve başkalarının Jupiter'in oğlu olarak adlandırdığı Sarpedon'a sahip oldu. Minos'un, ilki Idomeneus'un babası Deucalion, ikincisi Merion olan iki oğlu olduğu söylenir. Bunlar seksen gemiyle Truva'ya karşı Agamemnon'u takip ettiler ve ölümden sonra onları alan ve ölümsüz onurlar veren vatanlarına mutlu bir şekilde döndüler. Gnosse'de mezarlarını şu yazıtla gösterirler: "Ey yolcu, burada Gnosse'li Idomeneus'un ve benim, Merion'un mezarı var, onun yanında yatıyorum." Giritliler onları ünlü kahramanlar olarak kurbanlarla onurlandırır ve savaş tehlikelerinde yardımlarını çağırırlar.

X. Krotonlular o kadar öfkeliydiler ki hiç kimseyi esir almak istemediler; ulaşabildikleri tüm kaçakları öldürdüler; büyük bir katliam yaptılar, Sibaris şehrini yağmaladılar ve tamamen nüfusunu azalttılar. Elli sekiz yıl sonra bazı Teselyalılar orayı yeniden inşa ettiler; ancak bu ikinci kuruluştan beş yıl sonra onlar da Krotonlular tarafından sürüldüler. Bahsettiğimiz dönemde, Kallimakhos'un arkhontluğu altında, Sibaris bir kez daha ayağa kaldırıldı ve kısa bir süre sonra başka bir yere taşındı; aynı

zamanda kurucuları Lampon ve Ksenokritos, göreceğimiz üzere ona başka bir isim verdiler. Sibarisliler, ikinci kez vatanlarından sürüldüklerinde, Yunanistan'a delegeler göndererek Lakedaimonlulardan ve Atinalılardan kendilerine yardım etmelerini, ülkelerine geri dönmelerini ve kolonilerinde yer almalarını istediler. Lakedaimonlular bunu reddetti; ancak Atinalılar yardım etmeye karar verdiler; on gemi donattılar ve onları Lampon ve Ksenokritos komutasındaki Sibarislilerle birlikte gönderdiler; haberciler aracılığıyla Mora'daki tüm şehirlerde herkesin bu koloninin bir parçası olmakta özgür olduğunu ilan ettirdiler. Danışılan Apollon kahini, ölçülü içilmesi gereken bir yerde bir şehir kurmaları ve ölçüsüzce yenilebilecek bir yer bulmaları gerektiğini söyledi. İtalya'ya indiklerinde yeni kolonistler Sibaris'e gittiler ve tanrının kendilerine işaret ettiği yeri, Sibaris'ten çok uzak olmayan, yerlilerin medimne adını verdikleri bir su kaynağından akan Thuria adında bir yer buldular. Kahinin işaret ettiği yer burasıydı, bu yüzden etrafını bir duvarla çevirdiler ve kaynağın adından dolayı Thuriium adını verdikleri bir şehir inşa ettiler. Şehrin uzunluğu boyunca Herkül, Venüs, Olimpiyat ve Bacchus sokakları denilen dört ana cadde geçirdiler. Genişliği boyunca ise Héroa, Thuria ve Thurina adında üç sokağa bölündü. Bu caddelerin sınırladığı mahallelerde evler inşa edildi ve şehir güzel bir görünüme kavuştu.

CIV. Yıl sona erdiğinde, Atina'da Alexias arkhont seçildi; Romalılar konsüller yerine üç askeri tribün seçtiler: Caius Julius, Publius Cornelius ve Caius Servilius. Bu dönemde Atinalılar, generallerin infazından sonra ordu komutasını Philocles'e verdiler; ona bir filo emanet ettikten sonra, deniz kuvvetlerinin komutasını Conon ile paylaşması için onu Conon'un yanına gönderdiler. Conon'a Samos'ta katıldıktan sonra, sayısı yüz altmış üçe ulaşan tüm gemileri donattı. Yirmi tanesini Samos'ta bırakmaya ve diğerleriyle birlikte Conon ve Philocles'in emirleri altında Hellespont'a gitmeye karar verdiler. Lakedaimonlu Lysander, Peloponnese'de müttefiklerinden ve en yakınlarından topladığı otuz beş gemiyle Efes'e yöneldi. Orada Chios'ta bulunan filoyu çağırdı ve onu silahlandırdı. Ardından, birliklerin bakımı için çok miktarda para aldığı Kral Darius'un oğlu Cyrus'un yanına gitti. Ve Cyrus, babası tarafından İran'a geri çağırıldığında, Perslere ait olan ve artık Lysander'e haraç ödemesi gereken şehirlerin yönetimini ona bıraktı. Tüm savaş malzemelerini temin ettikten sonra Lysander Efes'e döndü.

Bu dönemde Milet'teki bazı vatandaşlar oligarşi arzusuyla, Lakedaimonluların yardımıyla demokratik yönetimi devirdiler. Bacchus şenlikleri sırasında, bu projeye en düşman olanları hedef alarak başladılar ve yaklaşık kırk kişiyi boğazladılar. Daha sonra, halk meydanı kalabalıklaştığında, en zenginler arasından seçilmiş üç yüz vatandaşı katlettiler. Bu katliamlardan dehşete düşen popüler rejimin önde gelen savunucuları, bin kişiye yakın bir sayıyla, satrap Pharnabazus'a sığındılar. O, onları iyi niyetle karşıladı; onlara her birine bir altın stater verdi ve kalmaları için Klaudia'da güçlü bir kale sağladı. Lysander, filosunun büyük bir kısmıyla, Atina'nın müttefikleri olan Karia'daki Thasus şehrine gitti ve orayı saldırıyla ele geçirdi. Askerlik çağına gelmiş sekiz yüz kişiyi boğazladı, çocukları ve kadınları açık artırmayla sattı ve şehri yerle bir etti. Ardından filosunu Attika'ya ve Yunanistan kıyılarındaki diğer noktalara yöneltti, ancak kayda değer bir başarı elde edemedi. Bu yüzden bu olaylardan

özellikle bahsetmedik. Son olarak, Lysander Lampsacus'u aldı, bir anlaşma inancıyla Atina garnizonunu serbest bıraktı ve mülkleri yağmaladıktan sonra şehrin yönetimini sakinlerine iade etti.

XLI. Batı ve Kuzey'deki bölgelerin yanı sıra Okyanus'taki adalardan da bahsettikten sonra, şimdi Doğu Arabistan kıyılarını yıkayan ve Gedrosia ile komşu olan Okyanus'taki güney adalarını ayrıntılı olarak ele alacağız. Bu bölge, gerek toprağın yüzeyindeki yükseltilerde, gerekse tepelerde veya ovalarda yer alan çok sayıda köy ve şehirle doludur. Bu şehirlerin en önemlileri görkemli bir şekilde inşa edilmiş kraliyet kalelerine, çok sayıda nüfusa ve hatırı sayılır zenginliklere sahiptir. Kırsal bölge verimlidir ve her türden sürüyle doludur. **Ülkeyi geniş bir alanda sulayan çok sayıda nehir, meyve yetiştiriciliğinin mükemmelleşmesine büyük katkıda bulunur; bu nedenle Arabistan'ın en güzel bölümü "Mutlu Arabistan" adını almıştır.** Bu bölgenin sınırlarında ve kıyısında, özellikle bahsedilmeyi hak eden üç ada bulunur. Birincisinin adı Hiera'dır. Orada ölüleri gömmek yasaktır; ölülerin naaşları yaklaşık yedi stadion uzaklıktaki komşu bir adaya taşınır. Hiera meyve üretmez; ancak o kadar çok miktarda günlük üretir ki, tüm dünyadaki tanrıların kültü için toplanan miktar yeterlidir. Orada ayrıca bol miktarda mür ve diğer her türlü kokulu madde bulunur. İşte günlük ağacının yapısı ve toplanma şekli: Ağaç küçüktür ve Mısır'ın beyaz dikenine benzer; yaprakları söğüdünkine benzer ve çiçeği altın rengindedir. Günlük, ondan gözyaşı şeklinde süzülür. Mür üreten ağaç schinus'a benzer; ancak yaprakları daha ince ve daha sıktır; mür, toprağı kazarak açığa çıkarılan köklerinden süzülür. Uygun bir arazide bu ağaç yılda iki kez, ilkbaharda ve yazın ürün verir; ilkbaharda toplanan mür kızılımsı renktedir; yazın toplanan ise beyazdır. Sakinleri paliurus meyvesini hasat ederler; onu hem gıdalarında ve içeceklerinde kullanırlar, hem de ishal için bir ilaç olarak faydalanırlar.

XLII. Adanın toprakları sakinleri arasında paylaştırılmıştır; ancak kral en iyi parçayı kendine ayırır ve toplanan meyvelerin onda birini alır. Bu adanın iki yüz stadion genişliğinde olduğu söylenir. Ada, günlük ve mür ürünlerini kıyıya taşıyıp burada Arap tüccarlara satan Pancheanlar tarafından iskan edilmiştir; diğer tüccarlar bu ürünleri onlardan satın alıp Fenike'ye, Coele-Suriye'ye ve Mısır'a taşırlar; nihayetinde bu ülkelerden dünyanın geri kalanına gönderilirler.

Önceki adadan otuz stadion uzaklıkta, oldukça büyük başka bir ada daha vardır; okyanusun doğu kısmında yer alır ve birkaç stadion uzunluğundadır. Bu adanın doğu burnundan, uzaklıktan dolayı bir bulut gibi Hindistan görülür. Panchea adlı bu ada, kaydedilmeye değer birçok şey barındırır. Ada; Pancheanlar, Okyanus sakinleri, Hintliler, İskitler ve oraya yerleşmeye gelmiş Giritliler tarafından iskan edilmiştir. Panara adında dikkate değer ve çok gelişmiş bir şehir görülür. Sakinlerine "Üçlü Jüpiter'in Yalvaranları" denir. Tüm Pancheanlar arasında kendi yasalarına göre yönetilen ve hiçbir krala itaat etmeyen tek topluluk onlardır. Her yıl, ölüm cezası verme yetkisi olmayan ancak geri kalan tüm adaleti yöneten üç arkhont seçerler; ağır suçlar söz konusu olduğunda ise rahipler kolejinine başvururlar. Şehirden yaklaşık

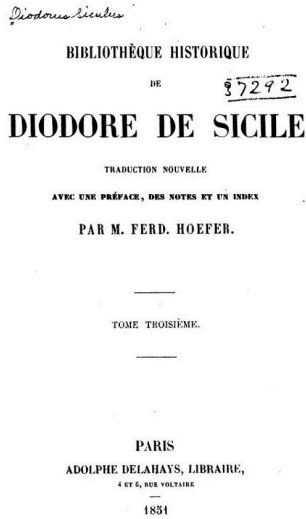
altmış stadion uzaklıktaki bir ovada bulunan Üçlü Jüpiter'in tapınağı; antikliği, mimarisinin ihtişamı ve güzel konumuyla hayranlık uyandırır.

XLVI. Askerler, hizmetleri için belirlenen süre boyunca ülkenin koruyucularıdır; kaleleri ve siperleri yükseltirler; çünkü ülkenin bir kısmı, çiftçilere saldıran ve onlarla savaşılan kötü niyetli ve cüretkâr haydutlar tarafından istila edilmiştir. Rahipler, diğer sakinlerden daha yumuşak ve daha gösterişli bir yaşam sürerler. Çok beyaz ve çok ince kumaştan giysileri vardır; bazen bu giysiler son derece yumuşak yünlü kumaşlardır. Başlarında altın işlemeli mitralar ve ayaklarında özenle işlenmiş sandaletler taşırlar. Kadınlar gibi altın takılar takarlar; ancak küpeleri yoktur. Başlıca işlevleri tanrılara hizmet etmek ve insanlar onlara borçlu olduğu için onların onuruna ilahiler okumaktır. Geleneklerine göre bu rahipler, kökenlerini Girit'e ve Jüpiter'in henüz insanlar arasında hüküm sürerken Panchea adasında bulunduğu zamana dayandırır. Bu geleneği desteklemek için, dillerinde Giritçe birçok kelimeyi koruduklarını ve Giritlilerle atalarından miras kalan yakın bir ittifakı sürdürdüklerini söylerler. Ayrıca bu olayların belirtildiği ve Jüpiter'in tapınağın temellerini attığı sırada kendi eliyle çizdiğini söyledikleri yazıtlar da bulunmaktadır. Panchea adası zengin altın, gümüş, bakır ve demir madenlerine sahiptir; ancak bu metallerin hiçbirinin adadan dışarı çıkarılması yasaktır. Rahiplerin kutsal alanı geçmesi yasaktır; bu alanı geçen kişi, onunla karşılaşanlar tarafından yasal olarak öldürülebilir. Orada, zamanın geçmesiyle mucizevi bir şekilde birikmiş çok sayıda altın ve gümüş adak görülür. Tapınağın kapıları gümüş, fildişi ve kokulu ahşaptan yapılmış hayranlık verici eserlerle süslüdür. Tanrının yatağı altı kübit uzunluğunda ve dört kübit genişliğindedir. Masif ve sanatsal bir şekilde oyulmuştur. Yatağın yakınında, neredeyse aynı ihtişamda ve büyüklükte tanrının masası bulunur. Yatağın ortasından altın bir sütun yükselir; üzerinde, Mısırlıların kutsal dedikleri ve Merkür tarafından yazılmış Uranüs, Jüpiter, Diana ve Apollon'un tarihini içeren karakterler kazınmıştır. Arabistan karşısında bulunan adalar hakkında bu kadar yeter.

XLVI. Güvertedeki askerler boş durmuyorlardı. Çok uzakta olanlar sürekli oklarını kullanıyorlardı ve savaş alanı kısa sürede ok yağmuruyla kaplandı. Daha yakındakiler ise hem savaşçılara hem de dümencilere ciritler fırlatıyorlardı. Gemiler birbirine çarptığında mızraklarla savaşıldı ve askerler düşman uç kürekli gemilerine atlayarak kendilerini savundular. Zafer çığlıkları ve yardım feryatları, tüm savaş alanında yankılanan karmaşık bir gürültü çıkardı. Savaşanların gayreti nedeniyle zafer uzun süre belirsiz kaldı; ta ki Samos'tan yirmi gemiyle gelen Alcibiades aniden ortaya çıkıp Hellespont'a doğru yelken açana dek. Bu gemiler henüz uzaktan görüldüğünde bile, iki taraf arasındaki mücadele şiddetle devam ediyordu çünkü herkes bu takviye kuvvetin kendi yardımına geldiğini sanıyordu; ancak filo görüş alanına girdiğinde ve Lakedaimonluların hiçbiri onlar için bir işaret görmediğinde, Alcibiades gemisine kırmızı bir bayrak çekerek Atinalılara kararlaştırılan işareti verdi. O zaman Lakedaimonlular paniğe kapılarak kaçmaya başladılar ve bu avantajı kaçırmamaya dikkat eden Atinalılar tarafından kovalanarak on gemi kaybettiler. Ancak biraz sonra yükselen şiddetli bir fırtına, dalgaların büyüklüğü nedeniyle

dümene hükmedilemediği için saldırıları etkisiz kıldı ve rüzgârın insafına kalmış gemilere çarptı. Sonunda, karaya ulaşan Lakedaimonlular Pharnabazus'un ordusunun kampına sığınarak kurtuldular. Atinalılar düşman gemilerini kıyıda çekip çıkarmaya çalıştılar ve bu manevra sırasında büyük tehlikelere maruz kaldılar; ancak Pers birlikleri tarafından taciz edildikleri için Sestos'a geri döndüler.

Lakedaimonluların suçlamalarından kurtulmak isteyen Pharnabazus, o an Atinalılarla şiddetli bir şekilde savaşıyordu. Ayrıca, Arap ve Mısır krallarının Fenike'de karışıklık çıkardığını öğrendiği için üç yüz geminin Fenike'ye gönderilmesini açıklıyordu.

II. Mystichidès Atina arhonu iken, Romalılar konsüller yerine üç askeri tribün atadılar: Marcus Furius, Caius ve Émilius. Bu yıl içinde, Pers kralı Artaxerxès, Kıbrıs kralı Évagoras'a karşı yürüdü. Uzun süredir savaş hazırlıklarıyla meşgul olan kral, denizde ve karada dikkate değer birlikler kurdu. Kara ordusu, süvari birliği de dahil olmak üzere üç yüz bin adamdan oluşuyordu; üç yüzden fazla üç sıralı kürekli gemi (trirème) donattı ve kara ordusunun komutasını damadı Oronte'ye, donanmanın komutasını ise Persler arasında büyük itibarı olan Téribaze'e emanet etti. Bu iki komutan, kuvvetlerini Phocéa ve Cyme'de topladıktan sonra Kilikya'ya doğru ilerlediler ve oradan Kıbrıs'a ulaştılar; burada savaşı aktif bir şekilde yürütmek için hemen önlemler aldılar. Bu sırada Évagoras, Perslerin düşmanı olan Mısır kralı Acoris ile bir ittifak antlaşması yaptı ve ondan önemli miktarda asker aldı. Aynı zamanda, gizli istihbarat alışverişinde bulunduğu Carie hükümdarı Hécatomnus'tan, yabancı askerlerin maaşı için ayrılmış bir miktar para aldı. Sonunda, Perslerin diğer birçok açık veya gizli düşmanı da bu savaşa katıldı. Évagoras, Kıbrıs'taki şehirlerin çoğuna hakimdi ve Fenike'de Tyr'e ve diğer birkaç şehre sahipti. Yirmisi Tyriens tarafından sağlanan, yetmiş ise Kıbrıslılar tarafından sağlanan doksan üç sıralı kürekli gemiden oluşan bir filosu vardı. Kara ordusu altı bin adamdan ve daha büyük sayıda müttefik birlikten oluşuyordu. Ayrıca, parası bol olduğundan, maaşlı birçok paralı asker tutmuştu. Sonunda, Barbare [Araplar] kralı ve diğer bazı [hükümdarlar], Pers kralından memnun olmadıkları için ona da çok sayıda asker gönderdiler.

XCII. Bu olaylar yaşanırken, Rhéomithrès isyancılar tarafından Mısır'a, kral Tachos'un yanına gönderilmişti; beş yüz talant gümüş ve elli uzun gemiyle Asya'ya döndü ve Leucé'de karaya çıktı. Bu şehirde isyancıların birçok şefini çağırdı, onları tutuklattı ve zincire vurulmuş halde Artaxerxès'e gönderdi; ve kendisi de isyancılar arasında olmasına rağmen, ihanetinin hizmetiyle kralın nezdinde lütuf kazandı. Bu arada, Mısır kralı Tachos savaş hazırlıkları yapmıştı; büyük masraflarla iki yüz üç sıralı kürekli gemi donatmış ve Yunanistan'dan getirttiği on bin seçkin askeri maaşlı olarak tutmuştu; ayrıca seksen bin Mısırlı piyadeyi sefere çıkarmıştı. Paralı askerler birliği, Lakedaimonialılar tarafından bin hoplitlik bir yardımla gönderilen Spartalı Agésilas tarafından komuta ediliyordu; o, cesareti ve askeri deneyimiyle hayranlık uyandıran bir generaldi. Filo, Atinalı Chabrias'ın emri altındaydı. Chabrias, Atina halkı adına gönderilmemişti: kralın ordusunda kendi adına hizmet ediyordu. Son olarak kral, Agésilas'ın Mısır'da kalması ve savaşı generallerine yöneltmesi yönündeki tavsiyesine karşı, başkomutanlığı kendisine ayırmıştı. Ancak kral bu bilge tavsiyeye uymadı. Ordu çoktan harekete geçmiş ve Fenike civarında kamp kurmuştu ki kral, Mısır valisinin isyan ettiğini, Tachos'un oğlu Nectanebus'u ayaklanmaya dahil ettiğini ve onu tahtı ele geçirmeye teşvik etmek için elçiler gönderdiğini öğrendi. Bu ayaklanma ciddi bir savaş başlattı. Nectanebus, kralın emri altında Mısır birliklerine komuta ediyordu ve görevi Fenike'den ayrılıp Suriye şehirlerini kuşatmaya gitmekti. Babasına karşı kurulan komplonun içinde olan Nectanebus, şefleri ödüllere, askerleri ise vaatlerle kazanmaya çalıştı. Sonunda tüm Mısır isyancıların eline geçince, dehşete düşen Tachos, Pers kralına gidip hataları için af dilemek üzere Arabistan'dan geçmekte tereddüt etmedi. Artaxerxès onu sadece affetmekle kalmadı, aynı zamanda Mısırlılara karşı yürütülecek ordunun komutasını da ona emanet etti.

XLVII. Ertesi gün kral, Yunan ordusunu üç birliğe ayırdı; bu birliklerin her biri, yardımcısı cesur ve deneyimli bir Pers olan Yunan bir general tarafından komuta ediliyordu. İlk birlik, generali Thebaili Lacratès olan ve yardımcısı İyonya ve Lidya satrapı Pers Rosacès olan Beotiens'ten oluşuyordu; o, Magileri deviren yedi Pers'ten birinin soyundan geliyordu. Yanında güçlü bir süvari birliği ve aynı sayıda piyade Barbares vardı. İkinci birlik, generali Nicostrate olan Argiens'ten oluşuyordu, yardımcısı ise Pers Aristazane idi; o kralın habercisiydi ve en sadık dostu Bagoas'tan sonra geliyordu; yanında beş bin seçkin adam ve doksan üç sıralı kürekli gemi vardı. Sidon'u teslim eden aynı kişi olan Mentor, üçüncü birliğin şefiydi; bu birlik, tümünün emri altında olan paralı askerleri içeriyordu. Mentor'un meslektaşı, kralın kendisine en büyük güveni duyduğu girişimci ve cesur bir adam olan Bagoas'tı; Bagoas'ın komutası altında krala tabi Yunanlılar, bir Barbares topluluğu ve birkaç gemi vardı. Artaxerxès'in tüm girişimi doğrudan onun emri altındaydı.

VI. Güney satraplıklarının bölünmesine gelince; Kafkasya'nın ötesindeki ilki, beslediği fil sürüsü nedeniyle İskender'in üzerine yürümediği Gandarides'in en önemlisi olduğu birçok Hint ulusu tarafından iskan edilen muazzam ve kalabalık bir krallık olan Hindistan'dır. Bu bölge ve temas ettiği Hindistan'ın bir kısmı, bu ülkenin

en büyük nehri ile sınırlıdır: otuz stad genişliğindedir. Buna, İskender'in boyun eğdirdiği, güzel nehirlerle sulanan ve son derece müreffeh olan geri kalan kısım sınır komşusudur. Orada, diğer krallıkların yanı sıra, Indus nehri tarafından geçilen ve adını tüm bölgeye veren Porus ve Taxile'nin krallıkları bulunuyordu. Hindistan'a bitişik olanlar; Arachosie, Cédrosie ve Carmanie satraplıklarıdır; **ardından Susiane ve Sittacène'i içeren gerçek anlamda Pers ülkesi gelir; sonra çöl Arabistan'a kadar uzanan Babil gelir. Daha yukarı çıkıldığında, iki nehir, yani Fırat ve Dicle ile çevrili Mezopotamya bulunur, bu da ona taşıdığı ismi kazandırmıştır. Babil, kıyı illeri olan Kilikya ve Pamfilya'nın, Fenike'yi de içine alan Cœlé-Syrie'nin bitişik olduğu yukarı Suriye'ye temas eder. Cœlé-Syrie sınırlarının ve komşu çölün ötesinde, tüm satraplıkların en güzeli ve en verimli olan Mısır bulunur.** Tüm bu güney illeri, kuzey illerinin soğuk ikliminin aksine sıcak bir iklime sahiptir. İskender'e tabi olan ve başlıca teğmenlerinin kendi aralarında paylaştıkları satraplıklar bunlardır.

BIBLIOTHÈQUE
HISTORIQUE
DE
DIODORE DE SICILE

TRADUITE DU GREC
PAR A. F. MIOT
ANCIEN CONSEILLER D'ÉTAT, MEMBRE DE L'INSTITUT

TOME QUATRIÈME

PARIS
IMPRIMÉ PAR AUTORISATION DU ROI
A L'IMPRIMERIE ROYALE
M DCCC XXXVI

XL. Bahsettiğimiz antlaşmalarla kendi yasalarına göre yönetilme hakkını yeniden kazanan Yunanistan'ın çeşitli şehirlerinde kısa süre içinde pek çok ciddi düzensizlik ve ayaklanma patlak verdi. Bu karışıklıklar esas olarak, bugüne kadar bir oligarşi tarafından yönetilen ancak şimdi anlamsız bir demokrasi altına düşen Peloponnese şehirlerinde kendini gösterdi; en iyi vatandaşlarının büyük bir kısmı sürgüne gönderildi veya dalkavuklar tarafından açılan davalarda mahkûm edildi. Bu düzensizliklerin ardından, Lakedaimonialıların ülkenin idaresinin başına getirdiği kişiler arasında sürgünler ve malların müsadere edilerek satılması olayları çoğaldı; çünkü bu yöneticilerin genellikle çok kibirli bir şekilde komuta ettiği halk, özgürlüğünü yeniden kazanarak bu zorbalıklardan intikamını aldı. Ancak sürgünler boş durmadı: Phialée'liler ayaklanmanın ilk örneğini diğerlerine verdiler; çok güçlü bir konum olan Hérée'yi ele geçirdiler ve oradan harekete geçerek Phialée şehrini ele geçirebildiler; ve tam da o sırada kutlanan Bacchus şenliklerinin tüm halkı tiyatrodaki topladığı bir

sırada, oturan seyircilerin üzerine atıldılar, birçoğunu orada katlettiler ve diğerlerini kendi çaresiz öfkelerine ortak olmaya zorladılar. Bu kanlı seferden sonra, bu sürgünler Sparta'ya döndü; önemli bir kısmı Argiens'lere sığınmış olan Korintliler de vatanlarına zorla girmeye teşebbüs ettiler; ancak önce birkaç dost tarafından kabul edilip sonra ihbar edildiklerinde, tutuklanmak üzere olduklarını gördüler. Bu nedenle, esir düşüp erzak içinde can vermektense, birbirlerini öldürmeye karar verdiler. Bu boş girişimin ardından, Korintliler vatandaşlarından bazılarını yargıladılar ve bir kısmını ölüme, bir kısmını sürgüne mahkûm ettiler. Mégare şehrinde, yönetim biçimini değiştirmeye çalışan vatandaşlar halk tarafından ezildi ve birçoğu idam edildi veya şehirden kovuldu. Sonunda, Sicyone'da yeni bir ayaklanma başlatmaya çalışan bazı vatandaşlar keşfedilince, onlar da son cezaya çarptırıldılar. Phlasiens'lere gelince, sayıları oldukça fazla olan sürgünleri, çok güçlü bir konum olan bir yeri ele geçirdikten ve paralı askerlerden oluşan bir müfreze tarafından desteklendiklerini gördükten sonra, şehirde onları karşılamaya çıkanlarla aralarında çok çekişmeli bir çarpışma yaşandı. Sürgünler zaferi kazandı ve düşmanlarından üç yüz adamı öldürdüler. Kısa bir süre sonra, Phlasiens'ler hain nöbetçilerin ihanetiyle sürgünlere karşı avantajı yeniden kazandılar: bu sonuncularından altı yüzünden fazlasını kılıçtan geçirdiler ve geri kalanını Argos'ta bir sığınak aramaya zorladılar. Yüz birinci olimpiyatın ikinci yılının sonunda, Peloponnese şehirlerinin durumu böyleydi.

LXXII. Persépolis'teki konaklaması sırasında İskender, kazandığı zaferleri şenliklerle kutlamak istedi. Tanrılara büyük şükran kurbanları sunuldu ve arkadaşlarına görkemli ziyafetler verildi; bu kutlamaları dini törenler takip etti. Sofranın keyfine dalan ve gece geç saatlere kadar süren bu ziyafetlerde, pek çok davetli kısa süre sonra akıl melekelerini yitirdi; sarhoşluk genel bir hal aldı ve şarabın etkisiyle tüm zihinleri bir tür çılgın öfke ele geçirdi. Bu kargaşanın ortasında, ziyafete kabul edilen ve aslen Attikalı olan Thais adındaki bir cariye, İskender'in Asya'yı hayrete düşüren tüm parlak

başarıları arasında, en çok ses getirecek olanın, kendisi ve arkadaşlarıyla birlikte ziyafet salonundan ayrıлып sarayı ateşe vermek ve böylece Perslerin ihtişamının bu ünlü anıtlarını bir anda yok etmek olacağını söyledi. Sarhoşluğun etkisiyle her türlü mantıktan yoksun olan gençlere yöneltilen bu öneri, kabul edilmemesi imkânsız bir şekilde karşılandı; kral, bunu bizzat yürüteceğini ve geçmişte Yunan tapınaklarına yapılan hakaretlerin intikamını almak için meşalelerin yakılması gerektiğini söyledi. Diğer davetliler de bu görüşe katıldılar ve bu asil tasarıyı gerçekleştirmeye yalnızca İskender'in layık olduğu haykırıldı. Sonunda kral, bu çılgınlara kapıldı ve hepsi, sanki zafer kazanmış Bacchus onuruna bir dans yapıyormuşçasına masadan kalktılar. Kısa süre sonra, çok sayıda meşale getirildi; kral, cariyeler ve müzisyenlerin eşliğinde, bu tür alemlerin olağan geçit töreniyle, Thais'in önderlik ettiği yürüyüşü başlatmak üzere ilerledi. Saraya ulaştıklarında, o ve kral meşaleleri fırlattılar ve tüm topluluk da bu örneği izleyince, kısa süre içinde saray ve bitişiğindeki tüm binalar alevlerin kurbanı oldu. Yangın korkunçtu; bu olayla ilgili en dikkat çekici husus, Pers kralı Xerxès'in yıllar önce Atina kalesini yakarak Yunanlılara karşı işlediği hakaretin, bu kalenin içinden basit bir kadın tarafından, debdebe içinde eğlenirken, ülkesinin intikamını benzer bir saldırıyla almasıydı.

XLVII. Ertesi gün kral, Yunan birliklerini üç bölüme ayırdı ve her birinin başına Yunan bir general koydu; yanına ise Perslerin en cesur ve en yetenekli subayları arasından seçilmiş bir komutan yardımcısı atadı. Birinci bölüğü, generali Thebaili Lacratès ve teğmeni, Magileri deviren yedi Pers'ten birinin soyundan gelen, İyonya ve Lidya satrapı Rosacès olan Beotiens oluşturuyordu; emrinde çok sayıda süvari ve bir o kadar da Barbares piyadesi vardı. İkinci bölük Argiens'lerden oluşuyordu: generali Nicostrate, Pers komutanı ise kralın saray memurlarından, dinleyici kabul etmekle görevli ve kralın huzuruna çıkaracaklarını bildirmekle sorumlu bir subay olan Aristazane idi; o, Artaxerxès'in dostuydu ve Bagoas'tan sonra kralın en çok güvendiği kişiydi. Aristazane, beş bin seçkin asker ve doksan üç sıralı kürekli gemiden oluşan bir birliğe komuta ediyordu. Sidon'u teslim eden aynı Mentor, her zaman şefi Bagoas olan üçüncü bölüğün generaliydi; cesaretiyle tanınan ve kralın kendisine tam bir güven duyduğu Bagoas, kendi komutası altında krala tabi Yunanlıları, güçlü bir Barbares birliğini ve oldukça fazla sayıda gemiyi topladı. Artaxerxès, ordunun geri kalanının komutasını kendine ayırmıştı ve tüm askeri operasyonları yönetiyordu. Perslerin güçleri bu şekilde bölünmüş ve düzenlenmişken, Mısır kralı Nectanebos, bu düzenlemelerden veya düşmanın çokluğundan, sayıca çok az olmalarına rağmen hiç korkmadı. Buna karşın, maaşlı yirmi bin Yunanlı, eşit sayıda Libyalı ve savaşçı kastından altmış bin Mısırlı, Nil üzerinde savaşmaya uygun sayısız nehir teknesi ve Arabistan'a bakan nehir kıyısı boyunca, savunma için surlarla çevrili ve hendekli kaleler yaptırmıştı; ancak, görüleceği üzere, muhakeme eksikliği nedeniyle, bu kadar kaynağa ve savaşma olanağına rağmen, kısa süre sonra her şeyini kaybetti.

VI. Güneye geçiyorum. Kafkasya'nın ötesinde karşılaşılan ilki, birçok yerli ulusun yaşadığı büyük ve kalabalık bir imparatorluk olan Hindistan'dır; İskender, savaş için

yetiştirdiği fillerin sayısının sonsuzluğu nedeniyle fethini üstlenmek istemediği Gandarides'in ki en dikkate değer olanıdır. Bu bölge ve Hindistan'ın sınır komşusu olduğu tüm kısım, bu bölgelerden akan en büyük nehirle sınırlıdır ve bu nehre otuz stad genişliğinde olduğu söylenir. Aynı ülkeye bitişik olan, İskender'in imparatorluğuna tabi kıldığı Hindistan'ın geri kalanıdır; burası, pek çok nehirle sulanan, verimliliğiyle ünlü, mutlu bir topraktır. Orada, Indus nehri tarafından geçilen ve adını tüm bu geniş bölgeye veren Porus ve Taxile'nin krallıkları gibi birkaç başka krallık bulunuyordu. Hindistan satraplığından ayrılan ancak ona bitişik olanlar, Arachosie, Cédrosie ve Carmanie vilayetleridir; ardından Susiane ve Sittacène'i içeren gerçek Pers ülkesi gelir. **Bir tarafta Babil, çöl Arabistan'a kadar uzanır.** Diğer tarafta, bulunduğumuz noktadan yukarı doğru, iki nehir, Fırat ve Dicle arasında kalan ve bu konumu nedeniyle adını alan Mezopotamya'ya ulaşılır. Babil vilayetine bitişik olan ve Kilikya, Pamfilya'nın deniz kıyısındaki vilayetlerine sınır olan Yukarı Suriye vardır; son olarak, Fenike'yi de içine alan Cœlé-Syrie bulunur. Cœlé-Syrie ve temas ettiği çölün ötesinde, Suriye'yi Mısır'dan ayıran ve tüm satraplıkların en büyüğü ve en verimli olan Mısır'ın başladığı Nil vadisi bulunur. Tüm bu vilayetler, güneyde dolaşan hava doğası gereği, kuzey bölgelerine doğru solunan havaya zıt, yakıcı bir iklime sahip yerlerdedir.

BIBLIOTHÈQUE

HISTORIQUE

DE

DIODORE DE SICILE

TRADUITS DE GREC

PAR A. F. MIOT

ANCIEN CONSEILLER D'ÉTAT, MEMBRE DE L'INSTITUT

TOME SIXIÈME

PARIS

IMPRIMÉ PAR AUTORISATION DU ROI
A L'IMPRIMERIE ROYALE

M DCCC XXXVII

XLV. Bu çeşitli olaylar meydana gelirken, Rodos şehri üçüncü bir sel felaketi yaşıyordu ve bu durum çok sayıda sakininin hayatına mal oldu. İlki az zarara yol açmıştı; şehir yeniden inşa edildiğinde sokaklar geniş ve ferah kalmıştı. İkincisi daha ciddi idi ve daha fazla kurbanı neden oldu. Bahsettiğimiz sonuncusu ise, baharın başlangıcında, bulutların aniden yırtılmasıyla yağan şiddetli yağmurların ardından geldi ve inanılmayacak büyüklükte dolu taneleriyle karıştı; bu dolu taneleri, evleri devirecek ve hatta meydanadaki insanları öldürecek ağırlıktaydı. Rodos şehri amfiteatro şeklinde inşa edildiğinden ve eğim suların büyük kısmını aynı noktaya yönlendirdiğinden, şehrin alçak kısımları kısa sürede sular altında kaldı; kışın geçtiği

düşüncesiyle önlem alınmamış, kanalizasyonlar ve suları sur dışına atmakla görevli kanallar orada biriken çöplerle tıkanmıştı. Bu nedenle inanılmaz bir seviyeye yükselen sular, tüccarların toplanma yeri olan meydanın ve **Bacchus tapınağının** çevresindeki tüm araziyi sular altında bıraktı. Çamur ve mil ile yüklü bu su kütlesi, tapınağı da tehdit edince, herkesi evrensel bir dehşet sardı ve herkes sadece kendini kurtarmanın yolunu düşünüyordu. Bazıları gemilere sığındı, bazıları tiyatroya koştu; tehlikeyle sıkışan ve başlarını kaybeden bazıları ise en yüksek sunaklara ve tanrıların heykellerinin kaidelerine tırmandı. Nihayetinde, şehir tamamen yok olma tehlikesiyle karşı karşıyayken, talihin bir yardımıyla yıkımdan kurtuldu. Şehri çevreleyen duvar, suların baskısıyla aniden birkaç noktada yıkıldı ve sulara denize doğru bir çıkış yolu açtı; kısa bir süre sonra suların çekilmesiyle her şey eski düzenine döndü. Neyse ki bu korkunç sel gündüz vakti gerçekleşti; böylece halkın büyük çoğunluğu yüksek mahallelere çıkarak kendilerini kurtarabildi. Evler taştan değil de tuğladan yapılmış olsaydı, çatılarına sığınanlar güvende kalırdı; ancak yine de felaket çok büyüktü; beş yüzden fazla kişi hayatını kaybetti, birçok ev yıkıldı ve diğerleri ağır hasar gördü. Rodos şehrini vuran felaketin sonucu böyle oldu.

LXXXIV. Rodoslular, bir süre daha Démétrius'u şehirlerine zarar vermemeye ikna etmek için müzakerelere başvurdular; ancak başarılı olamayıp bir anlaşmaya varma umutlarını yitirince, Ptolemée, Lysimaque ve Cassandre'ye elçiler göndererek yardım talep etmeye karar verdiler; onlara Rodos şehrinin bir öncü olduğunu ve maruz kaldığı bu savaşın onları da çok yakından ilgilendirdiğini açıkladılar. Ardından savunma hazırlıklarına geçen Rodoslular, yabancılara ve evlerde kiracı olanlara ordu saflarına katılarak şehrin savunmasına katkıda bulunma hakkı tanıdılar ve bu savunmaya katılabilecek herkesi surların dışına çıkardılar. İlk olarak, kuşatmanın getireceği yoksunlukların kısa süre içinde hissedileceğini ve kuşatmanın getirdiği yorgunluk nedeniyle kimsenin ihanet planları yapmaması için, aralarında herhangi bir boş duran kişi kalmamasını sağladılar. Güçlerinin sayımını yaptıklarında, yaklaşık altı bin vatandaşın silah altına alınabileceğini ve yaklaşık bin yabancı kiracının bulunduğunu gördüler. Halk, kölelerin, devletin ticari değerlerini geri ödedikten sonra serbest bırakılarak askerlik hizmeti görmelerini ve vatandaşlar arasına katılmalarını sağlayan bir kararname çıkardı. Bir başka düzenleme ile savaşta ölenlerin bedenlerinin kamu hazinesinden karşılanarak gömüleceğini, babaların ve çocuklarının kamu gelirlerinden bir ödenekle besleneceğini, kız çocuklarının aynı şekilde donatılacağını ve erkek çocukların ergenlik çağına ulaştıklarında tiyatrodan, Bacchus onuruna kutlanan şenlikler sırasında tam zırh kuşandırılacağını düzenlediler. Bu kadar avantajın duyurulması, tüm sınıf halkın şevkini ve kendini adamasını savaşın tehlikelerine karşı canlı bir şekilde ateşledi; ancak Rodoslular, koşulların gerektirdiği diğer tüm önlemleri almayı da ihmal etmediler. Halkı aynı ruh hali kuşatırken, zenginler paralarını veriyor, sanatçılar ve bilimle uğraşanlar silah yapımına katkıda bulunuyor ve herkes faaliyet ve ustalık konusunda birbirleriyle yarışyordu: kimileri mermi fırlatan makineler üzerinde çalışıyor, kimileri ise farklı türde savunma hazırlıkları yapıyordu. Bazı işçiler surların kötü durumdaki kısımlarını onarmakla uğraşırken, birçokları da taş getirip yığınlar halinde düzenliyordu. Bu

işlerden bağımsız olarak Rodoslular, Démétrius'un kampına erzak taşıyan tüccar gemilerini engellemek için en iyi yelkenlilere sahip üç savaş gemisini denize indirdiler. Bu gemiler, beklenmedik bir şekilde düşmana yaklaştı, denizde yağma yapmak için yola çıkan düşman gemilerini tahrip ettiler, kıyıya çekilmiş çok sayıda düşman gemisini ateşe vermeyi başardılar ve fidye ödeyebilecek durumda olan esirleri şehre getirdiler; zira Rodoslular ile Démétrius arasında yapılan bir anlaşmaya göre, esirler karşılıklı olarak fidye ödenerek iade edilecekti; özgür insanlar için fidye bin drahmi, köleler için ise beş yüz drahmi olarak belirlenmişti.

XCIV. Antigonos, tüm Suriye ve Fenike'ye hakim olduktan sonra, kendisine tamamen düşman olduğunu bildiği Nabatay Araplarının topraklarına bir sefer düzenleme planı yaptı. Bu savaşın yürütülmesi için dostlarından birini seçti. Ona, dört bin piyade ve altı yüz süvariden oluşan, hızlarına uygun atlara binmiş hafif bir birlik emanet etti ve bu generale, Barbares'lere ani bir saldırı düzenleyerek sahip oldukları tüm sığırları ellerinden alması emrini verdi.

Daha ileri gitmeden önce, bu Arapların yaşam tarzları ve kurumları hakkında bilmeyenler için bazı detaylar vermek yerinde olacaktır, çünkü bunlar özgürlüklerini korumak için gerekli görünmektedir. Nabatay Arapları açık havada yaşarlar; üzerinde tek bir inşa edilmiş evin, nehirlerin veya düşman bir ordunun ihtiyaçlarını karşılayabilecek bol su kaynaklarının bulunmadığı bir ülkeyi kendilerine yurt edinmişlerdir. Yasaları, buğday ekmelerini, herhangi bir meyve ağacı dikmelerini, şarap içmelerini veya ev inşa etmelerini yasaklar; bu yasalardan herhangi birini çiğneyen kişi ölümle cezalandırılır. Bu yasayı sürekli yürürlükte tutarlar çünkü ellerinde olmayan şeylere ulaşabilen herkesin, bu yasak sayesinde kolayca güçlü insanların emirlerine itaat etmeye zorlanacağına inanırlar. Bazıları deve, bazıları ise koyun sürüsü ile beslenir; çölün tamamında yaşarlar. Birçok Arap kabilesi göçebe olarak yaşasa da, Nabatay'lar tüm bu kabileler arasında en zengin olanlarıdır, ancak nüfusları on bini geçmez çünkü alışkanlıkları gereği, Mutlu Arabistan'ın iç kısımlarından gelen tüccarlardan aldıkları günlük, mür ve diğer değerli aromatik ürünleri satmak için Akdeniz'deki şehirlere giderler.

Özgürlüklerine karşı çok kıskançtırlar ve güçlü düşmanlar onlara saldırmak için büyük kuvvetlerle üzerlerine geldiğinde, kendileri için en iyi savunma haline gelen çöle sığınır. Çünkü burası, sadece kendilerinin bildiği, kireçle sıvanmış, toprağın derinliklerine kazılmış ve varlıkları için gerekli suyu sağlayan rezervuarlar sayesinde, başka hiçbir ulus için erişilebilir veya uygulanabilir değildir. Toprak yapısı killi olduğu ve yumuşak bir taş tabakasıyla kaplı olduğu için, Araplar kolayca büyük sarnıçlar yapabilirler; bunların girişi çok dardır ancak derinlere indikçe genişlerler. Kare şeklindeki bu sarnıçlar yağmur sularıyla doldurulur ve ağızları dikkatlice kapatılır; ardından zemin, kimsenin yeraltı çalışmasının izini fark etmemesi için düzleştirilir. Araplar burada sadece kendilerinin bildiği bazı işaretler bırakırlar ve başka hiç kimse bunları ayırt edemez; sürülerine bu rezervuarlara götürürler ve burada üç gün boyunca sularlar, böylece kaçışları sırasında suyun olmadığı yerlerde bile hayvanlar susuzluk çekmez.

İncecek ihtiyaçları yoktur. Nabatay'ların alışlagelmiş gıdası et, süt ve ağaçlardan bol miktarda akan bir tür yabani bal gibi kendiliğinden oluşan ürünlerden oluşur; bunlar suyla karıştırılarak tüketilir. Ayrıca, tarımla uğraşan ve vergi ödeyen halklarla karışık yaşayan, adetleri Suriyelilere oldukça benzeyen, ancak evlerde yaşamayan başka Arap ırkları da vardır.

XCV. Arapların yaşam tarzları ve kurumları böyleydi. Ancak Nabatayların her yıl kutladığı o görkemli şenliğin vakti yaklaştığında, adetleri gereği komşu bölgelerdeki insanlar, ellerindeki malları satmak veya ihtiyaç duyduklarını satın almak için oraya gelirlerdi; ayrıca bu süre zarfında mallarını, yaşlılarını, kadınlarını ve çocuklarını Petra'da, çok güvenli bir yerde bırakırlardı.

Athenaios, surlarla çevrili olmayan ve yerleşik düzenin bulunduğu bölgeden sadece iki günlük mesafede olan bu konumu, elverişli bir fırsat olduğunu düşünerek, hafif silahlı birliklerden oluşan bir kol ile saldırıya geçmek üzere harekete geçirdi. Üç gün üç gecelik yürüyüşten sonra, İdume'den hareket ederek bin iki yüz stad mesafe kat etti ve Arapların haberi olmadan, gece yarısı Petra'ya ulaşıp burayı ele geçirdi. Nabatayların bu yere bıraktıklarının bir kısmı kılıçtan geçirildi, diğerleri esir alındı ve sadece birkaç yaralı terk edildi. Yunanlılar ayrıca orada depolanmış tütsü ve mürün büyük bir kısmını, yaklaşık beş yüz talant değerinde gümüşü ele geçirdiler. Buna rağmen orada bir geceden fazla kalmaya cesaret edemediler; Araplar tarafından kısa süre içinde takip edileceklerinden şüphe duymadıkları için hızla geri çekildiler. İki yüz stad mesafeye kadar uzaklaştılar ve orada kamp kurdular; ancak yorgunluktan bitkin düşmüş bir halde, düşmanların iki veya üç gün boyunca kendilerine ulaşamayacağına inanarak çok ihmalkar davrandılar.

Ancak durum tamamen farklı gelişti. Yolda Yunan ordusunu gören kendi adamlarından bilgi alan Araplar, derhal şenliği terk ettiler ve Petra'ya doğru yürüdüler; yolda yaralıların ağzından olanları öğrendiler ve vakit kaybetmeden Yunanlıların peşine düştüler. Bu sırada, dediğimiz gibi, herhangi bir sürpriz saldırıdan korkmayan Athenaios'un birlikleri derin bir uykudayken, esir aldıkları birkaç kişi kaçmayı başardı. Bu kaçaklardan düşmanın durumunu öğrenen Nabataylar, tereddüt etmeden Yunan kampına saldırdılar ve sekiz bin kişiye yakın Yunanlıyı, yataklarında uyurken kılıçtan geçirdiler. Uyanıp silaha sarılanlar da ok yağmuruna tutularak öldürüldüler. Bu ani baskında, neredeyse tüm piyadeler öldürüldü ve sadece beş yüz kadar süvari, çoğu yaralı olarak kaçmayı başardı. Böylece, Athenaios'un yargısızlığı yüzünden, başlangıçta büyük bir başarı gibi görünen bir sefer, tamamen başarısızlıkla sonuçlanmış oldu. Gerçekten de, çoğu zaman ilk zaferler, mağlup edilenlere karşı duyulan bir ihmalkarlık ve küçümseme yüzünden heba edilir; kişi zaferin tüm meyvelerini böyle kaybeder. Bu yüzden bazı gözlemciler, felaketi erdemle karşılamanın, refahı bilgelikle kullanmaktan daha kolay olduğunu düşünürler; çünkü geleceğin korkusu, bizi felaket anında gelecekteki olaylara karşı dikkatli olmaya iterken, başarı bizi tam tersine onları küçümsemeye ve sonuçlarını öngörmekten alıkoymaya iter.

XCVI. Düşmanlarını cesurca cezalandırdıktan sonra, Araplar ellerinden alınan tüm malları geri getirdikleri Petra'ya döndüler. Ardından, kendilerini her türlü suçlamadan aklamak ve Athenaios'u suçlamak için Süryani karakterlerle yazılmış bir mektubu Antigonos'a gönderdiler. Antigonos, onlara verdiği yanıtta, haklı olarak kendilerini savunduklarını kabul etti ve verilen emirlere karşı hareket ettiği için bizzat Athenaios'u suçladı. Antigonos, bu dil ile aslında gizli planlarını saklamaya çalışıyordu; bu hileyle Barbarları uyutup savunma imkanlarını ihmal etmeye yönlendirmeyi umuyordu. O zamanlar, göçebe bir hayatı tercih eden ve sığınak olarak erişilemez bir çöle sahip olan bu insanları, hile olmadan boyunduruk altına almanın kolay olmayacağını çok iyi biliyordu. Diğer taraftan, Araplar kendilerini kurtulmuş hissetseler de, onları hırpalayan dehşetten kurtulduklarını düşünseler de, yine de Antigonos'un sözlerine tamamen güvenmediler ve geleceğe dair şüpheleri devam ettiği için, tüm yüksekliklere hareketleri izlemek ve Arabistan'ı tehdit edebilecek herhangi bir hareketi gözlemlemekle görevli gözcüler yerleştirdiler; alınan bu tedbirlerle, gelebilecek her şeye karşı tetikte beklediler. Barbares'lerle bir süre barışçıl bir şekilde görüştüktan sonra Antigonos, onları yeterince aldattığına inanarak ve ele geçen fırsatı kaçırmak istemeyerek, tüm ordusu içinden en çevik ve hızlı hareket edebilen askerleri seçti. Dört bin piyade ve dört bin süvariden oluşan bir birlik kurdu ve onlara, ateş yakmalarına gerek kalmadan birkaç gün yetecek yiyecek almalarını emretti. Ordunun komutasını oğluna verdi ve ona ilk nöbet saatinde yola çıkarak Arapları bir şekilde cezalandırmasını buyurdu. Démétrius emre uydu; alışılmış yolların dışına çıkarak, üç gün boyunca hareketini Barbarlardan gizlemeyi başardı.

XCVII. Ancak farklı yüksek noktalarda gözlem yapmakla görevlendirilen ve düşmanların ilerleyişinden haberdar olan gözcüler, gece boyunca yaktıkları meşalelerle durumu derhal Nabataylara bildirdiler. Yunanlıların yaklaştığını haber alan Barbares'ler, mallarını, sadece elle yapılan tek bir geçişle ulaşılabilecek olan Petra'ya bıraktılar ve burayı savunmak için yeterli bir muhafız grubu görevlendirdiler; sürülerini ise çölün çeşitli yerlerine dağıttılar. Démétrius, Petra'nın eteklerine ulaştığında hayvanların bölgeden uzaklaştırıldığını öğrendi ve bu konuma yönelik sert saldırılar düzenledi; ancak burayı savunanlar, konumun sağladığı avantaj sayesinde kolayca üstünlüğü ele geçirdiler ve büyük bir cesaretle direndiler. Savaşı akşama kadar sürdürdükten sonra Démétrius, borazanlara geri çekilme emri verirdi. Ertesi gün, birliklerini kayalığa tekrar yaklaştıırken, Barbares'lerden biri yüksek sesle şunları söyledi: "Kral Démétrius, ne sebeple bize savaş açtın ya da bizi buna zorladın? Biz ki ne suyu, ne buğdayı, ne şarabı, ne de sizin kendi ihtiyaçlarınızı karşılamak için topladığınız hiçbir şeyi bulamadığımız bu çölde ve bu mekanlarda yaşıyoruz. Bizler köleliği asla kabul etmemeye kararlı olarak, sizin de gördüğünüz gibi her şeyden yoksun bu topraklarda yaşıyoruz; bizler vahşi hayvanlara benzer bir yalnızlığı, başka bir yaşama tercih ettik. Biz size hiçbir kötülük yapmadık. Bu nedenle sizden ve babanızdan, bize bu kadar haksızlık etmemenizi, size sunduğumuz hediyeleri kabul edip ordunuzu çekmenizi ve gelecekte Nabatayları sadık dostlar olarak görmenizi diliyoruz. Ey Démétrius, eğer istersen, suyun bu kadar az olduğu ve

en temel ihtiyaçların dahi eksik olduğu bu yerde uzun süre kalamazsın; bizi zorla farklı bir yaşam tarzına sürükleyemezsin; üstelik en fazla, başka kurumlar altında yaşayan cesaretsiz ve yaşamaya elverişsiz köleleri esir alabilirsin."

Bu konuşmayı dinledikten sonra Démétrius ordusunu geri çekti ve Nabataylardan, görüşebileceği elçiler göndermelerini istedi. Araplar bu görev için en saygın yaşlılarını seçtiler. Démétrius'un yanına giden bu elçiler, ona benzer gerekçeler sunarak, büyük değerdeki hediyeleri kabul etmeye ve barış yapmaya ikna ettiler.

C. Démétrius geri döndüğünde, Antigonos olan bitenleri öğrendi; oğlunun Nabataylara karşı yürüttüğü tutumu eleştirdi. Onlara, Barbarların cezalandırıldıkları için daha da küstahlaştıklarını hissettirdi ve Yunanlıların onları yenmesinin imkansızlığı nedeniyle kendilerine bir bağışlama hakkı tanındığına inandıklarını belirtti. Asfalt Gölü (Ölü Deniz) konusundaki raporlara gelince, Antigonos bunun Devlet için yeni bir gelir kaynağı olacağını düşündü ve tarihçi Hieronymus'u bu işten yararlanmakla görevlendirdi. Ona, göl sularında yüzen tüm asfaltı toplayıp güvenli bir yere taşınması için çok sayıda tekne hazırlamasını emretti. Ancak bu proje, Antigonos'un umduğu gibi başarılı olmadı; sayıları altı bin olan Araplar bir araya gelerek sazdan yapılmış sallarıyla suyun üzerine çıktılar ve Hieronymus'un inşa ettirdiği teknelerde bulunan neredeyse herkesi ok yağmuruna tutarak öldürdüler. Antigonos, gölden ürün elde etme projesinden vazgeçti.

Bu ilk girişimin başarısızlığı ve çok daha büyük öneme sahip başka bir mesele dikkatini dağıttı. Tam o sırada, Medya satrabı Nicanor'dan ve Üst Asya'daki diğer satraplıkların yöneticilerinden gelen mektuplar ona ulaştı; bu mektuplar, Seleucus'un seferinin ve ilk başarılarının haberini içeriyordu. Bu detayları okuyan Antigonos, Yukarı Asya'daki otoritesinin devamı konusunda endişelendi ve oraya, piyadelerden beş bin Makedonyalı ve on bin yabancı paralı askerden, süvarilerden ise dört bin atlıdan oluşan bir orduyla, Démétrius'u gönderdi. Démétrius'a Babil'e kadar ilerlemesi, bu satraplıkları itaat altına aldıktan sonra mümkün olan en kısa sürede Akdeniz kıyılarına geri dönmesi emrini verdi. Démétrius hiç vakit kaybetmeden babasının emirlerini yerine getirmek üzere Suriye'deki Şam'dan ayrıldı. Seleucus'un Babil'de üst düzey komutan olarak atadığı Patroclus, ordunun Mezopotamya'ya girdiğini öğrenince, güçleri yetersiz olduğu için doğrudan karşı koymaya cesaret edemedi. Seleucus'un destekçilerine şehri terk etmeleri, Fırat'tan uzaklaşarak çöle sığınmaları ve Dicle'yi geçerek Erythrée Denizi kıyısındaki Susiana'ya ulaşmaları emrini verdi.

Kendisi ise, elindeki birlikleri kullanarak, nehirlerin ve sulama kanallarının kıvrımlarından faydalanıp bir tür siper oluşturarak, düşmanın hareketlerini gözlemlemek üzere Babil satraplığında kaldı. Medya'daki Seleucus'a yazdığı mektuplara yanıt beklerken, olan bitenleri bildirmek ve mümkün olan en kısa sürede yardıma gelmesini istemek için mesajlar gönderdi. Ancak Babil'e varan Démétrius, şehir kaleleri dışında şehrin tahliye edildiğini gördü; kuşatmayı hemen başlattı. Kalelerden birini ele geçirip askerlerine yağmalattı, ancak ikincisi daha fazla direniş gösterince onu terk etti. Birkaç gün sonra, arkadaşlarından biri olan Archelaus'u beş bin piyade ve bin süvariyle kuşatmayı sürdürmesi için bıraktı; bu sefer için kendisine

verilen sürenin dolduğunu görünce, ordunun geri kalanıyla birlikte Akdeniz kıyılarına geri döndü.

CV. Ertesi yıl, Cassandre, Ptolemée ve Lysimaque, Antigonos ile barış yaptılar ve anlaşmanın şartları şunlardı: Cassandre, Rhoxane'nin oğlu Alexandre hükümdarlık yaşına gelene kadar Avrupa'da naip ve ordu komutanı olarak tanınacaktı; Lysimaque, Trakya'ya sahip olacaktı; Ptolemée, Mısır ile Libya ve Arabistan'daki komşu şehirlere sahip olacaktı; son olarak Antigonos ise tüm Asya üzerinde otoriteye sahip olacaktı. Yunanlılara gelince, özgür oldukları ve kendi yasalarıyla yönetilecekleri ilan edildi. Ancak bu antlaşmanın tarafları uzun süre buna bağlı kalmadılar ve kısa süre sonra herkes makul bir bahane aramaya başladı. Rhoxane'nin oğlu Alexandre'nin büyüyüp yaş aldığını gören ve Makedonyalılar tarafından her tarafta çocuğun kapatıldığı hapishaneden çıkarılması ve babasının krallıklarının ona iade edilmesi gerektiğinin konuşulduğunu duyan Cassandre, kendi güvenliğinden korkarak, hapishanenin muhafızlığını emanet ettiği Glaucias'a Rhoxane'yi ve genç kralı öldürmesi, ardından cesetlerini saklaması ve bu olan bitenlerden kimseye bahsetmemesi emrini verdi. Bu emirler yerine getirildiğinde, Cassandre, Lysimaque, Ptolemée ve Antigonos, bir gün krallığın tamamı üzerinde hak iddia edecek bir kral görme korkusundan aniden kurtulmuş oldular, çünkü artık böyle bir iddiada bulunacak kimse kalmamıştı. Böylece, o andan itibaren kendi egemenlikleri altındaki uluslar ve şehirler üzerinde hüküm sürme umuduna kavuştular ve gelecekte kendilerine boyun eğen toprakları, elleriyle yaptıkları bir fetih olarak görmeye başladılar. Asya, Avrupa, Yunanistan ve özellikle Makedonya'daki işlerin durumu bu şekildeydi.

LXXIII. Az önce olaylarını aktardığımız yıl sona ermişti; onu takip eden yılda, kral Antigonos oğullarından biri olan ve Phoinikos adını taşıyan genci kaybetmiş, ona tüm kraliyet ihtişamıyla cenaze töreni düzenletmişti. Ardından, hâlâ Kıbrıs adasında bulunan Démétrius'u yanına çağırdı ve Mısır'a savaş açma kararı alarak, Antigonos'un yanında bir ordu topladı. Seksen binin üzerinde piyade, sekiz bin süvari ve seksen üç filden oluşan birliklerinin başında bizzat kendisi ilerleyerek Coele-Suriye'ye girdi. Aynı zamanda donanmasının komutasını Démétrius'a emanet etti ve ona, kara ordusuna paralel bir şekilde kıyıyı takip etmesi emrini verdi. Bu donanma, yüz elli adet iyi donanımlı savaş gemisi ile askeri hizmete uygun ve üzerlerine muazzam miktarda fırlatma silahı yüklenmiş yüz adet nakliye gemisinden oluşuyordu. Hareket vaktinde pilotlar, denize açılmadan önce sekiz gün sonra gerçekleşecek olan Pleiades'in batışını beklemek gerektiğini öne sürdüler; ancak Antigonos, onları aşırı temkinli olmakla suçlayarak limandan çıkmaya zorladı. Kendisi, Ptolemée'nin hazırlıklarından önce davranmaya kararlı olarak ve sefere ilk başlayan taraf olmak isteyerek, kara ordusuyla Gaza'ya yürüdü. Orada askerlere on günlük yiyecek almalarını emretti ve develerin üzerine -sağladıkları- otuz bin medimnos buğdayı, orduda bulunan tüm binek ve yük hayvanlarının yem ihtiyacını karşılayacak miktarda kuru otla birlikte yükletti; ardından fırlatma silahlarını iki atlı arabalara yükleyerek çöle girdi. Ordu, çölü geçerken çok büyük sıkıntılar çekti ve

özellikle Barathres adıyla bilinen yerin yakınlarında karşılaştığı bataklıklar nedeniyle sık sık durmak zorunda kaldı.

LXXXIV. Rodoslular ise bir süre daha, Démétrius'u şehirlerine onarılamaz bir zarar vermekten vazgeçirmek için müzakere yollarına başvurdular; ancak bu yöntemle başarılı olamadıklarından ve bir uzlaşuya varma ümitlerini yitirdiklerinden, Ptolemée, Lysimaque ve Cassandre'ye elçiler göndererek yardım talep etmeye ve Rodos şehrinin bir ön cephe olduğunu, savaşın ona çok yakın bir noktaya ulaştığını ve bu savaşta yer almamaları gerektiğini anlatmaya karar verdiler. Ardından savunma hazırlıklarına girişen Rodoslular, yabancılara ve evlerde kiracı olarak bulunanlara, şehrin savunmasına katkıda bulunmak üzere ordu saflarına katılma hakkı tanıdılar ve savunma için gerekli olan herkesi şehir surlarının dışına çıkardılar. Bu kararı aldılar çünkü yaşam için gerekli olan ihtiyaçların sıkıntısının yakında hissedileceğini öngörüyorlardı; ayrıca kuşatmanın getirdiği yoksunluklardan yorulmuş veya ihanet projelerine girişmeye meyilli hiç kimsenin şehirde kalmasını istemiyorlardı. Güçlerinin sayımını yaptıklarında, silah altına alınabilecek yaklaşık altı bin vatandaş ve yaklaşık bin yabancı kiracı buldular.

Daha sonra halk, askerlik hizmetine elverişli kölelerin özgür bırakılması ve devletin onların ticari değerini geri ödemesinin ardından vatandaşlar arasına alınması yönünde bir kararname çıkardı. Aynı kararnamenin başka bir hükmü, savaşta ölenlerin bedenlerinin ortak hazineden karşılanarak defnedilmesini, ölenlerin babalarının ve çocuklarının kamu gelirlerinden bir maaşla beslenmesini ve kız çocuklarına erkek çocuklarla aynı şekilde çeyiz verilmesini düzenliyordu; bu çocuklar ergenlik çağına ulaştıklarında tiyatrodan taçlandırılacaklar ve Bacchus onuruna düzenlenen festivaller sırasında tam bir zırh takımı alacaklardı. Bu tür avantajların duyurulması, tüm sınıf halkın şevkini ve bağlılığını savaşın tehlikelerine göğüs germeleri için canlandırıyor. Ancak Rodoslular aynı zamanda koşulların gerektirdiği diğer tüm önlemleri de ihmal etmiyorlardı. Tüm halkı aynı ruh hali sardığından, en zenginler paralarını, sanatçılar ve bilimle uğraşanlar ise yeteneklerini ortaya koyarak katkıda bulunuyorlardı. Hepsi etkinlik ve beceri konusunda birbirleriyle yarışıyor, bir kısmı fırlatma makinelerinin yapımında, diğerleri ise farklı türden savunma hazırlıklarında çalışıyorlardı. Bazı işçiler surların hasarlı kısımlarının onarımıyla uğraşırken, diğerleri büyük miktarda taşı taşıyıp yığınlar haline getiriyorlardı. Bu iç işlerin yanı sıra Rodoslular, Démétrius'un kampına yiyecek taşıyan savaş gemilerini veya ticari gemileri engellemek için üç yelkenli gemilerini denize açtılar. Bu gemiler, beklenmedik bir şekilde, ganimet toplamak için denize açılan düşmanlardan birkaçını yok ettiler; hatta kıyıya çekilmiş epey bir miktarı yaktılar ve esir alınan, fidye ödeyebilecek durumda olduğu değerlendirilenleri şehre taşıdılar; çünkü Rodoslular ile Démétrius arasında yapılan bir antlaşmaya göre, esirler karşılıklı fidye ödenerek iade edileceklerdi; bu fidye miktarı özgür insanlar için bin drahmi, köleler için ise beş yüz drahmi olarak belirlenmişti.

BIBLIOTHÈQUE
HISTORIQUE
DE
DIODORE DE SICILE

TRADUITS DE GARG
PAR A. F. MIOT
ANCIEN CONSEILLER D'ÉTAT, MEMBRE DE L'INSTITUT

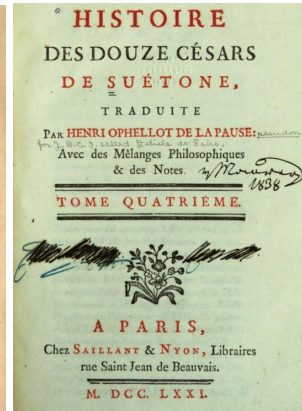
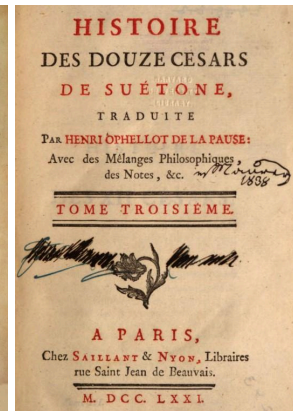
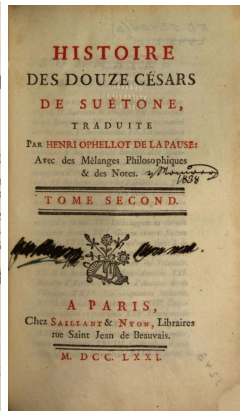
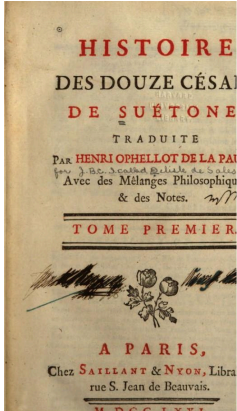
TOME SEPTIÈME

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

PARIS
IMPRIMÉ PAR AUTORISATION DU ROI
A L'IMPRIMERIE ROYALE
M DCCC XXXVIII

Arapçaya çevirilen Sicilyalı Diodorosun herhangi bir Arap tapınağından bahsettiği tespit edilememiştir: << Daha ileri gitmeden önce, bu Arapların yaşam tarzları ve kurumları hakkında bilmeyenler için bazı detaylar vermek yerinde olacaktır, çünkü bunlar özgürlüklerini korumak için gerekli görünmektedir. Nabatay Arapları açık havada yaşarlar; üzerinde tek bir inşa edilmiş evin, nehirlerin veya düşman bir ordunun ihtiyaçlarını karşılayabilecek bol su kaynaklarının bulunmadığı bir ülkeyi kendilerine yurt edinmişlerdir. Yasaları, buğday ekmelerini, herhangi bir meyve ağacı dikmelerini, şarap içmelerini veya ev inşa etmelerini yasaklar; bu yasaklardan herhangi birini çiğneyen kişi ölümle cezalandırılır. Bu yasayı sürekli yürürlükte tutarlar çünkü ellerinde olmayan şeylere ulaşabilen herkesin, bu yasak sayesinde kolayca güçlü insanların emirlerine itaat etmeye zorlanacağına inanırlar. Bazıları deve, bazıları ise koyun sürüsü ile beslenir; çölün tamamında yaşarlar. Birçok Arap kabilesi göçebe olarak yaşasa da, Nabatay'lar tüm bu kabileler arasında en zengin olanlarıdır, ancak nüfusları on bini geçmez çünkü alışkanlıkları gereği, Mutlu Arabistan'ın iç kısımlarından gelen tüccarlardan aldıkları günlük, mür ve diğer değerli aromatik ürünleri satmak için Akdeniz'deki şehirlere giderler. >> bölümü açıkca Petrada ki tapınağın, Nebatilere ait olmadığını gösterir.

Octavius, daha sonra Trakya çöllerinde bir Roma ordusuna komuta ederken, Bacchus'e adanmış bir korulukta durdu; orada barbarlar arasında adet olduğu üzere tanrıya oğlunun kaderini sordu. Rahipler aynı cevabı verdiler; zira şarap sunusu yapıp sunağın üzerine alev yükseldiğinde, tapınağın çatısına kadar ulaştı; bu, İskender'in başına gelenin dışında benzer bir durumda görülmemiş bir mucizeydi. Ertesi gece Octavius, oğlunun ölümsüz bir ihtişamla örtülü, şimşeklerle silahlanmış, Jüpiter'in tüm nitelikleriyle donanmış olduğunu görmüş; ışınlar tacını oluşturuyor, defneyle örtülü arabası ise eşsiz beyazlıkta on iki at tarafından çekiliyordu. Tome seconde, sayfa 227.

XXVII. Bu Prens, Mesih'in dinini kurmak için durmaksızın bu Şehirde kargaşa çıkaran Yahudileri Roma'dan kovdu. O sıralarda, Germen büyükelçilerinin senatörlerin arasında oturduğunu fark edince, onların bu basitliğini ve sadakatini takdir ederek, kendilerinin de aynı şekilde oturmalarına izin verdi. Tome Troieme, sayfa 250,251.

Suetenosda ki ulaşabildiğim bilgiler bu kadarla sınırlıdır.

Bu, korktuğunu gösterdi: Ve düşmanların tarafını tutmaya gidenler yüzünden azar azar zayıflayarak, **Marcomanni ülkesine çekildi** ve Tiberius'a, kendisine yardım göndermesini rica etmek için elçiler yolladı: Fakat ona, Cherusci'lere karşı Romalılardan yardım istemek için hiçbir nedeni olmadığı, zira kendileri aynı düşmanlara karşı savaşırken onlara hiçbir yardımda bulunmadığı cevabı verildi. Bununla birlikte (daha önce söylediğimiz gibi) Drusus, barışı sağlamlaştırmak için oraya gönderildi. Bu aynı yılda, Asya'nın en ünlü on iki şehri, geceleyin meydana gelen bir depremle harabeye döndü: Bu yüzden, ne kadar az önlem alındıysa, hasar o kadar büyük oldu. Hatta bu tür felaketlerde alışlagelmiş çarelerden yararlanamadılar, ne de .... açık yerlere kaçıp kurtulabildiler, çünkü toprak açılarak onları yutuyordu. Anlatılır ki o sırada büyük dağların bir anda düzleştiği, ovaların ve kırların ise yüksek dağlar şeklinde yükseldiği görüldü ve bu deprem boyunca ateşlerin parladığı müşahede edildi. Diğerlerinin yanı sıra, bu yıkım ve tahribattan

fevkalade zarar görmüş olan Asyalı Sardeslilere karşı büyük bir merhamet duyuldu. Bu sebeple Tiberius onlara on bin büyük Sestertius vaat ederek, devlet hazinesine veya maliyeye sağlamakla yükümlü oldukları şeyleri beş yıl boyunca bağışladı. Sipylos Magnesialıları da hemen hemen aynı zarara uğrayarak, neredeyse aynı yardımı aldılar. Temnoslular, Philadelphialılar, Aegaealılar, Apollonialılar ve Hyrcania'lı Mostenililer veya Macedonililer denilenlerin vergilerinin de aynı süreliğine bağışlanmasına karar verildi. Aynı şekilde Hierocaesarea, Myrina, Cyme ve Tmolus sakinlerine de. Ve ne olduğunu görmek ve buna çare bulmak için Senato'dan bazılarının yerinde inceleme yapmak üzere gönderilmesi emredildi. M. Aletus, kendilerini eşit görerek aralarında bir rekabet oluşmaması ve bu vesileyle işlerin gecikmemesi için, zaten Asya yönetimini konsül rütbesinden bir şahsiyet elinde tuttuğundan, Praetorluk görevini yürütmüş olanların arasından seçilerek bu işle görevlendirildi. Sezar, halka yaptığı muhteşem cömertliği de artırdı ve vasiyetname bırakmadan ölen zengin bir kadın olan Emilia Musa'nın (maliyeye devredilmek istenen) mallarını, soyundan gelmiş gibi görüldüğü Emilius Lepidus'u desteklemek için ona verdiğinde, bunu daha az hoş olmayan bir lütufla taçlandırdı. Aynı şekilde, Romalı Şövalye Patuleius'un mirasını (gerçi kısmen mirasçı tayin edilmiş olsa da), hiçbir şekilde şüpheli olmayan ilk vasiyetname ile mirasçı tayin edildiğini bildiği M. Servilius'u desteklemek için ona verdi: Bu iki şahsiyetin soyluluğunu para yardımıyla ayağa kaldırmanın onurlu bir davranış olduğunu beyan etti. Hatta dostluğuyla hak etmediği sürece asla kimsenin mirasçılığını üstlenmedi. Eğer tanınmayan veya başkalarından nefret eden bir adam, bu sebeple kendisini mirasçısı tayin ederse, bunu reddederdi. Öte yandan, iyi insanların onurlu fakirliğini hafiflettiği gibi, müsrif olan ve kötü yaşamları yüzünden yoksulluğa düşen Vibidius Varro, Marius Nepos, Appius Appianus, Cornelius Silla ve Q. Vitellius'u Senato'dan çıkardı veya istifa etmelerine izin verdi. Aynı zamanda, yangın veya çok büyük eskime nedeniyle harap olan, Augustus tarafından başlanmış Tanrıların tapınakları, onun tarafından Bacchus'e, Proserpina'ya ve Ceres'e ithaf edildi; bunlar Diktatör Aulus Posthumius'un adanmış olduğu büyük yarış pistlerinin yakınındaydı. O, aynı yerde, o dönem Aedilis olan Lucius ve Marcus Publicius tarafından emredilmiş Flora tapınağını da ithaf etti. Aynı şekilde, deniz üzerinde ilk kez başarıyla savaştan ve Kartocalılara karşı bir deniz zaferi kazanan C. Duillius tarafından sebze pazarının yanına inşa edilmiş olan Janus tapınağını da. Umut tapınağı da, aynı deniz savaşında Attilius tarafından adanmış olup Germanicus tarafından kutsandı. Sayfa 123,124,125

Efesliler, halkın inandığı gibi Diana ve Apollo'nun Delos'ta doğmadığını, aksine kendi ülkelerinde Cenchrus nehri yakınlarında Ortygie adında bir yer ve koruluk olduğunu, doğum sancısı çeken Latona'nın bu yere sığınıp, hala orada bulunan bir zeytin ağacına yaslanarak bu Tanrıları doğurduğunu öne sürerek ilk sırada yer aldılar. Tanrıların uyarısıyla bu ormanın kutsandığını belirttiler. Apollo'nun, Kiklopları yok ettikten sonra, aynı yerde Jüpiter'in gazabından kurtulduğunu ifade ettiler. Çok geçmeden, zafer kazanmış olan Bacchus'ün, kendilerini alçaltarak oraya sığınan ve sunağa sarılan Amazonları bağışladığını dile getirdiler. Bu tapınağın töreninin,

Lidya'dan geçerken Herkül'ün izniyle zenginleştirildiğini ve bu hakkın Pers hakimiyeti sırasında hiçbir şekilde azaltılmadığını belirttiler. Makedonların ve onlardan sonra bizim bu hakkı her zaman koruduğumuzu ifade ettiler. Ardından, L. Scipio ve L. Sylla'nın anayasalarından yararlanan Magnesialılar geldiler: Bunlardan biri Antiochus'u, diğeri ise Mithridates'i kovmuştu ve Magnesialıların erdem ve sadakatini onurlandırarak, Diana Leucophryenne'in ayrıcalığının hiçbir şekilde ihlal edilmemesini emretmişlerdi. Daha sonra, yaptıkları eski hizmetlerden dolayı Diktatör Sezar'ın bir kararnamesini ve Augustus tarafından yapılmış, Part ordularının geçişlerini ve girişlerini destekledikleri için onları öven, Roma halkına olan bağlılıklarını hiç değıştirmediklerini belirten yepyeni bir kararnameyi getiren Aphrodisiaslılar ve Stratoniceialılar geldi. Ancak Aphrodisiaslılar Venüs dinini, Stratoniceialılar ise Jüpiter ve Diana dinini savunuyorlardı. Hierocaesarea sakinlerine gelince, onlar Diana Persique'lerinin onurunu daha da ileri taşıyarak sundular: Bu tapınağın Kral Kyros zamanında yapıldığını ve Perslerin, Isaurialıların ve bu kutsallığı sadece bu tapınağa değıil, çevresindeki iki mile de bahşetmiş olan daha pek çok imparatorun adını anımsattıklarını belirttiler. Sayfa 210

"O tarihten itibaren, (gizli tuttuğı düşüncelerinde bile) kendisine yönelik bu tür bir yüceltmeyi reddetmeye her zaman devam etti; bazıları bunu bir tevazu göstergesi olarak yorumlarken, diğeri ise kendisine duyduğı güvensizlikten veya yüreğinin korkaklığından kaynaklandığını düşünüyordu. En iyi ve en mükemmel insanlar, her zaman daha yüksek ve daha erdemli amaçların peşinde koşarlar. Yunanistan'da Herkül ve Bacchus'ün, bizim ülkemizde ise Romulus'un bu sayede Tanrıların arasına katıldığını biliyordu. Ancak Augustus, buna erişebilmeyi umarak çok daha iyisini yapmıştı; Prenslar her şeye kolaylıkla sahip olabilirler, fakat insanın asla doymaması gereken tek bir şey vardır, o da ardında iyi bir isim bırakmaktır: çünkü şöhrete az değer verilen bir yerde, erdemlerin de küçümsemesi kaçınılmazdır." Sayfa 263

BÖLÜM IX.

Messalina, sanki kolayca yararlanabileceğı sıradan zina ilişkilerinden bıkmış gibi, kendini açıkça yabancı ve bilinmedik tutkulara ve şehvetlere bırakıyordu: Silius bile, ya kaçınılmaz bir kader cilvesiyle ya da mevcut tehlikelere karşı çarenin kendini bu işin içine atmak olduğunu düşündüğünden, daha fazla gizliliğe başvurmamaya zorladı onu: çünkü oraya, Prensin yaşlılığının sonunu beklemek zorunda kalacakları bir amaçla gelmemişlerdi. Masum olanlara, onların öğütleri ve girişimleri zarar veremezdi; ancak büyük kötülükler ortaya çıktığında, güvenceye almak için cüretkarlığa başvurmak gerekiyordu. Kendileriyle aynı suçu işleyen ve aynı cezadan korkan insanları ellerinde tutuyorlardı; ve ona gelince, karısız, çocuksuz olduğundan, onunla evlenmeye ve Britannicus'u benimsemeye hazırды: bunu yaparak, aynı güç ve otoritede kalacaktı: buna, Claudius'u, yani şaşırtılmaya bu kadar müsait, öfkesinde bu kadar ani ve çabuk bir adamı önceden gafil avlayarak, kendilerine verdikleri güvenceyi de eklemek gerekir. Bu sözlere pek aldırmadı, kocasına duyduğı sevgiden değıil, Silius'un İmparatorluğa ulaştığında, onu bir zina ortağı olarak küçümsemesinden ve daha sonra, kendisini tehlikeden korumak için, kötülüğü

değerine göre tartıp yargılamasından, yani onun icrasını iyi bulmasından korktuğu için. Yine de, insanların terk edilmişliklerini gösteren en son zevk ve tatmin olduğu için, infialin büyüklüğünü gizlemek adına her şeyin evlilik adıyla örtülmesini fazlasıyla arzuluyordu. Bu yüzden Claude, Hostie'de bir kurban töreni yapmak için gidene kadar daha fazla beklemeden, düğünün tüm törenlerini yerine getirdi. Tüm şeylerin bilindiği ve hiçbir şeyin gizli veya saklı kalmadığı bir şehirde, bu kadar emin insanların (ve üstelik adı geçen Konsül'ün), tayin edilen günde, Prens'in karısıyla, çocuk sahibi olmak amacıyla evlilik sözleşmesini imzalamak ve mühürlemek için insanları bir araya getirdiğine; ve kendisinin de Auspices (kutsal) sözlerini duyduğuna; gelin gibi giyinip Tanrılara kurban kestiğine; ziyafette davetliler arasına oturduklarına; öpüşüp kucaklaştıklarına ve nihayetinde evlilik özgürlüğü içinde geceyi birlikte geçirdiklerine inanılmasının bir masal olarak görüleceğinden şüphem yok. Bununla birlikte, olayı garip ve harika kılmak için uydurulmuş hiçbir şey yoktur; sadece duyduğum ve eskiler tarafından yazılmış olanı aktaracağım. Bu durum Prens'in evini ve özellikle o sırada en yüksek itibara sahip olanları ve işler değişirse korkması gerekenleri korkunç bir şekilde ürküttü: yine de bunu gizlice (gerektiği gibi) konuşmuyorlardı, aksine açıkça mırıldanıyorlardı, diyorlardı ki, zina yapanlar Prens'in odasında kurnazlıkla saklanırken, gerçekte onu onursuz etmişlerdi, ancak o zaman tehlikeden uzaktı: oysa şimdi, mükemmel güzelliği, gençliği ve yaklaşan Konsüllüğü ile saygı duyulan bu genç adam, çok daha büyük girişimlere hazırlanıyordu: çünkü böyle bir evlilikten sonra yapılması gereken gizli kalamazdı. Bir yandan bir korku zihinlerini sarıyordu, Claude'un aptallığını, karısının boyunduruğu altında olduğunu ve Messalina'nın emriyle birçok ölüm infazının gerçekleştirildiğini düşünerek. Diğer yandan, İmparator'un yönetilmesi kolay doğası, onlara, eğer ona suçun ne kadar büyük ve çirkin olduğunu gösterebilirlerse, suçlandığını fark ettiği anda onun suçlanabileceğine ve mahkum edilebileceğine dair güvence veriyordu. Ama bunda bir tehlike yatıyordu, eğer savunma yapması için dinlenirse: çünkü öyle bir şekilde yapılmalıydı ki, suçunu itiraf ettiğinde bile İmparatorun kulakları tıkanmış olsun. Ve öncelikle Calistus (C. Sezar'ın ölümü hakkında konuşurken ondan bahsetmiştim) sonra Narcissus (Appius'un öldürülmesini sağlayan) ve Pallas (o sırada en büyük gözde) kendi aralarında, gizli tehditlerle Messalina'yı Silius'un aşkından uzaklaştırıp uzaklaştıramayacaklarını tartışılar, gerisini görmezden gelip gizliyorlardı. Ancak sonradan kendilerini mahvetmekten korkarak, bundan vazgeçtiler; Pallas korkaklıktan, ve Calistus ise önceki sarayın durumunu da bildiği için ve iyiliğin şiddetli öğütlerden ziyade ihtiyatlı olanlarla daha iyi korunduğunu iyi bildiğinden. Ancak Narcissus, fikrinde sabit kaldı, sadece şu noktayı değiştirerek, onun bir şekilde suçlanabileceği bir şeyi, herhangi bir sözle açığa çıkarmamasına dikkat etmek gerektiğini söz verdi, ve onlara İmparatorun karısının kovulması durumunda daha fazla nüfuza ve yetkiye sahip olacaklarını gösterdi. O zaman Calpurnia (onlardan birinin adı böyleydi), Sezar'ı tek başına bulur bulmaz ayaklarına kapandı, Messalina'nın Silius ile evli olduğunu haykırarak: ve ayrıca orada bulunan ve sorulmasını bekleyen Cleopatra adlı diğerine, eğer gerçeği biliyorsa diye sorarak; bu kişi başıyla evet işareti yapınca, Narcissus'u çağırmasını istedi: o da, geçmiş şeyler için ve Messalina ile Vectius, kendisi ile Plautius arasında olanları ondan

sakladığı için af diledikten sonra, ona şu an için şehvetlerini ve zinalarını tekrar hatırlatmadığını söyledi; ve hatta şimdi Silius'tan evini, kölelerini, diğer süslerini ve İmparatorluk zenginliklerini istemediğini, sadece karısını ona geri vermesi ve evlilik sözleşmesini bozması şartıyla hepsinin tadını çıkarabileceğini söyledi. Sen ayrıldığını bilmiyorsun (dedi) onunla. Yine de halk, Senato ve askerler, Silius'un evliliğini yapmak istediler: öyle ki, eğer dikkat etmezsen, yeni damat şehrin Efendisidir. **O zaman Claude, dostlarının önde gelenlerini çağırdı ve önce tahlil polisliğine atanan Turranius'a;** sonra Saray muhafızlarının kaptanı Lusius Geta'ya neler bildiklerini sordu. Onlar da itiraf edince, hemen ardından onu çevreleyen diğerleri, muhafızlarının kalesine gitmesi için bağırdılar: muhafız birliklerini cesaretlendirmesini ve intikam almaktan çok kendi güvenliğini düşünmesini. Claude'un şaşkına döndüğü ve öyle bir korkuya kapıldığı çok kesin ki, defalarca İmparatorluktan yararlanıp yararlanmadığını ve Silius'un henüz devlet ve kamu görevi olmayan özel bir adam olup olmadığını sordu. Öte yandan Messalina, zevkleri ve taşkınlıkları içinde her zamankinden daha fazla çözülmüş, sonbahar iyice ilerlemişken, evinde büyük bir kalabalıkla bir bağ bozumu maskeli balosu düzenliyordu: çünkü orada presi çalıştırıyorlardı, fıçılar ve şaraplar akıyordu, ve **Bacchus'un şölenini kutlayarak**, azgınlaşan, çıldıran, hamile kadınlar vardı. O, saçları dağınık, asma dallarıyla sarılı bir mızrak sallayarak, yanında sarmaşıkla kaplı, ayaklarında yüksek topuklu botlar olan Silius ile, başını sallayarak; etraflarında utanmaz insanların dansı, ayaklarını yere vurarak ve büyük gürültü çıkararak. Vectius Valens'in, neşe içinde çok yüksek bir ağaca tırmanmışken, neye baktığı sorulduğunda, Hostie tarafından gelen korkunç bir fırtına olduğunu yanıtladığı söylenir: gerek görünürde olsun, gerekse gelişigüzel söylenen bu söz sonradan bir kehanete dönüştü. Bununla birlikte sadece gürültü değil, her taraftan haberci gelerek, Claude'un her şeyi bildiğini ve hemen cezalandırmaya geldiğini bildiriyordu. Bu nedenle Messalina Lucullus'un bahçelerine çekildi: ve Silius, korkusunu gizlemek için, sanki görevinin gereğiymiş gibi konseye ve dinleyici kitlesine gitti. Diğer yoldaşlar oraya buraya kaçmayı düşünürken, işte onları sokaklarda veya saklandıkları yerlerde buldukları gibi yakalayan yüzbaşılar. Messalina ise, haber verenler ona danışma ve işine bakma imkanı vermese de, kocasını görmeye gitmek için büyük bir gayret içine girdi, bunun ona birçok kez yardımcı olduğunu iyi biliyordu. Ve Britannicus ile Octavia'nın selamlamak ve babaları tarafından kucaklanmak için hemen yola çıkmalarını emretti. Ayrıca Vestallerin en eskisi Vibidia'dan, başrahibe gidip konuşmasını ve ona karşı yumuşak olmasını yalvarmasını rica etti. Sayfa 379,381,381,382,383.

Bu Yaz Sezar Sicilya'da Lepidus'a karşı talihli bir şekilde savaştı; ve talih Doğu'da onun ve Cumhuriyet için savaştı: Zira Antonius, Ermenistan ve Medya dışına on üç Lejyonla çıkıp, Partlara kendi ülkelerine kadar saldırmaya gittiğinde, Krallarıyla karşılaştı ve önce teğmeni Statius ve tüm bagajın yanı sıra savaş makineleriyle birlikte iki Lejyonu kaybetti, bu tüm ordunun büyük zararındaydı; asla kurtulamayacağını düşündüğü sık sık tehlikelere maruz kaldı. Askerlerinin dörtte birini kaybettikten sonra, bir esirin öğüdü ve sadakatiyle kurtuldu, ancak o bir

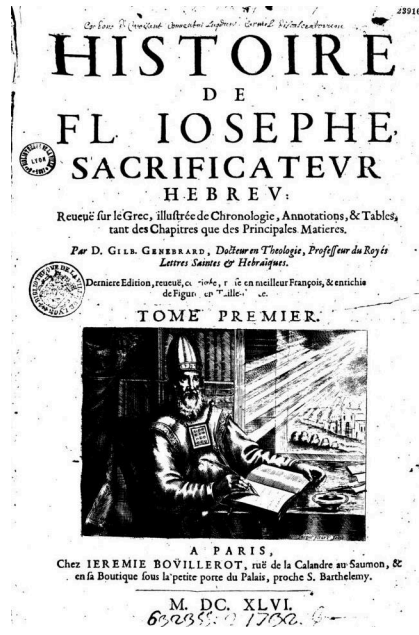
Romalıydı. Bu kişi, Crassus'un ordusunun yenilgisinden beri esir düşmüş, talihini değiştirmiş ama cesaretini değil, geceleyin Romalıların nöbetine yaklaştı ve onları ıssız ve dağlık yerlerden gitmeleri konusunda uyardı, ve gitmeyi planladıkları yoldan dönmemeye çok dikkat etmeleri gerektiğini söyledi. M. Antonius bu öğüdü takip edince, onun ve Lejyonlarından geriye kalanlar için karlı oldu, gerçi askerlerinin, uşaklarının ve savaş bagajlarının dörtte birini kaybetmişti; Antonius kendi kaçışını bir zafer olarak adlandırdı, çünkü sağ salim geri çekilmişti. Üçüncü Yaz Ermenistan'a döndü, burada hileyle bu ülkenin Kralı Artavasdes'i yakaladı; ve onu altın zincirlere bağlattı. Kleopatra'ya karşı şehvetli aşkı gündün güne artıyordu, servet, özgürlük ve dalkavukluktan başka besini olmayan kötülüklerle birlikte. Kendi vatanına savaş açmayı düşündü: ve kendini iyi baba Liber'in ismi ve unvanı ile nitelendirdi, başında altın bir taç, elinde bir thyrsus ve yukarı kıvrılmış botlar taşıyordu: ve böylece sarmaşıkla çevrili bir arabaya binmiş, İskenderiye'de Tanrı Bacchus'u temsil ediyordu. Sayfa 65 pdf 1104

BÖLÜM XV.

Mucianus'un nutkundan sonra diğerleri daha cesurca etrafını sardılar, onu teşvik ediyor ve kahinlerin öğütlerini ve yıldızların hareketlerini öne sürüyorlardı. Vespasianus bu tür şeylere inanmaktan uzak değildi, çünkü İmparatorluğa gelir gelmez, herkesin gözü önünde, onu yönlendirmesi ve gelecekte olacakları önceden bildirmesi için Seleucus adında bir matematikçiyi yanından ayırmadı. Çok uzun zaman önce geçmiş olan şeyler zihninde canlanıyordu. Arazilerinden birine dikilmiş güzel ve büyük bir selvi, aniden devrilmiş ve ertesi gün tekrar ayağa kalkmış, daha büyük ve daha yeşil olmuştu. Tüm Haruspices (kahinler) bunun, o zamanlar henüz genç bir adam olan Vespasianus'a büyük ve mutlu bir şeyi müjdelediği konusunda hemfikirdi. Ancak önce zafer onurunu, ardından Konsüllüğü ve son olarak Yahudiyelilere karşı bu zaferi elde ettikten sonra, vaat edilen tüm iyi talihinin gerçekleşmiş gibi görüldüğünü düşünüyordu. Bahsettiğim şeyi elde ettiğinde, İmparatorluğun kendisine vaat edildiğine inanıyordu. **Carmel, Suriye ile Yahudiye arasında bir dağın ve bir Tanrının adıdır. Bu Tanrının hiçbir figürü veya Tapınağı yoktur. Çünkü eskiler onu elden ele böyle emretmişlerdir ve bu yere duyulan saygı ile birlikte sadece bir sunak vardır.** Vespasianus orada kurban sunarken, gizli umutları hakkında hayal kurarken, Bafilides adındaki rahip, başkalarınınkine de zaman zaman dikkatle baktıktan sonra ona dedi ki: Vespasianus, aklında ne olursa olsun, ister ev inşa etmek, ister mirasını büyütmek veya hizmetkarlarının sayısını artırmak olsun, sana çok geniş sınırlara sahip, muhteşem bir konut ve pek çok insan kaderinde var. Bu örtülü sözler, anında ortak bir söylentiyle yayıldı ve artık herkes bunları açıklıyordu ve halkın daha fazla konuştuğu başka bir şey yoktu, hatta bunlar evindeki en sık konuşulan konulardı, çünkü herkes dilediği şeyi daha gönüllü konuşur. Böylece bu iki Şef, girişimlerine karar vermiş olarak ayrıldılar: Mucianus, Antakya'ya ve Vespasianus, biri Suriye'nin, diğeri Yahudiye'nin şefi olan Caesarea'ya gitmek üzere. Vespasianus'un İmparator ilan edilmesinin başlangıcı, Temmuz ayının ilk gününde Lejyonlara kendi adına yemin ettirmek için acele eden Tyberius Alexander aracılığıyla İskenderiye'de oldu.

Ve o gün, Yahudiyelilerin ordusu 3 Temmuz'da Vespasianus'un elleri arasında henüz yemin etmiş olmasına rağmen, İmparatorluğunun ilk günü olarak kabul edildi, ancak bu o kadar büyük bir şevk ve sevgiyle yapıldı ki, Suriye'den dönen ve Mucianus ile babası arasında devam eden pratiğe aracılık eden oğlu Titus'u beklemeye sabırları yoktu. Her şey askerlerin sabırsızlığıyla yapıldı, hiçbir şey sormadan ve Lejyonları toplamadan, ancak uygun zamanı ve yeri aradılar ve (bu tür şeylerde en zor olan şey) umut, korku, akıl ve şans, insanların zihinlerinde en çok yer edindiğinde ilk sözü söyleyecek birini aradılar: Vespasianus odasından çıkarken, oraya gelmiş olan bir grup askerle karşılaştı, bunlar alıştıkları düzeni takip ederek, onu Teğmen olarak selamladılar ve İmparator olarak adlandırdılar. Sonra geri kalanlar koştu, Sezar ve Augustus adını ve İmparatorlara verilmesi adet olan diğer tüm unvanları eklediler. Ruh, korkusunu unutarak, makamının büyüklüğünü hissediyor gibi görünüyordu: ancak onda şişkin veya kibirli bir şey, bu yenilikte yeni bir şey görülmedi. Gözlerini kamaştırıran bu bulutu dağıttıktan sonra, bu kadar çok insanı görünce, onlarla bir savaşçı gibi konuşarak, her şeyi kendi isteğine ve emrine uygun buldu. Aynı şekilde, sadece bunu bekleyen Mucianus, askerlerin yeminini aldı, zaten bunu Vespasianus adına yapmaya kararlıydı. Sonra meclisi topladıkları yer olan Antakyalıların tiyatrosuna girerek, oraya koşanlara hitap etti ve dalkavuklukla taşıdı, Yunanca dilinde oldukça etkiliydi ve belirli bir sanatla söylediği veya yaptığı her şeye parlaklık kazandırmayı biliyordu. Hiçbir şey Eyaleti ve orduyu, Vitellius'un Almanya Lejyonlarını zengin ve barışçıl bir ülkede garnizon tutmak için Suriye'ye; aksine, Suriye'dekileri ise gökyüzünün aşırılığı ve büyük işler nedeniyle zor ve zahmetli bir ülkede kışlatmak için Almanya'ya göndermeye karar verdiğine dair teminat veren Mucianus'un sözleri kadar ateşlemedi. Suriye sakinleri askerlerle yaşamaya alışkın olduklarından, birçoğu onlarla ittifak kurmuştu ve bu garnizonlarda çok fazla ödeme alan askerler onları seviyor ve kendi doğum evleri gibi tanıyorlardı, ülkelerinde kalmalarından çok memnundular. Tüm Suriye aynı yemini 15 Temmuz'da yaptı. Ve küçük bir güce sahip olmayan Sohemus, Krallığıyla birlikte katıldı: ayrıca malikanesinin mallarıyla çok ünlü, tüm antikiteden zenginleşmiş ve İmparatorluğun tüm vasal Kralları arasında en zengini olarak kabul edilen Antiochus da katıldı. Roma'da bulunan Agrippa, Vitellius'un teşebbüsten hiçbir şey bilmediğini kendi insanlarından haber alınca, deniz yoluyla gelmek için acele etti. Kraliçe Berenice daha az şefkatli görünmüyordu: güzel bir hanımdı, yaşının baharında ve yaşlı Vespasianus'a bile hoş geliyordu, ona muhteşem hediyeler veriyordu. Böylece denizle yıkanan tüm eyaletler, Asya'dan Achaea'ya kadar ve kara parçasında Pontus ve Ermenistan topraklarına doğru uzanan her şey yemini etti. Ancak teğmenler bu eyaletleri silahsız yönetiyorlardı; henüz Kapadokya'ya gönderilmiş Lejyonlar yoktu. Sayfa 745,746,747,748.

Bu dağ tahmini Herodot'un bahsettiği Allilat yani Arapların Bacchus'ü olabilir.

Sezar'ın mektupları ve Yahudilerin dostluğuna dair Senato fermanları. BÖLÜM XVI. Ayrıca Hyrkanus'a, kendisinden rica ettiği üzere ülkenin surlarını yeniden inşa etme izni verdi: zira Pompey onları yıktığından beri yerle bir kalmışlardı. Ve bunun için Konsüllere, bu kararnamenin Kapitol'de tescil edilmesi için mektuplar gönderdi. Senato'nun bu fermanının kopyası şöyleydi: L. Valerius L. F. Praetor, Aralık ayının on üçüncü gününde Concordia Tapınağı'nda, L. Coponius L. F. ve C. Papirius Quirin huzurunda, İason oğlu İskender, Antiochus oğlu Numenius ve Dorothee oğlu İskender, Yahudiyelilerin elçileri, iyi nam sahibi kişiler, müttefiklerimiz ve dostlarımız, Romalılarla olan eski ittifakı yenilemeyi talep ettiler; dostluk nişanesi olarak elli bin altın değerinde, altından bir kadeh ve altından bir kalkan getirdiler. Ve Krallara ve özgür şehirlere, limanlarından ve topraklarından güvenle geçebilmeleri için mektuplar taşınmasını talep ettiler. Senato, onları dostluk ve ittifakla kabul etmeye ve talep ettikleri her şeyi onlara bahşetmeye, ayrıca getirdikleri kalkanı kabul etmeye karar verdi. Bu şeyler böylece yapıldı Panemus ayında, Hyrkanus'un prensliği ve başrahipliğinin dokuzuncu yılında. Ayrıca, eğer Atinalılar Hyrkanus'u onurlandırdılarsa, bu onuru iyilikleriyle kazanmıştı; ona şu biçimde yazılmış bir kararname gönderdiler: Dionysius oğlu Dionysius, Başrahip ve yüce rahip huzurunda, Panemus ayının yirminci ayında, Atinalıların kararnamesi valilere sunuldu, Agathocles döneminde, Menander oğlu Eucles, Munychion ayının on birinde raporu sundu, Yargıçlar tiyatrodaki konseyde toplanmışlardı, Büyük Başrahip ve halkın başkanları oyları topladılar. Dionysius, Dionysius oğlu, dedi ki: İskender oğlu, **Yahudiyelilerin Başrahibi ve Prensi Hyrkanus**, hem özel hem de kamusal olarak vatandaşlarımıza her zaman büyük dostluk beslediğinden, her fırsatta bir iyilik yapmaya çalıştığından ve ülkesine giden veya elçilik yapan ya da özel işleri için giden Atinalılara insanca davrandığından, onları dönüşte koruduğundan ve bu durum pek çok kişinin tanıklığıyla bize bilindiğinden, şu anki rapora göre, bu kişinin erdemi, vatandaşlarımıza iyilik yapmaya olan eğilimi nedeniyle, ona geleneklerimize göre altından bir taçla onur vermenin ve ona tunçtan bir heykel yaptırıp Demus ve Lütuf Tapınağı'na koymanın, bu tacı tiyatrodaki halka açık egzersiz alanlarında, güreş veya

yarış yerlerinde ya da yeni bir **Komedi veya Trajedi oynadığında, Bacchus, Ceres veya diğer Tanrı ve Tanrıçaların onuruna halka duyurmanın yerinde olacağı düşüncesine vardık.** Ve bu kişi bize dostluk göstermeye devam ederken, Kaptanlarımızın, hak ettiği üzere onun onuru için düşündüğümüz her şeyi gayretle yerine getirmelerini, böylece tüm halkların iyi niyetle yapılanları nasıl tanıdığımızı ve bu tür onurlarla pek çok kişinin bize iyilik yapmaya teşvik edildiğini bilmelerini sağlıyoruz. Ayrıca Atinalılar arasından, bu kararnameyi ona götüreceği ve bu onurları aldıktan sonra iyilikleriyle bizi geçmeye çalışması için onu teşvik edecek yeterli elçilerin seçilmesini emrediyoruz. Hyrkanus'a hem Romalılar hem de Atinalılar tarafından yapılan onurlar hakkında yeterince konuşuldu.

Sezar Suriye işlerini düzenledikten sonra deniz yoluyla gitti ve Suriye'den gelen ve ona rehberlik eden Antipater, geri döndü ve Pompey'in emriyle daha önce yıktırılan tüm surları yeniden inşa ettirdi ve tüm ülkeyi ziyaret ederek, yeni sorunlara zemin hazırlayanları yeniden düzenledi, her şeyi düzenli bir şekilde yönetti, bazen öğütlerle, bazen tehditlerle. Gösterdi ki, eğer Prensleri olarak Hyrkanus ile yetinirlerse, huzur içinde yaşayacaklar ve herkes mallarından barış içinde yararlanacaktı. Eğer yeni sorunlarla kendilerini huzursuz ederlerse, kar getirecek bir yönetici yerine bir efendiye sahip olacaklarını ve Hyrkanus'un onlara bir zorba olacağını, dahası Sezar ve Romalıların Prens yerine acımasız düşmanlar olacağını. Zira emrettikleri şeyin değiştirilmesine asla izin vermeyeceklerdi. Bu tür öğütlerle bölgeyi... Antipater, Celile yönetimini oğlu Herodes'e ve Yeruslaim yönetimini diğer oğlu Phasaëlus'a verdi ve böylece Sezar, Herodes'i büyük ve mükemmel kıldı.

Partlar, Aristobulus'un oğlu Antigonus'u Krallığa iade ediyor. BÖLÜM XXIV. Bundan sonra Antigonus, Hyrkanus'u Krallıktan kovmaları, kendisini yerine oturtmaları ve Herodes ile tüm adamlarını öldürmeleri şartıyla Partlara bin talant gümüş ve beş yüz kadın vaat etti. Antigonus vaatlerini tam olarak yerine getirmemiş olsa da, Partlar onu Krallığa getirmek isteyerek ordularını Yahudiye üzerine yürüttüler. Pacorus adamlarını deniz boyunca, Barzapharnes ise karanın içinden götürdü. Tyreliler Pacorus'u kabul etmek istemediler ancak Sidonlular ve Ptolemaisliler ona geçit vererek şehirlerinde iyi bir şekilde ağırladılar. Pacorus, keşif yapmaları ve Antigonus'a yardım etmeleri için süvarilerinden oluşan bir kanadı önceden Yahudiye'ye gönderdi. Kralın, aynı zamanda Pacorus adını taşıyan kadehdarı, bu birliğin lideriydi. **Karmel dağında yaşayan Yahudiyeliler** Antigonus ile birleştiler ve onunla birlikte düşmanlarına karşı saldırmaya hazır hale geldiler. O, onların aracılığıyla Dryme denilen bölgenin bir kısmını kendi gücü altına alabileceği umuduna kapıldı. Bazıları onun huzuruna geldi ve tüm bu toplulukla birlikte Yeruslaim'e kadar vardılar. Orada pek çok kişi onun tarafına geçti ve büyük bir sayıya ulaştıklarını görünce Saray'a saldırmaya başladılar. Hemen ardından Phasaëlus ve Herodes kardeşleri destekleyenler yardıma koştu, pazar yerinde bir çatışma yaşandı ve genç kardeşler düşmanları püskürttü. Antigonus'u Tapınağın içine çekilmeye zorladıktan sonra, bir miktar insanı yakındaki evlere, garnizon olarak silahlandırdılar. Buna karşı halk ayaklandı ve yardım alamadıklarını görünce, buldukları evleri ateşe verdiler ve orada evlerle birlikte yandılar: ancak Herodes bu

tür bir işin intikamını çabucak aldı, çünkü düşmanlarına saldırdı ve büyük bir kısmını etkisiz hale getirdi. Aralarında birçok çatışma yaşandığından, düşmanlar Pentekost bayramı için ülkenin dört bir yanından birliklerin toplanmasını bekliyordular. Gün geldiğinde, büyük bir kalabalık Tapınağın etrafında toplandı; bunların birçoğu silahlı, birçoğu da silahsızdı: bunlar şehri ve Tapınağı ele geçirdiler ve Kraliyet Sarayı hariç her yeri işgal ettiler; çünkü Herodes orayı az sayıda askerle koruyordu ve kardeşi Phasaëlus surları koruyordu. Bunun üzerine Herodes, adamlarıyla birlikte banliyölerde bulunan düşmanlarına bir çıkış yaptı ve cesurca savaştıktan sonra binlerce kişiyi geri çekilmeye zorladı: bazıları şehre, diğerleri Tapınağa çekildi; bazıları da yakınlardaki bir sura kaçtı. Phasaëlus da büyük bir darbe indirdi. Bu arada Part Kralı Pacorus, Antigonus'un isteği üzerine, bu isyanı yatıştırmak istediği görüntüsü altında az sayıda süvari ile şehre girdi: ama gerçekte niyeti Antigonus'un Prens yapılmasını sağlamaktı. Dahası, Phasaëlus onun huzuruna geldikten ve onu evinde kibarca ağırladıktan sonra, Pacorus ona Prens Barzapharnes'e elçilik yapmasını tavsiye etti, onu böyle bir kurnazlıkla ihanete sürükledi. Phasaëlus hiçbir kötülükten şüphelenmeyerek itaat etmek istedi: ancak Herodes, barbarların güvenilmezliği nedeniyle bu eylemi hiç onaylamadı, aksine kardeşine Pacorus ve diğerlerini öldürmesini tavsiye etti. Sonunda Hyrkanus ve Phasaëlus bu yolculuğu yaptılar: Pacorus, Herodes'e iki yüz süvari ve "özgür" veya "serbest" olarak adlandırılan on kişi daha bırakarak Elçileri gönderdi. Celile'ye geldiklerinde, oradaki şehirlerin ve köylerin yönetimini elinde bulunduranlar, silahlanmış bir şekilde karşılıklarına çıktılar: Barzapharnes bile ilk başta onlara iyi bir yüz gösterdi, onları onurla karşıladı ve güzel hediyeler verdi: ardından pusu kurmaya başladı. Phasaëlus tüm birliğiyle denizin yanındaki hana kadar götürüldü. Orada Antigonus'un Partlara beş yüz kadın ve bin talant vaat ettiğini duydular ve barbarlardan şüphelenmeye başladılar. Birisi onlara o gece kendilerine karşı tuzaklar kurulacağını haber verdi. Gerçekten de, eğer Yeruşalim şehrinde bırakılan Partlar, Herodes'in öldüklerini duyduğunda kaçacağından korkup onu yakalamayı beklemeselerdi, bu barbarlar onları yakalamış olacaktı. Bu durum çok geçmeden anlaşıldı: çünkü muhafızlar fark edildi ve gözlemciler oradaydı. Bu yüzden Phasaëlus'a orada daha fazla kalmaması, hemen ata binmesi ve oradan uzaklaşması için haber gönderenler oldu: özellikle Suriyelilerin tamamı için, Saramalla'nın sırrını duyan ve zengin bir adam olan Ofilius tarafından uyarıldı; bununla birlikte, kaçması için ona gemiler teklif etti, çünkü denize çok yakın bir yerde kalıyordu. Ancak diğeri, kardeşi Hyrkanus'u tehlikede bırakmak istemedi: bu yüzden Prens Barzapharnes'in yanına geldi ve ona açıkça, böylesine hainlikler yapmanın hiç iyi olmadığını; eğer paraya ihtiyacı varsa, Antigonus'un verebileceğinden daha fazlasını vereceğini; ayrıca elçilik kisvesi altında gelen masum insanların bu şekilde ölmesine izin vermenin çok alçakça bir hareket olduğunu söyledi. Ancak bu inançsız barbar bunları duyduğunda, bunların doğru olmadığını ve Phasaëlus'un boş yere kuruntularla huzursuz olduğunu söyleyerek iğrenç yeminler etti ve hemen Pacorus'un yanına gitti.

Apion, bölgelerinin insanlarını birinden diğerine taşıdığını ve coğrafya bilmemesinden dolayı İdume'nin, Gazze şehrinin yakınında ve sınırlarımızda bir

bölge olduğunu, oysa İdume bölgesinde Dora adında bir şehir olmadığını iddia ediyor. Hâlbuki Fenike'de, **Karmel dağı yakınlarında Dora adında** bir şehir vardır ve Apion'un banilerle ilgili anlattıklarıyla uyuşmaktadır. İdume'den oraya dört günlük bir yolculuk vardır. Apion, Yahudiyelerin diğer uluslarla ortak tanrılara sahip olmadığını ve bu yüzden birbirleriyle kolayca kaynaşmadıklarını (onun dediği gibi) iddia ederek onları suçluyor ve bu durumun, yabancı tanrı Apollon'un onlara geleceğine inanmalarına ve bu yoldan yeryüzüne yıldızlarla birlikte geleceğine kolayca ikna olmalarına sebep olduğunu söylüyor.

Böylece, yardımlarına çabucak gelen Antiochus adındaki Spondius'a başvurdular; o da Aristobulus ve Antigonus adlı iki kardeş tarafından yenilgiye uğratıldı, ancak o iki kardeşin elinden kaçtı ve onlar geri dönüp Samariye'de yaşayanları surlarının içine hapsedtiler; şehri zorla aldıktan sonra ateşe verdiler ve sakinlerini esir olarak götürdüler. Böylece işleri iyi gidiyordu ve cesaretlerinin kırılmasına izin vermediler; ordularıyla birlikte **Scythopolis'in önüne kadar gittiler, orayı da ele geçirdiler ve Karmel dağında bulunan tüm malları kendi aralarında paylaştılar.**

Partların Yahudilere karşı savaşı, Herodes'in kaçıışı ve başına gelenler.

BÖLÜM XI.

Suriye yönetimini Kralın oğlu Pacorus ile birlikte elinde tutan **Part Satrapı**

Barzapharnes, önceki olaylardan iki yıl sonra, Minneus'un oğlu Ptoleme'nin halefi Lyfaniyas'ı, bin talant ve beş yüz kadın vaadiyle, Antigonus'u Krallığa getirmeye ve Hyrkanus'u oradan kovmaya ikna etti. Bu işe girişen Pacorus, deniz kıyısındaki yollardan yola çıktı ve Barzapharnes'e karanın içinden gitmesini emretti. Ancak deniz kenarında yaşayan Tyreliler onun geçişini engelledi, oysa Ptoleme ve Sidonlular onu iyi karşıladılar. Bu yüzden Kralın kendisiyle aynı adı taşıyan kadehdarlarından birini gönderdi, ona süvarilerinin bir kısmını verdi ve düşmanların planını gözetlemek ve gerekirse Antigonus'a yardım sağlamak için Yahudiye'ye yolladı. Karmel çevresindeki ülkeleri yağmaladıklarında, birçok Yahudi kendi istekleriyle Antigonus'a gelip savaşta ona hizmet etmeye hazır olduklarını bildirdiler. Onları, Dyrmos denilen yeri ele geçirmeleri için önden gönderdi; orada şiddetli bir çatışma yaşandı. Düşmanları oradan uzaklaştırdıktan sonra büyük bir gayretle Yeruşalim'e doğru yürüdüler; orada halkın katılımıyla sayıları arttığından, Kraliyet Sarayı'na saldırdılar; burada Hyrkanus ve Phasaëlus tarafından karşılandılar, onlar pazar yerinde sıkı bir şekilde direndiler ve düşmanlarına arkalarını döndürdüler. Herodes'in tarafında olanlar onları Tapınağın içine kapattılar ve yakındaki evlere yerleştirdikleri altmış kişiyi nöbetçi olarak koydular. Ancak iki kardeşten nefret eden halk, evleri ateşe verdi. Bu yüzden öfkeyle dolu olan Herodes, yakılanların intikamını almak için halka saldırdı, bir karşılaşmada birçoğunu öldürdü. Birbirlerine saldırmadıkları gün geçmiyordu ve her tarafta pusular kuruluyordu, öyle ki her saat başı sokaklarda insanlar ölüyordu. Pentekost bayramı yaklaştığında, Tapınağın çevresi, çoğu silahlı olan ve sınır dışından gelen büyük bir insan kalabalığıyla dolup taşıtı. Phasaëlus surları korurken, Herodes çok az kişiyle Kraliyet Sarayı'nı savundu ve düşmanlarına bir çıkış yaparak

onları kuzey tarafında hazırlıksız yakaladı, birçoğunu öldürdü ve geri kalanını kaçırmaya zorladı. Bir kısmını şehrin içine, diğerlerini Tapınağın içine hapsetti. Diğerleri ise son çare olarak Antigonus'un barışın arabulucusu olması için Pacorus'un kabul edilmesini talep etmelerine kaldı. Phasaëlus buna razı oldu ve şehre 500 süvari Partlıyı kabul edip yerleşmelerini sağladı; bunlar isyanı yatıştırma bahanesiyle gelmişlerdi, ancak aslında Antigonus'a yardım etmek için oradaydılar. Pacorus, ihanetiyle Phasaëlus'u barış görüşmeleri için şahsen Barzapharnes'e elçilik yapmaya ikna etti; kardeşi Herodes, onu birçok sözle bundan caydırmaya ve bu haini öldürmeye çalışsa da, ona kolayca aldanmamasını tavsiye etti. Çünkü (dedi) Barbarlar doğuştan sözlerine sadık kalmazlar. Pacorus, daha az şüpheli görünmek için Hyrkanus ile birlikte yola çıktı; Herodes ile bir miktar süvari bırakarak, geri kalan adamlarıyla, Eleutherians adını verdiği birliğiyle Phasaëlus'u takip etmek için ayrıldı. Celile'ye vardıklarında, ülke sakinlerini silahlanmış halde buldular. Dostluk maskesi altında ihanetini ustaca gizleyen Satrap Barzapharnes'e yöneldiler. Sonunda, onlara hediyeler verdikten sonra, dönüşlerinde onları şaşkırtmak için pusular kurdu. Denize yakın Ecdippon denilen bir yere götürüldüklerinde, kendilerine karşı kurulan komployu öğrendiler; çünkü vaat edilen bin talanttan ve Antigonus'un beş yüz kadın arasından seçilenlerini Partlara adadığından, Barbarların onlara sürekli tuzak kurduğundan haberdar edildiler. Eğer Herodes Yeruşalim'de yakalanmış olsaydı, kardeşi için kurulan ihaneti öğrenip ona karşı önlem alabileceğinden korkarak, Herodes'in ele geçirilmesini bekliyordular.

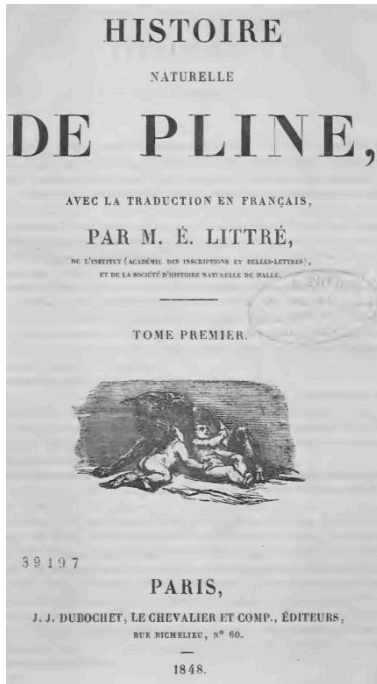
Dahası, hepsini korku içine saldı; çünkü ordu zaten gelmişti. Ptolemaide, Celile ülkesinde bir şehir, deniz kıyısında, dağlarla çevrili büyük bir ovadadır, altmış stadia uzaklıktadır; doğu tarafında Celile dağı, güney tarafında Midy, **batı tarafında yirmi fersah mesafedeki Karmel dağı** ve kuzey tarafında yerel halkın Tyrian Merdiveni adını verdiği çok yüksek bir dağ vardır, bu dağ yüz stadia uzaklıktadır.

Celile, Samiriye ve Yahudiye'nin Tasviri. BÖLÜM IIII.

İki Celile vardır, biri aşağı diğeri yukarı olarak adlandırılır: ve her ikisi de Fenike ve Suriye ile çevrilidir: **Ptolemais, kendi bölgesinin sınırlarıyla batı tarafında ayrımı yapar, ve eskiden Celilelilere ait olan, ancak şimdi Tyrielilere ait olan Karmel dağı, şövalyelerin şehri olan Gamala ona bitişiktir. O, bu şekilde adlandırılır, çünkü Kral Herodes'in izin verdiği şövalyeler oraya oturmak için gönderilmişlerdi. Midy tarafında Samaritanyalılar ve Scythopolisler ile İöürdan'a kadar birleşir; Doğu tarafında Hippene ve Gadaris'e kadar uzanır, ancak Gaulante son noktayı oluşturur ve Agrippa Krallığı'nın sınırları da oradadır.** Septentrion tarafındaki sınırları Tyr ile birleşir ve Tyrielilerin sınırları bu noktada son bulur. Aşağı Celile'nin uzunluğu Tyberiadde'den Zabulon'a kadar uzanır ve Ptolemays deniz kenarındaki yerlerde oraya yakındır. Genişliği, büyük bir kırsalda yer alan Xaloth adlı bir köyden, Bersabee'ye kadardır ve oradan da Tyrielilerin topraklarından ayrımı yapan Baca <<Mekke>> adlı bir köye kadar uzanan yukarı Celile'nin genişliği başlar.

Zephoriteliler, o eyaletin şefi Cefence Gaulois ile daha önceden yapmış oldukları barışı Vespasian'ın önünde teyit etmeye oraya geldiler: Generaller tarafından gayet insanca kabul edildiler, çünkü onların şehrinin Yahudiyelilerin akınlarını önlemek için Romalılara son derece gerekli olduğunu, Celile'nin en büyük ve en güçlü şehri olduğunu gördü. Ve Celile bahsine girmişken, yüksek ve aşağı olmak üzere iki Celile olduğunu belirtmek gerekir, onları tanımladığımızda birbirinden ayırmamız gerekir. Suriye ve Fenike ülkeleri her iki Celile'ye de komşu ve sınırdır ve gün batımı tarafında Ptolemyde ve eskiden Celilelilere ait olan, ancak sonradan Tyriyelilerin efendisi oldukları, **Gabaa** <<Belkide Kabe burasıdır >> **şehrinin yakınında bulunan Karmel dağı ile ayrılırlar.**

Herodot, Sicilyalı Diodoros, Suetenos, Tacitus, Flavius Iesuf, ne << Lat, uzza, Menat, Hubel,>> nede <<Kabe, Mekke,>> den bahseder. Allilattan tek bahseden Herodot ve sicilyalı Diodoros sadece Petra bölgesinde yaşayan Nebatilerden bahsederken tapınakları olmadığını hatta dinlerinin olmadığını bahseder.

Falisque'de, tüm sular ondan içen öküzlerin tüyünü beyazlatır. Boeotia'da, Mélas koyunları siyah yapar. Kephissos, aynı gölden gelen, onları beyazlatır; Peneus, Mélas gibi, onları siyah yapar; Ilion yakınlarındaki Xanthus, sarımtırak, nehrin adı buradan gelir. Pontus'ta, Astaces nehri, kısrakların siyah süt verdiği, halka gıda sağlayan arazileri sular. Reate bölgesinde, Neminia adında bir kaynak, köken yerini değiştirir ve böylece hasat değişimlerini haber verir. Brindisi limanında, bir kaynak denizcilere mükemmel sular sağlar. Lyncus şehri yakınlarında, acidule denilen bir su şarap gibi sarhoş eder; benzer kaynaklar Paphlagonia'da ve Calenum bölgesinde bulunur. **Üç kez konsül olan Mucianus, Andros adasında Bacchus tapınağının, Ocak'ın none günlerinde** (5 Ocak), şarap tadıyla akmaktan asla geri kalmayan bir kaynağa sahip olduğuna inanır: ona Jüpiter'in Hediyesi denir. Nonacris yakınlarında, Arcadia'da, suyu ne koku ne de renk bakımından dikkat çekici hiçbir şey sunmayan

Styx, ondan içenleri hemen öldürür: aynı şekilde, Tauris'te Librosus'ta, çaresiz, acısız ölüm getiren üç kaynak bulunur. İspanya'daki Carrinum bölgesinde, biri her şeyi iten, diğeri her şeyi emen iki kaynak birbirine yakındır. Aynı ülkede, bir başka kaynak tüm balıkları altın rengiyle gösterir: onları bu sudan çıkardığında, diğelerinden hiçbir farkları yoktur. 12 Come ülkesinde, Larius gölü yakınlarında, bol bir kaynak her saat başı düzenli olarak şişer ve çekilir. Lesbos'un önünde, Cydonia adasında, sıcak bir kaynak sadece ilkbaharda akar. Asya'daki Sinnatis gölü, etrafında yetişen pelin otu nedeniyle acı bir tada sahiptir. Colophon'da, Claros Apollon'unun mağarasında, ondan içenlere harika kehanetler söyleten bir su birikintisi vardır; ancak bu onların hayatını kısaltır. Nehirler kaynaklarına doğru yükselmiştir; bu, kendi tarihimizde aktardığımız gibi, Nero'nun saltanatının son yıllarında, günümüzde bile görülmüştür. Kim tüm kaynakların kışın değil de yazın daha soğuk olduğunu bilmez? Kim (doğanın mucizeleri) bakır ve kurşunun kütle halinde battığını, yaprak halinde yüzdüğünü bilmez; aynı ağırlıktaki cisimler arasında, bazılarının battığını, diğelerinin desteklendiğini; yüklerin suda daha kolay hareket ettiğini; Scyros taşının büyük bir hacim altında yüzdüğünü ve parçalara ayrıldığında battığını; yeni ölülerin dibe gittiğini, şiştiklerinde yüze çıktıklarını; suya daldırılan kapların boş olarak doludan daha kolay çıkarılmadığını; plinie sularının tuzlu işlerde diğelerinden daha yararlı olduğunu ve tuzun sadece tatlı suların karışımıyla yapıldığını; deniz sularının daha yavaş donduğunu ve daha hızlı yandığını; denizin kışın daha sıcak, sonbaharda daha tuzlu olduğunu; her denizin yağ ile yatıştırıldığını; bu nedenle dalgıçların onu yaymak için ağızlarına koyduklarını, çünkü bu maddenin oragenx elementi için bir sakinleştirici olduğunu ve şeffaflık getirdiğini; karın açık denizde yağmadığını; her suyun aşağı doğru gitme eğilimine rağmen, kaynakların yerden fışkırdığını ve hatta Etna'nın eteğinde, alev küreleriyle birlikte yüz elli binden fazla adım genişliğinde bir alana kum yağmuru atacak kadar geniş bir yangının merkezi olduğunu bilmez?

Dünyanın üçüncü kısmı, ortadan, Tanais'ten boğaza kadar uzanan bir çizgiyle evreni iki parçaya böler. Okyanus, Atlantik'e dökülen, oradan gelen, çok geniş bir akıntıyla, ki bunun için korkunç bir fırtına olduğu söylenir, birbirini izleyen pek çok kez denenen, ancak Avrupalıların direndiği, Avrupa'yı pek çok parçaya bölen kıtayı parçalara ayırır. Dört körfez kazmıştır: ilki, Calpe parçası, dediğimiz gibi, İspanya'nın ucunda yer alır ve büyük bir yay çizer, ta ki M. Lucus ve Bruttium bölgesine kadar. II. İspanya'nın ötesi veya Baetica'dan başlayarak bu körfez üzerindeki ilk kısım. Tarraconensis'ten başlayarak, Baetica'ya kadar. İspanya'nın ötesi ise uzunluğuna, iki bölgeye ayrılmıştır: Baetica ve Lusitania, ki Ana nehri ile ayrılmıştır. Bu nehir, Laminium bölgesindeki kaynağından çıkar, bazen düzlüklere yayılır, bazen dar bir kanalda akar veya yeraltı yollarında tamamen kaybolur, sanki bir kez daha doğacakmış gibi, sonunda Atlantik Okyanusu'na dökülür. Tarraconensis ise bir taraftan, Pireneler'e yaslanmış, diğere taraftan, İber Denizi'nden Galyalı Denizi'ne kadar uzanır, Baetica ve Lusitania'dan Solorius dağı ile ayrılır, Oretanis sirtları, Carpetania ve Asturum ile, ve Lusitania'dan ayıran Baetica ile. III. Baetica, adını, içinden geçen nehirden alır. İspanya'nın kültür ve zenginlik bakımından üç eyaleti, kendisine özgü bir bereket ışıltısıyla. **4 yargı koltuğu vardır,**

Cadiz'de, Cordoue'de, Astigi'de ve Hispalis'te. 175 şehir vardır, bunlardan: 9 koloni, 29'u Latin hukukuna uygun şehir, 3 müttefik, 120 vergi ödeyen şehir. İşte, kısaca daha kolay isimlendirilebilecek olanlar: Ana nehrinden, Okyanus kıyısı boyunca, Estuaria, Luxia nehirleri ve Turium, ki bu alanı böler; kum dağları; Baetis nehri; Core kıyısı, karşı karşıya olan Cadiz ile bir kıvrım oluşturur, ki bu tartışılacaktır; Juno'nun burunları; Besippon limanı, Belon ve Mellaria şehirleri; Atlantik'e giren boğaz; Tartessos, Yunanlılar tarafından adlandırılan, Calpe; sonra Akdeniz kıyısı, Belon şehri ve aynı adı taşıyan nehir, ve Saldu ba şehri ve Suel şehri ve Malaca nehri, hepsi müttefik; sonra Manoba nehri ve Firmum, Sebamba, Abdera, Murgis adıyla bilinen, Baetica'nın sınırı. M. Agrippa, tüm bu nüfusun kökeninin Kartaca olduğunu garanti eder; ancak Ana nehrinden, Atlantik Okyanusu'na kadar olan kısım Bastulet'lere ve Turdulus'lara aittir. M. Varron, tüm İspanya'nın İber, Pers, Fenike, Kelt ve Kartaca kolonileri tarafından iskan edildiğini; Bacchus'un veya Lysas'ın, onunla birlikte şenlikleri kutlayan jenusunun (Iusus) Lusitania'ya adını verdiğini ve tüm İspanya'nın adının tanrının teğmeni Pan'dan türediğini temin eder.

"Cordoue", İspanya'nın Endülüs bölgesinde bulunan Córdoba şehrinin Fransızca ismidir. Metinde, Baetica eyaletindeki dört yargı merkezinden biri olarak (Cadiz, Cordoue, Astigi ve Hispalis) geçmektedir.

Baktriya, Medya, Pers ve Doğu üzerinde hakimiyet kurdu, hepsi boyun eğdirildi; Bacchus ve Herkül'ün izinden yürüyerek Hindistan'a zafer kazanan bu Makedonya; aynı Makedonya, ki generalimiz Paul Émile, ganimetleriyle birlikte 72 şehri tek bir günde satmıştır.

XVI. Yahudiye yakınlarında, Suriye tarafında, Dekapolis vardır, adını şehirlerinin sayısından alır, ki bu konuda tüm yazarlar hemfikir değildir. Çoğu, içine dökülen Chrysorroas nehrinin kollarıyla bereketlenen Şam'ı sayar; Philadelphia, Raphana, hepsi Arabistan'a doğru ilerleyen şehirler; Scythopolis, adını oraya yerleşen İskitlerden alır ve Bacchus'un dadısının oraya gömülmesi nedeniyle daha önce Nysa adını taşıyordu; Gadara, eteğinde Hieromiak akar; Hippo, zaten isimlendirildi; Dion; Pella, sular bakımından zengin; Galasa, Canatha. Bu şehirlerin arasında ve etraflarında, her biri bir ülke gibi olan ve bir krallık oluşturan, Trachonitis, daha önce adı geçen kaynağın bulunduğu Panéade (V, 15); Abila, Arca, Ampeloessa, Gabe gibi tetrarklar vardır.

XXI. Hakkında uzlaşmış olan milletlere gelem: Emodns (Himalaya) zinciri yükselir ve Hintlilerin kıyısında, Doğu Denizi kıyısında yer alan, ancak aynı zamanda bizim Hint (VI, 14) dediğimiz Güney Denizi'nin kıyısında başlayan Hintlilerin ülkesi başlar. Körfeze bakan kısım, Hint Denizi'nin başlangıcı, 1,835,000 adım sayar; güneye doğru giderken 2,675,000 adım, batıda Hint sınırında olan İndus nehrine kadar. Birçok yazar uzunluğunu kırk günlük navigasyon birimi olarak tahmin etmiş, kuzeyden güneye uzantısını 2,850,000 adım olarak hesaplamıştır. Agrippa, uzunluğu 3,300,000 adım, genişliği 2,300,000 adım olarak değerlendirmiştir. **Posidonius ise, Bacchus'tan Büyük İskender'e kadar olan kısmı ölçerek, 154 kral ve 6,451 yıl ve**

3 ay sayar. İskender'in İndus üzerinde günde 600 stadyumdan (110,40 km) daha az yapmadığını ve bu seyrüseferi beş ay ve birkaç günden önce bitiremediğini rapor eder; ve kesinlikle İndus, Ganj'dan daha küçüktür. Aramızda İndus üzerine bir deneme yayımlayan Seneca, orada altmış nehir ve yüz on sekiz millet sayar. Dağları saymak aynı zahmet olur; Imana, Emodus, Paropamisus, Kafkas birbirine birleşir ve bu dağların eteğinden Hindistan, Mısır'inkine benzer uçsuz bucaksız bir ova halinde gelişir.

Gerçekten de, çoğu kişi İndus nehrini Hindistan'ın batı sınırı yapmaz, aksine dört satraplık daha eklerler; Gedrosyalılar, Arachoteler, Ariyalılar, Paropamisadlar (XXI.) ve Hindistan'ın son sınırı o zaman Copen'dir; diğerleri bunun tamamının Aria'ya ait olduğunu iddia eder. **Çoğu kişi ayrıca Hindistan'a, Bacchus'a adanmış Merus dağı, Nysa şehrini atfeder, ki efsane onun Jüpiter'in uyluğundan doğduğuna dair oradan gelir.**

Delphi'deki Apollon, şair Archilochus'un katillerini tanıttı. Bacchus, trajik tiyatronun prensi Sophocles'in cenazesinin yapılmasını emretti; Sophocles, Lacedaemonians Atina'yı kuşatırken öldü. Bacchus, kralları Lysander'i rüyasında birçok kez uyararak, kendi zevk kaynağı olan kişinin defnedilmesine izin vermesini söyledi. Kral, o zaman Atina'da ölen vatandaşların isimlerini sorduğunda, tanrının işaret etmek istediği kişiyi hiç zorlanmadan tanıdı ve cenazenin barış içinde yapılmasına izin verdi.

LVII. İnsan doğası konusunu bırakmadan önce, çeşitli icatların yazarlarını belirtmek yerinde görünüyor. **Bacchus, alım satım kullanımını kurmuştur; aynı zamanda diyademi, kraliyet nişanlarını ve zaferi icat etmiştir.** Ceres buğdayı keşfetmiştir, daha önce insanlar meşe palamuduyla beslenirdi; öğütme ve yoğurma sanatını öğretmiş, bu da daha sonra hazırlıklara dönüşmüştür; bu yüzden ona bir tanrıça gözüyle bakılmıştır. Yasaları ilk veren yine o olmuştur; başkalarına göre ise Rhadamanthus'tur. Mektupların her zaman bilindiğini düşünüyorum; bazılarının bu keşfin Mısırlılarda Merkür'e ait olduğunu düşündüğü gibi, Gellius'un örnek verdiği gibi; diğerleri Suriyelilere; diğerleri ise başkalarına atfeder. Her durumda, bunların Fenike'den Cadmus tarafından, on altı adet olarak getirildiği; Truva savaşı sırasında Palamedes'in bunlara dört tane daha eklediği, böylece θ, Ξ, Φ, X harflerinin şekillendiği; Simonides'in ise lirik şair olarak sayıyı aynı miktarda artırdığı belirtilmektedir.

I. Diğer hayvanlara geçelim ve önce kara hayvanlarından bahsedelim. Fil en büyüğüdür ve zekası insaninkine en yakın olanıdır; çünkü yaşadığı yerin dilini anlar; emirlere itaat eder; yapması öğretilenleri hatırlar; aşk ve şan tutkusunu hisseder; insanda nadir görülen dürüstlük, ihtiyat, adalet derecesine sahiptir; **ayrıca yıldızlara karşı dini bir hissi vardır ve güneşe ve aya hürmet eder.** Bazı yazarlar, Moritanya ormanlarında, fillerin Amilus adında bir nehrin kıyısına indiklerini, burada yeni ayın ışınlarıyla kendilerini temizleyerek kutsal bir şekilde su serptiklerini; ve denizi geçtikten sonra, bakıcılarının geri dönmeye yemin ettikleri denizi selamladıktan

sonra, yorgun yavrularını hortumlarıyla taşıyarak ormanlara girdiklerini bildirirler. Diğerlerinin dinini bile anlarlar; denizi geçmeye yakın olduklarında, yorgun düştüklerinde, hastalıktan bitkin düştüklerinde (hastalıklar onları esirgemez), sırtüstü yatarak, dualarına tanıklık etmesi için göğe doğru otlar atarlar. Uysallıklarına gelince, krala taparlar, diz çökerler, taşlar sunarlar. Hintliler tarımda (VI, 22) melez denilen filleri kullanırlar.

II. Roma'da görülen ilk koşumlu filler, Afrika'nın zaferiyle büyük Pompey'in arabasını çekenlerdi. Hindistan'ın fatihi Bacchus'un da benzer bir ekip kullandığı söylenir. Procilius, Pompey'in zafer alayında fillerin şehir kapısından geçemediklerini bildirir. Germanicus tarafından verilen gladyatör dövüşlerinde filler, bir tür dansı andıran kaba hareketler gerçekleştirirlerdi; olağan alıştırmaları, nesnelere havaya atmak ve rüzgarların saptıramayacağı şekilde hareket etmektir; gladyatör saldırıları arasında yer aldılar ve Pyrrhic danslarının şakacı oyunlarına kendilerini bıraktılar; sonra gergin bir ip üzerinde yürüdüler; dört fil, yeni doğum yapmış bir kadını temsil eden bir sedyede taşıyarak, masaya oturdular ve içenlerin hiçbirine dokunmayacak kadar dikkatli bir şekilde, misafirlerin arasından geçerek yerlerini aldılar.

Aslanların yardımına dair tesadüfi örneklerden de bahsedilir. Siraküzalı Mentor, Suriye'de yerde yuvarlanıp yalvaran bir aslanla karşılaştı: dehşete kapılarak kaçmak istedi; ancak hayvan yolunu kesti ve ayaklarını okşayıcı bir havayla yaladı. Mentor o zaman hayvanın patisinde bir tümör ve yara olduğunu fark etti; oradan bir diken çıkardı ve onu acılarından kurtardı: Siraküza'daki bir resim bu olayı doğrular. Samoslu Elpis, Afrika'da karaya çıktığında, sahilde ağzı açık ve tehditkar bir aslan gördü; Bacchus'a yakararak bir ağaca koştu: insan en çok umut tükendiğinde dilek diler. Hayvan, yapabileceği halde onu kovalamadan, ağacın dibine gidip yattı ve onu korkutan bu açık ağızla acıma duygusunu uyandırmaya çalıştı: çok hırslı bir şekilde ısırırken dişlerinin arasına bir kemik saplanmıştı; açlıktan acı çekiyordu ve acının sebebi bizzat kendi silahlarındaydı. Kafasını havaya kaldırıp adeta sessiz dualar ettiğini gören Elpis, başta hayvana güvenirse de, korkudan ziyade şaşkınlıkla daha uzun süre tutuldu; sonunda aşağı indi ve dişlerini sunan aslanın kemiğini çıkardı, aslan ise gerektiği sürece operasyona izin verdi. Gemi sahilde kaldığı sürece aslanın av getirerek minnettarlığını gösterdiği anlatılır. Bu olayın anısına Elpis, Samos'ta Bacchus'a bir tapınak adadı ve bu nedenle Yunanlılar buraya "Açık ağızlı Bacchus tapınağı" adını verdiler. Bundan sonra (VIII, 5) hayvanların insanlardan yardım bekleyen tek varlık olduklarında onların izlerini tanımalarına şaşırılmalı mıyız! Çünkü neden başkalarına başvurmadılar? Ya da insanın elinin iyileştirebileceğini nereden biliyorlardı? Belki de acının şiddeti hayvanları bile her şeyi denemeye zorluyordu.

XXXI. Hindistan'da ayağı bölünmemiş ve tek boynuzu olan sığırlar bulunur; ayrıca geyik postuna sahip, daha çok ve daha beyaz benekleri olan axis adında bir hayvan vardır: bu hayvan Bacchus'a kurban olarak sunulur. Orseensli Hintliler, tüm vücudu beyaz olan maymunları avlamaya giderler. Ayrıca ele avuca sığmaz bir hayvan daha avlarlar; bu, vücudu ata, başı geyiğe, ayakları file, kuyruğu yaban domuzuna benzeyen tek boynuzludur (24); boğuk bir böğürmesi vardır ve alnının ortasından iki

arşın yükselen tek bir siyah boynuzu bulunur: bu hayvanın canlı olarak yakalanamadığı söylenir.

XXVIII. Daha sonra, Cornelius Nepos ve mim yazarı Laberius'un ifadesine göre, levreğe (bar), midyelere (aselles) en büyük değer verildi. En çok değer verilen levrekler, beyaz ve yumuşak etleri nedeniyle yünlü denilenlerdir. İki tür midye vardır: en küçüğü olan callarias ve sadece açık denizde yakalanan ve bu nedenle diğerine tercih edilen bacchus. Levreklerle gelince, nehirlerde yakalananlar daha çok rağbet görür.

XLII. (XIX.) Antikite veya Herodot (Hist., III, 111) tarçın ve kasia üzerine efsanevi bir anlatı sundu, ki şöyledir: **Bu maddeler kuş yuvalarında, özellikle anka kuşunun yuvalarında, Bacchus'un yükseltilmiş olduğu yerlerdeki kayalıkların tepelerinde ve ulaşılmaz ağaçlarda bulunur;** ve onları düşürmek için büyük et parçaları verilir, bunlar da ağırlıklarından dolayı kuşların yuvalarından aşağı düşer ya da kurşun oklarla vururlar. Ayrıca kasia'nın bataklıkların etrafında, korkunç yarasa türleri ve zehirli yılanlar tarafından korunduğu söylenir. Malların fiyatını artırmak için uydurulan masallar bunlardır. Başka bir eşlik eden efsane şudur: Öğle güneşinin ışınları altında tüm yarımada, tüm aromaların karışımından oluşan tarif edilemez bir parfüm yayar; esinti buraya ulaştığında kokuludur ve İskender'in filosuna tarçın veya sinnamon henüz görülmeden önce açık denizde Arabistan'ı müjdeler. Tüm bunlar yanlış, çünkü tarçın veya sinnamon, Etiyopyalıların topraklarında (VI, 34), Troglodyteslerle evlilik yoluyla birleşmişlerdir. Troglodytesler, onları komşuları olan Etiyopyalılardan satın alırlar, onları dümensiz, çekişsiz veya itişsiz, sadece cesaretle yönetilen sallar üzerinde geniş denizlerden geçirirler; insan her şeyin yerini tutar. Ayrıca, kış gündönümünde fırtınalı bir denizden geçerek, Euros'un (güneydoğu rüzgarları) hüküm sürdüğü dönemde, körfezden sonra doğrudan 46 (II) ile [Arap] burnuna yönlendirilirler ve Cillan limanına, yani Ocila'ya ulaşırlar. Tüccarlar beş yılda bir ancak geri dönerler ve pek çoğu ölür; karşılığında cam eşyalar, bakır kaplar, kumaşlar, çengelli iğneler, bilezikler ve kolyeler getirirler. Dolayısıyla bu ticaret, esasen kadınların zevklerinin sürekliliğine bağlıdır.

IV. Antik çağda taş sadece İlahi olana verilirdi; bu yüzden Homeros taşları yalnızca gökyüzüne ve bütünüyle savaşa (II., XIII, 736) atfeder; ancak hiçbir bireye, savaş kahramanlıkları için bile atfetmez. **Bacchus'un, herkesten önce, başına bir sarmaşık tacı taktığı söylenir. Daha sonra, tanrıların onuruna kurban sunanlar taş takmaya başladılar ve kurban edilen hayvanlar da aynı zamanda taşlandırıldı. Son olarak, kutsal dövüşlerde kullanıldılar ve bugün hala bunları galip gelene vermiyorlar, aksine vatanın onun tarafından taşlandırıldığını beyan ediyorlar (VII, 27).** Buradan, tapınaklarda kutsanmaları ve ardından oyunlarda verilmesi için muzaffer olanlara da verilmesi geleneği doğdu. Bir taş alan ilk Romalı'nın kim olduğunu açıklamak uzun sürer (ve bu, bu eserin planına girmez): Romalılar askeri taşlardan başkasını bilmezlerdi. Kesin olan şu ki, Roma halkı, tek başına, tüm ulusların toplamından daha fazla taş çeşidine sahiptir.

LXII. (XXXIV.) Şimdi sarmaşığın Asya'ya geldiği söyleniyor: Theophrastus (Hist., III, 18) onun orada bulunmadığını söyledi; bu yazar, Hindistan'da sadece Meros dağında (VI, 23) bulunduğunu; hatta Harpalus'un onu Medya'da doğal ortamına kavuşturmak için her türlü çabayı gösterdiğini ancak boşuna olduğunu; ve İskender'in, bu bitkinin nadirliği nedeniyle, ordusu için ondan taçlar yaptırdığını ve Hindistan'dan galip olarak, Bacchus örneğini takip ederek döndüğünü temin eder: bugün bile sarmaşık, bu tanrının thyrselerini ve bazı Trakya uluslarında dini törenlerde kaskları ve kalkanları süsler. Ağaçlara ve tüm bitkilere zararlıdır, mezarları ve duvarları yarar; serinliği arayan yılanlar için çok hoştur; ve bu bitkiye karşı bir saygı duyulması şaşırtıcıdır. Sarmaşığın ilk iki türü, diğer ağaçlarda olduğu gibi, erkek ve dişidir: erkeğe daha kalın bir gövde, daha sert ve daha yağlı bir yaprak ve rengi mora yaklaşan bir çiçek atfedilir. Erkeğin ve dişinin çiçeği, koku eksikliği dışında, yaban gülüne benzer. Bu iki türün her biri üç diğerine ayrılır: beyaz sarmaşık, siyah sarmaşık ve helis sarmaşığı. Bu türler de başkalarına ayrılır: meyvesi sadece beyaz olan bir sarmaşık vardır, diğeri ise yaprağı da beyaz olandır. Beyaz meyve taşıyan sarmaşıklar arasında, bazılarının taneleri sık ve büyüktür; salkımlar küreseldir; bunlara corymb denir. Selenitium daha küçük tanelere sahiptir ve salkımlar daha dağılmıştır; siyah sarmaşıktaki da durum aynıdır, bir çeşidinin tanesi siyah, diğeri ise safran rengidir: **şairlerin taçlarını yaptığı sarmaşık bu sonuncusudur; içindeki yapraklar daha az koyudur: bazıları bu türe Nysa sarmaşığı (V, 16 ve VI, 23), diğerleri Bacchus sarmaşığı der;** siyah sarmaşıklar arasında en büyük corymblere sahip olan budur. Bazı Yunan yazarlar, tohumların rengine göre bu son türü bile ikiye ayırır: erythranum ve chrysocarpum.

LXXIX. En eski abanoz ve servi, sedir ağacı; tüm malzemelerin tapınaktaki kararı açıktır.

Efes'te, bu ağaçların iyiliğinin ünlü bir kanıtı vardır: bu bina Asya'nın katkılarıyla dört yüz yıl önce inşa edilmiştir (XXXVI, 21); çatısının sedir ağacı kirişlerinden yapıldığı oybirliğiyle kabul edilmiştir. Ancak tanrıça heykelinin hangi ağaçtan olduğu şüphelidir, üç kez konsül olan Mucianus hariç; bunu gören en modern yazarlardan biridir: heykelin asma ağacından olduğunu ve tapınak yedi kez restore edilmiş olmasına rağmen asla değiştirilmediğini iddia eder. **Pandemion'un bu ağacı seçtiğini ekler; hatta sanatçının adını bile verir, bu bana şaşırtıcı geliyor, çünkü bu heykeli sadece Bacchus'tan değil, Minerva'dan bile daha eski kabul ediyor. Ayrıca heykelin, bu özün onu koruması ve birleşim yerlerini sağlam tutması için çeşitli delikler aracılığıyla nard yağı ile sulandığını söyler; orta boyuttaki bu heykelde eklem yerleri olmasına şaşıyorum. O, kapıların servi ağacından olduğunu ve dört yüz yıla yakın bir süredir, sanki yeniymiş gibi durduklarını söyler.** Bu kapıların, yerleştirilmeden önce dört yıl boyunca tutkal vasıtasıyla birleştirilmiş halde kaldığını da belirtmek gerekir. Onları yapmak için seçilen servi ağacı, cilasının sonsuza dek korunduğu tek ağaç türüdür. Jüpiter Vejove'nin (18) servi ağacından heykeli, Capitol'de korunmuyor mu? Ve Roma'nın altı yüz yetmiş birinci yılında kutsanmıştı. Utica'daki Apollon tapınağı da ünlüdür: orada, şehrin kuruluşundan bin yüz seksen sekiz yıl önce yerleştirildikleri gibi duran Numidya sedirinden kirişler

görülür. İspanya'da, Saguntum'da, Zante adasından şehrin kurucularıyla birlikte getirilen Diana tapınağının, Bacchus'a göre Truva'nın fethinden iki yüz yıl önce inşa edildiği ve şehrin üzerinde yer aldığı söylenir; Hannibal ona dini saygısından dolayı dokunmamıştır; ardıç ağacından kirişler hala oradadır. Tüm bu örneklerin en akılda kalanı, Truva savaşından birkaç yüzyıl önce inşa edilen Aulide'deki Diana tapınağıdır; ancak hangi ağacın kullanıldığı artık bilinmemektedir.

Genel olarak, en kokulu ağaçların en dayanıklı olduğu söylenebilir. Az önce bahsettiğim ağaçlardan sonra, en değerlisi dut ağacıdır; yaşlandıkça kararır. Ayrıca, kullanıma göre bazıları diğerlerinden daha dayanıklı ağaçlar vardır: karaağaç havaya maruz kaldığında çok dirençlidir, meşe suda; bu son ağaç, toprağın üzerine yerleştirildiğinde, çürür ve çatlar. Karaçam nemli ortamlarda çok iyidir, kara kızılağaç gibi. Meşe, deniz suyunda bozulur. Hidrolik yapılar için kayın ve ceviz ağaçları da reddedilmez; bunlar gömülen ağaçlar arasında da başlıcalarıdır: ardıç ağacı için de aynı şey geçerlidir, havada kullanıldığında daha az uygun değildir. Kayın ve gürgen hızla bozulur. Porsuk ağacı suyu sevmez. Aksine, bataklık yerlerde toprağa gömülen dişbudak ağacı sonsuzdur ve en ağır yükleri taşır. Kiraz ağacı sağlamdır; karaağaç ve dişbudak esnektir, ancak kolayca çatlarlar; bu esnekliği korurlar ve etrafını çentikledikten sonra ayakta kurumaya bıraktığınızda onlara daha fazla güvenebilirsiniz. Gemi yapımında kullanılan karaçamın, tüm ağaçlar gibi, yabani zeytin ve zeytin ağacı hariç, kurtlara (X1, 2) karşı savunmasız olduğu söylenir. Bazıları denizde daha kolay çürür, diğerleri ise toprakta.

Her ne kadar eserinin doğası Plinius'u bilimsel fikirlerle sık sık temasa geçirse de, eğitimi ona uygun şekilde adlandırılan bilimler hakkında kesin bir yargıda bulunma yetisi vermemişti. Antik bilimin ona açılmış ve büyük bir şanla katettiği iki yolu vardı: birincisi matematik ve astronomi; ikincisi fizyoloji veya canlı varlıkların incelenmesiydi. Çünkü o zamanlar ara bilimler, yani fizik ve kimya söz konusu bile değildi; bunlar çok daha sonraki bir döneme ayrılmıştı. Bu bakış, geriye dönük bir bakıştır, yani geçmişe döndüğümüzde şeylerin soyunu kavradığımız bir bakıştır. Fakat geçmiş zamanların insanları kendilerinden neyin eksikti, ne de o zamanlar yalıtılmış olan parçaların bağlantısını anlıyorlardı. İnsanlık üzerine doğan bilimsel gün, yeryüzünde yükselen doğal günle karşılaştırılabilir. Çağlar iklimleri temsil eder ve bunlar ancak yıldızın yükselişiyle aydınlanırdı. Plinius bu nedenle durumun gerçekte ne olduğunu göremiyordu. Yüzyılının çalışmaya az şevki ve bu tür sıcak bir merakı olmadığı için, Yunanistan'ın eski bilginlerine çok az şey borçluydu. İmparatorluğun birliği, tesis edilen iletişimler ve güvenliğin sağladığı kolaylıkları çağdaşlarının gözleri önüne serer; dünya bu güvenliğin tadını çıkarıyordu; diğer yandan, bilimin en güzel ve en verimli çalışmalarının yapıldığı zaman, devletlerin küçük, savaşların sık, kaynakların yetersiz olduğunu hatırlatır. "İşte bu ortamda," der, "harika keşifler yapıldı; ve biz, refah ve bolluk içinde, bize aktarılan hazineyi bile sağlam bir şekilde korumuyoruz." Gerçeğin tarafsız incelenmesi, sitemin abartıldığını gösterir. Plinius'tan sonra matematik ve astronominin, Batılılar ve Araplar tarafından toplandıkları ana kadar gelişmeye devam edeceği doğrudur. Galen'in, fizyolojik

bilgilerde, uygun şekilde ifade edilirse, henüz bir adım daha atması gerektiği doğrudur. Böylece antik çağın kendine özgü bilimleri gerçek bir kesintiye uğramadı ve aktarımları düzenli bir şekilde gerçekleşti: tarihsel gelişimi anlamak isteyen herkes için birinci dereceden bir düşünce; çünkü pozitif bilimler, insanlığın ortasında ortaya çıktıkları andan itibaren, ilerlemelerinin ve toplumların içinden geçtikleri değişimlerin gerçek motorudurlar.

LXVI. Dünya küre şeklidir, çevresi denizle çevrilidir ve onu kanıtlamak için argüman aramaya gerek yoktur, deneyim zaten bunu kanıtlamıştır. Bugün, Cadi'den ve Herkül Sütunları'ndan başlayarak, Batı Okyanusu boyunca, İspanya ve Galyalıların çevresinde seyahat edilmektedir. Kuzey Okyanusu, ilahi Augustus'un himayesinde geçilmiştir: filo, Cimbri burnuna kadar Almanya'nın çevresini dolaşmıştır. Buradan, İskit kıyılarına ve nemin aşırılığı ile karakterize edilen bölgelere kadar uzanan devasa bir deniz görülmüştür. Bu nedenle, nemli elementin her şeye hakim olduğu düşüncesi pek olası değildir. Aynı şekilde, doğudan, Hindistan denizinin bir kısmı, Hazar denizine doğru dönmüştür, Makedonya orduları tarafından geçilmiştir, Seleukos ve Antiokhos krallıkları, bu denizlerin Seleukid ve Antiokhos adını taşımasını istemişlerdir. Hazar denizinde, kıyıların birçoğu keşfedilmiştir ve kuzeye doğru pek azı bilinmektedir; bir tarafta veya diğerinde, okyanusla çevrili olmadığı, birçok kişinin inandığı gibi bir göl veya dar bir kanal ile ayrıldığı anlaşılamamıştır. Başka bir yönde, Kadis'ten başlayarak batıya doğru okyanusa, oradan Moritanya kıyılarına, bu denizin büyük bir kısmı İskender'in zaferleri sayesinde ziyaret edilmiştir, hatta Arap körfezine kadar. Ve bu körfezde, J. Sezar, Augustus ile yapılan sefer sırasında, gemi enkazlarının parçaları bulunmuştur, bunlar İspanyol gemilerine ait olduğu doğrulanmıştır. Hanno, Kartaca'nın gücü çiçek açtığı sırada, Kadis'ten yola çıkarak Avrupa'nın dış sınırlarını keşfetmek üzere gönderilmiştir. Ayrıca, Cornelius Nepos, Eudoxus adında birinin, Kral Ptolemy Lathyrus'tan (M.Ö. 117-81) kaçarken, Arap körfezinden çıkıp Kadis'e kadar geldiğini anlatır.

Güneşin yörüngesinin geçtiği orta bölge, ateşlerin sıcaklığıyla kavrulur ve aşırı yakınlık onu yakar. Sadece kavurucu bölge ile buzlu bölgeler arasındaki iki ara bölge ılımandır; ancak bunlar da yıldızların yaydığı ateşler nedeniyle birbirine erişilebilir değildir. Böylece, gökyüzü bizden yeryüzünün üçte ikisini alır ve okyanusun yemi olan kısmın ne olduğunu bilmeyiz. Bize kalan kısmın daha da azaltılması gerekip gerekmediğini bilmiyorum. Gerçekten de aynı okyanus, anlatacağımız gibi, birçok körfezde nüfuz ederek iç denizlere o kadar yakın kükrer ki, Arap körfezi Mısır denizinden sadece yüz on beş bin adım, Hazar denizi ise Pont-Euxin'den sadece üç yüz yetmiş beş bin adım uzaklıktadır. Bu kadar çok denizle karaların içine giren ve Afrika, Avrupa ve Asya'yı kesen okyanus, ne kadar yer kaplamıyor? Birçok nehrin ve bu kadar büyük bataklıkların kapladığı alanın hesabını yapalım; buna gölleri ve göletleri ekleyelim; gökyüzüne kadar yükselen, dik yamaçları bakışı bile korkutan dağları, ormanları, uçurumlu vadileri, çölleri ve binlerce nedenden dolayı yaşanmaz olan yerleri çıkaralım; işte bizim payımız: bu toprak parçaları, ya da birçoğunun

dediği gibi, dünyanın bir noktası (yeryüzü evrende bundan fazlası değildir) işte bizim ihtişamımızın maddesi, işte bizim ikametgahımız! İşte orada yetkililikleri dolduruyoruz, komutaları yönetiyoruz, zenginliğe hırs duyuyoruz; işte orada çabalıyoruz, zavallı insanlık türü, savaşlar, hatta iç savaşlar düzenliyoruz, karşılıklı katliamlarla daha geniş alanı kaplıyoruz; ve milletlerin öfkelerini geçirmek için, başkalarının sınırlarına tecavüz ediyoruz ve hile ile komşu arazinin kenarını kendi arazimize ekliyoruz. Oysa, en geniş tarlaları ölçen, sınır komşusu mal sahiplerini uzaklaştıran kişinin, tüm dünya üzerinde payı ne olacaktır? Ve servetinin ölçüsüne göre mülklerini genişletmiş olsa bile, öldüğünde, ne kadarını işgal edecektir?

Büyük Ayı Mısır'a komşu olan Troglodytike'de görülmez ve dokunmaz; Kanopus, Berenice'nin Saçı ve ilahi Augustus altında, Sezar'ın Tahtı olarak adlandırılan takımyıldız, bu bölgelerde çok belirgindir, İtalya'da görünmez. Mısır'da bir eğrilik kendini gösterir, çünkü Kanopus, İskenderiye'nin ufkundan, Rodos'un ufkundan yükseldiği dördüncü saatte yükselir; çünkü Rodos'un ufkundan, Pont'ta görüldüğü seviyeden çok daha yukarıdan yükselir. Bu son takımyıldız İtalya'da hiç görülmez, İskenderiye'de ise büyük bir netlikle görülür. Arap'ta, kasım ayında, her gece ilk nöbette (gecenin ilk çeyreğinde), o ikinci nöbete (ikinci çeyrek) geçer; Meroe'de ise, kış gündönümü gecelerinde görülür ve dolayısıyla, Arcturus'un doğuşundan birkaç gün önce (12 Şubat) gün batımında görülür; ayrıca sabahın erken saatlerinde de görülür. Bu tür olaylar, deniz yolculuklarında, navigatörlerin yıldızların yükselip alçalmasını izlemesiyle gözlemlenir; çünkü yıldızlar, dünyanın yakın kısımlarında aniden gözlere çarptıklarında, sanki yerden çıkıyorlarmış gibi görünürler. Bu, bazı insanların iddia ettiği gibi, dünyanın diğerlerinden daha yüksek olduğu için değil, çünkü her taraftan görülürler; yakın olanlar, uzak olanlar için yüksek görünürler; ve kutup, üzerine odaklandığımız yer, bizden uzak olduğu sürece, diğer yıldızlar yüksek görünürken, bizimkiler batar ve diğer kutuptan geçenler dünyadan batarlar.

Attika'da, Pire'de ve Efes'te, bir zamanlar Diana tapınağının olduğu yerlerde deniz çekilmiştir. Herodot'a göre, deniz Mısır'ı Memphis'e kadar kaplamış ve Etiyopya dağlarına kadar ulaşmıştır; aynı zamanda Arap'ın düzlüklerini ve tüm Tehranie'yi de kapsayarak Meander'in sonunda karaya dönüştüğü bir denizi oluşturmuştur.

IX. (ix.) Afrika'ya Asya bitişiktir; Timosthenes'e göre Asya, Nil'in Kanopik kolundan Pont-Euxin'in ağzına kadar 2.639.000 adım uzunluğundadır. Pont-Euxin'in ağzından Palus-Méotide'in ağzına kadar Eratosthenes 1.645.000 adım hesaplar. Tanaïs'e kadar tüm Asya, Mısır dahil olmak üzere, Artemidorus ve Isidorus tarafından 6.375.000 adım olarak tahmin edilmiştir. Asya'yı çevreleyen denizlerin birçoğu, kıyılarında yaşayan halklardan ismini almıştır; bu yüzden onlardan aynı zamanda bahsedeceğiz. Afrika'ya bitişik olan Mısır, güneyde, iç topraklarda, onu arkadan kapatan Etiyopya'ya kadar ilerler. Nil, ayrılarak alt kısmının sınırlarını sağdan ve soldan oluşturur; Kanopik kol onu Afrika'dan, Pelusik kol ise Asya'dan ayırır; aralık 170.000 adımdır: bazıları, bu düzenlemeden dolayı Mısır'ı adalar arasına dahil etmişlerdir. Nil öyle bir şekilde bölünür ki, araziye üçgen bir biçim verir; bu yüzden

birçoğu, Yunanca harfin isminden dolayı Mısır'a Delia der. Nehrin tek kanalının ilk kez çatallandığı yerden Kanopik ağza kadar mesafe 146.000 adım, Pelusik ağza kadar ise 256.000 adımdır. Etiyopya'ya bitişik olan Yukarı Mısır, Thebaide olarak adlandırılır. Mısır, "nom" denilen kentsel bölgelere ayrılmıştır: Ombite, Apolopolite, Hermonthite, Thinite, Phaturite, Coptite, Tentyrite, Diospolite, Antéopolite, Aphroditopolite, Lycopolite. Peluse yakın bölge Pharbæthite, Bubastite, Séthroite, Tanite nomlarını içerir. Mısır'ın geri kalanı ise şu nomlara sahiptir: **Arabique, Jüpiter Hammon kahinliğine doğru dönük olan Ammonique, Oxyrynchite, Léontopolite, Atharrhabite, Cynopolite, Hermopolite, Xoite, Mendésien, Sébennyte, Cabasite, Latopolite, Héliopolite, Prosopite, Panopoite, Busirite, Onuphite, Saite, Pténéthu, Phthemphu, Naucraticite, Métélite, Gynæcopolite, Ménelaite (Alexandrie bölgesinde); Libya'da Maréotite nomu; Héraeléopolite nomu, 50.000 adım uzunluğunda Nil üzerinde bir adadadır ve orada Herkül Şehri denen bir yer bulunur.** İki Arsinoite nomu vardır; bu nomlar ve Memphite nomu Delta'nın tepesine kadar ulaşır; Afrika tarafında iki Oasite nomu ile sınırdırlar. Bazı yazarlar bu isimlerden bazılarını değiştirir ve yerine Héroopolite ve Crocodilopolite gibi başka isimler koyarlar. Arsinoite nomu ile Memphite nomu arasında eskiden çevresi 250.000 adım, ya da Mucianus'a göre 450.000 adım olan ve 50 adım derinliğinde bir göl vardı; insan eliyle kazılmıştı ve bu işi yaptıran kralın ismiyle Moeris (xxxvi, 16) olarak adlandırılmıştı. Oradan Mısır krallarının eski başkenti Memphis'e mesafe 72.000 adımdır. Memphis'ten Hammon kahinliğine yolculuk on iki günlük yürüyüş mesafesindedir ve Nil'in ayırımına ve Delta'nın başlangıcına kadar 15.000 adımdır.

Nil, Etiyopya'nın sınırı olan Syène'de (vi, 75) Mısır topraklarına girmeye başlar: Arabistan tarafında, Kampların bulunduğu 1.000 adım çevresinde bir yarımada bu isim verilir. Karşısında, Nil'in ayrıldığı yerden, yani Delta denen yerin başlangıcından 600.000 adım uzaklıkta, 4.000 adım çevresinde Philæ adası (13) bulunur. En azından bu boşluğun 250 şehri kapsadığını belirten Artemidorus'un tahmini budur; Juba bunu 400.000 olarak değerlendirmiştir. Aristocréon, Éléphantis'ten denize kadar 750.000 adım olduğunu sayar: Éléphantis, son şelalenin 4.000 adım aşağısında ve Syène'in 16.000 adım yukarısında, üzerinde yerleşim olan bir adadır; Mısır denizciliğinin durduğu yer Éléphantis'tir. İskenderiye'den uzaklık 580.000 adımdır: yukarıda adı geçen yazarlar tarafından yapılan hataların büyüklüğünü buradan anlayın! Burası Etiyopyalı teknelerin buluşma noktasıdır: bu tekneler katlanır ve şelaleleri aşmak için omuzlarda taşınır.

XI. Mısır, atfettiği antik çağ ihtişamının yanı sıra, Amasis'in hükümdarlığı döneminde yirmi bin şehri barındırdığıyla övünür. Şimdi bile bunlardan çok sayıda görülür, ancak ünleri yoktur. Bununla birlikte, Apollon şehri, Leucothea şehri, yüz kapısıyla meşhur Diospolis el-Kebira veya Teb; Hindistan ve Arabistan'dan gelen mallar için Nil'e en yakın pazar olan Koptos; ardından Venüs şehri, bir başka Diospolis, Tentiris; aşağıda, Memnon sarayı ve Osiris tapınağı nedeniyle meşhur olan ve Libya tarafında nehirden 7.500 adım uzaklıkta bulunan Abydos; Ptolemaïs, Panopolis ve

bir başka Venüs şehri; Libya tarafında, dağların Thebaide'nin sınırlarını oluşturduğu Lycon; daha ileride, Merkür şehri, Alabastron şehri, Köpekler şehri, daha önce bahsedilen Herkül şehri; ardından daha önce bahsedilen Arsinoë ve Memphis; Memphis ile Arsinoite nomu arasında, Libya tarafında, Piramitler denen kuleler, Mæris gölü içinde inşa edilmiş, hiç ahşap kullanılmamış Labyrinthos; Crialon şehri ve iç kısımlarda, Arabistan'a komşu ve oldukça meşhur olan Güneş şehri (Heliopolis) bulunur.

XII. (xi.) Pelusik ağzın ötesinde, Kızıldeniz'e ve parfümlerle dolu, zengin ve mutlu (felix) lakabıyla meşhur o Arabistan'a bitişik olan Arabistan bulunur. Burada sözü edilen (bölge), Cataban, Esbonit ve Scénit Araplarının (vi, 30 ve 32) adını taşır: Suriye'ye yakın kısımlar hariç verimsizdir; ve sadece Gasius dağı biraz ün sahibidir. Bu bölge, doğu tarafında Canchléen Araplarına, güney tarafında Cédreén Araplarına bitişiktir; ve her ikisi de Nabatéenlere (vi, 32) bağlıdır. Kızıldeniz, Mısır tarafında, biri Héroopolite, diğeri Ælanitique olarak adlandırılan iki körfez oluşturur. Kızıldeniz üzerindeki Ælana ile Akdeniz üzerindeki Gazze arasında 150.000 adım vardır; Agrippa, Peluse ile Kızıldeniz şehri olan Arsinoé (vi, 33) arasındaki aralığı çöller boyunca 125.000 adım olarak değerlendirir: doğaya böylesine farklı bir karakter kazandırmak için sadece bu küçük mesafe yeterlidir.

XIII. (xii.) Yakın kıyı, bir zamanlar ülkelerin en güçlüsü olan ve birçok isme bölünen Suriye tarafından işgal edilmiştir. Araplar tarafında Filistin, sonra Yahudiye, sonra Coeléyrie, daha ileride Fenike, iç kısımlara doğru uzandığı yerde Damascène ve daha da ileride, güneyde, Babil, Fırat ile Dicle arasında Mezopotamya, Toros'un ötesinde Sophène, bu tarafında Commagène; Ermenistan'ın ötesinde, daha önce Asur olarak adlandırılan Adiabène ve Kilikya'ya dokunduğu yerde Antiokheia olarak anılırdı. Suriye'nin Kilikya ile Arabistan arasındaki uzunluğu 470.000 adımdır; Piéria'daki Seleukeia'dan Fırat üzerindeki Zeugma şehrine kadar olan genişliği ise 175.000'dir. Daha ince ayrımlar yapanlar, Fenike'nin, bir kısmını sahil boyunca işgal ettiği ve İdume, Yahudiye, Fenike ile Antiokheia Suriyesi'nin birer parçasını oluşturduğu Suriye'nin bir parçası (enkav) olduğunu iddia ederler. Bu kıyıları yıkayan tüm deniz Fenike denizi olarak adlandırılır. Fenike ulusu, harfleri icat etmesi ve astronomi, denizcilik ile savaş sanatındaki keşifleri nedeniyle büyük bir şöhrete sahiptir.

XIV. Peluse'den itibaren Chabrias'ın Kampı, Casius dağı, Jüpiter Casien tapınağı ve büyük Pompeius'un mezarı bulunur. Arabistan, Peluse'den 65.000 adım uzaklıktaki Ostracine şehri ile sınırlanır.

(XIII.) Ardından, bazılarının göre 150.000 adım çevreye sahip olan Sirbon gölünün çıkışında İdume ve Filistin başlar. Herodot, bu gölü Casius dağının eteğine yerleştirmiştir; günümüzde burası orta büyüklükte bir bataklıktır. Şehirler: iç kısımlarda Rhinocolura; Rhapsée; Gazze ve iç kısımlarda Anthedon; Argaris dağı; kıyıda Samariye; özgür Ascalon şehri; Azotus, biri iç kısımlarda olan iki Jaranja;

geleneğe göre tufandan daha eski olan Fenikelilere ait Joppé; bir tepenin üzerine kuruludur ve önünde Andromeda'nın zincirlerinin kalıntılarının gösterildiği bir kaya bulunur. Orada efsanevi canavar Céto'ya tapınırlar; ötesinde Apollonie, kral Herodes tarafından kurulan ve şimdi imparator Vespasianus tarafından yerleştirilen bir koloniden dolayı Prima Flavia olarak adlandırılan Straton kulesi, yani Kaisareia; Filistin'in sınırı, Arabistan sınırından 189.000 adım uzaklıktadır; sonra Fenike başlar. Samariye'nin iç kısımlarında, daha önce Mamortha olarak adlandırılan Neapolis şehirleri, bir dağ üzerinde bulunan Sébaste ve daha yüksek bir dağ üzerinde bulunan Garaia alır.

XV. (xiv.) İdume ve Samariye'nin ötesinde Yahudiye geniş bir alana yayılır. Suriye'ye bitişik olan kısma Galile denir; Arabistan ve Mısır'a komşu olan kısma ise, sarp dağlarla kaplı ve Şeria Nehri ile Yahudiye'nin geri kalanından ayrılan Perea denir. Yahudiye'nin kendisi şu sırayla on toparşiye (bölgeye) ayrılmıştır: hurma ağaçlarıyla dikili, kaynaklarla sulanan Eriha; Emmaus; Lida; Yafa; Akrobatene; Gofna; Tamna; Betleptefe; sadece Yahudiye'nin değil, tüm Doğu'nun en meşhur şehri olan Kudüs'ün bulunduğu Orine; ve aynı adı taşıyan ünlü bir şehre sahip olan Herodium.

(xvi.) Asphaltite (Ölü Deniz) gölü sadece bitüm üretir; taşıdığı isim de buradan gelir. Hiçbir hayvan bedeni içine batmaz; boğalar ve develer yüzeyde kalır. Buradan, hiçbir şeyin dibe çökmediği söylentisi çıkar. Uzunluğu 100.000 adımdan fazladır, en geniş yeri 25.000, en dar yeri 6.000 adımdır. **Doğu tarafında Göçebe Arabistan'ın**, güney tarafında ise Kudüs'ten sonra bir zamanlar Yahudiye'nin en güçlü kalesi olan Machæronte'nin hakimiyeti altındadır; aynı tarafta, tıbbi amaçlarla kullanılan, Callirrhoé adını taşıyan ve ismiyle sularının değerini ifade eden sıcak bir kaynak bulunur.

XX. (xxiv.) Fırat Nehri'nden bahsetmenin en uygun yeri burasıdır. Büyük Ermenistan'ın bir bölgesi olan Caranitis'te doğar. Ona en çok yaklaşanlardan Domitius Corbulo kaynağını Aba dağında, Licinius Mucianus ise Zimara'dan 12.000 adım ötede Capotes denilen dağın eteğinde gösterir. Başlangıçta Pyxirate adını alır. Kapadokya'yı önce Derxène'den, sonra Ermenistan'ın bölgeleri olan Anaïtis'ten ayırarak akar. Dascusa, Zimara'dan 75.000 adım uzaklıktadır. Oradan itibaren 50.000 adım boyunca Pastona'ya kadar, 24.000 adım mesafeyle Kapadokya'daki Melitene'ye kadar ve 10.000 adım mesafeyle Ermenistan'daki Elegia'ya kadar nehir gemiciliğe elverişlidir; bu yolculuk sırasında Lycus, Arsanias ve Arsanus nehirlerini alır. Elegia'da Toros dağları yoluna çıkar ancak 12.000 adımlık kalınlığına rağmen nehre direnemez. **Nehir, dağa girişi sırasında Omiras, dağı yardıktan sonra ise Euphrates adını alır; kayalıklarla dolu ve ötesinde dahi şiddetlidir. Ardından sol tarafında (doğu) Aroéenlerin Arabistan'ı dediği bölgeyi üç şen süresince, sağ tarafında (batı) ise Toros'u yardığı yerde bir köprü taşıyan Commagène'i ayırır.** Kapadokya'daki Claudiopolis'te batıya doğru yönelir; Toros, mücadele sırasında ondan bu ilk yönü alır; nehir yenilmiş ve parçalanmış olsa da, başka bir şekilde zafer kazanır ve dağı kırarak onu güneye doğru sürer. Böylece, doğanın bu

mücadelesinde şeyler dengelenir: nehir gitmek istediği yere gider; dağ ise onu izlemek istediği yoldan gitmekten alıkoyar. Şelalelerden sonra, Commagène'in başkenti Samosata'ya kadar 40.000 adım boyunca tekrar gemiciliğe elverişli hale gelir.

XXI. Yukarıda adı geçen Arabistan, eskiden Antiokheia olarak adlandırılan ve çeşmesinin isminden dolayı Callirrhoé denilen Edessa şehrine ve Crassus'un yenilgisiyle meşhur Carrhes şehrine sahiptir. Arabistan'a, nüfusu Asur kökenli olan ve Anthemusia ile Nicéporium şehirlerinin bulunduğu Mezopotamya bölgesi bitişiktir; ardından başkenti Singara olan Retave adlı Araplar gelir. Samosata'nın altında, Suriye tarafında Marsyas, Fırat'a dökülür. Cingilla'da Commagène biter ve İme şehri başlar; Fırat tarafından sulanan şehirler, Fırat üzerinde anılan Epiphaneia ve Antiokheia'dır; Samosata'dan 72.000 adım uzaklıktaki Zeugma, hem birinin hem de diğerinin kurucusu olan Seleucus'un bir köprüyle Zeugma'ya bağladığı Apameia'nın karşısında, bu nehri geçmek için kullanılmasıyla meşhurdur. Mezopotamya'ya komşu olan halklar Rhoales olarak adlandırılır. Suriye'deki şehirler; Europus, eskiden Thapsacus olarak adlandırılan Amphipolis'tir. Scénite Arapları. Fırat böylece doğuya döndüğü ve Suriye'nin Pétra şehrine ve Mutlu Arabistan'a kadar ulaşan Palmyra çöllerini terk ettiği Ura adlı yere kadar iner.

IX. (ix.) Paryadres dağlarında başlayan Büyük Ermenistan, daha önce belirttiğimiz gibi (v, 20), Fırat ile Kapadokya'dan; Fırat uzaklaştığında ise bir o kadar meşhur olan Dicle nehri ile Mezopotamya'dan ayrılır. Her ikisinin de kaynağıdır ve iki nehir arasında uzanması gereken Mezopotamya'nın başlangıcını oluşturur; oradaki aralık Aroéen Arapları tarafından işgal edilmiştir. Böylece sınırını Adiabène'e kadar genişletir; bu eyaletten enine bir dağ silsilesiyle ayrılır ve solda genişlik olarak Cyrus nehrine kadar uzanıp Araxes nehrini geçer; uzunluk olarak ise Pont-Euxin'e (Karadeniz) dökülen Absaros nehri ve Apsarus'un kaynağı olan Paryadres dağları ile ayrıldığı küçük Ermenistan'a kadar ulaşır.

Şimdiye kadar eskilerden aktarılanlara göre konuştuk; ancak İmparator Claudius döneminde daha kesin bilgiler elimize ulaştı, hatta bu adadan Roma'ya elçiler bile geldi; bu şu şekilde gerçekleşti: Annius Plocamus, imparatorluk hazinesinden Kızıldeniz'in gelirlerini kiralamıştı; onun azatlı bir kölesi, Arabistan'ı dolaşırken kuzey rüzgarlarıyla Karmania'nın ötesine sürüklendi; on beşinci gün Taprobane'nin limanı Hippuros'a vardı; ülke kralı tarafından misafirperverlikle karşılandı ve altı ay içinde yerlilerin dilini öğrendikten sonra, bu hükümdara Romalılar ve imparator hakkında cevaplar verebildi. Bu hükümdar, kendisine anlatılanlar arasında en çok Roma yönetiminin dürüstlüğüne hayran kaldı, çünkü kazazede ile birlikte ele geçen paralarda, sikkelerin farklı hükümdarlar tarafından basıldığını gösteren değişik figürlere rağmen ağırlıklarının eşit olduğunu fark etti. Esas olarak bir ittifak kurmaya teşvik edilen kral, lideri Rachias olan dört elçi gönderdi. Onlardan adanın 500 şehri barındırdığını, güneşe bakan, en meşhur kraliyet şehri

Palæsimundum'un yakınında yer alan ve 200.000 kişilik bir nüfusa sahip bir limanı olduğunu; iç kısımlarda, sadece otlak olarak kullanılan adaların bulunduğu 375.000 adım çevresinde Mégisba gölünün yer aldığını; buradan iki nehrin çıktığını, biri olan Palæsimundus'un aynı isimli şehrin yanında, limana üç kolla döküldüğünü (en darı 920 metre, en geniş 2,76 kilometre olan), diğerinin, Cydara'nın ise kuzeye ve Hindistan'a doğru aktığını; Hindistan'ın en yakın noktasının dört günlük seyir mesafesindeki Coliaque adlı burun olduğunu ve bu mesafenin ortasında Güneş adasının bulunduğunu; bu denizin çok yeşil renkte olduğunu ve ayrıca dümenlerin yapraklarını kopardığı ağaçlarla dolu olduğunu öğrendik. Bu elçiler bizdeki Büyük Ayı ve Ülker yıldızlarına hayran kalıyorlardı; onlar için bu yeni bir gökyüzüydü; ayın bile kendi ülkelerinde sadece sekizinci günden on altıncı güne kadar ufkun üzerinde görüldüğünü itiraf ediyorlardı. Gecelerinde büyük ve parlak bir yıldız olan Canopus'un parladığını anlatıyorlardı; ancak onları en çok şaşırtan şey, bedenlerinin gölgelerinin bizim gökyüzümüzün tarafına düşmesi, kendi taraflarına düşmemesi ve güneşin aksini yapmak yerine soldan doğup sağdan batmasıydı. Ayrıca adanın Hindistan boyunca uzanan kısmının, kış gün doğumu yönünde 18.400 kilometrelik bir uzunluğa sahip olduğunu; Émodien dağlarının ötesinde Sères'i gördüklerini ve onları ticaret yoluyla tanıdıklarını; Rachias'ın babasının onların ülkesine gittiğini ve Sères'in oraya gelen Taprobane sakinlerini karşıladıklarını; Sères'in boylarının normalden uzun olduğunu, kızıl saçlı, mavi gözlü, kaba sesli olduklarını ve düşüncelerini iletecek bir dilleri olmadığını anlattılar. Geriye kalan bilgiler, tüccarlarımızinkine benzerdi; yani malların Sères tarafındaki nehir kıyısına bırakıldığı ve Sères'in de onları alıp uygun buldukları takdirde bedelini bıraktıkları yönündeydi. Lüksü nefretle karşılamak için, ruhsal olarak bu topraklara gittiğinde, onun neler talep ettiğini, hangi bedelle ve niçin istediğini düşündüğünden daha haklı bir sebep var mıdır?

Ancak Taprobane, doğa tarafından dünyanın ötesine sürgün edilmiş olsa bile, bizim kusurlarımızdan muaf değildir; altın ve gümüş orada da kıymetlidir; kaplumbağa kabuğuna benzer bir mermer, değerli taşlar ve eşsiz inciler orada yüksek fiyatlara satılır; tek kelimeyle, lüksümüzün tamamı orada zirveye ulaşmıştır. Zenginliklerinin bizimkinden daha fazla olduğunu, ancak bizim onlardan faydalanmayı daha iyi bildiğimizi söylüyorlardı. Orada kimsenin kölesi yoktur; ne gün ışığına kadar ne de gün boyunca uyunur; binalar yerden çok az yükselir; tahıl fiyatları her zaman aynıdır; mahkemeler veya davalar yoktur; Herkül'e tapınırlar; halk, kral olarak yumuşak başlılığıyla tanınan, çocuğu olmayan bir yaşlıyı seçer; eğer daha sonra çocuk sahibi olursa, krallık kalıtsal hale gelmesin diye onu tahttan indirirler. Halk tarafından ona otuz yönetici atanır; hiç kimse çoğunluğun kararı olmadan ölüm cezasına çarptırılmaz. O zaman bile halka temyiz hakkı vardır; hüküm giyen kişiye yetmiş yeni yargıç verilir; eğer onu aklarlarsa, otuz yönetici tüm itibarını kaybeder ve en ağır şekilde kınanırlar. **Kral, Bacchus'un kıyafetini giyer; ulus ise Araplarınınkini. Kral bir suç işlerse ölüm cezasına çarptırılır;** kimse onu öldürmez, herkes ondan yüz çevirir; hatta onunla tek bir kelime bile konuşmayı reddederler. Eğlenceler avcılıkla geçer, bunlardan en keyiflileri kaplanlar ve filler üzerinedir; tarlalar özenle işlenir,

bağcılık bilinmez, meyveler boldur; halk balık tutmaktan çok hoşlanır; o kadar büyüklerine rastlanır ki, kabukları tüm aileleri örten kaplumbağaların üzerinde yüzerler. Orada yüz yıllık bir yaşam olağandır. Taprobane hakkında bilinenler işte bunlardır.

Bazıları Daritis'in Ariane'nin bir parçası olmasını ister ve bu iki bölgenin birlikte ele alındığında 1.950.000 adım uzunluğa ve Hindistan'ınkinin yarısı kadar genişliğe sahip olduğunu söylerler; diğerleri ise Gédruse'leri ve Pasire'leri 183.000 adım boyunca, ardından Hintçe değil, özel bir dil konuşan İthyofaj Oritleri 200.000 adım boyunca, sonra da Arbiec ulusunu yine 200.000 adım boyunca yerleştirmişlerdir. İskender, tüm İthyofajlara balıkla beslenmeyi yasakladı. Ötesinde çöller, ardından Karmania, Pers ülkesi ve Arabistan bulunur.

XXVI. Ancak ayrıntılara girmeden önce, Onésicrite'in anlattıklarını belirtmek yerinde olacaktır: İskender'in donanmasının bu komutanı, deniz yoluyla Hindistan'dan, yakın zamanda Juba tarafından tasvir edilen Basra Körfezi'ne gelmiştir; daha sonra son zamanlarda keşfedilen ve bugün takip edilen rotayı açıklayacağım. Onésicrite ve Nearchus'un günlüklerinde ne durakların isimleri ne de mesafeler yer almaktadır; öncelikle, İskender tarafından kurulan ve hareket noktaları olan Xylenopolis'in hangi nehrin yanında ve hangi yerde olduğu yeterince açıklanmamıştır. Ancak yine de zikredilmeye değer olanlar şunlardır: Nearchus tarafından bu sefer sırasında kurulan Arbis şehri; gemiciliğe elverişli Nabrus nehri; karşısında 70 stad uzaklıkta bir ada; bu halkın topraklarında, İskender'in emriyle Léonnatus tarafından kurulan İskenderiye; iyi bir limana sahip Argenus; boyunca Pasire'lerin bulunduğu, gemiciliğe elverişli Tubérus nehri; ardından kıyıları boyunca yirmi gün boyunca seyredilen, çok uzun bir alana yayılan İthyofajlar; toprağı kırmızı olan ve nedeni bilinmeksizin her türlü hayvanı öldüren, Güneş adası veya Perilerin Yatağı denilen ada; Oriens ulusu; bir limanı olan ve altın taşıyan Karmania'nın Hytanis nehri. Orada, denizciler ilk kez Büyük Ayı'yı tekrar gördüler: Arcturus'un ne her gece ne de bütün gece görünür olmadığını; Aehæménides'lerin ülkeye kadar sahip olduğunu ve orada bakır, demir, arsenik ve minium madenlerinin işletildiğini eklerler. **Ötesinde, karşı kıyıda Arap Maces ulusuna kadar 50.000 adım mesafesi olan Karmania burnu bulunur;** ana karadan 25.000 adım uzaklıkta suyu olan ve tek yerleşim yeri olan Oracla dahil olmak üzere üç ada; halihazırda körfezde ve Pers ülkesinin karşısında dört ada; bu bölgelerde 20 arşınlik deniz yılanları yaklaşımlarıyla filoyu korkuttu; Acrotadus adası; Chianien ulusunu kapsayan Gaurates'ler; Basra Körfezi'nin ortasında bulunan ve yük gemilerini taşıyan Hyperis nehri; yedi günde Pasargade'ye ulaşılan Sitiogagus nehri; gemiciliğe elverişli Hératémis nehri; isimsiz bir ada; orta büyüklükte gemileri taşıyan ve Susiane'den geçen Granis nehri; bu nehrin sağında, bitüm üreten Deximontans'lar; ağzı, tecrübeli olmayanlar için zor olan Zarotis nehri; iki küçük ada; ardından içinden bazı kanallar yardımıyla geçilen bataklığa benzer sığılıklar; Fırat'ın ağzı; Eulée ve Dicle nehirlerinin Charax yakınında oluşturduğu göl; ve ardından Dicle üzerinden çıkılan Suse. Filo orada İskender'i bir şölen kutlarken buldu; Patalé'den ayrılalı yedi ay, filonun denizde geçirdiği süre ise üç aydı. İskender'in donanmasının

seyri böyleydi. **Daha sonra, Arabistan'ın bir burnu olan Syagrus'tan**, orada Hippalus denilen yaz batı rüzgarıyla Patalé'ye kesinlikle ulaşabileceği düşünülürdü; mesafe 1.332.000 adım olarak hesaplanmıştı.

Denize yaz ortasında, Canicula'nın doğuşundan önce veya hemen sonra açılır; yaklaşık otuz gün sonra Arabistan'daki Océlis'e veya tütsü bölgesindeki Cane'ye varılır. Muza adında üçüncü bir liman daha vardır; Hindistan'a giden denizciler buraya uğramazlar; burası sadece Arabistan'a özgü tütsü ve parfüm tacirleri tarafından kullanılır. İç kısımlarda ülkenin başkenti Saphar adlı bir şehir ve Save adlı başka bir şehir bulunur. Hindistan'a gidenler için en avantajlı kalkış noktası Océlis'tir; oradan Hippalus rüzgarıyla, Hindistan'ın ilk pazarı olan ve Nitriés denilen yeri işgal eden korsanlar yüzünden pek tercih edilmeyen Muziris'e kırk günde ulaşılır; bu pazar ayrıca mal bakımından zengin değildir; üstelik gemilerin demirleme yeri karadan uzaktır ve yükleme ile boşaltma işleri sandallarla yapılır. Ben bunları yazarken bu ülkenin kralı Célébothras'tı. Daha elverişli bir liman, Nelcanidien ulusuna ait olan ve Baiace denilen limandır: orada, pazar yerinden uzak ve Modura denilen bir iç şehirde Pandion hüküm sürer. Karabiberin Barace'ye tek bir ağaç gövdesinden yapılmış sandallarla getirildiği ülkeye Cottonara denir. Tüm bu ulus, liman veya şehir isimleri hiçbir eski yazarda bulunmaz; bu da yerlerin durumunun değiştiğini gösterir. Hindistan'dan Mısır takvimine göre bizim aralık ayımıza denk gelen Tybi ayının başında veya en geç bizim ocak ayımızın ortalarına (13 Ocak), yani Mısır takvimine göre Mechir ayının altıncı gününden önce dönülür; bu şekilde aynı yıl içinde geri gelmiş olur. Hindistan'dan Vulturinus rüzgarıyla (kış gün doğumu yönünden) dönülür ve Kızıldeniz'e girildiğinde Africus (kış gün batımı yönünden) veya Auster (güney) rüzgarı kullanılır. Şimdi asıl konumuza dönelim.

XXVIII. Ardından, bu bölgelerde deniz, Latinlerde Kızıldeniz, Yunanlılarda ise Kral Erythras'ın adından veya başkalarına göre sunduğu kırmızı renkten dolayı Erythré (Kızıl) denizi adıyla karaların içine iki kez girer; bu renk ister güneş ışınlarının yansımından, ister toprak ve kumun tonundan, isterse de suyun kendi doğasından kaynaklansın. (xxiv.) İki körfeze ayrılır: Doğuda olanına Basra Körfezi denir, Eratosthenes'e göre 2.500.000 adım çevreye sahiptir. Karşısında uzunluğu 1.200.000 adım olan Arabistan bulunur; ardından Arabique (Arap) denilen ikinci bir körfez gelir. Körfezlere giren denize Azanienne denizi denir. Basra Körfezi'nin girişi 5.000 adım genişliğindedir, diğerlerine göre ise 4.000 adımdır. Bu girişten körfezin dibine kadar, düz bir hat üzerinde yaklaşık 1.125.000 adım olduğu hemen hemen kesindir; insan başı şeklinde yapılandırılmıştır. Onésicrite ve Nearchus, Indus nehrinden Basra Körfezi'ne ve oradan Fırat'ın bataklıkları üzerinden Babil'e kadar 2.500.000 adım olduğunu yazmışlardır.

(xxvi.) Bu noktada Medya'nın konumunu belirtmek ve karaların görünümünü Basra Körfezi'ne doğru çevirmek, sonrasında diğer yerlerin daha kolay anlaşılması için gereklidir. Çünkü Medya, batıdan çapraz bir şekilde Parthia'ya doğru uzanarak her iki krallığı da içine alır. Bu nedenle doğuda Caspi'ler ve Parth'lar; güneyde Sittacene,

Susiane ve Persis; batıda Adiabene; kuzeyde Ermenistan ile çevrilidir. Persler her zaman Kızıldeniz'in kıyısında yaşamışlardır, bu yüzden bu körfeze Basra Körfezi denir; oradaki sahil bölgesi Syrtibolos'tur. Medya'ya giden geçit ise, Persepolis'e (krallığın başkenti, yıkılmış olan) ulaşan, sarp dağların basamak basamak tırmanıldığı dar girişiyle Climax Megale denilen yerdir; öte yanda, en uç sınırında Antiochus tarafından kurulan Laodikeia bulunur. Doğuda, Cyrus'un mezarının bulunduğu kale olan Passagarde'yi maglar tutar. Şehirleri Ekbatana, Kral Darius tarafından dağlara taşınmıştır. Parthia ve Ariane arasında Parætacène'ler uzanır; bu uluslar ve Fırat, alt krallıkları çevreler. **Mésopotamie'nin ucu ve Arap halkları hariç diğerlerinden** (vi, 31) Mésopotamie'den başlayarak bahsedeceğiz: Bunlardan bir önceki kitapta (v, 21) bahsetmiştik.

XXX. Mezopotamya'nın tamamı, Babil ve Ninova dışında sadece küçük kasabalara sahip olan Asurlulara aitti. Makedonlar, toprağın verimliliği nedeniyle orada şehirler kurdular. Daha önce adı geçen şehirlerin yanı sıra, Seleukeia, Laodikeia ve Artémite şehirlerini de barındırır; ayrıca **Aroéen (vi, 9) ve Mardan Araplarının ülkesinde, Mezopotamya valisi Nicanor tarafından kurulan ve Arabis adını taşıyan Antiokheia bulunur.** İç kısımlarda Aroéen Araplarına, Eldamarien Arapları komşudur; bu halkın üzerinde, Pellaconta nehri kıyısında Bura şehri, Salmaoe'ler ve Maséen Arapları yer alır. **Gordyenlere (vi, 17) komşu olanlar;** Zerbis nehrinin geçerek Dicle'ye döküldüğü Alone'ler; Azone'ler; dağlık Silice'ler; batısında Gaugamela şehrinin bulunduğu Oronte'ler; ardından kayalıklar içinde Sue; üzerinde, Ermenistan'dan gelen Lycus nehrinin içinden aktığı Silice Classite'ler; kış gün doğumu yönünde Absidris; Azochis şehri; ardından düzlükte Diospage, Polytelia, Stratonice ve Anthémonte (v, 21) şehirleri bulunur; Fırat'ın yakınlarında, daha önce belirttiğimiz gibi (v, 21) konumunun elverişliliği nedeniyle İskender'in kurulmasını emrettiği Nicéphorion yer alır. Zeugma vesilesiyle Apameia'dan (v, 21) bahsetmiştik: Bu şehirden doğuya gidildiğinde, eskiden 70 stadlık (12,88 kilometre) bir alana sahip olan, Satrapların başkenti olarak adlandırılan ve vergilerin getirildiği çok iyi tahkim edilmiş bir şehirle karşılaşılır; burası artık sadece bir kaledir; Hebata eski durumunu korumaktadır; ardından büyük Pompeius altında Roma imparatorluğunun sınırı olan ve Zeugma'dan 250.000 adım uzaklıktaki Oruros gelir. Bazı yazarlar, vali Gobarès'in, Fırat'ın şiddetle akarak Babil topraklarını harap etmemesi için, daha önce ayrıldığını belirttiğimiz (v, 21) yerde nehri böldürdüğünü aktarırlar. Tüm Asurlular Fırat'a "kraliyet nehri" anlamına gelen Narmalchan adını verirler. Nehrin ayrıldığı yerde eskiden Persler tarafından yıkılan en büyük şehirlerden biri olan Agrani bulunuyordu.

Nearchus ve Onésicrite, Basra Körfezi'nden Babil'e Fırat nehri üzerinden yapılan yolculuğun 412.000 adım olduğunu bildirmektedir; ancak daha sonraki yazarlar Seleukeia'dan aynı körfeze olan mesafenin 440.000 adım olduğunu söylerler; Juba, Babil'den Charax'a (vi, 31, 12) olan mesafeyi 175.000 adım olarak değerlendirir. Bazıları, Fırat'ın sulama amacıyla bölünmeden önce Babil'in altında 87.000 adım boyunca tam yatakla akmaya devam ettiğini ve toplam akışının 1.100.000 adım olduğunu söylerler. Ölçümlerdeki farklılıklar, takip edilen yazarların çeşitliliğinden

kaynaklanmaktadır; Persler, schène (v, 11, 4) ve parasang ölçü birimlerine bazen bir değer, bazen başka bir değer atfetmektedir. Nehir, Charax topraklarının sınırlarında gerçekleştiği üzere, yatağıyla bölge sakinleri için bir sur oluşturmayı bıraktığında, **bölge hemen bir Arap ulusu olan Attale haydutları tarafından istila edilir;** onların ötesinde ise Scénite'ler (vi, 32) bulunur. Fırat boyunca, daha önce (v, 20 ve 21) **Palmira çöllerini terk ederek güneye doğru büküldüğünü belirttiğimiz Asur çöllerine kadar Arap Göçbeleri yaşar.** Seleukeia, Fırat yoluyla Mezopotamya'nın başlangıcından 1.125.000 adım; Dicle yoluyla Kızıldeniz'den (Basra Körfezi) 320.000 adım; Zeugma'dan 527.000 adım uzaklıktadır. Zeugma, kendi denizimizin (Akdeniz) kıyısındaki Suriye Seleukeia'sından 175.000 adım (v, 13) uzaklıktadır. İki deniz arasındaki kıtanın genişliği böyledir; Part imparatorluğunun genişliği ise 944.000 adımdır.

Eulæüs'un altında, kıyıda Pers ülkesine bitişik, Oroates nehrinden Charax'a kadar 240.000 adımlık bir alana yayılan Élymaïs bulunur. Buradaki şehirler, Casyrus dağı yakınlarında yer alan Seleukeia ve Sosirate'dir. Küçük Syrtes görünümüne sahip olan kıyı şeridi, daha önce belirttiğimiz gibi (vi, 29, 4), Brixias ve Ortacéas nehirlerinin çok miktarda balçık bırakması nedeniyle erişilemez ve bataklıktır: Élymaïs'in kendisi o kadar bataklıktır ki, Pers ülkesine ancak etrafından dolanılarak girilebilir; ayrıca nehirlerin oraya taşıdığı yılanlarla doludur. **En girilmez kısmı, Arabistan krallıklarının sınırı olan Charax şehrinin adından dolayı Characène olarak adlandırılır. Charax hakkında, önce M. Agrippa'nın görüşlerini açıkladıktan sonra bahsedeceğiz:** Bu yazar, doğuda Indus, batıda Dicle, kuzeyde Taurus ve Kafkas dağları, güneyde Kızıldeniz (Basra Körfezi) ile sınırlanan Medya, Parthia ve Pers ülkesinin 1.320.000 adım uzunluğa ve 840.000 adım genişliğe sahip olduğunu; ayrıca doğuda Dicle, batıda Fırat, kuzeyde Taurus, güneyde Basra Körfezi ile çevrili Mezopotamya'nın 800.000 adım uzunlukta ve 360.000 adım genişlikte olduğunu belirtir.

Basra Körfezi'nin en iç kısmında yer alan ve Mutlu Arabistan denilen bölgenin başladığı Charax şehri, Dicle'nin sağda, Eulæüs'un solda birleştiği yerde, insan eliyle yapılmış bir tepe üzerinde, 3.000 adımlık bir alanda kurulmuştur. İlk olarak Büyük İskender tarafından kurulmuş; o zamanlar varlığı sona eren kraliyet şehri Durine'den koloniler yerleştirmiş; artık hizmet veremeyecek askerlerini burada bırakmış ve oraya İskenderiye denmesini emretmişti. Hatta kendi doğum yerinin adıyla Pella adında bir kasaba daha kurmuş ve bunu sadece Makedonlara tahsis etmişti. Nehirler bu şehri sular altında bıraktı; ardından [Suriye'nin] beşinci kralı Antiochos burayı yeniden inşa etti ve kendi adını verdi. Sular tarafından tekrar harap edildiğinde, Juba'nın yanlılıkla Antiochos'un satrabı olduğunu iddia ettiği, sınırdaki Arapların kralı Sogdonacus'un oğlu Pasinès burayı restore etti, setler inşa etti ve 3.000 adım uzunluğunda, biraz daha az genişlikteki bir alanda zemini yükselttikten sonra kendi adını verdi. Başlangıçta kıyıdan 10 stad (1,84 kilometre) uzaklıktaydı ve orada bir limanı bile vardı; Juba'nın yazdığı dönemde 50.000 adım uzaklıktaydı; şimdi ise oraya giden Arap elçileri ve tüccarlarımız, kıyıdan 120.000 adım uzakta olduğunu

teyit ediyorlar. Dünyanın hiçbir yerinde nehir alüvyonları daha fazla olmamış ve daha hızlı ilerlememiştir; bu şehrin çok ötesine ulaşan gelgitin onları sürüklememiş olması şaşırtıcıdır. En güncel yeryüzü tasviri yazarı Denys orada doğmuştur; tanrı Augustus, büyük oğlu Ermenistan'a gidip Partların ve Arapların meselelerini düzenlemeye hazırlanırken, tüm bilgileri toplaması için onu Doğu'ya göndermiştir. Bu eserin başında (iii, 1), en doğru yazarın kendi ülkesi hakkında yazan kişi olduğunu söylediğimi biliyorum ve unutmadım: Ancak bu bölüm için, bu aynı Arap seferi hakkında Augustus'un oğlu C. Caesar'a bir kitap ithaf eden Kral Juba'yı ve Roma seferlerini takip etmeyi yeğliyorum.

XXXII. (xxviii.) Hiçbir bölgeden aşağı kalmayan, uçsuz bucaksız bir genişliğe sahip Arabistan, daha önce belirttiğimiz gibi (v, 20 ve 21), Amanus dağından, Kilikya'dan ve Kommagene'den başlar; büyük Tigranes tarafından bu bölgelere birçok Arap ulusu getirilmişti; diğerleri, daha önce belirttiğimiz gibi (v, 12), kendiliklerinden bizim denizimize (Akdeniz) ve Mısır kıyısına gelmişlerdi; hatta Nubéen'ler Suriye'nin ortasına, Lübnan dağına kadar sızarlar. Nubéen'lere Ramiséen'ler, onlara Taranéen'ler, ardından da Patamien'ler komşudur. Arap yarımadasının kendisine gelince, Kızıldeniz ile Basra Körfezi olmak üzere iki deniz arasında uzanır. Doğa, ona İtalya'nın biçimini ve büyüklüğünü vermek için etrafını denizle çevirmek istemiş gibidir; nitekim konumu da tıpkı İtalya gibidir. Benzer bir konum, benzer bir verimlilik sağlar. Arap uluslarını bizim denizimizden (Akdeniz) Palmira çöllerine kadar saymıştık (v, 12 ve 21); şimdi diğerlerini sayalım. Göçebelerin ve Keldani topraklarını yağmalayanların ötesinde, belirttiğimiz gibi Scénite'ler (vi, 30, 8) vardır; onlar da göçebedirler ve istedikleri yere kurdukları keçi kılından çadırlarından (scena: çadır) dolayı bu isimle anılırlar. **Ardından Nabatéen'ler, 2.000 adımdan biraz daha küçük bir vadide, ulaşılmaz dağlarla çevrili ve içinden bir nehir geçen Pétra şehrine sahiptirler; burası bizim denizimizdeki (Akdeniz) Gazze'den 600.000 adım, Basra Körfezi'nden 135.000 adım uzaklıktadır. Oraya iki yol varır: Suriye'den Palmira'ya giden yol ve Gazze'den gelen yol. Pétra'dan itibaren ülke, Charax'a kadar Omane'ler tarafından iskan edilmiştir; burada eskiden Semiramis tarafından kurulan, Abésamis ve Soractia gibi ünlü şehirler vardı; bunlar şimdi ıssız yerlerdir. Ardından, Pasitigris kıyısında, Characénien kralına itaat eden ve Pétra'dan geldiğinde bir buluşma noktası olan Forath adlı bir şehir bulunur. Forath'tan gelgit yardımıyla su yoluyla 12.000 adım mesafedeki Charax'a çıkılır. Partların ülkesinden su yoluyla geldiğinde, Fırat ve Dicle'nin birleştiği yerin altında Térédon kasabası bulunur; nehrin sol kıyısı Keldaniler, sağ kıyısı ise Göçebe-Scénite'ler tarafından işgal edilmiştir. Bazı yazarlar, Dicle üzerinde seyir halindeyken büyük bir aralıkla iki şehirle, Barbatia ve ardından Thumata ile karşılaştığını aktarır; tüccarlarımız Thumata'nın Pétra'dan on günlük deniz yolculuğu mesafesinde olduğunu ve Characénien kralına itaat ettiğini; Apameia'nın, Fırat'ın oluşturduğu lagunların Dicle ile birleştiği yerde bulunduğunu ve Partlar akın planladıklarında, bölge sakinlerinin setler yükselterek bir sel baskınına yol açıp onları durdurduklarını söylerler.**

Güneyde, anakara üzerinde Ausaritesler bulunur; ardından dağlar boyunca sekiz günlük bir yürüyüş mesafesi vardır: Larendanlar, Catalanlar, Gébanitler gibi uluslar ve Nagia ile büyüklüğünün kanıtı olan altmış beş tapınağıyla Tamna gibi birçok şehir bulunur. Troglodytlerin anakarasına 50.000 adım mesafede bir burun (Syagrus?); Toaniler, Ascitler, Chatramotitler, Tomabéenler, Antidaléenler, Lexianlar, Agréenler, Cerbaneler ve tütsü nedeniyle Arapların en çok tanınanı olan, kabileleri her iki denize de uzanan Sabéenler bulunur.

Sabéenlerin Kızıldeniz kıyısındaki şehirleri Marane, Marma, Corolia ve Sabatha'dır; iç kısımlarda ise parfümlerin getirildiği Nascus, Cardava, Camus ve Tomala şehirleri yer alır. Başkenti altmış tapınak barındıran Sabota olan, ancak kraliyet şehri Mariaba olan bir bölge Atramitlere aittir. Atramitide, içinde parfümlerin yetiştiği adalarla dolu 94.000 adımlık bir körfezi kaplar.

İç kısımlarda Atramitlere Minéenler komşudur; deniz kenarında ise aynı isimli bir şehriyle Élamitler yaşar. Komşuları Cagulatlar, Yunanlıların Apate dediği Sibi şehri, Arseler, Codanlar, büyük bir şehre sahip Vadéenler, Banasaséenler ve Léchienlerdir. Köpeklerin girmediği, girerlerse kıyıda uluyup öldükleri Sýgaros adası da buradadır. Léanitlerin bulunduğu derin bir körfez vardır; başkentleri Agra'dır. Körfezin adı Latin yazarlara göre Ælanitique, diğerlerine göre Æiénatique, Artemidorus'a göre ÆÉlénitique, Juba'ya göre ise Lænitique'tir.

Yazarlara göre Charax'tan Læana'ya kadar Arabistan'ın çevresi 4.770.000 adımdır; Juba ise bunun 4.000.000 adımdan biraz daha az olduğunu düşünür. Arabistan, kuzeyde Heroum ve Charax şehirleri arasında en geniş halindedir.

Bugüne kadar Arabistan'da Roma silahlarını taşıyan tek kişi, atlı sınıfından Ælius Gallus olmuştur; çünkü Augustus'un oğlu C. Caesar (vi, 31, 14), Arabistan'ı sadece uzaktan görebilmiştir. Gallus, önceki yazarlar tarafından adı geçmeyen Négra, Amnestrum, Nesca, Magusa, Tammacum, Labécia ve daha önce (vi, 32, 16) adı geçen 6.000 adım çevreli Mariaba [Calingiens'lerin] şehirlerini ve seferinin en uç noktası olan Caripéta'yı (30) yıkmıştır.

Gallus şu bilgileri getirmiştir:

- Göçebeler süt ve yaban hayvanlarının etiyle beslenirler.
- Diğerleri, Hintliler gibi (xiv, 19), hurmalardan şarap ve susamdan yağ çıkarırlar.
- Homéritler en kalabalık olanlardır.
- Minéenlerin hurma ve çalı bitkileri için verimli tarlaları vardır ve zenginlikleri sürülerinden ibarettir.
- Cerbaneler, Agréenler ve özellikle Chatramotitler savaşta üstündürler.
- Carréenlerin en geniş ve en verimli tarlaları vardır.
- Sabéenlerin toprakları, kokulu ağaçlarla dolu ormanlar, altın madenleri, tarlaların sulanması için su yolları, bal ve balmumu bakımından en zengin yerdir.

Parfümlerden bu konuya ayrılmış olan kitapta (xii) bahsedeceğimiz. Araplar başlık (mitre) takarlar veya saçlarını uzatırlar; **üst dudak haricinde sakallarını tıraş**

ederler; bazıları ise sakallarını hiç kesmezler. Bu bölgedeki sayısız halk arasında, yarısının ticaretle, diğer yarısının ise haydutlukla yaşaması tuhaf bir durumdur. Özetle, dünyanın en zengin uluslarıdır; çünkü Romalıların ve Partların hazineleri oraya akar. Araplar denizlerinin veya ormanlarının ürünlerini satarlar ve hiçbir şey satın almazlar.

XXXIII. Şimdi Arabistan kıyısının karşısındaki kıyıyı takip edelim. Timosthène tüm körfezin uzunluğunu dört günlük, genişliğini ise iki günlük deniz yolculuğu olarak değerlendirmiştir; boğazın genişliği ise 7.500 adımdır. Ératosthène girişten itibaren her iki kıyının uzunluğunu 1.300.000 adım olarak hesaplar. Artémidore, Arabistan kıyısını 1.750.000 adım (xxix.), Ptolémaïs'e kadar olan Troglodytique kıyısını ise 1.137.500 adım olarak belirtir. Agrippa ise kıyı ayrımı yapmaksızın 1.722.000 adım olduğunu ifade eder. Çoğu yazar genişliğin 475.000 adım olduğunu söylemiştir ve kış gün doğumu yönüne bakan boğazın genişliğini kimileri 6.000, kimileri 7.000, bazıları ise 12.000 adım olarak kaydetmiştir.

Burası yerleşimlerin yapılandırmasıdır: Ælanitique körfezinden sonra, Arapların Æant olarak adlandırdığı ve Héroum şehrinin bulunduğu bir başka körfez vardır. Nèles ve Marchades arasında, bu hükümdarın ordusundaki hastaları yerleştirdiği Cambyse şehri de bulunuyordu. Ardından Tyres ulusu ve Danéon limanı gelir. Nehir ile Kızıldeniz'i ayıran 62.000 adımlık aralıkta, daha önce belirtilen (v, 9) Delta'ya inen yere kadar Nil'e ulaşan bir kanal inşa etme projesi; bu proje, önce Mısır kralı Sésostris, sonra Pers kralı Darius; en sonunda da 100 fit genişliğinde, 40 fit derinliğinde ve 37.500 adım uzunluğunda, Acı Kaynaklar'a kadar bir kanal kazdıran ikinci Ptolémée (M.Ö. 285-246) tarafından tasarlanmıştır. Kızıldeniz'in seviyesinin Mısır toprağından üç arşın yukarıda olduğu keşfedildiğinden, sel korkusuyla kanalı daha ileriye götürmedi; diğerleri çalışmanın kesintiye uğramasını bu korkuya bağlamazlar, ancak sadece içmek için kullanılan Nil suyunun, deniz suyunun karışmasıyla bozulacağından korkulduğunu söylerler. Yine de, Mısır denizinden yapılan tüm bu yolculuk karadan gerçekleşir; üç güzergâh vardır:

- Birincisi Péluse'den başlar ve rüzgarlar ayak izlerini sildiği için yere sabitlenmiş kamışlar yardımıyla ancak yolun bulunabildiği kumlardan geçer.
- İkincisi, Casius dağının (vi, 12) 2.000 adım ötesinden başlar ve 60.000 adımın sonunda Péluse yoluna katılır. Autéen Arapları bu güzergâh üzerinde yaşarlar.
- Üçüncüsü, Susuzluksuz (Sans-Soif) olarak adlandırılan Gerrhum'dan başlar, aynı Arapların ülkesinden geçer ve 60.000 adım daha kısadır; ancak sarp dağları aşar ve su bakımından fakirdir.

Tüm bu yollar, Troglodytique'i ilk kez keşfeden ve Arsinoé'den geçen bir nehre Ptolémée adını veren Ptolémée-Philadelphie tarafından, kız kardeşinin adıyla Charandra körfezinde kurulan Arsinoé'de sona erer. **Ardından, bazılarının yerine Philotera yazdığı Æennus adlı küçük şehir gelir; ötesinde, Troglodytlerle yapılan evliliklerden doğan yabancı Araplar olan Azaréenler, Sapirène ve Scytala adaları;** sonra Myoshormos'a kadar çöller, burada Tadnos kaynağı, Æas dağı, Jambe adası, çeşitli limanlar bulunur; daha önce (vi, 26, 8) Coptos'tan geldiğini

belirttiğimiz, Philadelph'e'in annesinin adıyla anılan Bérénice ile Autéen Arapları ve Gébadéenler yer alır.

XXXIV. Eskiçağ yazarlarının Michoé, diğerlerinin ise Midoé olarak adlandırdığı Troglodytique; Pentedactylos dağı; oldukça fazla sayıda Stenæ deiræ (Dar Boğazlar) adaları, aynı sayıda Halonnèses adaları; Cardamine; adını değerli taşa (xxxvii, 32) vermiş olan Topazos; adalarla dolu bir körfez bulunur: Maréos adaları olarak bilinenlerin suyu varken, Ératon adaları olarak bilinenlerin suyu yoktur ve Mısır krallarının orada valileri bulunurdu. İç kısımlarda, yılanlarla beslenmeye alışkın olan ve Ophiophages (Yılan yiyenler) olarak adlandırılan Candéenler yaşar; bu topraklardan daha fazla yılan üreten başka bir yer yoktur.

Bu bölgelerin tasvirinde büyük bir titizlik gösterdiği anlaşılan Juba, metin kopyalayıcılarının bir hatası olmaması kaydıyla, "Altından" anlamına gelen Panchrysos lakaplı başka bir Bérénice'i ve konumuyla dikkat çeken, "Boyun üzerinde" anlamına gelen Épidires lakaplı üçüncüsünü atlamıştır. Nitekim burası, Kızıldeniz boğazının Afrika'yı Arabistan'dan 7.500 adımlık bir aralıkla ayırdığı çok uzamış bir boğazın üzerine yerleştirilmiştir. Ayrıca orada, yine topaz üreten Tytis adası bulunur.

Bazıları ötesinde, kıyı şeridinde tek bir Etiyopya şehri olan Baragaza'yı yerleştirir. Juba, Mossylique burnunda Atlantik denizinin başladığını ve Corus (yaz gün batımı rüzgarı) yardımıyla Moritanya krallığı boyunca Cadix'e kadar gidilebileceğini iddia eder. Tüm görüşlerini burada açıklamayı ihmal etmemeliyiz: Ona göre, Lepteacra ve başkalarının Drepanum dediği Hint burnundan, Exusta'yı dolanarak Malchu adasına kadar düz bir çizgide 1.500.000 adım; oradan Scénéos denilen yere 225.000; oradan Adanos adasına 150.000 adım vardır; bu da büyük denize kadar 1.875.000 adım eder. Diğerlerinin tümü, güneşin yakıcı ısısının bu rotada seyri engellediğini düşünmüştür. Ayrıca ticaret, Ascites (vi, 32) denilen adalı Arapların korsanlıklarına maruz kalır; çünkü öküz derisinden iki tulum üzerine kalaslar yerleştirerek denizcilere zehirli oklarla saldırırlar. Juba, Troglodytler arasında şunları da sayar: Avı koşarak yakaladıkları için Thérothoes (Çakal-avcılar) denilenler, deniz hayvanları kadar iyi yüzen Ichthyophage'ler, Bargènes'ler, Zagères'ler, Chalybe'ler, Saxine'ler, Syrèsque'ler, Darèmes'ler ve Domazane'ler. Üstelik, Nil'in kıyısında, Syène'den Méroé'ye kadar yaşayanların Etiyopyalı değil, Arap olduğunu söyler; Mısır tasvirinde (v, 9, 3) belirttiğimiz Memphis yakınındaki Héliopolis şehrinin kurucularının da Araplar olduğunu belirtir. Hatta bazı yazarlar, Nil'in uzak [doğu] kıyısını Etiyopya'dan ayırıp Afrika'ya eklerler; bu yazarlara göre su nedeniyle oraya yayılan halklar Afrika kökenlidir. Biz ise, herkesi kendi görüşüne sahip olmakta serbest bırakarak, şehirleri her iki kıyıdaki konumlarına göre sıralayacağız.

XXXV. Syène'den (v, 10) itibaren ve ilk olarak Arap kıyısı üzerinde, Catadupes ulusu (v, 10, 4 ve 10); ardından Syéuite'ler bulunur. Şehirler şunlardır: Bazılarının Thathice olarak adlandırdığı Tacompsos, Aranium, Sesanium, Sandura, Nasaudum, ADadoma, Cumara, Peta, Bochiana, Leuphithorga, Tantarène, Mœchindira, Noa,

Gophoa, Gystate, Mégéda, Léa, Rhemnia, Nupsia, Diréa, Pataga, Bagada, Dumana ve ilah olarak altın bir kedinin tapınıldığı Rhadata. İç kısımlarda Boron; Méroé'ye çok yakın bir yerde ise Mallos bulunur: Bion'un sayımı bu şekildedir.

Juba farklı anlatır: Mısır ile Etiyopya arasında bir dağ üzerinde yer alan ve Araplar arasında Myrsos adını taşıyan Megatichos 2 şehri; sonra Tacompsos, Aranium, Sesanium, Pide, Mamuda, Corambis; bu şehrin yakınında bir zift (bitüm) kaynağı; Hammodara, Prosda, Parenta, Marna, Tessara, Gallas, Zoton, Graucome, Emeum, Pidibotes'ler, Hebdomecontacomètes'ler, çadırlarda yaşayan Göçebeler; Cyste, Pemma, Gadagale, Paloïs, Primis, Nupsis, Daselis, Pâtis, Gambreves, Magase, Segasmala, Cranda, Denna, Cadeuma, Thena, Batha, Alana, Macum, Scammos, bir ada üzerinde Gora; ardından Abala; Androcais, Sere, Mallos, Agoce.

Aristocréon, Libya tarafında, Méroé'den beş günlük yürüyüş mesafesinde Tôle şehrinin bulunduğunu ve oradan on iki gün uzaklıkta, Psammétique'ten kaçan Mısırlıların şehri olan Esar'ın yer aldığını aktarır: Söylenene göre burada üç yüz yıl yaşamışlardır ve karşı tarafta, Arabistan tarafında, onlara ait Daron şehri bulunmaktadır. Aksine Bion, bu kişinin Ésar olarak adlandırdığı yeri Sape olarak isimlendirir; bu ismin yabancılar anlamına geldiğini, başkentlerinin bir adada bulunan Sembobitis olduğunu ve Arabistan'da Saï adında üçüncü bir şehirleri bulunduğunu söyler. Dağlar ile Nil arasında Symbare'ler ve Paluogge'ler; dağların bizzat kendisinde ise, denizden beş günlük yürüyüş mesafesinde oldukları ve fil avıyla geçindikleri söylenen birçok ulusa bölünmüş Asache'ler (viii, 23) bulunur; Nil içinde Semberrite'lere ait ve bir kraliçeye itaat eden bir ada; daha ileride, sekiz günlük yürüyüş boyunca, Ténupsis şehirleri Nil üzerinde kurulu olan Nübye Etiyopyalıları; filler dahil tüm dört ayaklıların kulaksız olduğu Sambre'ler; Afrika tarafında Ptoembare'ler, kral olarak bir köpekleri bulunan ve onun emirlerini hareketlerine göre yorumlayan Ptoemphane'ler; Nil'den uzakta bir şehirde yaşayan Auruspe'ler; Achisarme'ler, Phalige'ler, Marigère'ler ve Casamarre'ler bulunur.

Bion, Sembobitis'ten Méroé'ye kadar olan yolculuğun tamamının yirmi günlük yürüyüş mesafesinde olduğunu belirterek adalardaki diğer şehirleri şöyle sayar:

- Méroé'ye en yakın olan ve bir kraliçe yönetimindeki Semberrite'lerin şehri Elle.
- Başka bir Asar.
- Başka bir adada bulunan Daron şehri.
- Asel şehrinin bulunduğu Médoé adlı üçüncü bir ada.
- Garode şehriyle aynı ismi taşıyan dördüncü bir ada.
- Ardından kıyılarda bulunan Navos, Modundam, Andatim, Secundum, Colligat, Secande, Navectabe, Cumi, Agrospi, Ægipa, Candrogari, Araba ve Suramara şehirleri.

(xxxiv.) Birincisi, Hindistan'ın güneye dönük kısmından başlar; Arabistan'a ve Kızıldeniz kıyılarına kadar uzanır. Bu bölge şunları kapsar: Gédrosie, Pers, Carmanie, Élymaïde, Parthyène, Arie, Susiane, Mésopotamie, Babylonienne lakaplı

Séleucie, Pétra'ya kadar Arabistan, Cœle Syrie, Peluse, Mısır'ın aşağı kısmı, İskenderiye Cliora'sı denen bölge, Afrika'nın deniz kıyısı kısımları, Cyrénaïque'in tüm şehirleri, Thapsus, Adrumetum, Clupea, Carthage, Utique, iki Hippone şehri, Numidie, iki Mauritanie, Atlantik denizi ve Herkül Sütunları. Bu kuşakta, ekinoks gününde öğleyin, gnomon denilen 7 fit uzunluğundaki işaret çubuğunun gölgesi 4 fitten fazla olmaz; en uzun gece ve en uzun gün 14 ekinoks saatidir; en kısımları ise 10 saattir.

Bir sonraki paralel, gün batımına bakan Hindistan'dan başlar; Partlar ülkesinin ortasından, Persépolis'ten, Pers ülkesinin kuzeyinden, ön Arabistan'dan, Yahudiye'den ve Lübnan dağından geçer. Bu paralel Babil, İdumiye, Samariye, Kudüs, Aşkelon, Yafa, Sezaiye, Fenike, Ptolemais, Sayda, Sur, Beyrut, Botrys, Trablus, Biblos, Antakya, Lazkiye, Selevkos, Kilikya'nın deniz kıyısı bölgeleri, Kıbrıs'ın güneyi, Girit, Sicilya'daki Lilybée, Afrika'nın ve Nübye'nin kuzeyini kapsar. Ekinoksta, 35 fitlik gnomon 24 fitlik bir gölge verir. En uzun gün ve en uzun gece 14 ekinoks saati ve beşte biridir.

XVI. Üç yaşına gelindiğinde her bireyin, nihai boyunun yarısına ulaşmış olacağı kesindir. Geri kalan hususlarda, insan türü her yerde giderek daha da küçülmektedir ve bu neredeyse sabit bir gözlemdir: Çocukların babalarından daha uzun olmaları nadirdir; tohumun üretkenliği, zamanın dünyayı artık içine sürüklediği bir evre olan yanma ile tükenmektedir (h, 110). Girit'te bir deprem sırasında bir dağ açıldığında, ayakta duran 46 arşın (20,320 metre) boyunda bir beden bulunmuş ve kimileri tarafından Orion'a, kimileri tarafından ise Otus'a atfedilmiştir. Tarihler, kâhinin emriyle gün yüzüne çıkarılan Orestes'in bedeninin 7 arşın (3,092 metre) olduğunu aktarır. Büyük şair Homeros, ölümlülerin boylarının kısalmasından sürekli şikayet edeli yaklaşık bin yıl olmuştur. Yıllıklar, Nævius Pollion'un boyunun ne kadar olduğunu belirtmemekle birlikte, merakla etrafına üşüşen halk tarafından neredeyse boğulduğunu yazarlar; bu yolla onun olağanüstü bir boya sahip olduğunu işaret ederler. Kendi dönemimizde, tanrı Claudius'un hükümdarlığı altında görülen en uzun adamın adı Gabbara idi; Arabistan'dan getirilmişti ve 9 fit 9 inç (2,871 metre) boyundaydı. Tanrı Augustus döneminde, yarım fit daha uzun (3,018 metre) iki kişi daha vardı; merak konusu olarak cesetleri Sallustius bahçelerindeki mezarda korunuyordu ve isimleri Posion ile Secundilla idi.

XXVI. Büyük Pompey'e korsanlardan 846 gemi aldığı için daha haklı övgüler gösterilecektir. Sezar'ın yukarıda belirtilen niteliklerinin ötesinde kendine has ayrıcalığı ise, başka kimsede görülmemiş kadar ileri götürdüğü ve hatta sonunda pişmanlık duyduğu seçkin bir bağışlayıcılıktır. Ayrıca kıyaslanamaz bir büyüklük örneği de sergilemiştir: (Lüksten yana bir dil kullanmak olacağından) düzenlettiği gösterilerden, savurduğu zenginliklerden, inşa ettirdiği muhteşem yapılardan bahsetmiyorum; ancak Büyük Pompey'in Pharsale'deki ve Scipio'nun Thapsus'taki cüzdanelerinde ele geçirilen mektupları okumadan ve iyi niyetle yakan, tüm

zayıflıkların üzerinde konumlanmış bir ruhun o gerçek ve hayranlık uyandırıcı büyüklüğünden bahsediyorum.

Kardeşler Euryalus ve Byperbius, Atina'da tuğla fabrikalarını ve evleri ilk kuranlardır; daha öncesinde mesken olarak mağaralar kullanılırdı. Gellius'a göre, kırlangıç yuvalarının fikir verdiği çimentoyu bulan, Cælus'un oğlu Dokius'tur. Cécrops, kurduğu şehre kendi adını vererek, bugün Atina kalesi olan Céeropie ismini koymuştur. Bazıları, Argos'un daha önce kral Phoronée tarafından kurulduğunu iddia ederken, diğerleri Sicyone'u öne sürmektedir. Mısırlılar ise Diospolis'in bu tarihten çok önce kendi topraklarında inşa edildiğini iddia ederler.

Agriopas'ın oğlu Cinyra, Kıbrıs'ta tuğlaları icat etmiş ve bakır madenlerini keşfetmiştir; aynı şekilde kıskaç, çekiç, manivela ve örs de ona atfedilir. Kuyular, Mısır'dan daha önce Susuz Argos olarak adlandırılan Yunanistan'ın bu bölgesine gelen Danaüs tarafından keşfedilmiştir. Taş ocakları, Thebai'de Cadmus tarafından veya Théophraste'ye göre Fenike'de keşfedilmiştir. Duvarlar Thrason tarafından, kuleler ise Aristote'ye göre Cyclope'ler tarafından, Théophraste'ye göre ise Tiryntiens'ler tarafından yapılmıştır.

Dokuma kumaşlar Mısırlılar tarafından, yün boyama ise Sardes'teki Lidyalılar tarafından icat edilmiştir. İğ ve yün eğirme sanatı Arachné'nin oğlu Closter'a; keten ve ağlar Arachné'ye; debbağlık sanatı Megaralı Nicias'a; deri işleme sanatı ise Béotie'li Tyehius'a atfedilir. Mısırlılar tıbbın kendi topraklarında icat edildiğini savunurken, başkaları bunun Babil ve **Apollon'un oğlu Arabus** tarafından yapıldığını; botanik ve eczacılığın ise Satürn ve Philyre'nin oğlu Chiron tarafından bulunduğu görüşündedir.

XIII. (xiii.) Etiyopya, Hindistan'dakilere denk büyüklükte olan ve 20 arşın uzunluğunda yılanlar da üretir. Ancak Juba'nın bunların ibikleri olduğuna neden inandığını bilmiyorum. Bu yılanların özellikle bulunduğu ülkede yaşayan Etiyopyyalılara Asachéen denir. Bu ülkenin kıyılarında, dört veya beş yılanın bir ızgara şeklinde birbirine dolandığı ve başlarını dik tutarak bir nevi yelken vazifesi görüp, dalgalar üzerinden Arabistan'da daha iyi bir besin kaynağı arayışına girdikleri aktarılır.

XXVI. Doğulular, iki türü olan develeri büyükbaş hayvan olarak yetiştirirler; bunlar Baktriya devesi ve Arabistan devesidir; aralarındaki fark, birincisinin sırtında iki hörgüç bulunması, ikincisinin ise sadece bir hörgüce sahip olmasıdır. Develerin göğüslerinin altında, üzerine yattıkları başka bir hörgüç daha vardır. Her iki tür de, sığırlar gibi, üst kesici diş dizisinden yoksundur. Hepsi yük hayvanı olarak kullanılır; hatta savaşlarda süvari gibi bile kullanılırlar. Hız bakımından atla aynı seviyededirler; ancak bu hayvanların kat ettikleri mesafe güçleriyle orantılıdır. Deve asla olağan rotasından daha uzun bir yol yapmaz ve alışlagelmiş yükünden daha ağır bir yük taşımaz. Ata karşı doğal bir tiksintisi vardır. Dört gün boyunca susuzluğa dayanabilir. Fırsat bulduğunda geçmiş ve geleceği için su içer ve öncesinde suyu ayaklarıyla bulandırır; aksi takdirde su hoşuna gitmez. Elli, bazen yüz yıl yaşar ve kuduz hastalığına da yakalanabilir. Savaş için uygun hale getirmek amacıyla, dişiler dahil

olmak üzere onları hadım etmenin yolu bulunmuştur; bu zorunlu perhiz onları daha cesur kılar.

LX. Salyangozların çok büyük bir düşmanı olan kertenkele türünün, söylendiğine göre ömrü altı aydan fazla değildir. Arabistan'daki kertenkeleler bir arşın uzunluğundadır; Hindistan'da, Nysa dağında ise yirmi dört fit uzunluğunda olanları vardır: Renkleri sarımsı kahverengi, mor veya mavidir.

LXXI. (xlvi.) Mısır'da bir sığır tanrı gibi onurlandırılır; buna Apis denir. Sağ tarafında, yeni ayın hilaline benzeyen beyaz bir leke onun tanınmasını sağlar; dilinin altında ise Mısırlıların skarabe dedikleri bir yumru bulunur. Belirli bir yıldan fazla yaşaması yasaktır; yerine başkasını bulmak üzere genel bir yas içinde rahip çeşmesinde boğularak öldürülür. Mısırlılar yenisi bulunana kadar keder içindedirler, hatta başlarını tıraş ederler; yine de yeni Apis'in aranması asla uzun sürmez. Bulduğunda rahipler tarafından Memphis'e getirilir; thalames denen ve Mısır için kehanet görevi gören iki tapınağı vardır: Eğer birine girerse kehanet hayırlı, diğerine girerse uğursuzdur. Ona danışanların elinden yiyecek alarak bireylere yanıtlar verir. Germanicus'un elinden yüzünü çevirmiş ve ardından Germanicus kısa süre sonra ölmüştür. Genellikle kapalı tutulur, halka görüldüğünde ise kalabalığı dağıtan lictorlar eşliğinde yürür; onuruna ilahiler söyleyen çocuklardan oluşan bir toplulukla çevrilidir; bunu anladığı ve kendisine tapınılmasını istediği görünür.

LXXII. (xlvii.) Koyunlar, gerek tanrılara sunulan kurbanlar gerekse sağladıkları yünler nedeniyle çok değerlidir. Sığırlar insanı besleyen tarlaları işliyorsa, vücudumuzu koruyan şeyleri de koyunlara borçluyuz. Erkekler ve dişiler iki yaşından dokuza, bazen ona kadar üremeye uygundur; ilk batın kuzular daha küçüktür. Bu hayvanlar, Arcturus'un batışından, yani Mayıs ayının idesinden önceki üçüncü günden (13 Mayıs) Kartal takım yıldızının batışına, yani Ağustos ayının kalendsinden önceki onuncu güne (23 Temmuz) kadar kızgınlık dönemindedirler. Gebelik yüz elli gün sürer: Bu süreyi aşan yavrular güçsüz olur; eskiler bu geç doğan kuzulara "cordi" derlerdi. Birçok kişi, kış kuzularını bahar kuzularına tercih eder, çünkü bunların yaz gündönümünden önce güçlü olmaları, kış gündönümünden önce güçlü olmalarından daha iyidir; kışın doğduğunda gelişen tek hayvan budur. Koç genç koyunları küçümser ve yaşlıları arar; kendisi de ileri bir yaşta daha değerlidir ve boynuzlarından mahrum bırakıldığında daha da fazla hizmet eder. Kulağının yakınındaki bir boynuz delinerek hırçınlığı azaltılır. Sağ testisi bağlandığında dişi, sol testisi bağlandığında erkek yavrular üretir. Gök gürültüsü sesi, yalnız kalan gebe koyunların düşük yapmasına neden olur; bu kaza, onları bir araya getirerek önlenir; topluluk onları korur. Kuzey rüzgarı sırasında erkek, güney rüzgarı sırasında ise dişi yavrulara gebe kalındığı söylenir. Bu türde özellikle erkeğin ağzına bakılır; çünkü dil altı damarlarının rengi, eğer bu damarlar birden fazla renge sahipse, kuzuların yününe de yansır: Suyun ve içilenin değişmesi de yünün rengini değiştirir. İki ana koyun türü vardır; örtü altında tutulanlar ve açık havada bırakılanlar; birincisinin yünü

daha yumuŖaktır, diğeri ise otlakları konusunda daha seçicidir; örtü altında tutulan tür dikenleri bile otlar. Koyunlar için en iyi rtler Arabistan yönünden yapılanlardır.

DiŖi yaban domuzları yılda bir kez doğurur. Erkeklerin en vahŖi oldukları zaman iftleŖme dönemidir; o vakit kendi aralarında dvŖrler, bğrlerini ağaçlara sürterek ve kendilerine çamurdan bir zırh yaparak sertleŖirler. DiŖi yaban domuzları en hırçın oldukları zaman yavrularının olduğu zamandır; bu durum hemen hemen tüm hayvan türlerinde aynıdır. Erkekler ancak bir yaŖında iftleŖirler. Hindistan'da çenelerinde bir dirsek boyunda iki kıvrık diŖ (babirusa) ve alınlarında gein boğanın boynuzları gibi iki diŖ daha vardır. Yaban domuzlarının kılı bronz rengindeyken, evcil domuzların kılı siyahtır. **Arabistan'da ne yabani ne de evcil domuz bulunur.**

LI. Yengeçler eŖitli sınıflara ayrılır: karabes (istakoz), homarlar (cancer gammarus, L.), maieler (yengeç, C. pagurus, L.), pagurlar (C. menas ?, L.), heracleotikler, liular ve daha az bilinen diğerleri. Kuyruğun varlığı karabeleri diğer yengelerden ayırır. Fenike'de, yakalanmaları imkansız olacak kadar hızlı olan Ŗvalyeler, terei (deniz örümcekleri, macropodia ve lepispoia, L.) denilen yengeçler vardır. Yengeçler uzun yaŖarlar; hepsi yana doğru bükülen sekiz bacakları vardır. DiŖide ilk bacak çifttir, erkekte ise tektir. Ayrıca tırtıklı kısa şeklinde iki kolları vardır. Sadece st kısım hareketlidir, alt kısım sabittir. Sağ kol hepsinde daha iridir. Bazen gruplar halinde bir araya gelirler, ancak Pont-Euxin'in aılıŖını zorlayamazlar; bu yüzden geri dönerek karadan dolaŖırlar ve katettikleri yol aılmıŖtır.

LIV. Ayrıca, birinci sırada, mücevherlerin zirvesinde denebilecek yerde inciler bulunur. Bunları zel olarak Hint Okyanusu gönderir ve onlar, bahsettiğim tüm bu canavarların ortasından, pek çok denizden, pek çok karadan geçerek, böylesine yakıcı bir gneŖin ateŖine rağmen bize ulaŖırlar; stelik Hintlilerin kendileri bile bunları sadece çok az sayıdaki adadan toplarlar. Dünyanın Tasviri'nde belirttiğimiz gibi Taprobane ve Stois'de ve ayrıca Hindistan'ın bir burnu olan Perimula'da en bol miktarda bulunurlar. En değerlieleri, Basra Körfezi zerindeki Arabistan kıyılarından gelenlerdir.

Bizim denizimizde, özellikle Trakya Boğazı tarafında bulunurdu; bunlar kızıl ve küçük olup, midye denilen kabukların içindeydiler. Akarnanya'da, pına denilen deniz kabuğu inci üretir; bu da incilerin tek bir kabuklu türünden gelmediğini kanıtlar. Juba, Arabistan'da oymalı bir tarağa benzeyen, denizkestaneleri gibi dikenlerle kaplı bir kabuklu türü olduğunu; incinin etin içinde bulunduğunu ve dolu tanesine benzediğini aktarır. Bu kabuklar Roma'ya getirilmez. Akarnanya'da bulunanlar değerli değildir; düzensiz, ham ve damarlıdırlar. En iyileri Aktium evresindekilerdir; onlar da küçüktür. Moritanya kıyılarındakiler için de aynı durum geçerlidir. Aleksandros Polihistor ve Sudines, incilerin yaŖlandıđını ve renklerinin bozulduğunu dŖnrlar.

II. Hindistan ve Etiyopya, özellikle tarif edilemeyecek kadar çok çeşitli renklere sahip kuşlar üretir. Bunların en ünlüsü Arabistan'da doğar: Eğer varlığı bir efsane değilse anka kuşudur; tüm evrende tektir ve nadiren görülmüştür. Kartal büyüklüğünde olduğu, boynunun etrafında altın gibi parlayan tüyleri olduğu; geri kalanının mor renkli olduğu, pembe tüylerle karışık gök mavisi bir kuyruğu, boğazının altında ibikleri ve başını süsleyen bir tepeliği olduğu söylenir. Romalılar arasında ondan bahsedenlerin ilki ve en doğrusu, sadece kendi çabasıyla edindiği bilgileriyle ünlü senatör Manilius'tur: Kimsenin onu yemek yerken görmediğini; Arabistan'da Güneş'e adandığını; beş yüz dokuz yıl yaşadığını; yaşlandığında tarçın ve tütsü dallarından bir yuva inşa ettiğini; içini parfümlerle doldurduğunu ve üzerinde öldüğünü; kemiklerinden ve iliğinden önce bir tür kurtçuk, sonra bir genç kuş meydana geldiğini; önce selefinin cenaze törenini gerçekleştirdiğini; yuvanın tamamını Pançaia yakınlarında, Güneş şehrinde taşıyıp bir sunağa bıraktığını söyler. Aynı Manilius, büyük yıl devrinin bu kuşun yaşamıyla tamamlandığını; o zaman mevsimler ve yıldızlar için aynı özelliklere sahip yeni bir dönemin açıldığını ve bu dönemin güneşin Koç burcuna girdiği gün öğlen vaktinde başladığını açıklar. Yazdığı sırada, bu dönemin P. Licinius ve Cn. Cornelius konsüllüğü döneminde (Roma'nın 657. yılı) iki yüz on beşinci yılında olduğunu ekler. Cornelius Valerianus, anka kuşunun Q. Plautius ve Sex. Papinius konsüllüğü döneminde (Roma'nın 789. yılı) Mısır'a geçtiğini aktarmıştır. Bu kuş, imparator Claudius'un sansürlüğü sırasında, Roma'nın 800. yılında Roma'ya getirilmiş ve comitia'da teşhir edilmiştir, bu durum Resmi Kayıtlar ile tasdik edilmiştir; ancak kimse bunun sahte bir anka kuşu olduğundan şüphe etmemiştir.

L. Vitiparra kuşları arasında, yuvasını kuru yosundan, girişini bulmanın imkansız olduğu kadar kapalı bir top şeklinde yapanlar vardır (remiz kuşu veya bıyıklı baştankara). Acanthyllis denilen kuş, aynı şekilde ketenden yuva yapar. Bir ağaçkakan türü, yuvasını dalların ucuna ince bir dal parçasıyla asar ve öyle bir şekilde şekillendirir ki, hiçbir dört ayaklı hayvan oraya ulaşamaz. Galgullerin, kendilerini bu şekilde daha güvende hissederek ayaklarından asılı halde uyudukları söylenir. Herkesçe bilinen şudur ki, yuvalarını desteklemek için geniş dalları öngörüyle seçerler, yağmura karşı üzerini kubbeleştirirler veya kalın bir yaprak tabakasıyla korurlar. Arabistan'da cinnamologos denilen bir kuş vardır; yuvasını tarçın dallarından yapar: Yerliler bu yuvayı satmak için kurşunlu oklarla düşürürler. İskitya'da, toy kuşu büyüklüğünde bir kuş, her zaman dalların tepesinde asılı duran bir tavşan derisinin içine iki yumurta bırakır. Saksaganlar, bir insanın yuvalarını dikkatle gözlemlediğini fark ettiklerinde, yumurtalarını başka bir yere taşırlar. Parmakları yumurtaları kavrayıp taşımaya uygun olmayan bu kuşların, hayranlık verici bir yöntem uyguladıkları söylenir: İki yumurtanın üzerine bir dal koyarlar, onu vücutlarından salgıladıkları bir yapışkanla oraya yapıştırırlar, boyunlarını ortasından geçirirler ve denge sağlandıktan sonra onları başka bir yere taşırlar.

IV. Hepsi arasında birinci sıra arılara aittir ve tüm böcekler arasında sadece onlar insan için yaratıldıklarından, en büyük hayranlığı hak ederler. Çok tatlı, çok hafif ve

çok yararlı bir ter olan balı çıkarırlar; yaşamda bin bir kullanım alanı olan petekleri ve mumu üretirler; çalışmaya boyun eğerler, eserler ortaya koyarlar, siyasi bir toplulukları, özel meclisleri, ortak şefleri vardır ve daha da şaşırtıcı olanı, bir ahlak anlayışları vardır. Üstelik ne evcilleştirilmiş ne de yabancı oldukları halde, doğa o kadar güçlüdür ki, bir ceninden, bir hayvan gölgesinden kıyaslanamaz bir harika yaratmıştır. Bu kadar yetenek ve çalışkanlıkla hangi kas gücü, hangi kuvvet eşdeğer tutulabilir?

XXIII. Bu yazarlara göre, tür tamamen yok olduğunda, yeni kesilmiş ve gübre ile kaplanmış bir öküzün karnı ile o tür yenilenebilir: Virgilius'a göre genç bir boğanın leşi ile; tıpkı atların leşleri ile yaban arılarını ve eşek arılarını, eşeklerin leşleri ile de bacaklı böcekleri yeniden ürettiğimiz gibi, doğa bir türden diğerine dönüşümler gerçekleştirir. Ancak yaban arılarının, eşek arılarının ve bacaklı böceklerin çiftleştiğini görürüz; yine de yavruları hemen hemen arılarla aynı şekilde büyür.

XIV. Hindistan zeytin ağacı kısır ya da en azından sadece yabancı zeytin meyvesi verir. Karabiber üreten bitkiler ardıç ağaçlarına benzer ve her tarafa yayılmıştır, gerçi bazı yazarlar sadece Kafkasya'nın güneşe açık yamaçlarında yetiştiğini söylemişlerdir. Tohumlar, fasulye bitkisinin kabuklarına benzer küçük kabuklarıyla ardıçtan farklılık gösterir. Açılmadan önce toplanıp güneşte kavrulan kabuk, uzun biber denilen şeyi oluşturur; olgunlaşmanın etkisiyle yavaş yavaş açılarak beyaz biberi açığa çıkarır, o da daha sonra güneşle kavrularak kırışır ve renk değiştirir. Ancak bu meyveler özel bozulmalara maruz kalabilir: Hava muhalefeti nedeniyle kömürleşir ve brechma denilen içi boş, verimsiz tohumlara dönüşürler; bu kelime Hint dilinde düşük anlamına gelir. Tüm biber türleri arasında en acı ve en hafif olanı budur; rengi soluktur. Karabiber daha hoştur; beyaz biber ise her ikisinden de daha az acıdır. Biber bitkisinin kökü, bazılarının düşündüğü gibi, tadı benzer olmasına rağmen zimpiberi ya da diğerlerinin deyimleriyle zingiberi olarak adlandırılan şey değildir. Gerçekten de zencefil, Arabistan ve Troglodytia'da ekili tarlalarda yetişir; kökü beyaz olan küçük otsu bir bitkidir. Bu kök, çok acı olmasına rağmen çabuk küflenir. Fiyatı libre başına altı denariusdur. Uzun biber, İskenderiye hardalı ile çok kolay bir şekilde taklit edilir. Libre başına on beş denarius, beyaz olan yedi denarius, siyah olan dört denarius satılır. Bu maddenin kullanımının bu kadar rağbet görmesi şaşırtıcıdır. Zira kullanılan maddelerde insanı cezbeden bazen tatlılık, bazen de görünümdür. Biberin bir meyveyi ya da bir taneyi tavsiye edecek hiçbir yanı yoktur; sadece acılığıyla, üstelik Hindistan'da aranan bir acılıkla hoşumuza gider. Bunu yemeklerinde ilk deneyen kimdi? Ya da açlığı baharat olarak kullanmakla yetinmeyen kimdi? Biber ve zencefil yetiştikleri ülkelerde yabancı olarak bulunur, buna rağmen onları altın ya da gümüş gibi ağırlığınca satın alırız. İtalya da mersinden daha büyük olan ve ondan çok da farklı olmayan bir tür biber bitkisi üretir; tohumun acılığı, yeni toplanmış biberde varsayılan acılıkla aynıdır; İtalyan biberi, Hint biberinin o pişmiş olgunluğuna sahip olmadığı için kırışmaz ve renk değiştirmez. Biber, tadındaki acılığı harika bir şekilde çeken ardıç meyveleriyle taklit edilir. Ayrıca ağırlık artırmak için de çeşitli şekillerde taklit edilir.

XVII. Arabistan şeker üretir; ancak Hindistan'ınki daha değerlidir. Sazlardan toplanan, sakızlar gibi beyaz, diş altında kırılan bir baldır; en büyük parçaları fındık kadardır, sadece tıpta kullanılır.

XIX. Baktriya'nın yakınında çok ünlü olan bdellium bulunur. Zeytin ağacı büyüklüğünde, meşe yapraklı, yabani incir ağacının meyvesine ve dizilimine sahip siyah bir ağaçtır. Ürettiği reçine bazıları tarafından brochon, bazıları tarafından malacha, diğerleri tarafından maldocon olarak adlandırılır; siyah renkli ve kütleler halinde sarılmış olanına hadrobolon denir. Şeffaf, balmumu renginde, kokulu, ovulduğunda yağlı, tadı acı ama ekşilik barındırmayan bir yapıda olmalıdır; kurban törenlerinde şarapla serpildiğinde daha kokuludur. Arabistan'da, Hindistan'da, Medya'da ve Babil'de yetişir. Bazıları Medya'dan getirilene peratique adını verir; bu tür daha kolay işlenebilir, daha pul pul ve daha acıdır; Hindistan'dan gelen ise daha nemli ve yapışkandır; badem ile taklit edilir. Diğer türler ise reçinesi bdelliumunkine benzeyen bir ağaca verilen isim olan scordaste kabuğu ile taklit edilir. Sahtecilik (bunu burada tüm parfümler için bir kez söylemek yeterlidir) kokudan, renkten, ağırlıktan, tattan ve ateşten anlaşılır. Baktriya bdelliumu parlak ve kurudur, üzerinde tırnak gibi birkaç beyaz leke bulunur; ayrıca belirli bir ağırlığı vardır ve bu ağırlıktan ne fazla ne de az olmalıdır. Saf bdelliumun fiyatı libre başına üç denariustur.

XXII. Juba, belirli bir çalı türü üzerinde Hindistan'dakilere tercih edilen kumaşları sağlayan bir tüy bulunduğunu; kumaş yapılan Arabistan ağaçlarının cynes olarak adlandırıldığını ve palmiye yaprağına benzer yapraklara sahip olduğunu aktarır. Böylece Hintliler ağaçlarından giyinecekleri malzemeyi elde ederler. Tylos'un iki adasında, çiçeği beyaz menekşeye benzeyen ancak dört kat daha büyük olan başka bir ağaç daha vardır; bu bölgelerde nadir görülen bir durum olarak bu çiçek kokusuzdur.

XXIV. Komşu olan Arabistan, ürünleri arasında ayrımlar yapılmasını gerektirir; çünkü oradan kökler, dallar, kabuklar, özsular, gözyaşları, odunlar, sürgünler, çiçekler, yapraklar ve meyveler elde edilir.

XXV. Hindistan'da bir kök ve bir yaprak yüksek fiyata satılır. Kök (ki bu costustur) yakıcı bir tada ve enfes bir kokuya sahiptir; dalları ise işe yaramaz. İndus nehrinin ağzında, Patate adasında iki türü bulunur: Biri siyah, diğeri ise daha iyi olan beyazdır. Fiyatı libre başına altı denariustur.

XXII. Juba, belirli bir çalı üzerinde, Hindistan'ınkilerden daha üstün olan ketenler sağlayan bir tüy olduğunu yazar; Arabistan'da ise giysi yapılan ağaçlara, palmiye yaprağına benzer yapraklara sahip cynas dendiğini belirtir. Böylece Hintliler giysilerini kendi ağaçlarından elde ederler. Tylos adalarında ise beyaz menekşe türünde, ancak dört kat daha büyük olan başka bir ağaç çiçek açar; bu bölgede şaşılacak bir durum olarak kokusuzdur.

XXIX. Kakule (amomum cardamomum, L.), hem ismiyle hem de geldiği çalıyla bu maddelere benzer; tohumu dikdörtgendir. Arabistan'da da Hindistan'dakiyle aynı şekilde hasat edilir. Dört türü vardır: Çok yeşil, yağlı, keskin açılı ve kırılması zor olan en değerlisidir; ardından kızıla çalan beyaz renkli olan gelir; üçüncü sırada ise daha kısa ve daha siyah olan yer alır. En kötüsü, rengi değişken, ufalanabilir ve kokusu az olandır. Sahte olmayan kakule, costus'a yakın olmalıdır. Ayrıca Medya'da da yetişir. En iyisinin fiyatı libre başına 12 denariustur.

XXX. Benzetme, eğer öncelikle Arabistan'ın zenginliklerini ve ona mutlu ve talihi isminin verilmesine neden olan etkenleri belirtmek gerekmeseydi, tarçın hakkında konuşmamı gerektirirdi. Bu bölgenin başlıca ürünleri günlük ve mürdür. Mür, Troglodytes ülkesi ile ortaktır; ancak günlük Arabistan dışında başka hiçbir yerde, hatta tüm Arabistan'da bile bulunmaz. Bu ülkenin aşağı yukarı ortasında, başkenti yüksek bir dağ üzerinde bulunan, Saba denilen ve Yunanlıların gizem anlamına geldiğini söylediği tütsü bölgesine sekiz durak mesafedeki, Sabeanların bir bölgesi olan Atramites bulunur. Bu bölge, her tarafı kayalıklarla, sağ tarafında ise kayalıklar nedeniyle kıyısına yanaşmanın imkansız olduğu bir denizle çevrili olarak yaz güneşinin doğuşuna bakar. Toprağının sütsü beyazlığa çalan kırmızı renkte olduğu söylenir. Günlük ormanları 20 schenos uzunluğunda ve on genişliğindedir. Eratosthenes'in değerlendirmesine göre schenos 40 stadyuma, yani 5.000 adıma eşittir; bazıları schenos'u 32 stadyum olarak tahmin etmiştir. Orada yüksek tepeler yükselir ve kendiliğinden yetişen ağaçlar ovalara kadar iner. Toprağın killi, su kaynaklarının ise nadir ve güherçileli olduğu konusunda görüş birliği vardır. Bu ülke, günlüğün tek ve dar bir patikadan taşındığı başka bir bölge olan Mineanlarinki ile komşudur. Günlük ticaretini ilk yapanlar Mineanlardır ve hala bu ticaretin en aktif araçları onlardır; bu yüzden günlüğe mineet denilmiştir. Günlük ağacını gören tek Araplar onlardır ve onlar bile hepsi değildir; bunun sadece kalıtsal haklarla elinde bulunduran üç bin ailenin ayrıcalığı olduğu söylenir; bu nedenle bu kişilerin kutsal oldukları, ağaçları budarken veya hasat yaparken kadınlarla ilişkiye girerek ya da cenazelere katılarak kendilerini kirletmedikleri ve bu dini vecibelerin mal miktarını artırdığı söylenir. Bazıları ormanlarda hasat yapma hakkının bu halklar arasında ortak olduğunu iddia ederken, diğerleri bunun yıllık bir rotasyonla paylaştırıldığını söylerler.

XXXI. Ağacın şekli konusunda bile görüş birliği yoktur. Arabistan'a seferler düzenledik, Roma silahları bu ülkenin büyük bir kısmına girdi ve hatta Augustus'un oğlu Gaius Caesar, bu topraklarda ün aradı; ancak bildiğim kadarıyla hiçbir Latin bu ağacın görünüşünü tarif etmedi. Yunanlılara gelince, açıklamaları farklılık gösterir: Bazıları armut ağacının yaprağına sahip olduğunu, sadece daha küçük ve otsu bir renkte olduğunu söylemiştir; diğerleri ise biraz kızıl yapraklı bir sakız ağacına benzediğini belirtmiştir. Bazıları ise bunun bir menengiç ağacı olduğunu ve kendisine bir fidanı getirilen kral Antigonus'un bu kaniya vardığını söylemiştir. Kral Juba, Arabistan'ın ünüyle tutuşan Augustus'un oğlu Gaius Caesar'a ithaf ettiği eserinde, gövdesinin bükümlü olduğunu, dallarının Pontus akça ağacınıninkine çok benzediğini

ve badem ağacı gibi bir özsu çıkardığını aktarır; bu özelliklerle Karmania ve Ptolemaios'ların gayretiyle dikildiği Mısır ülkesinde görüldüğünü belirtir. Defne ağacının kabuğuna sahip olduğu kesindir; bazıları yaprağının da bu ağacinkine benzediğini söylemiştir. Yine de Sardes'teki günlük ağaçları böyleydi; çünkü Asya kralları da onları diktirme zahmetine girdiler. Benim zamanımda Arabistan'dan gelen elçiler belirsizliklerimizi artırdı; bu durum bizi haklı olarak şaşkırtmalı, çünkü bize getirilen günlük ağacı dallarına bakarak, onları taşıyan bitkinin pürüzsüz ve düğümsüz bir gövdeye sahip olduğu düşünülebilir.

XXXII. Eskiden satış fırsatları daha az olduğundan hasat yılda bir kez yapılırdı. Bugün ise kâr arzusu ikinci bir hasadı gerektiriyor. Doğal olan ilk hasat, köpek yıldızının doğuşu civarında, sıcaklıkların en yoğun olduğu zamanda hazırlanır; kabuğun en çok şişkin görüldüğü, en ince ve en gergin olduğu yerlere kesikler atılır. Yara genişletilir ancak hiçbir şey çıkarılmaz. Buradan, koyulaşan ve pıhtılaşan yağlı bir köpük fışkırır; yerin yapısı gerektirdiğinde palmiye yapraklarından hasırlara, aksi takdirde etrafı düzleştirilmiş bir harmana toplanır. Günlük, birinci yöntemde daha saf, ikincisinde ise daha ağırdır. Ağaca yapışık kalan kısımlar bir demir aletle düşürülür; bu yüzden bu kısım kabuk parçalarıyla karışık haldedir. Belirli parsellere ayrılmış olan orman, karşılıklı dürüstlük sayesinde yağmalardan korunur; kimse kesik atılmış ağaçları korumaz, kimse komşusunun malını çalmaz. Ancak günlükün sahtesinin yapıldığı İskenderiye'de atölyeler asla yeterince korunmaz; işçilerin pantolonlarına mühür basılır; başlarına maske ya da sık örgülü bir ağ takılır; dışarı çıkmalarına ancak çıplakken izin verilir. Bizim buralarda cezaların, o ormanlarda bulunandan daha az güvenlik sağladığı ne kadar da doğrudur! Yazın ürettiği sonbaharda toplanır; en saf günlük budur, beyazdır. İkinci hasat ilkbaharda yapılır; kabuklar kışın kesilmiştir; günlük kızıl çıkar, ilkiyle kıyaslanamaz. Birincisine carpheote, ikincisine dathiate denir. Ayrıca genç bir ağaçtan elde edilenin daha beyaz, yaşlı bir ağaçtan elde edilenin ise daha kokulu olduğuna inanılır. Bazıları adalarda da günlük yetiştiğini ve oradakinin daha iyi olduğunu düşünür; Juba adaların günlük ürettiğini reddeder.

Damla yuvarlaklığından sarkan şey, erkek genellikle dişi olanın bulunmadığı yerde erkek isimlendirmesi kullanılmaz. Dini bir prensip gereği, diğer cinsten ödünç alınan bir isimlendirmeyi yasaklamak istediler. Bazıları, testis görünümüne sahip olduğu için erkek olarak adlandırıldığını düşünür. Gelen bir gözyaşının durup bir başkasının ona karıştığı zaman aldığı şekil olan "mamelonné" (meme ucu biçimli) olan en değerlisi sayılır. Yazarlarda, daha az açgözlülükle hasat etmeye daha az acele edildiğinde, her günlük parçasının avucu doldurduğunu okuyorum. Yunanlılar bu parçalara stagonies (damlalar) adını, daha küçük hacimlilere ise atomes ve orobies (fiğ şeklinde) adını verirler. Sürtünme ile ayrılan kırıntılara ise "manne" diyoruz. Bununla birlikte, bugün hala bir mine'nin üçte biri ağırlığında, yani 28 denarius (107 gr. 996) ağırlığında parçalar bulunuyor. Büyük İskender, çocukluğunda sunakları aşırı bir savurganlıkla günlükle doldururken, hocası Leonidas ona, tanrılara bu şekilde yalvarmak için, günlük üreten ülkeleri fethetmesini beklemesini söylemişti: Bu prens,

Arabistan'ı ele geçirdikten sonra ona günlük yüklü bir gemi gönderdi ve tanrılara hiç çekinmeden yalvarması için onu teşvik etti.

XXXIII. Mür, bazılarına göre günlük ağacıyla aynı ormanlarda, çoğunluğa göre ise ayrı yerlerde yetişen bir ağacın ürünüdür: Gerçek şu ki, türlerinden bahsettiğimizde görüleceği üzere, Arabistan'ın birçok yerinde yetişir. Değerli bir mür adalardan getirilir ve Sabeanlar bile onu almak için Troglodytes ülkesine deniz yoluyla giderler. Mür ayrıca tarım yoluyla da elde edilir ve bu durumda çok daha fazla tercih edilir; çapa yapılmasını ve köklerinin toprağının açılmasını sever; kökü tazeleneninde daha iyi olur.

(xvi.) Mürün birçok türü vardır: Yabani mürlerin ilki Troglodytes mürüdür; ikincisi, Gébanitler krallığındaki Atramitik ve Ausarite'yi kapsayan Minean mürüdür; üçüncüsü Dsanite; dördüncüsü her türden olan mürdür; beşincisi, ismini Sabeanlar krallığındaki bir sahil şehirden alan Sembracène'dir; altıncısı ise Busarîte denilendir. Ayrıca sadece tek bir yerde bulunan beyaz bir mür daha vardır ve bu Messalum şehrine taşınır.

Troglodytik mür, yağlılığı, daha kuru yapısı, kirli ve kaba görünümüyle tanınır; ancak diğerlerinden daha fazla erdeme sahiptir. Sembracène bu kötü görünümlere sahip değildir; hatta en hoş görüneni odur ancak gücü azdır. Genel olarak, iyi mür, yavaş yavaş kuruyan beyazımsı bir özsuynun katılmasıyla oluşan, yuvarlak olmayan küçük kütleler halindedir; kırıldığında tırnak gibi beyaz lekeler gösterir ve hafif acı bir tada sahiptir. İkinci kalite olanın içinde tonlar bulunur. En kötüsü ise içi siyah olandır; eğer dışı da siyahsa değeri daha da düşüktür. Fiyatlar alıcıların rekabetine göre değişir.

Staeté mürü libre başına 13 ile 40 denarius arasındadır. Kültür mürü en fazla 11 denarius; Erythréenne 16 denarius'a kadar çıkar; bu, Arabistan mürü olduğu iddia edilen mürdür. Taneli Troglodytik 16 denarius; odoraria denilen ise 14 denarius maliyetindedir. Mür, sakız ağacının katılmış özsuynun ve zamkla; acılığı için yabani hıyar özsuynuyla; ağırlığı içinse gümüş köpüğüyle (litharge) sahteleştirilir. Diğer sahtecilikler tadından; zamk ise dişe geldiğinde yumuşamasından anlaşılır. Ancak en haince sahtecilik, dikenli bir bitkiden toplanan Hindistan mürü ile yapılır. Bu, Hindistan'ın benzer maddelerden daha kötü olan tek maddesidir; o kadar aşağıdır ki ayırt edilmesi kolaydır.

XXXIV. Hindistan mürü aslında daha çok bir sakızdır. Sakız, aynı zamanda Hindistan ve Arabistan'da yetişen "lama" adında dikenli bir bitkiden elde edilir. İki tür sakız vardır: Asya ve Yunanistan'da kökünden yaprakları çıkan ve tohumlarla dolu elma benzeri bir diken taşıyan bir bitki bulunur; bunun üst kısmına yapılan kesik, gerçek sakızdan zar zor ayırt edilebilen gözyaşı şeklinde bir sıvı çıkarır (attractylis gummifera). Pontus'ta bitüme (zift) daha çok benzeyen üçüncü bir tür daha mevcuttur. En değerli olanı beyaz Sakız Adası (Chios) sakızdır; libre fiyatı 20 denariustur. Siyah olanın satışı ise 12 denarius değerindedir. Sakız Adası sakızının

sakız ağacından (*pistacia lentiscus*, L.) reçine formunda geldiği söylenir; günlük gibi o da reçine ile sahteleştirilir.

XXXVII. Arabistan, ladanum ile de övünür. Birçok yazar, bu maddenin tesadüfen ve kokulu ağaca verilen bir zarar sonucu ortaya çıktığını bildirmiştir. Bu yazarlar, yapraklara her zaman zarar veren ancak sanki değerini biliyormuş gibi kokulu yapraklara daha da düşkün olan keçi adlı hayvanın, sakallarındaki zararlı tüylerle tatlı bir özsuyla şişmiş tomurcukları düşürdüğünü; akan özsuyun tesadüfen tüylere yapıştığını, tozla birleşip güneşle piştiğini; bu sebeple ladanumun içinde keçi tüyü bulunduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, Suriye'ye komşu Araplar olan Nabatîler ülkesinin bu maddeyi tek başına ürettiği eklenmiştir.

Bazı yazarlar, Kıbrıs adasında bu maddeyi üreten bitkiye "léda" adını verir ve bu yüzden "ledanum" olarak yazarlar. Bu bitki üzerinde yapışkan bir madde birikir ve bitkinin etrafına sarılıp çekilen ipler yardımıyla bu madde toplanır. Toplanan bu maddeden aynı zamanda kalıplar (ekmekler) yapılır. Böylece hem Kıbrıs'ta hem de Arabistan'da biri toprağımsı, diğeri ise yapay olmak üzere iki çeşit ladanum bulunur. Toprağımsı olan ufalanabilir yapıda iken, yapay olan yapışkandır.

XXXVIII. Arabistan'da zeytin ağacı, Yunanlıların "enhæmon" olarak adlandırdığı ve yaraların iyileştirilmesinde benzersiz özelliklere sahip olan ilaca giren, gözyaşı şeklinde bir özsu sağlar. Deniz kıyısındaki bu ağaçlar, gelgit zamanında zeytinler zarar görmeden sular altında kalır ve yapraklarının üzerinde tuz kalır. Bunlar Arabistan'a özgü ağaçlardır; diğer ülkelerle ortak olduğu bazı ağaçlar da vardır, ancak Arabistan'dakiler daha düşük nitelikli olduğu için onlardan başka yerde bahsedeceğim. Arapların kendileri egzotik parfümlere karşı hayranlık uyandırıcı bir tutkuya sahiptir ve onları uzak diyarlardan arayıp bulurlar. İnsanoğlu yerel olan şeylerden ne kadar da tiksiniyor ve yabancı şeylere ne kadar da düşkün!

XL. Karmania'dan, palmiye şarabı ile ıslattıktan sonra yaktıkları ve tütsüleme için kullandıkları *stobus* adlı ağacı da getirirler. Bu ağaçtan yayılan koku tavana yükselip tekrar yere iner; koku hoş olsa da, ağrı vermeden başta ağırlık hissi yaratır ve hastalara uyku sağlamak için kullanılır. Ticaretin bu çeşitli kolları için Carræ şehrini bir pazar yeri olarak açmışlardır; oradan yirmi günlük bir yolculukla Gabba'ya ve Suriye Filistini'ne giderlerdi. Juba'ya göre daha sonra aynı sebeple Charax ve Part krallığı ile bağlantı kurdular. Herodot'un (Hist., III, 94), Arapların Pers krallarına yıllık vergi olarak bin talant (1940 kg) günlük sağladığını söyleyen tanıklığına göre, bu malları Suriye veya Mısır'a götürmeden önce Pers ülkesine götürdükleri düşüncesindeyim.

Suriye'den getirilen *styrax* yakıldığında, keskin kokusuyla kendi parfümlerinden duyulan tiksintiyi uzaklaştırır. Arabistan'da sadece kokulu odunlar yakacak olarak kullanılır; Sabeanlar yemeklerini günlük odunıyla, diğerleri ise mür odunuyla pişirirler ve şehirlerden yükselen duman ve kokular sunaklarımızdaki gibidir. Bu kokulardan

korunmak için keçi derileri içinde styrax yakarlar ve evlerini bununla tütsülerler; hiçbir zevk yoktur ki sürekliliği tiksinti yaratmasın. Ayrıca, kokulu ormanlarda çok sayıda bulunan yılanları uzaklaştırmak için de styrax yakarlar.

XL. (xviii.) Tarçın ve casia (laurus casia, L.) Arabistan'a ait değildir, ancak orası "Mutlu" olarak adlandırılır. Arabistan, bu unvanı gökyüzünden aldığını sanarak yanılır ve nankörlük eder; zira bu unvanı aslında yeraltı dünyasına çok daha fazla borçludur. Onu "Mutlu" kılan şey, insanların ölüm anında bile sergiledikleri lükstür; Arabistan'ın tanrıları onurlandırmak için üretildiğini düşündüğü ürünler, ölümlerin yakılmasında kullanılmaktadır.

Uzmanlar, bu ülkenin bir yılda ürettiği parfüm miktarının, Nero'nun eşi Poppaea'nın ölümü sırasında yaktığı miktardan daha az olduğunu garanti eder. Şimdi, dünya genelinde her yıl gerçekleşen tüm cenaze törenlerinde yakılan ve tanrılara sadece kırıntılar halinde sunulan o günlük kütlelerinin toplamını hesaplayın. Tanrılar, onlara tuzlu bir kek sunulduğunda yalvarıldığında kesinlikle daha az lütufkar değillerdi; aksine gerçekler, o zamanlar çok daha lütufkar olduklarını kanıtıyor.

Ancak Arabistan'ın denizi daha da "Mutludur"; çünkü incileri sağlayan odur.

Hindistan, Serik ve bu Arabistan yarımadası tarafından imparatorluğumuzdan yıllık olarak en düşük hesaplamayla 100 milyon sesterce (21.000.000 fr.) çekilmektedir; lüks ve kadınlar bize bu kadar pahalıya mal olmaktadır. Soruyorum size, bunun ne kadar gökyüzünün ve yeraltının tanrılarına düşmektedir?

XLII. (xix.) Antik çağ veya ilk olarak Herodot (Hist., III, 111), tarçın ve casia hakkında şunları içeren efsanevi bir anlatı ortaya koymuştur: Bu maddeler kuş yuvalarında, özellikle de Bacchus'un yetiştirildiği yerlerdeki anka kuşu yuvalarında bulunur; insanlar, kuşlara verdikleri ağır et parçalarıyla veya kurşun oklar kullanarak bunları erişilemez kaya ve ağaçların tepesinden düşürürler. Casia'nın ise, korkunç pençelere sahip bir tür yarasa ve kanatlı yılanlar tarafından korunan bataklıkların etrafında yetiştiği söylenir. Bu tür masallarla malların fiyatı artırılır.

Buna eşlik eden bir başka efsane daha vardır: Öğle güneşinin ışınları altında tüm yarımadanın, tüm aromaların karışımından oluşan tarif edilemez bir parfüm yaydığı; esintinin bununla parfümlendiği ve İskender'in filosuna henüz görünmeden önce açık denizde Arabistan'ı müjdelediği söylenir. Bunların hepsi yanlıştır, çünkü tarçın veya cinnane, Troglodytes ile evlilik yoluyla birleşmiş olan Etiyopyalıların ülkesinde (vi, 34) yetişir. Troglodytes, komşuları Etiyopyalılardan satın aldıkları bu ürünü, yönlendirme için dümen, çekiş veya itiş için kürek, yelken ya da yardımcı başka bir şey olmaksızın, sadece insan ve cesaretin her şeyin yerini tuttuğu sallarla uçsuz bucaksız denizler üzerinden taşırlar.

Ayrıca, kış gündönümü civarında, Eurus (güneydoğu rüzgarları) rüzgarlarının hüküm sürdüğü fırtınalı bir denizi geçerler. Bu rüzgarlar onları doğrudan körfezden körfeze götürür; [Arabistan] burnunu (vi, 32, 11) döndürdükten sonra ise Argeste rüzgarı (ii, 46) (günbatımı yönündeki) onları Gébanitlerin Ocila adlı limanına ulaştırır. Bu yüzden orası, tercih ettikleri limandır. Tüccarların ancak beş yılın sonunda geri dönebildikleri ve birçoğunun can verdiği anlatılır. Karşılığında ise cam eşyalar, bakır vazolar,

kumaşlar, tokalar, bilezikler ve kolyeler getirirler. Böylece bu ticaret, temel olarak kadınların zevklerinin değişmezliğine bağlıdır.

XLIV. Tarçın ve cinname ülkesinin sınırlarında, Nabatîler'in kolonisi olan Nabatîler Troglodytes ülkesi üzerinden Arabistan'a getirilen câncame (amyris kalaf, Forsk.) ve tarum (öd ağacı) yetişir.

XLV. (xxi.) Oraya ayrıca, Arapların kendi ülkelerinde tükettikleri ve Roma İmparatorluğu'nda sadece ismen bilinen serichatum ve gabalium ürünleri de getirilir. Bu maddeler cinname ve tarçınla birlikte yetişir. Bununla birlikte, bazen serichatum bize kadar ulaşır ve bazıları onu parfümlere ekler; libre fiyatı 6 denariustur (4 fr. 12).

XLVI. Myrobolan (ben cevizi; moringa oleifera, Lam.), Troglodytes ülkesinde, Thebaid'de ve Arabistan'ın Yahudiye ile Mısır'ı ayıran bölgesinde yaygındır; adından da anlaşılacağı gibi parfümler için yapılmıştır ve bu isim aynı zamanda bir ağacın palamudu olduğunu da gösterir. Bu ağaç, otlar arasında bahsedeceğimiz (xxii, 29) heliotrop'a yaprak bakımından benzer; meyvesi fındık büyüklüğündedir. Arabistan'da yetişenine Suriye tipi denir ve beyazdır; Thebaid'in ürettiği ise siyahtır. İlki, özünden çıkarılan yağın kalitesi nedeniyle tercih edilir; ancak Thebaid'inki daha fazla miktar verir. Troglodytik myrobolan en az değerli olanıdır. Bazıları, Etiyopya myrobolanını; yani siyah, yağsız, küçük çekirdekli ancak daha kokulu bir sıvı veren ve ovalarda yetişen türü tercih ederler; Mısır myrobolanının daha yağlı olduğunu, kabuğunun daha kalın ve kırmızı olduğunu, bataklık arazilerde yetişmesine rağmen daha kısa ve kuru olduğunu eklerler; buna karşın Arabistan myrobolanının dağlarda yetiştiği için yeşil, daha ince ve daha sıkı yapılı olduğunu, ancak açık ara en iyisinin, daha önce bahsettiğimiz (vi, 32, 3) Petra şehrinden gelen, siyah kabuklu ve beyaz çekirdekli olan olduğunu belirtirler. Parfümcüler sadece kabuklarını sıkırlar; doktorlar ise çekirdeklerini ezer ve azar azar sıcak su dökerek sıkırlar.

XLVIII. Arabistan'da yetişen kokulu kamış (17), Hindistan ve Suriye ile ortaktır. Suriye'de, denizimizden (Akdeniz) 150 stad (27 km) uzaklıktaki kamış, diğer hepsinden üstündür. Lübnan dağı ile isimsiz başka bir dağ arasında, bazılarının sandığı gibi Anti-Lübnan olmayan, orta büyüklükte bir vadide ve yazın bataklıkları kuruyan bir gölün yakınında, gölden itibaren 30 stadlık (5.500 metre) bir alanda, kamış ve kokulu saz (andropogon schoenanthus) (xxi, 72) yetişir. Bir başka kitabın otlara ayrılmış olmasına rağmen, burada parfüm malzemeleriyle ilgilendiğimiz için saza bir kenara bırakmak istemiyoruz. Bu iki bitki, dış görünüş olarak bu türdeki diğerlerinden hiçbir şekilde farklı değildir; ancak kamış hoş bir kokuya sahiptir, uzak mesafeden hemen çeker ve dokunulduğunda daha yumuşaktır. En iyisi, en az kırılğan olanıdır; yani parçalanmaktan ziyade lifler halinde ayrılanıdır. Boru kısmının içinde, çiçek denilen örümcek ağı benzeri bir ağ vardır; bunu en çok içeren en iyisidir. Kalitenin son göstergesi siyah renktir; oysa başka yerlerde bu renk onu değersizleştirir. Ne kadar kısa, kalın ve kırılmak istendiğinde esnek olursa o kadar

iyidir. Kamışın fiyatı libre başına 11 denarius (8 fr. 02); sazınki ise 15 denariustur (12 fr. 30). Kokulu sazın Campania'da da bulunduğu söylenir.

1 VII. Hafif ve kumlu, çoğunlukla nitratlı bir toprakta yetişir; sulamaları sever ve yıl boyunca sulanmaktan hoşlanır, kuru bir yıl ona uygun değildir. Gübrenin ona zarar verdiği de düşünülür; bazı Asurluların görüşü budur, ancak gübre akarsu ile karıştırılmadıkça. Birçok palmiye türü vardır. Birincisi küçük bir çalı boyutunu geçmez; genellikle kısırdır, bazen meyve verir; kısa ve yapraklarla kaplı dallar taç şeklindedir: bu ağaç birçok ülkede, duvarları sulara karşı korumak için sıva niyetine kullanılır. Büyük palmiyeler ormanlar oluşturur; gövdenin kendisi her tarafı tarak şeklinde dizilmiş sivri yapraklarla donatılmıştır; bunlar vahşi palmiyelerdir: yine de, başıboş bir taşkınlıkla, ekili palmiyelerle alışverişleri vardır. Bunlar, yuvarlak ve yüksek olup, kabuk tarafından oluşturulan kalın tümseklerle ve basamaklı çıkıntılarla çevresel olarak donatılmıştır, bu da Doğululara ağaca tırmanma kolaylığı sağlar. İnsan, kendisini ve ağacı bir hasır çemberle çevreler; ve bu şekilde şaşırtıcı bir hızla tepeye ulaşır. Tüm yapraklar, meyve gibi tepededir. Meyve, diğer ağaçlardaki gibi yaprakların arasında değildir, ancak dalların ortasındadır: hem salkıma hem de elmaya katılan, kendisine özgü saplara salkım halinde asılıdır. Yapraklar bıçak şeklinde bir uçla biter; yanları olukludur ve iki tarafa bakan bir ordunun ilk fikrini vermişlerdir: bugün, halatlar, hasırlar ve hafif şemsiyeler yapmak için onları ayırırlar (xvi, 37). En kesin doğa bilimciler, ağaçların ve aslında tüm bitkilerin iki cinsiyeti olduğunu söylemişlerdir. Şimdilik, palmiye ağacından daha belirgin olmadığı bu gözlemi hatırlatmak yeterlidir. Erkek çiçek açar; dişi çiçek açmaz ve sadece başak şeklinde bir tomurcuğa sahiptir. Her ikisinde de meyvenin eti önce oluşur, sonra çekirdek, yani tohum; bunun kanıtı, aynı dal üzerinde genç meyvelerin çekirdeksiz bulunmasıdır. Bu çekirdek oblongtur (uzunumsudur) ve zeytinlerinki gibi yuvarlak değildir; ayrıca, sırtta, kenarları şişkin bir yarıkla yarılmıştır; ve önde, ortada, kökün çıkmaya başladığı bir göbek bulunur. Ekerken, onu ön yüze yerleştirirler ya da iki tanesini yan yana koyarlar, üzerlerine iki tane daha koyarlar, çünkü bir tanesi sadece zayıf bir bitki verir; ama dördü birleşir. Bu çekirdek, meyvenin etinden birkaç beyaz zarla ve meyvenin kendisine yapışan diğerleriyle ayrılır; içeride serbestçe oynayarak, sadece bir iplikle tepede tutunur. Meyvenin eti bir yılda olgunlaşır. Ancak bazı yerlerde, örneğin Kıbrıs'ta, olgunlaşmadan önce tatlı ve hoş bir tada sahiptir; yaprak orada daha geniştir ve meyve diğer yerlerden daha yuvarlaktır; onu yutmazlar, çiğnemek ve özsuğunu sıkmakla yetinirler. Arabistan'da da palmiyelerin tatsız bir tatlılıkta olduğu söylenir; yine de Juba, tüm hurmaların üzerinde dablan denilen Skenit Araplarının hurmasını tutar. Doğal bir ormanda, erkeklerden yoksun dişi palmiyelerin üremediği; tek bir erkeğin etrafındaki birçok dişinin, sanki onu okşuyormuş gibi yapraklarını onun tarafına eğdiği; onun ise saçlarını kabartarak, nefesiyle, görüntüsüyle ve hatta tozuyla diğerlerini dölediği; erkek ağaç kesildiğinde, dul kalan dişilerin kısırlandığı temin edilir. Aşkları o kadar iyi sürdürülür ki, insan, erkeklerin çiçeklerini ve tüylerini veya hatta sadece tozlarını dişilerin üzerine sallayarak döllenmeyi gerçekleştirmeyi hayal etmiştir.

VIII. Palmiyeler, ağacın özünden iki arşın uzunluğunda kesilmiş, yarılmış ve toprağa gömülmüş bir gövde ile de çoğaltılır. Kökünden koparılan bir sürgün ve en taze dallar da aynı şekilde bir çelik oluşturur. Asur'da, nemli bir toprağa bütün bir ağacı yatırır; bu kök salmasını sağlar ancak ağaç değil, çalı üretir. Sonuç olarak fidanlık kurulu ve palmiyeler bir yılın sonunda, tekrar iki yılın sonunda başka yere dikilir. Gerçekten de Asur'da ilkbaharda Köpek Yıldızı'nın yükselişine doğru başka yerlere dikilmeyi severler. Genç palmiyeleri budamazlar ama boyları uzasın diye başlarını bağlarlar. İyice büyüdüklerinde, kalınlaşmaları için dallarını budarlar ama ağaca başka türlü zarar vermemek için dalları yarım ayak uzunluğunda bırakırlar. Başka bir yerde (XIII, 7), tuzlu bir toprağı sevdiklerini söylemiştik (XVII, 3); toprağın tuzlu olmadığı yerlerde köklere değil, belirli bir mesafeye tuz atılır. Suriye ve Mısır'daki bazı palmiyeler iki gövdeye, Girit'tekiler ise üçe ve hatta beşe ayrılır. Palmiyeler üç yaşından itibaren meyve verir; ancak Kıbrıs adasında, Suriye ve Mısır'da dört yaşında; bazıları ise ancak beş yaşında meyve verir: ağaç bir insan boyundadır; ağaç gençken meyvenin çekirdeği yoktur, bu da ona hadım adının verilmesine neden olmuştur.

IX. Birçok palmye türü bilinir. Asur ve tüm Pers, steril olanları marangozluk ve lüks işler için kullanır. Kesilen palmye ormanları bile vardır; kökten yeniden büyürler. Özü tepede tatlıdır, buna beyin denir; ağacı öldürmeden çıkarılabilir, bu diğer türler için söz konusu değildir. Yaprağı daha geniş ve yumuşak olanlara chamaerepes (cüce palmye, *chamaereps humilis*, L.) adı verilir; bunlar sepetçilik işlerinde çok kullanılır: Girit'te ve özellikle Sicilya'da bolca bulunurlar. Palmye kömürü zor söner ve yanması yavaştır. Meyve veren palmyelerin çekirdekleri kiminde daha kısa, kiminde daha uzundur, bunlar daha yumuşak veya daha sert, bazıları kemiksi ve hilal şeklindedir: batıl inanç, bunların dişle parlatılmasını ve tılsımlara karşı kullanılmasını gerektirir. Bu çekirdek, az veya çok sayıda ve kalınlıkta zarlarla çevrilidir. Bu şekilde, tüm barbar isimlerini ve bu ağaçlardan elde edilen farklı şarapları sayarsak kırk dokuz tür bulunur. En ünlüleri kraliyet olarak adlandırılanlardır, çünkü sadece Pers krallarına ayrılmışlardı; sadece Babil'de, Bagoas'ın tek bahçesinde bulunurlardı. Bagoas, Perslerin, bazıları bu ülkede krallık yapmış olan hadımlara verdikleri isimdir. Bu bahçe her zaman hükümdarın sarayının çevresindeydi. Ancak güney bölgelerinde en ünlü hurmalar syagres (yaban domuzu hurması) ve ardından margarides'tir. Bunlar kısa, beyaz, yuvarlaktır, hurmadan çok üzüm tanesine benzerler; bu yüzden inciden (margarita) türetilen adını almıştır.

[Bu ağacı] taşıyan ağacın, syagres hurmasını taşıyan gibi, [İskenderiye] bölgesinde (VI, 39) tek olduğu söylenir. İlginç bir durum: Bu son ağacın, bu özellikten dolayı adını bu palmyeden aldığı düşünülen anka kuşu ile birlikte öldüğü ve kendiliğinden yeniden doğduğu söylenir: bu yazıyı yazdığım sırada, bu ağaç meyve vermektedir. Meyvenin kendisi büyük, sert, pürüzlüdür ve diğer hurmalardan, yaban domuzu etininkine biraz benzeyen vahşi bir tatla ayrılır; syagres adının verilmesinin nedeni açıkça budur. Dördüncü sırada, sandaletlere benzerliğinden dolayı bu şekilde adlandırılan sandalidler vardır. Etiyopya sınırlarında bu ağaçlardan beş tane olduğu ve başka bulunmadığı, hem meyvelerinin tatlılığı hem de nadirliği ile hayranlık

uyandırdığı temin edilir. Beşinci sırada, sadece çok besleyici değil, aynı zamanda meyve suyuyla dolu olan caryotes vardır: Doğu'da başlıca şaraplar bunlarla yapılır (VI, 32, 18; XIV, 19); başa vururlar; meyveye verilen isim (kapos, uyku) buradan gelir. Bereket ve miktar oradaysa, ün Yahudiye'dedir; tüm Yahudiye değil, esas olarak Eriha bölgesi. Bununla birlikte, aynı ülkenin vadileri olan Archelais, Phaselis ve Livias hurmaları da takdir edilir. Bu hurmaların büyük kalitesi, yağlı ve sütlü bir meyve suyuna ve çok tatlı bir bal tadıyla birleşen bir tür şarap tadına sahip olmalarıdır. Nicolaus caryotes'ları daha kurudur ama çok büyüktürler: uç uca konulduğunda dört tanesi bir arşın eder. Daha az güzel olan, ancak tat olarak caryotes'ların kız kardeşi olan adelphides, bu isimle adlandırılır, benzer bir tatlılığa sahiptir, ancak aynı değildir. Üçüncü caryotes türüne patete denir; meyve suyu fazlasıdır; meyve, tıpkı kendi annesinin üzerinde büyüymüş gibi sıvı ile doludur ve ezilmiş gibi görünür. Kuru hurmalar arasında saz gibi olanlar vardır ki bunlar çok uzun, çok incedir ve yere doğru bükülmüştür. Tanrıların kültüne adadıklarınıza gelince, bunlar tanrıları küçümsemesiyle tanınan bir ulus olan Yahudiler tarafından chydées (yaygın) olarak adlandırılır. Özellikle Thebaid ve Arabistan'dakiler kurutulmuş, ince, uzundur; sürekli bir ısıyla yakılmışlardır, deri yerine daha çok bir kabukla kaplıdırlar. Etiyopya'da bile hurma ufalanabilir, o kadar kurudur ki, un gibi ondan ekmek yapılır; bunlar bir arşın uzunluğunda dalları olan, geniş yapraklı, yuvarlak ve elmadan daha büyük meyveli bir çalıda yetişir; bu hurmaya coix (cycas circinalis, L.) adı verilir; üç yılda olgunlaşır; bu, her zaman her olgunluk derecesinde meyve ile kaplı bir çalıdır. Thebaid hurması, ısı ve ruhu ile hemen fıçılara sıkıştırılır; aksi takdirde bu ruh kaybolmakta gecikmez: fırında kurutulur; bu önlem alınmazsa büzülür. Diğer türlerin hurmaları az takdir edilir; Suriyeliler ve Juba onlara tragemata (şekerleme) adını verir; Fenike'nin geri kalanında ve Kilikya'da, Latinler için yaygın bir isim olan balans (palamut) adını taşırlar. Bu son hurmaların da birçok türü vardır; yuvarlaklık ve uzunluk bakımından farklılık gösterirler; ayrıca renk bakımından da farklılık gösterirler, bazıları siyah, diğerleri kırmızıdır: incir kadar renk çeşidi sunmadıkları söylenir. En çok rağbet görenler beyaz olanlardır. Ayrıca bir arşın yapmak için gereken sayıya göre boyut bakımından da farklılık gösterirler. Bazıları bir bakladan daha büyük değildir. Yahudiye ve Kirene gibi tuzlu ve kumlu yerlerde yetişenler dışında korunmazlar. Mısır, Kıbrıs, Suriye ve Asur Seleukia'sındakiler korunmaz; domuzların ve diğer hayvanların beslenmesinde kullanılırlar. Bu meyvenin, salkıma tutunduğu beyaz siğili kaybettiğinde bozulduğu veya yaşlandığı anlaşılır. İskender'in askerlerinden bazıları yeşil hurmalar yüzünden boğulmuştur; Gedrosia ülkesinde meyvenin kalitesinden (XII, 12), başka yerlerde ise miktarından kaynaklanan bir kaza. Gerçekten de taze hurmalar o kadar tatlıdır ki, tehlike korkusu olmasa yemeyi bırakmazlar.

XXVIII. (xiv.) Mısır'a komşu olan Etiyopya'da, Hindistan ve Arabistan'ın tasvirinde bahsettiğimiz (XII, 21 ve 52) yün ağaçları haricinde pek dikkate değer ağaç bulunmaz. Bununla birlikte, Etiyopya ağacının ürünü yüne daha çok benzer; meyve kapsülü daha büyüktür ve nar gibidir; geriye kalan özellikleriyle ağaç her iki ülkede de aynıdır. Bu ağacın dışında, daha önce tarif ettiğimiz (XIII, 9) palmiyeler de

bulunur. Etiyopya sahili boyunca uzanan adalar hakkında konuşurken, bu adaların ürettiği ağaçları ve kokulu ormanlarını (VI, 36 ve 37) belirtmiştik.

XXIV. (xxiii.) Orada, daha sağlam bir gövdeye sahip bir çalı olan kapari de bulunur: tohumu yaygın bir besindir ve çoğu zaman gövdesi de aynı anda toplanır. Yabancı türlerden kaçınmak gerekir: Arabistan kaparisinin (15) zararlı özellikleri vardır; Afrika kaparisi diş etlerine zarar verir; Marmarika kaparisi rahme zarar verir ve şişkinliklere neden olur; Apulia kaparisi kusturur: mideyi ve bağırsakları bozar. Bazıları ona cynosbatos, bazıları ise ophéostaphyle adını verir.

XXV. (xx.) Özü katran ve reçine sağlayan ağaçlar arasında, kimisi Doğu'da, kimisi Avrupa'da yetişir. Bu iki bölge arasında yer alan Asya eyaleti, hem Avrupa'nın hem de Doğu'nun reçineli ağaçlarının bazılarına sahiptir. Doğu'da en iyi ve en ince katran terebentin ağacı tarafından sağlanır (XIII, 12); ikincisi, aynı zamanda mastik (XII, 37) olarak da adlandırılan lentisk tarafından sağlanır; üçüncü kalite, tadı en acı olanıdır. Tüm bu ürünler sıvıdır (XXIV, 22) ve sadece reçine verirler. Sedir (XIII, 11; XVI, 21), katran yapmaya uygun daha kalın bir sıvı verir. Arabistan reçinesi beyazdır, acı bir kokusu vardır ve onu pişirenler için rahatsız edicidir. Yahudiye'den gelen daha serttir ve terebentinden (XXIV, 22) bile daha kokuludur; **Suriye'den gelen Attika balına benzer**; Kıbrıs'tan gelen hepsinden üstündür, bal rengindedir ve etlidir; Colophon'dan gelen diğerlerinden daha sarıdır; eğer ezilirse beyazlaşır, kokusu keskindir; parfümcülerin onu kullanmamasının nedeni budur. Asya'da, sahte köknarın ürünü olan çok beyazdır; ona spagas denir. Tüm reçineler yağda çözünür (XXIV, 22); bazıları çömlekçi tebeşirinde de çözündüklerini düşünür. Katranın en çok değer verilme nedeninin erkeklerin epilasyonunda temiz olması olduğunu itiraf etmek utanç vericidir. Şarapları katranlama yöntemi, şıranın yaklaşık dokuz gün süren ilk kaynama döneminde içine katran atmaktır, böylece şarap koku ve bir parça tat alır. Ham reçinenin (XVI, 22) daha enerjik olduğuna ve şaraplara daha fazla gövde kazandırdığına; buna karşılık pişmiş reçinenin şarapların vahşi gücünü aldığını ve burukluğunu kırdığına inanılır, ancak o zaman tat yumuşak ve ölüdür. Özellikle Ligurya'da ve Padus çevresindeki bölgelerde reçineyi şıraya karıştırmanın faydası bilinir: cömert şaraplara daha fazla, olmayanlara daha az konur. Bazıları şarapların hem ham hem de pişmiş reçineyle aynı anda katranlanmasını ister. Şarapları hazırlamak için kullanılan şıranın katrandan başka bir faydası daha yoktur. Bazı yerlerde şarap ikinci kez fermente olmaya meyillidir; bu kaza onu tadından eder ve o zaman vappa (ekşimiş şarap) olarak adlandırılır, bu aşağılayıcı adlandırma ahlaki yozlaşmış insanlara da uygulanır; oysa sirke, kötülüğüne rağmen, onsuz hayatın güzelliklerini kaybedeceği önemli kullanımlar için bir kaliteye sahiptir. Geriye kalan ise, şarapların hazırlanması büyük bir özen konusudur: bazı yerlerde kül. Pişmiş şarapla veya mermer tozu ile birlikte bir buçuk libre tuz kullanılır; ayrıca kükürttten de bahseder, reçineden ancak en son bahsederek. Özellikle, fermantasyon sona erdiğinde, tortivum dediği, yani en son sıkılan şıradan şaraba eklenmesini tavsiye eder. Ayrıca şaraba, ona renk vermek için uygun maddeler, adeta makyaj yapmak için ekleriz; bu onu daha da koyulaştırır. Bize hoş gelen ancak bu

sahtekarlıkların bedeliyle olan budur ve zararlı olmasına şaşırıyoruz! İçine daldırılan bir kurşun bıçağın rengini değiştirdiğinde, şarabın bozulduğu anlaşılır. Diğer yerlerde olduğu gibi, bahsettiğimiz alçı ve diğer maddeler gibi kullanılır (XIV, 24). Asma veya meşe dalı külü tercih edilir; dahası, bahar ekinoksundan veya en azından yaz gündönümünde ve kuzey rüzgarı estiğinde, gece boyunca denizin açığından deniz suyu getirilmesi veya hasat zamanına doğru alınırsa kaynatılması tavsiye edilir. İtalya'da, şarabın konulduğu kapları katranlamak için en çok Bruttium katranı takdir edilir; sahte köknar reçinesiyle yapılır. İspanya'da, vahşi çamdan çıkarılır; çok az takdir edilir; bu reçine acı, kuru ve keskin kokuludur. Bir sonraki kitapta (XVI, 16-23), vahşi ağaçlar hakkında konuşurken, katran çeşitlerini ve üretim süreçlerini açıklayacağız. Reçinenin, belirttiklerimiz dışındaki kusurları asitlik ve duman kokusudur; katranın kusuru ise çok yanmış olmasıdır. Parçalar parlaksa ve diş altında yumuşayıp hoş bir asitlik bırakıyorsa iyi olduğu anlaşılır. Asya'da, özellikle İda Dağı'nın katranı takdir edilir; Yunanistan'da Pieria'nınki; Vergilius (Georg., II, 438) Narycian'ı (IV, 12) tercih eder. En özenli üreticiler, Pontus'ta (XII, 36) yetişen, bitüme, iris köküne (XXI, 19) ve yağa benzeyen siyah mastik karıştırırlar. Kaplar balmumu ile sıvanırsa şarapların ekşiyeyeceği anlaşılımıştır. Şarabı, tatlı veya ballı şarap olan kaplardansa, sirkeli kaplarda taşımak daha iyidir. Cato (De re rust., cap. 23), bir culeus (194 litre, 4) için bir çeyrek kaynatılmış kül.

XXVIII. Yer çilekleri, aynı türden olan kocayemişten farklı bir et yapısına sahiptir. Biri ağaçta diğeri yerde yetişen bu meyveler, birbirine benzeyen tek meyve türüdür. Kocayemiş ağacı ise sık dallıdır; kocayemiş bir yılda olgunlaşır ve önceki meyve olgunlaşırken altından çiçekler doğar. Erkek mi yoksa dişi ağacın mı kısır olduğu konusunda yazarlar hemfikir değildir. Kocayemiş değersiz bir meyvedir; taşıdığı isim (unedo), sadece bir tane yenebileceği (unum edo) gerçeğinden gelir. Ancak Yunanlılar ona comaron ve memecylon adlarını vererek iki türü olduğunu gösterirler; nitekim Latinlerin unedo isminin yanı sıra arbousier (kocayemiş ağacı) adı da vardır. Juba, bu ağacın Arabistan'da elli arşın yüksekliğe ulaştığını bildirmektedir.

LIX. Balsam (XII, 54), kendi anavatanından başka hiçbir toprağı kabul etmez; Asur'da doğan limon ağacı da başka yerlerde meyve vermeyi reddeder. Palmiye ağacı da aynı şekilde başka yerlerde yetişmez veya yetişse bile her yerde ürün vermez; meyve vaat edip hatta başlangıçta (XIII, 16) onları gösterse dahi, adeta isteksizce ürettiği bu meyveleri olgunluğa eristiremez. Tarçın çalısı, Suriye'ye komşu bölgelere uyum sağlayacak güce sahip değildir. Narin kokular olan amomum ve nard, Hindistan'dan Arabistan'a bile nakledildiklerinde veya deniz yoluyla taşındıklarında bu yer değiştirmeye dayanamazlar; Kral Seleucus bunu denemiştir. Çok tuhaf bir durumdur ki; ağaçların yaşaması ve nakledilmesi neredeyse her zaman sağlanabilir, bazen toprağın yabancı bitkileri benimseyip beslemesi de mümkün olur, ancak iklimi asla değiştiremezsiniz. Karabiber ağacı İtalya'da (XII, 14), kasia ise kuzey bölgelerinde bile (XII, 43) yaşar; günlük ağacı Lidya'da (XII, 31) yaşamıştır; ancak bu bitkilere, tüm nemlerini buharlaştırıp özlerini olgunlaştıracak güneş ışınları nasıl verilebilir?. Bir başka gariplik de, doğanın, ağaç canlılığını yitirmeden

değişebilmesidir. Doğa, sediri yakıcı bölgelere vermişti ancak o şimdi Likya ve Frigya dağlarında doğuyor; defneyi soğuğa düşman yapmıştı ama bu ağaç hiçbir yerde Olimpos Dağı'ndaki kadar (IV, 15) bol değildir. Kırım Boğazı çevresindeki Pantikapaion şehrinde, Kral Mithridates ve halkı dini ritüelleri için defne ve mersin ağaçlarını yerlileştirmek adına tüm çabalarını gösterdiler; ancak sıcak seven nar, incir, elma ve çok ünlü armut ağaçları orada çok sayıda bulunmasına rağmen bunda başarılı olamadılar. Aynı bölge, soğuk ülke ağaçları olan çam, köknar ve ladin (picea) türlerini üretmeyi reddeder.

Ancak Pontus'tan örnekler aramaya neden gerek var? Roma çevresinde kestane ve kiraz ağaçları ancak büyük zorluklarla yetişir; şeftali ve badem ağaçları Tusculum bölgesinde güçlkle aşılabilirken, Terracina bölgesi bunların koca ormanlarına sahiptir.

LXV. Doğu'nun savaşlarını sazlıklar belirler: buraya çıkarılması imkansız olan kancalı uçlar takılır; tüyler bu ölüm aracının hareketini hızlandırır; yarada kırılan ok yeni bir mermi haline gelir. Savaşçılar bu silahlarla güneşin ışınlarını karartırlar; bu yüzden özellikle açık günleri arzularlar; onları barışa mahkum eden rüzgarlardan ve yağmurlardan nefret ederler. Etiyopyalılar, Mısırlılar, Araplar, Hintliler, İskitler, Baktriyalılar, Sarmatya ulusları, Doğu'nun halkları ve Part krallıkları sayıldığında, dünyanın yarısının sazlıkların dayattığı bir imparatorluk altında yaşadığı görülecektir. Giritli savaşçıların yıkımına yol açan şey, bu silahlara duyulan güvendir.

Bununla birlikte, bu konuda da İtalya diğer ülkelerden üstündür; hiçbir sazlık, Bologna bölgesindeki bir nehir olan Rhenus'un kıyılarında yetişen kadar ok yapımına uygun değildir; bu sazlık en çok öz'e sahiptir ve havayı yaracak kadar hafif olduğu gibi, rüzgar tarafından savrulmayacak kadar da ağırlığa sahiptir. Belçika sazlığı aynı avantajlara sahip değildir, ancak bunlar Girit'in en iyi sazlıklarında da bulunur.

Bununla rağmen, bazı yazarlara göre farklı bir tür gibi görünen Hindistan'inkiler tercih edilir; çünkü bir uç eklenerek mızrak niyetine kullanılırlar.

Hint sazi bir ağaç kalınlığındadır (bambos arundinacea, Lam.) ve onu tapınaklarda sıkça gördüğümüz gibidir. Hintliler, erkek ve dişi sazların bu türde de farklı olduğunu belirtirler: erkek saz daha sıklıdır, dişi saz daha geniş bir kapasiteye sahiptir; ve eğer anlatılanlara inanırsak, sadece bir boğum bir kayık yapmaya yeterlidir (VII, 2, 13). Bu sazlıklar özellikle Acesines'in kıyılarında yetişir. Tüm saz türlerinde tek bir kök birçok gövdeye hayat verir ve kesildiklerinde daha büyük bir verimle yeniden büyürler.

Doğal olarak dayanıklı olan kök aynı zamanda düğümlüdür. Sadece Hint sazlarının yaprakları kısadır. Tüm sazlıklarda yapraklar düğümlerden başlar ve gövdeyi ince örtülerle çevreler; bunların çoğu boğum aralığının ortasına doğru çevrelemeyi bırakır ve toprağa doğru düşer. Saz ve calamus, yuvarlak olmalarına rağmen iki taraflıdır; düğümlerin üzerinde, biri sağda diğeri solda olacak şekilde dönüşümlü olarak koltuklar bulunur ve bu böyle devam eder. Buradan bazen, hepsi küçük birer saz olan dallar çıkar.

II. (i.) Keten özellikle kumlu yerlerde ve tek bir sürmeden sonra ekilir. Hiçbir şey daha hızlı yetişmez. İlbaharda ekilir, yazın sökülür ve toprağa verdiği başka bir zarar da

budur. Belki de Mısır'a, Arabistan ve Hindistan mallarını ithal edebilmek için onu ekmesi konusunda müsamaha gösterilebilir. Fakat ne var ki! Galya da bu ürünüyle takdir edilmektedir; kendilerini denizden [Akdeniz] ayıran dağlarla sınırlı olmaları (2) ve Okyanus tarafında sınır olarak "boşluk" denilen yere sahip olmaları [keten tarımı için] yeterli bir engel değildir! Dünyanın en uç sınırlarında oldukları kabul edilen Cadurci, Calete, Rutene, Biturige ve Morin halkları; ne diyorum? tüm Galya, yelken dokumaktadır. Hatta Ren'in ötesindeki düşmanlarımız bile aynı Şeyi yapmaktadır ve keten kumaş kadınlarının gözünde en güzelidir. Bu konuda Varro'nun aktardığı, Seranus ailesinde geleneksel bir kullanımın kadınların keten kumaş giymesini yasakladığı bilgisi aklıma geliyor. Cermenya'da ise işçiler bu kumaşları yer altında ve yeraltı mahzenlerinde üretirler. İtalya'da, Po ve Ticino nehirleri arasındaki Allia bölgesinde de durum aynıdır; buranın keteni Avrupa türleri arasında üçüncü sıradadır; Setabis keteni (III, 4) ise birinci sıradadır. İkinci sıra, Allia bölgesinin yakınındaki Retovium ve Aemilia yolu zerindeki Faventia ketenine aittir. Faventia ketenleri, beyazlık açısından her zaman daha az saf beyaz olan Allia ketenlerine tercih edilir. Retovium ketenleri çok ince ve çok sağlamdır, Faventia ketenleri kadar beyazdır; ancak hiçbir tüylü yapıları yoktur, bu durum kimileri tarafından aranan, kimileri tarafından ise beğenilmeyen bir özelliktir. Çok sağlam olan iplik, neredeyse bir örümcek ağı kadar eşittir; ve diŐerinizle test etmek isterseniz tiz bir ses ęıkarır: bu yüzden diğerlerinin iki katına satılır.

Mısır keteni hepsinden daha az dayanıklıdır, ancak en fazla ürünü verir; bu ketenin tanitique, plusiaque, butique ve tentyritique olmak üzere dört türü vardır ve bunlar yetiştikleri bölgelerin isimlerini alırlar. Mısır'ın Arabistan tarafındaki üst kısmı, bazıları tarafından gossipion (pamuk bitkisi) (XII, 21), çoğu kişi tarafından ise xylon (odun) olarak adlandırılan bir ęalı üretir; bu bitkiden elde edilen kumaşlara xyline denir. Bu bitki küçüktür ve sakallı bir ceviz benzeri meyve taşır; iğ kısmında ise eğrilen bir tüy bulunur. Beyazlık ve yumuşaklık bakımından bu kumaştan daha üstün bir kumaş yoktur; Mısır rahiplerinin tercih ettiği giysiler bundan yapılır.

- Orchomnien olarak adlandırılan dördüncü bir keten türü daha vardır ve bu tür bir tür bataklık sazından (arundo donax) (XVI, 66) elde edilir; sadece baş kısmı kullanılır.
- Asya, balıkçılık ağları için çok dayanıklı olan mükemmel bir keteni katırtırnağından (XXIV, 40) elde eder; hazırlamak için ęalı on gün boyunca suda bekletilir.
- Etiyopyalılar ve Hintliler keteni elmamıza benzeyen bir meyveden, Araplar ise belirttiğimiz gibi (XII, 21) ağaçlarda yetişen su kabaklarından (bombax pentandrum) elde ederler.

Mısır keteni, hepsinin en az dayanıklı olanıdır ancak en çok ürünü verir; tanitique, plusiaque, butique ve tentyritique olmak üzere dört ęeŐidi vardır; bunlar, bu türlerin yetiştiği bölgelerin isimleridir. Mısır'ın Arabistan tarafındaki üst kısmı, kimileri tarafından gossipion (pamuk bitkisi) (XII, 21), çoğu kişi tarafından ise xylon (odun) olarak adlandırılan bir ęalı üretir; bu nedenle ondan elde edilen kumaşlara xyline

denir; bitki küçüktür ve sakallı bir ceviz benzeri meyve taşır; iç kısmı eğri bir tüy içerir: beyazlık ve yumuşaklık bakımından hiçbir kumaş bundan daha üstün değildir; Mısır rahiplerinin favori giysileri bundan yapılır. Orchoméniyen denilen dördüncü bir keten türü vardır; bu keten, bir tür bataklık sazından (XVI, 66) (arundo donax) gelir; sadece baş kısmı kullanılır. Asya, balıkçılıkta uzun süre dayanan ağlar için katırtırnağından (XXIV, 40) mükemmel bir keten çıkarır: hazırlamak için çalı on gün boyunca suda bekletilir. Etiyopyalılar ve Hintliler keteni elmalarımıza benzeyen bir meyveden; Araplar ise belirttiğimiz gibi (XII, 21), ağaçlarda yetişen su kabaklarından (bombax pentandrum) çıkarırlar.

XXII. Bazılarının meyvesi toprağın altındadır, diğerlerinininki hem toprak altında hem de toprak üstündedir, bazılarınıninki ise sadece toprak üstündedir. Su kabakları ve salatalıklar gibi bazıları yerde yetişir; bu meyveler, ağaçların ürettiği meyvelerden çok daha ağır olmalarına rağmen asılı olarak da yetişirler; ancak salatalık kıkırdaksı bir yapıya sahiptir; su kabağı ise bir kabuğa ve kıkırdaksı bir maddeye sahiptir (5); olgunlaştığında dışı odunsu hale gelen tek meyve budur. Bayır turpu, şalgam ve turp toprakta gizlidir; andız otu, siser (kereviz kökü) ve yaban havucu da öyle, ancak farklı bir şekilde.

Dere otu ve ebegümece gibi ferulaceous (ferula benzeri) olarak adlandıracağımız bitkiler vardır; nitekim bazı yazarlar, Arabistan'da ebegümece yedi ay sonunda ağaçsı bir hale geldiğini (lavatera arborea) ve hiçbir hazırlık gerektirmeden sopa görevi gördüğünü bildirmektedir. Moritanya'da, Hesperidlerin bahçelerinin olduğu söylenen, Okyanus'tan iki yüz adım uzaklıkta ve Cadiz'dekinden daha eski olduğu kabul edilen Herkül tapınağının yakınındaki bir lagün üzerinde kurulu Lixum şehrinde de bir ağaç ebegümece vardır: bu ebegümece yirmi fit yüksekliğindedir ve o kadar kalındır ki kimse kollarını etrafına dolayamaz. Kenevir de ferulaceous olarak adlandırdığım bitkiler kategorisine girer. Ayrıca nemli çayırarda yetişen süngerler (XXVII, 45) gibi bazı bitkilere etli adını vereceğiz. Sert mantarlara gelince, bunlardan ağaçlar ve odun üzerine konuşurken bahsetmiştik (XVI, 11); başka bir sert mantar türü olan trüf mantarları hakkında ise yeni konuştuk (XIX, 11, 12, 13 ve 14).

XLIV. Geri kalanı kısaca açıklanabilir. Fesleğenin (ocimum) Parilia bayramlarında (22 Nisan) çok iyi ekildiği söylenir; bazıları bunun sonbaharda olması gerektiğini savunur ve kışın ekildiğinde tohumun sirke ile sulanmasını tavsiye eder. Roka ve tere hem yaz hem de kışın çok kolay yetişir; roka özellikle soğuklara meydan okur; marulunkinden farklı özelliklere sahip olduğundan aşka teşvik eder; bu yüzden aşırı sıcaklığın aşırı soğuklukla dengelenmesi için bu iki bitki yemeklerde karıştırılır. Nasturtium (terebin), buruna verdiği acıdan (narium tormentum) dolayı bu şekilde adlandırılmıştır; buradan bu kelimeye atfedilen bir canlılık fikri ve terenin uyuşukluğu gidermek için uygun olduğuna dair bir atasözü doğmuştur. Arabistan'da terenin harika bir büyüklüğe ulaştığı söylenir.

HISTOIRE NATURELLE DE PLINE

TRADUITE EN FRANÇOIS,

AVEC LE TEXTE LATIN

rétabli d'après les meilleures leçons manuscrites;

ACCOMPAGNÉE

De Notes critiques pour l'éclaircissement du texte,
& d'Observations sur les connoissances des Anciens
comparées avec les découvertes des Modernes.

TOME SECONDE.

Chez la veuve DESAINY, Libraire, rue du Foin, près de la rue S. Jacques.

M. D C C. L X X I.

AVEC APPROBATION, ET PRIVILEGE DU ROI.

Tarraconensis eyaletindeki Bætis, bazı kişilerin belirttiği gibi Mentesa kasabasından değil, Tader nehrinin yakınındaki Tugiensis ormanından doğar. Carthaginensis arazisini sulayan Tader nehri, Ilorci'de Scipio'nun cenaze ateşinden kaçınır ve batıya dönerek, İspanya'nın genişliğine uyum sağlayarak, başlangıçta mütevazı bir şekilde Atlantik Okyanusu'na doğru ilerler. Bacchus'un oğlu olan ve onun Bacchus seferlerine eşlik eden Lusus veya Lysas, adını Lusitania'ya vermiştir. Bu tanrının teğmeni olan Pan ise, Hispania olarak anılan tüm bölgeye kendi adını vermiştir. Hercules, Pyrene ve Saturnus ile ilgili İber geleneklerine gelince, onları doğrulanmış masallar olarak görüyorum.

Ardından, atalarımızın dediği gibi Bacchus ve Ceres'in zenginleştirme şerefi için yarıştığı, bağlarla yüklü yamaçları bulunan ve şarapları sarhoş etme eğilimiyle tüm dünyada meşhur olan o mutlu Campania'ya girilir.

- Uzağa doğru Setinler ve Falerne ile Celene'nin yanı sıra Cæcube alanları uzanır.
- Daha sonra Massicus, Gauranus ve Surrentum dağları yükselir.
- Ardından, ürünleri özenle işlenen ve lezzetli buğday şerbetleri yapımında kullanılan Laborinus tarlalarına inilir.
- Deniz kıyısında sıcak su kaynakları bulunur.
- Bu kıyı şeridi, balıkçılık ve kabuklu deniz ürünlerinin zenginliği açısından bu denizdeki diğer tüm kıyılarla yarışır.
- Toprakları mükemmel zeytinyağı sağlar.
- Hayal edilebilecek tüm güzelliklerin adeta yarış halinde toplandığı bu bölge, sırasıyla Osklar, Yunanlılar, Umbrlar, Toskanalılar ve Kampanyalılar tarafından iskan edilmiştir.

Böotyâ şehirleri Anthedon, Onqueste, Thespies (özgür bir şehir), Lebadea ve Thebes'tir. Thebes, ün bakımından Atina'dan geri kalmaz. Söylendiğine göre iki ilahi varlık olan Herkül ve Bacchus'un vatanı ve beşiğidir; aynı şekilde İlham Perileri'nin

(Müzler) de Helikon ormanında burada doğduğuna inanılır. Citharon ormanı ve Ismene nehri Thebes'in bir parçasıdır.

Böotyadaki çeşmeler şunlardır: Edipodia, Psamathe, Dirce, Epigranea, Arethusa, Hippocrene, Aganippe ve Gargaphie. Daha önce bahsedilenlerin dışında kalan dağlar ise Mycalessus, Adylisus ve Acontius'tur.

Megara ve Thebes arasındaki diğer şehirler şunlardır: Eleutheres, Haliarte, Platée, Pherès, Asplédon, Hilées, Thisbe, Erytrées, Glissas ve Copes. Cephissus nehri yakınlarında Larymna, Anchoa, Medeon, Phlygone, Græphis, Coronnée ve Chæronée bulunur. Thebes'in altındaki kıyıda ise Ocalé, Heleon, Scolos, Schænos, Peteon, Hyrié, Mycalessus, Hyreseon, Pteleon, Olyros ve özgür bir halka sahip olan Tanagra yer alır. Eubœa adasının girişi karşısında, geniş limanı ile ünlü Aulis bulunur. Böotyalılara antik çağda Hyantes denirdi.

Bir zamanlar dünyanın hakimi olan Makedonya şöyledir: orduları Asya'yı, Ermenistan'ı, İberyayı, Arnavutluk'u, Kapadokya'yı, Suriye'yi ve Mısır'ı boyun eğdirmiş, Toros ve Kafkas dağlarını aşmıştır. Baktriya'yı, Medya'yı ve Persleri yenen ve tüm Doğu'yu bir kraliçe gibi yöneten odur. Herkül ve Bacchus'un izinden giderek zaferlerini Hindistan'a kadar taşıyan yine odur. Nihayetinde, bu aynı Makedonya, Romalı General Paul Emile tarafından altmış iki şehrinin yağmalandığını ve açık artırmaya çıkarıldığını görmüştür. İki farklı adam, onun kaderinde bu denli çeşitlilik yaratmıştır.

Yahudiye; adını şehirlerinin sayısından alır. Geri kalan kısımda, bu on şehrin topraklarının niteliklerinden çeşitli şekillerde bahsedilir. Bununla birlikte, yazarların çoğu Şam topraklarının çok verimli olduğu konusunda hemfikirdir; bunu da Chyrsorrhoeas nehrinin orada sonsuz sayıda kanala bölünmesine bağlarlar. Onları, Şam gibi geride kalan ve Arabistan'a doğru uzanan Philadelphia ve Raphana izler. Diğer tarafta, İskit kolonisi olan ve eskiden Bacchus'un bir lakabından dolayı Nisa olarak adlandırılan Scythopolis bulunur; Bacchus'un atasının mezarı bu şehirdeydi. Önünden Harmoch nehrinin geçtiği Gadara; daha önce bahsedilen Hippon; Dion; birçok kaynakla zenginleşmiş Pella; Galafa ve Canatha vardır. Bu on şehir, her biri ayrı bölgeler ve hatta ayrı krallıklar oluşturan Tetrarchia'lar ile çevrili ve adeta kesilmiştir. Trachonitide ve Paneade böyledir. İkincisinde Caesarea ve yukarıda bahsedilen Panéas çeşmesi bulunur. Abila, Arca, Ampeloessa ve Gabé de aynı şekildedir.

Baktriyalılar, İndus nehrinin kaynaklarının karşısında, Paropamisus dağının son kısımlarını işgal ederler; bölgeleri Okhus nehri ile sınırlıdır. **Ötesinde Soğlar bulunur; şehirleri Panda'dır ve bölgelerinin ucunda Büyük İskender tarafından kurulan İskenderiye şehri yer alır. Orada, Herkül tarafından dikilen sunaklar; diğerleri Bacchus tarafından; diğerleri Kiros tarafından; diğerleri ise Semiramis tarafından dikilen sunaklar bulunur.** İskitlerin Silyon adını verdiği Iaxartes nehrini içine alan bu toprakların o kısmından bir kanal geçmektedir; İskender ve askerleri onun Tanais (Don) nehri olduğunu sanmışlardır. Bu konularda en çok izlediğimiz

kaynak olan, Seleukos ve Antiokhos krallarının komutanı Demonax, bu nehri aşmış ve Didymaeus Apollon'u için sunaklar dikmiştir.

Büyük İskender'in bu konu hakkında tam bir doğrulukla yazmak için hiç de daha az meşgul olmadığı aktarılır; zira tüm bu anlatılarda hüküm süren çeşitlilik ve içeriklerinin çoğuna duyulan az güven göz önüne alındığında durum böyledir. İskender'in maiyetindeki yazarlarda, Hindistan'ın onların silahlarıyla boyun eğen kısmının, hiçbiri Cô'dan (101) küçük olmayan beş bin şehir ve dokuz farklı ulus içerdiğini; Hindistan'ın tek başına dünyanın üçte birini kapladığını ve sayısız sakinle dolu olduğunu okuyoruz. Bu son iddia, özellikle Hintlilerin başka ülkelere hiç göç etmemiş yeryüzündeki neredeyse tek halk (102) olması nedeniyle oldukça inandırıcıdır. **Bacchus'tan Büyük İskender'e kadar olan sürede, altı bin dört yüz iki yıl ve üç ay (103) boyunca yüz elli dört Kral sayarlar.** Hindistan'daki nehirlerin genişliği şaşırtıcıdır.

Tarih, Büyük İskender'in Indus üzerinde hiçbir gün 600 stadyumdan az yol almadığını ve birkaç gün eklenmiş haliyle beş aydan önce (orayı) geçemediğini belirtir; oysa Ganj'in ondan daha küçük olduğu sabittir. Hatta aramızdan Seneca da Hindistan üzerine bir inceleme denemesinde bulunmuş ve onun 60 nehrini, 118 ulusunu bildirmiştir. Dağları saymak da aynı çabayı gerektirir. Imaus, Emodus, Paropamisus ve Kafkas'ın kısımları birbirine bağlanır; oradan her şey uçsuz bucaksız ve Mısır'a benzeyen bir ovaya akar. Ancak yeryüzüne dair bu kanıtın anlaşılması için, Büyük İskender'in izlerini takip edelim.

Nisa'yı Hindistan şehirleri arasında sayan ve aynı zamanda Bacchus'a adanmış Merus dağına zikreden yazarların sayısı da az değildir; bu dağın ismi, Bacchus'un Jüpiter'in uyluğundan (7) doğduğuna dair efsaneye kaynaklık etmiştir. Ayrıca Hindistan'a, asmaların, defne ağaçlarının, şimşirlerin ve meyve ağacı olarak Yunanistan'da yetiştirilen tüm türlerin bolca yetiştiği Astakanlar (8) ulusunu da dahil ederler.

Onların zenginliklerinin kendi topraklarında doğal olarak daha bol olduğunu, ancak bu aynı zenginliklerin bizde daha ölçüsüzce kötüye kullanıldığını söylediklerini duyardık. Anlattıklarından şu sonuçlar çıkıyor: Taprobane'de hiç köle yoktur; kimse geceyi uykuda geçirmez (31) ve gün bitmeden yatmaz; yapılar toprağın üzerinde çok az yükselir; ürünlerin fiyatı orada her zaman aynıdır; ülkenin ilahı Herkül'dür (32); halk kendi içinden yaşça ilerlemiş, iyilik dolu ve çocuksuz bir Kral seçer; öyle ki, tacın kalıtsal hale gelmesinden korkulduğu için, çocuk sahibi olduğu anda tahtı bırakmaya zorlanır; halk bu Kral'a davranışlarını denetleyecek otuz Direktör verir; eğer aralarında oy çokluğu olmazsa kimse ölüme mahkum edilemez; bu durumda bile halk, davayı yeniden incelemek için yetmiş Yargıç atar; eğer bu yetmiş Yargıç sanığı beraat ettirirse, otuz Kraliyet Direktörü rezil olmuş sayılır ve artık hiçbir itibar görmezler; **Kral, Bacchus'unkine benzer bir giysi giyer (33); ancak diğerleri farklı giyinirler, Arapların geri kalanı gibi;** Kral bir hata işlerse, kimse onu öldürmez, ancak herkes ondan yüz çevirir ve hatta onunla konuşmayı bile

reddederek ticaretini engeller. Bayramlar avlanarak geçirilir; bunun kaplanlar ve filler için çok keyifli olduğu belirtilir. Tarlalar özenle işlenir; asma kullanımı yoktur, meyveler boldur. Balık tutmaktan, özellikle de kaplumbağa avlamaktan keyif alırlar; bu kaplumbağalar o kadar büyük bulunur ki, üzerlerinde yaşayan aileler barınabilir. İnsan ömrü ortalama yüz yıldır. Taprobane hakkında elde edilen bilgiler bunlardır. Buraya ertelediğimiz dört Satraplık ise şu şekildedir.

Bazıları Etiyopya'nın bir kasabasını daha ileride, kıyıda, Baragaza olarak konumlandırır. Mossylicus burnundan Atlantik denizine doğru gidilir; burada Aliüs adaları (28), Bacchus'un (29) ve Anti-Bacchus'un iki adası; Straton adası (30) ve Etiyopya kıyısında karşılaşılan, tüccarların çok daha ötesine gitmesine rağmen isminin bilinmesi şaşırtıcı olan bir körfez (31) bulunur. Gemilerin su ikmali yaptığı Cucios çeşmesinin (33) bulunduğu bir burun (32) vardır. Adulitler şehrinden on günlük deniz yolculuğu mesafesinde, Troglodytler (35) için mür getirilen İsis limanı (34) yer alır; bu limanın karşısında Pseudopyles veya sahte kapılar denilen iki ada (36) bulunur. Limanın kendisinde Pyles veya Kapılar denilen iki ada daha vardır; bunlardan biri bilinmeyen karakterlerle yazılmış yazıtlar içeren taş sütunlar barındırır. Abalite körfezinden (37) biraz uzakta, Diodore adası (38) ve ıssız olan birkaç başka ada; anakarada yine ıssız olan birkaç kanton; Gaza şehri (39), Mossule burnu (40) ve tarçın (41) taşınan ve bu tarafta Sésostri's'in seferinin son noktası olan aynı adlı liman bulunur.

Oraya, genel idari bölümler olan ve bazı şehirlerin merkezlik yaptığı, "Nome" (2) olarak adlandırdıkları çeşitli vilayetlere ayrılırlar; bu nedenle de Ombos, Phathnite (3), Apollopolite, Hermonthite, Thinite, Phaturite (4), Coptite (5), Tentyrite, Diospolite (6), Antæopolite (7), Aphroditopolite (8), Lycopolite (9) vilayetleri gibi şehirlerinin isimleriyle ayırt edilirler. Pelusium'a (10) sınır olan bölge, Pharbaetite, Bubastite, Sethroite ve Tanite vilayetlerine sahiptir. **Diğerleri ise şunlardır: Arabique; Jüpiter Ammon Kehaneti'ne doğru uzanan Ammoniaque; Oxyrinchite, Leontopolite (11), Atharrabite (12), Cynopolite (13), Hermopolite (14), Xoite, Mendesiene, Sebennite, Cabastite (15), Latopolite (16), Heliopolite (17), Prosopite, Panopolite (18), Thermopolite (19), Busirite (20), Onuphite (21), Saïte (22), Prenethu (23), Phthemphu (24), Naucratis (25), Nitrite (26), Gynæcopolite (27) ve tamamı İskenderiye (29) bölgesinin bir parçası olan Menelaite (28). Aynı şekilde Libya'da (30) Mareotis ve Heracleopolitis bulunur; Nil'in üzerinde, elli bin adım uzunluğunda ve içerisinde Herkül olarak adlandırılan bir kasabanın da bulunduğu bir ada vardır. İki tane Arsinoite vardır; bunlar ve Memphites, Delta'nın zirvesine kadar uzanır. Bunlara Afrika'dan komşu olan iki tane Casite vardır. Bazıları bunlardan bazı isimleri değiştirir ve yerlerine Heroopoliten, Crocodilopoliten gibi başka Nomeler koyarlar. Arsinoite ile Memphite arasında, çevre uzunluğu iki yüz elli bin adım veya Mutianus'un aktardığına göre dört yüz elli bin adım olan ve elli adım derinliğinde, onu inşa eden kraldan dolayı Meridis olarak adlandırılan, yapay bir göl vardı. Mısır krallarının eski kalesi Memphis oradan yetmiş iki bin adım uzaklıktadır; oradan Ammon Kehaneti'ne**

on iki günlük bir yolculuk, Delta olarak adlandırdığımız Nil'in çatallandığı yere ise on beş bin adım mesafe vardır.

Bu nehir, gündönümünden sonraki ilk yeni ayda yükselmeye başlar: Güneş'in Yengeç burcundaki geçişi sırasında yükselişi mütevazı ve az hissedilir; ancak bu gök cismi Aslan burcuna geçtiğinde taşkını aşırı hale gelir. Aksine, güneş Başak burcuna girdiğinden itibaren, yükseldiği oran ve derecelendirme ile azalmaya başlar. Herodot'un (58) yazdığı gibi, ancak yüzüncü günde ve Güneş Terazi burcundayken Nil tamamen yatağına çekilir. Yükseldiği süre boyunca, din kralların ve valilerin orada gezinmesini yasaklar. Çeşitli derinliklerdeki kuyuların içine kazınmış dereceli ölçekler sayesinde farklı yükselme seviyeleri takip edilir. Doğal taşkını on altı arşındır. Daha az yükseldiğinde tüm toprakları sulamaz. Daha fazla yükseldiğinde ise orada çok uzun süre kalır ve mahsullerin gelişimini geciktirir. Yüksek taşkınlar, toprak çok nemli olduğu sürece yapılamayan hasat zamanından çalar: Düşük taşkınların verdiği zarar daha da kötüdür; çünkü suyun ulaşmadığı ve toprağın kuruluğuna çare olmadığı yerlerde hiçbir ürün yetişmez. Vilayetin bir tarafta uğradığı kayıp, diğer tarafta elde ettiği kazanç artışıyla dengelenir. Nil sadece on iki arşın yükseldiğinde tam bir kıtlık yaşandığı; on üç arşında oldukça kötü bir hasat yapıldığı; on dört arşında yeterince verimli olduğu; on beş arşında kesin bir kazanç elde edildiği; on altı arşın (19) yükseldiğinde ise hasadın tüm ifadelerin ötesine geçtiği hesaplanır. Günümüze kadarki en büyük taşkın, İmparatorluk zamanında gerçekleşen olmuştur. **Arabistan toprakları ve karşısında dört mil (dört bin adım) uzunluğundaki Philæ adası, Delta olarak adlandırdığımız Nil'in çatallandığı yerden altı yüz bin adım uzaklıktadır:** Artemidorus bu mesafeyi vermiş ve içinde iki yüz elli kasaba bulunduğunu belirtmiştir. Juba ise dört yüz bin adım olduğunu söylemiştir. Aristo-kreon, Elephantis'ten denize yedi yüz elli bin adım olduğunu belirtir. Elephantis adası, en son şelalenin dört bin adım altında ve Syene'nin on altı bin adım yukarısında yerleşim halindedir; burası Mısır navigasyonunun sonudur ve İskenderiye'den beş yüz seksen beş bin adım uzaklıktadır. Yukarıda adı geçenler bu kadar yanılmışlardır. Etiyopya gemileri orada buluşurlar: zira şelalelere her gelindiğinde onları katlanabilir şekilde omuzlarında taşırlar.

Mısır, kadim zamanların diğer tüm şanlarının ötesinde, Amasis'in hüküm sürdüğü dönemde orada yirmi bin şehrin iskan edildiğini öne sürer; günümüzde de birçoğu soylu olmasa da oldukça kalabalıktır. Yine de Apollon, ardından Leucothea ve yüz kapısıyla şöhreti yayılmış büyük Diospolis, yani Thebe ile Hindistan ve Arap mallarının Nil'e en yakın ticaret merkezi olan Coptos meşhurdur. Ardından Venüs kasabası, tekrar Jüpiter kasabası ve Tentyris gelir; bunun altında ise Memnon'un sarayı ve Osiris Tapınağı ile meşhur olan Abydos bulunur. On sekiz arşınla en yüksek taşkın Claudius döneminde gerçekleşmiş; en düşüğü (60) ise Pharsalus savaşı zamanında yaşanmıştır; sanki Nil, büyük Pompeius'un katline duyduğu dehşeti bir mucizeyle işaret etmek ister gibiydi. Taşkın durduğu an, Nil'e kanallar yoluyla yapay bir akış sağlamak için verilen işarettir. Sular bir topraktan çekildiği anda, o toprak hemen ekilir. Nil, buhar yaymayan (61) bilinen tek nehirdir.

Mısır bölgesi sadece Syene'den, yani Etiyopya sınırlarından itibaren başlar. Syene, yüz bin adım çevreye sahip bir yarımada ve Arabistan'a bakan tarafta Castra (62) şehri yer alır. Syene'nin (63) karşısında dört bin adım çevreye sahip bir ada bulunur. Buraya Philées (64) adası denir. Nil'in Delta'yı oluşturmak üzere ayrıldığı noktadan altı yüz bin adım uzaklıkta yer alır. Artemidorus'un kabul ettiği bu altı yüz bin adımlık mesafede, bu yazar iki yüz elli şehir olduğunu belirtir. Ancak Juba, Syene ile Delta'nın başlangıcı arasında dört yüz bin adım olduğunu yazar. Aristocreon ise denizden Elephantis'e kadar yedi yüz elli bin adım hesaplar. Bu ada, son şelalenin dört bin adım gerisinde ve Syene'nin on altı bin adım yukarısında yerleşim halindedir. Mısır'da İskenderiye'den itibaren Nil üzerinde sadece buraya kadar yolculuk edilebilir; bu da beş yüz seksen beş bin adımlık bir navigasyona tekabül eder; az önce zikrettiğim yazarlar aksini iddia ettiklerinde bariz bir şekilde yanılmaktadırlar; zira genel bir buluşma yeri gibi orada toplanan Etiyopya teknelerinin yardımı olmaksızın daha ileriye geçilemeyeceği kesindir: ve bu tekneler katlanabilir oldukları için, şelalelerin yakınında omuzlarda taşınırlar.

Bunlardan Merkür, Alabastron, Köpekler ve yukarıda bahsedilen Herkül kasabaları gelir. Ardından Arsinoe ve daha önce bahsedilen Memphis gelir ki, bu şehir ile Libya'daki Arsinoite Nomes arasında, piramit denilen kuleler ve Mæridis gölünde hiç ahşap kullanılmadan inşa edilmiş labirent bulunur; bunların ardından Apollon (66) şehri gelir; ondan sonra ise en çok övülen Leucothée (67), her zaman şöhretli bir şehir olan ve yüz kapılı Thebes (69) olarak da adlandırılan büyük Diospolis (68) gelir. Coptos, Hindistan ve Arabistan ticaretinin bir nevi antreposudur.

Mısır Libyası'nda, Thebaïde'nin sınırlarını oluşturan dağlar arasında Lycon (80) şehri bulunur. Bu dağların ötesinde Merkür (81) şehri, Alabastron (82) şehri, Köpekler (83) şehri ve yukarıda bahsettiğim Herkül (84) şehri yer alır. Ardından yine sözünü ettiğim Arsinoë (85) ve Memphis (86) gelir. Memphis ile Arsinoë (87) vilayeti arasında, Libya (88) bölgesinde Piramitler (89) denilen kuleler; Moëris (91) gölü içinde inşa edilmiş ve yapımında hiçbir tür ahşap kullanılmamış olan Labirent (90) bulunur; sonra Timsahlar (92) şehri: ayrıca içeride Crialon kasabası bulunur. Bunun dışında içeride ve Arabistan sınırında, büyük şöhrete sahip olan Güneş şehri (Heliopolis) vardır.

Arabistan.

Pelusium'un ötesinde, Kızıldeniz'e kadar uzanan, kokulu, zengin ve "mutlu" sıfatıyla ünlü Arabistan vardır. Burası Catabanların, Esbonitlerin ve Scenitlerin Arabistan'ı olarak adlandırılır; Suriye sınırlarına dokunduğu yerler hariç verimsizdir ve ancak Casio dağı ile meşhurdur. Doğuda Canchleiler, güneyde ise Cedreiler bu Araplara katılır; her ikisi de daha sonra Nabatælere karışır. Mısır'a doğru yönelen Kızıldeniz'in bir koluna Heroopoliticus, diğerine ise Lælaniticus körfezi denir; Læana ile bizim denizimizdeki Gaza arasındaki iki kasaba arasında 150 bin adımlık bir mesafe vardır. Agrippa, Pelusium'dan Kızıldeniz'in Arsinoe kasabasına kadar çöller içinden 125 bin adım olduğunu

aktarır: doğanın durumu orada bu kadar küçük bir mesafede bile büyük farklılıklar gösterir.

Suriye, Filistin, Fenike.

Suriye, bir zamanlar toprakların en büyüğü olan ve birçok isimle ayrılan kıyıyı işgal eder: Çünkü Araplara değdiği yerde Filistin, Yahudiye ve Cœle olarak adlandırılırdı. Burada bahsettiğimiz kısma gelince, Catabanes (3), Esbonites (4) ve Scénites (5) Arapları ülkesi unvanını alır: Suriye ile sınır olan toprakları hariç verimsizdir ve Casius (6) dağından başka meşhur hiçbir şeyi yoktur. Bu aynı Arabistan, doğuda Canchléens (7) Arapları ve güneyde Cedréens (8) Arapları ile sınırlıdır; bu Canchléens ve Cedréens Arapları da Nabatéens Arapları tarafından çevrelenir. Mısır'a doğru uzanan Kızıldeniz'in iki körfezinden birine Heroopolis (10) körfezi, diğerine ise Lélanitique (11) körfezi denir. Bunlar yüz elli bin adımlık bir aralıkla ayrılır ve Leana ile bizim Akdeniz'imizde bulunan Gaza (12) şehirleri arasında yer alırlar. Agrippa, Pelusium'dan Kızıldeniz şehri olan Arsinoë'ye (12) kadar çöllerden geçerek yüz yirmi beş bin adım sayar: Doğanın bu kadar farklı ülkeler arasına bu kadar az mesafe koymuş olması karşısında hayranlık duymamak elde değildir.

Pelusium'dan itibaren Chabriæ kaleleri, Casius dağı, Jüpiter Casius tapınağı, büyük Pompeius'un mezarı ve Ostracine yer alır; Arabistan, Pelusium'dan 65 bin adım uzaklıkta sona erer.

Idumaea, Suriye, Filistin, Samiriye, Aşkelon, Azotus, Kayseriye.

Ardından Idumaea ve Filistin başlar; Sirbonis'in yüzeye çıkışından itibaren kıtanın içlerine doğru buraya Damascène denirdi; daha ileride, güneye doğru, aynı Suriye, Babil adını alırdı; benzer şekilde Fırat ile Dicle arasında Mezopotamya adını alırdı; tıpkı Toros dağının ötesinde Sophene ve aynı dağın bu tarafında Comagene denildiği gibi. Ermenistan geçildikten sonra buraya Adiabene ve çok daha eskiden Asur denirdi; son olarak Kilikya sınırlarına doğru ise Antiochie ismi verilirdi. Kilikya ile Arabistan arasındaki uzunluğu dört yüz yetmiş bin adımdır; Seleucia Pieria'dan Fırat üzerindeki Zeugma şehrine kadar olan genişliği ise yüz yetmiş beş bin adımdır. Bu bölümlendirmelerde daha fazla doğruluk arayanlar, Suriye'yi Fenike'yi çevreleyen bir kuşak haline getirirler; Fenike'ye gelince, onu Suriye'nin deniz kıyısı yaparlar ve bu kıyıyı dört parçaya bölerler: yani Idumaea, sonra Yahudiye, sonra Fenike ve sonra Suriye: bu kıyı boyunca uzanan tüm denize Fenike denizi (3) denir. Fenike milleti, hem harflerin (4) icadı hem de astronomi, denizcilik ve askeri sanatın icadı konusunda büyük bir üne sahiptir.

Pelusium'u (5) geçince, Chabrias'ın (6) kampı, Casius (7) dağı, Jüpiter Casius Tapınağı, Büyük Pompeius'un mezarı ve Arabistan'ın sona erdiği ve Pelusium'dan altmış beş bin adım uzaklıkta bulunan Ostracine (8) bulunur.

Idumaea, Suriye, Filistin, Samiriye, Aşkelon, Azotus, Kayseriye.

Ostracine'yi geçince, Sirbonis gölünün (2) yüzeye çıktığı yerden başlayan Idumaea (1) ve Filistin topraklarına girilir; bu gölün çevresinin yüz elli bin adım olduğu söylenir: Herodot onu Casius dağına bağlamıştır: günümüzde ise küçük bir bataklaktır. Kasabalar şunlardır: Rhinocolura ve içeride Rhaphea; Gaza ve içeride Anthedon; Angaris dağı; kıyı boyunca Samiriye bölgesi; özgür Aşkelon kasabası, Azotus; iki tane Jamnes, biri içeride; Fenikelilerin Joppe'si, rivayete göre toprakların sular altında kalmasından daha eskidir. Andromede'nin zincir izlerinin gösterildiği, önünde bir kaya bulunan bir tepenin üzerinde yer alır; orada efsanevi Ceto'ya tapınılır. Ardından Apollonia; Kral Hirodes tarafından inşa edilmiş, günümüzde İmparator Vespasianus tarafından kurulan Prima Flavia kolonisi olan Straton kulesi, yani Kayseriye; Arabistan sınırından yüz seksen dokuz bin adım uzaklıkta Filistin'in sonudur: ardından Fenike başlar. Samiriye'nin iç kesimindeki kasabalar ise şunlardır: daha önce Mamortha olarak adlandırılan Neapolis, Sebaste ve daha yüksek bir dağda bulunan Gamala.

O, Arabistan sınırlarından yüz seksen dokuz bin adımlık bir mesafeyi kapsayarak kendisine kadar uzanan Filistin'i sonlandırır: Filistin'in bittiği yerde Fenike başlar. Filistin'in iç kesimlerindeki şehirler Samiriye bölgesinde yer alır; bu şehirler eskiden Mamortha olarak adlandırılan Neapolis (17), Sebaste (18) ve yüksek bir dağ (19) üzerinde bulunan Gamala'dır.

Yahudiye, Celile, Eriha, Emmaus, Lydda, Yafa.

İdumaea ve Samiriye'nin üzerinde, Yahudiye bölgesi enine ve boyuna oldukça geniş bir şekilde uzanır; Yahudiye'nin Suriye ile birleşen kısmı Celile adını alır, Arabistan ve Mısır ile sınır olan kısmı ise Peraite (1) adını alır: bu bölge sarp dağlarla kaplıdır ve sanki Şeria Nehri'nin akışıyla Yahudiye'den ayrılmış gibidir. Yahudiye'nin geri kalanı, sırasıyla aşağıda belirtilen on Toparşiye (2) ayrılır: toprağı palmiye ağaçlarıyla dikili ve çok sayıda kaynakla kesilmiş olan Eriha (3); Emmaus (4); Lydda (5); Yafa (6); Acrabate (7); Gopnis (8); Thamna (9); Betoletthepene (10); sadece Yahudiye'nin değil, tüm Doğu'nun da en meşhur şehri olan Kudüs'ün (12) bulunduğu Orine (11); son olarak onuncusu ise kendi adıyla anılan bir şehre (14) sahip olan ve oldukça meşhur olan Herodion (13)'dur.

Asphaltites.

Asphaltites, adından da anlaşılacağı gibi, bitümden başka hiçbir şey üretmez; hiçbir hayvanın bedenini içine almaz: boğalar ve develer üzerinde yüzer; bu yüzden orada hiçbir şeyin batmayacağına dair bir ünü vardır. Uzunluğu yüz bin adıma aşar, en geniş yeri yirmi beş, en dar yeri ise altı bin adıma bulur. **Doğudan Göçebe Araplar, güneyden ise bir zamanlar Yahudiye'nin Kudüs'ten sonraki en meşhur kalesi olan Macherus ona bakar.** Aynı tarafta, ihtiyaca göre tıbbi sağlık sunan sıcak bir kaynak bulunur. İhtiyaç duyulan yerlerde bu kaynak oraya akar. Sanki pişmanlık duyuyormuş gibi, biraz cehennemi bir yanı olan ve sonunda Şeria Nehri'nin sağlıklı sularını o ölümcül sularında yutan Asphaltites gölüne doğru akar. Ayrıca, kaybolmasını ertelemek için, Şeria Nehri karşılaştığı ilk yokuşta, birçok kişinin

Genesara (2) olarak adlandırdığı ve uzunluğu on altı bin, genişliği ise altı bin adım olan başka bir göle dökülür. Bu gölün kıyılarında, doğuda Julias (3) ve Hippon (4), güneyde Tarikhea (5) ve batıda, adını da verdiğimiz ve sularının şifasıyla ünlü sıcak bir kaynağın (7) döküldüğü Tiberias (6) gibi birçok hoş şehir bulunur.

Dekapolis bölgesi hakkında.

Suriye tarafında, Dekapolis bölgesi (1) kasabalar denizine komşudur; burada herkes aynı kurallara uymaz. Yine de çoğu kişi, içinden akan Chrysorhoas nehri ile bereketli hale gelen Şam'ı; Philadelphia'yı; **hepsi Arabistan'a doğru çekilen Raphana'yı; oraya gömülen dadısı ve İskitlerin yerleşimi sebebiyle daha önce Özgür Baba (Liberio patre) tarafından Nysa olarak adlandırılan Scythopolis'i; içinden Hieromias akan Gaddara'yı ve daha önce bahsedilen Hippon'u; Dion'u;** su bakımından zengin Pella'yı; Galasa'yı; Canatha'yı sayar. Bu şehirlerin arasında dolaşan ve onları çevreleyen, her biri ayrı bölgeler gibi olan tetraşiler vardır ve bunlar Trachonitis, içinde yukarıda bahsedilen kaynakla birlikte Kayseriye'nin bulunduğu Paneas, Abila, Arca, Ampeloessa ve Gabe krallıklarına dahil edilirler.

Yukarıda bahsedilen Arabistan'ın şu kasabaları vardır: (Bir zamanlar Antiochia olarak adlandırılan) Edessa, adını kaynağından alan Callirhoë; Crassus'un felaketiyle meşhur Carras. Kökenini Süryanilerden alan ve içinde Anthemusia ile Nicephorium kasabalarının bulunduğu Mezopotamya vilayeti buraya eklenir. Ardından Rhetavi olarak adlandırılan Araplar gelir: bunların merkezi Singara'dır. Samosata'dan ise Suriye tarafına doğru Marsyas nehri akar. Cingilla Comagene'yi sınırlar, Imen şehri başlar. Fırat üzerinde yer alan Epiphania ve Antiochia kasabaları su kenarındadır. Ayrıca, Fırat üzerindeki geçişiyle meşhur olan, Samosata'dan 72 bin adım uzaklıktaki Zeugma da öyledir. Seleucus, her ikisinin de kurucusu olarak, karşı taraftaki Apamea'yı bir köprüyle bağlamıştı. Mezopotamya ile bağlantılı olanlara Rhoali denir.

Daha önce Fırat'ın solunda bulduklarını belirttiğim Arabistan şehirleri şunlardır: Eskiden Antioche olarak adlandırılan ve bugün bizzat adını aldığı bir kaynaktan dolayı Callirhoë lakabını taşıyan Edesse (28); ve Crassus'un yenilgisiyle meşhur Carres (29). Bu Arabistan, Suriye sınırlarından (30*) başlayan ve Anthemusia (31) ile Nicéphorium (32) şehirlerine sahip olan Mésopotamie (30) vilayeti ile komşudur. Ardından başkenti Singara (33) olan Rhetaves adlı Araplar gelir. Samoşates'i (34) geçince, Suriye tarafında Marsias (35) nehri akar. Commagene (36), Cingilla'da (37) biter ve Imen'de (38) başlar. Fırat tarafından sulanan şehirler, yukarıda bahsedilenlerin dışında, bu nedenle Fırat-Üzerinde lakabını alan Epiphanie (39) ve Antioche (40)'dir; Samoşate'den yetmiş iki mil uzaklıkta olan Zeugma (41), bu nehrin geçişiyle meşhurdur, tıpkı her ikisinin ortak kurucusu olan Kral Séleucus tarafından vaktiyle bir köprü vasıtasıyla ona bağlanan Apamie (42) gibi. Mésopotamie ile komşu olan Araplara Rhoales (43) denir. Ardından Suriye şehirleri olan Europe (44) ve eskiden Thapsaque (45) olarak adlandırılan Amphipolis; ve Scenites (46) Arapları gelir. Akış böylece Ura adlı yere kadar devam eder; burada doğuya dönerek, Petra

şehrine ve "mutlu" (felicias) olarak adlandırılan Arabistan bölgesine kadar uzanan Suriye'nin Palmyrene ıssızlıklarını geride bırakır.

Büyük Ermenistan.

Büyük Ermenistan, Paryadres dağlarından başlar: belirtildiği üzere Fırat nehri ile Kapadokya'dan ayrılır; Fırat'ın ayrıldığı yerde ise, yine aynı derecede meşhur olan Dicle nehri ile Mezopotamya'dan ayrılır. Ermenistan her iki nehri de kendi içinde doğurur ve iki nehir arasında uzanan Mezopotamya'nın başlangıcını oluşturur. Oradaki ara bölgeyi Orei Arapları tutar. Böylece (sınırı) Adiabene'ye kadar götürür; oradan enlemesine dağ sıralarıyla çevrili olarak, genişliğini solda Cyrus nehrine kadar, enlemesine ise Araks nehrine kadar açar; uzunluğunu ise, Pontus'a dökülen Absarus nehri ve (Absarus'u doğuran) Paryadres dağları ile Küçük Ermenistan'dan ayrılan Küçük Ermenistan'a kadar uzatır. Cyrus, diğerlerinin **Coraxici olarak adlandırdığı Heniochii dağlarında doğar**; Araks ise Fırat ile aynı dağda, 6 bin adım arayla doğar ve Usus nehri ile beslenir.

Büyük Ermenistan hakkında (*).

Büyük Ermenistan (1), Paryadres (2) dağlarından başlar. Yukarıda (3), Fırat (5) nehri ile Kapadokya'dan (4), batıya doğru sapması bu Mezopotamya bölgesini oluşturan, Fırat kadar meşhur Dicle (7) nehri ile de Mezopotamya'dan (6) ayrıldığını görmüştük. Bahsettiğimiz Ermenistan, Mezopotamya'nın arasında (8) olduğu ve bu sayede Ermenistan'ın bir nevi kaynağı olduğu her iki nehrin de doğum yeridir; bu arada kalan boşluk ise Oreins (9) Arapları tarafından işgal edilmiştir. Böylece, bu alan dışında, Büyük Ermenistan dağlarının enlemesine dizilimiyle sınır teşkil eden Adiabene (10) bölgesine kadar uzanır. Bununla birlikte, bu genişleme içinde Araxe (12) nehrini enlemesine keserek, solda genişliği Cyrus (11) nehrine kadar devam eder. Uzunluğu boyunca, Karadeniz'e dökülen Absare (14) nehri ve (Absare'nin kaynağını aldığı) Paryadres (15) dağları ile ayrıldığı Küçük Ermenistan'a (13) kadar uzanır. Cyrus, diğerlerinin Coraxiques dağları olarak da adlandırdığı Hénioques (16) dağlarından kaynağını alır. Araxe'nin kaynağı, Fırat'ın kaynağından sadece altı bin adım uzaklıktadır; aynı dağ her ikisine de hayat verir. Ussis (17) nehri ile büyüdüktan sonra Araxe, birçok kişinin düşündüğü gibi, Cyrus ile birlikte Hazar denizine dökülür.

Eskiden eski yazarlar tarafından aktarılanlar bunlardı; biz ise Claudius'un saltanatında, hatta adadan gelen elçilerle birlikte daha özenli bir bilgiye ulaştık. Bu durum şöyle gerçekleşti: Kızıldeniz vergisini maliyeden satın alan Annius Plocamus'un bir azatlısı, Arabistan çevresinde seyrederken kuzey rüzgarlarına yakalanıp Karmania'yı geçti ve on beş gün sonra Hippuros limanına ulaştı. Kralın misafirperver nezaketiyle altı ay boyunca ağırlandı ve sohbet ettikten sonra, kendisine sorulan soruları anlattı; oraya giden gemiler geri dönemezler: bu nedenle geminin her iki ucunda da baş tarafı vardır ve geminin kendisi üç bin amforadan (8) fazla yük almamalıdır. Kuzey kutbunun hiç görünmediği tüm bu deniz yolculuğu boyunca yıldızlara göre yön tayin edilmez; ancak ara sıra uçmaları için yanlarında kuşlar götürürler ve onlar karaya ulaştıkça uçuş yönlerini takip ederler. Seyahat için uygun

zaman yılın sadece dört ayı sürer. Yılın geri kalanında, özellikle yaz gündönümünden sonraki yüz gün boyunca -ki bu iklimler göz önüne alındığında kış gündönümü olur- denize çıkmaktan kaçınılır.

Yukarıda anlatılanların hepsi eski kayıtlardan alınmıştır; ancak Claudius'un saltanatı döneminde Taprobane hakkında daha kesin bilgilere sahip olduk; o dönemde oradan Roma'ya bir elçilik heyeti dahi gelmişti; bu durum şu vesileyle oldu: Bu hükümdarın Kızıldeniz'deki vergi gelirlerini iltizam eden Annius (9) Plocamus'un (10) azatlı bir kölesi, Arabistan civarında seyrederken bir fırtınaya yakalandı, Carmania kıyılarının ötesine sürüklendi ve on beşinci gün Taprobane'nin bir limanı olan Hippuros'a (12) vardı.

Bazıları Darite'nin (38) Ariane'nin bir parçası olduğunu ve her ikisinin toplam uzunluğunun, Hindistan'ın genişliğinin yarısı kadar bir genişlik üzerinde bin dokuz yüz elli mile ulaştığını iddia ederler. Diğerleri Gedrosera (39) ve Pasire'ye (40) yüz seksen üç mil vermiştir. Oradan Ichthyophages (41) Orites'e kadar iki yüz mil sayarlar; bunların Hintlilerden farklı, kendilerine özgü bir dilleri (42) vardır; ve oradan (43) itibaren iki yüz mil daha sayarlar; İskender, Ichthyophagelerin hepsine sadece balıkla yaşamayı yasaklamıştı. Ötesinde çöller, ardından Carmania, Persis ve Arabistan bulunur.

Oradan itibaren ilk kez kuzey yıldızlarının görüldüğünü kaydettiler; Arcturus'un ne her gece ne de hiç tam olarak görülebildiğini belirttiler. Achaemenidler o noktaya kadar hakimiyet sürmüşlerdi. Bakır, demir, arsenik ve minium (kızıl kurşun) madenleri işletilmektedir. Oradan Carmania burnuna varılır: oradan karşı kıyıdaki Arap Maca halkına geçiş elli bin adımdır. Karaya yirmi beş bin adım uzaklıkta, sadece su bakımından zengin olan Oracla'nın iskan edildiği üç ada vardır.

Büyük Ayı'nın onlara ufukta sürekli görünmeye başladığı yer burasıydı. Ayrıca Arcturus'un onlara ne her gece, ne de gecenin tamamı boyunca görüldüğünü; Achaemenidlerin (59) eski hakimiyet sınırlarının burada olduğunu ve burada bakır, demir, arsenik (60) ve zinober (61) madenlerinin işletildiğini kaydettiler. **Hytanis'i geçtikten sonra bize, karşı kıyıda yer alan bir Arap ulusu olan Maces'e (63) geçişin elli mil olduğu Carmania'nın (62) bir burnunu gösteriyorlar.** Bu geçişin ortasında, yani kıtadan yirmi beş mil uzaklıkta, sadece tek bir tanesi iskan edilen ve tatlı suyu bulunan Oracla (64) adası ile karşılaşırız. Körfezin girişinde, Perside'nin tam karşısında dört ada (65) daha bulunur. Onların yakınındayken, yirmi arşın uzunluğunda deniz yılanları suyun üzerinde yüzerken görüldü ve filoyu dehşete düşürdü. Ardından, Khian ulusu tarafından iskan edilen Acrotade (66) adası ve Gaurates (67) adaları gelir.

İskender'in filosu bu şekilde seyretti. Daha sonra, Arabistan'ın Siagros burnundan, orada Hyppalus olarak adlandırdıkları batı rüzgarı ile Patala'ya gitmenin 13 bin 32 bin adım tahminiyle en kesin yol olduğu görüldü.

Daha sonra, Arabistan'ın bir burnu olan Syagre'den (83), o ülkelerde Hippalus olarak adlandırılan bir batı rüzgarı ile doğrudan Patale adasına gitmenin kesin bir yol olduğu kabul edildi: yolculuk, tahminlere göre bin üç yüz otuz iki mildir.

Bérénice'ye varıldığında, yazın ortasında, Köpek Yıldızı'nın doğuşundan önce veya hemen sonra denize açılır ve otuz gün içinde Arabistan'daki Ocelis (91) limanına veya tütsü üreten bölgedeki (93) Cane (92) limanına varılır. Ayrıca, sadece tütsü ve Arap kokuları tüccarlarının uğradığı, Hindistan seferine çıkanların gitmediği Muza adlı üçüncü bir liman daha vardır. İç kısımda kraliyet merkezi Saphar ve diğer bir şehir olan Sabe bulunur. Ancak Hindistan'a gitmek isteyenler için Ocelis'ten ayrılmak en faydalı yoldur. Oradan Hypalus rüzgârıyla kırk günde Hindistan'ın ilk ticaret merkezi olan Muzirim'e gidilir; ancak komşu korsanların Nitrias adlı bölgeyi ellerinde tutmaları ve ticaret mallarının bol olmaması nedeniyle burası pek tercih edilmez. Ayrıca gemilerin demirleme yeri karadan çok uzaktır, yükler küçük teknelerle getirilip götürülür. Ben bunları yazarken orada Celebothras hüküm sürmekteydi. Necanidon halkına ait daha faydalı başka bir liman daha vardır, buna Becare denir. Orada, iç kısımdaki Modusa adlı ticaret merkezinden çok uzakta hüküm süren Pandion kralıdır. Biberin tekne (monoxilis) benzeri küçük gemilerle Baracen'e taşındığı bölgeye Cottonara denir: bu halk, liman veya şehir isimlerinin hiçbirisi önceki yazarlardan hiçbirinde bulunmamaktadır. Buradan, yerlerin durumunun değiştiği anlaşılmaktadır.

Hindistan'dan Mısır'ın Tybi ayı başladığında yola çıkarlar. Bu iki limanın dışında, Muza (94) adında üçüncü bir liman daha vardır, ancak Hindistan'a giden gemiler buraya uğramaz. **Burası sadece Arabistan'ın tütsü ve ilaçlarının ticaretini yapanlar tarafından ziyaret edilir.** Muza'nın limanı olduğu iç kesimlerin (95) başkenti Saphar (96) ve Save (97) adında başka bir şehri vardır. Ancak Hindistan yoluna geri dönecek olursak, Ocelis'te (98) limana girmek çok avantajlıdır; oradan Hippale rüzgarıyla Hindistan'ın ilk antreposu olan Muziris'e (99) kırk günlük bir yolculukla ulaşılır; ancak bu fayda, yakınlardaki Nitries (100) adlı yeri işgal eden korsanların tehlikesiyle dengelenir, bu da Muziris'e yanaşmayı pek cazip kılmaz. Ayrıca mallar burada bol değildir; demirleme yeri karadan uzak olduğundan, yükleri taşıyıp getirmek için küçük tekneler kullanmak gerekir. Bunu yazdığım sırada ülkenin Kralı Celebothras (101) adındadır. Muziris'ten daha uygun bir başka liman, şimdiki hükümdarı Pandion olan Necanides ülkesindeki Barace'dir. İç kesimlerdeki ticaret merkezi olan Moduse (102) adlı şehir, limandan oldukça uzaktır. Tek bir parça ağaçtan yapılan kanolarla Barace'ye (103) taşınan biber, Cottonara (104) adlı bir bölgeden gelir. Önceki yazarların hiçbirinde bu ulus, liman veya şehir isimlerinden hiçbirine rastlanmaz; bu da Hindistan'ın sık sık değişimlere maruz kaldığını göstermektedir.

Basra Körfezi ve Kızıldeniz.

Ancak iki körfeze ayrılır. Doğuda bulunan, Eratosthenes'in aktardığına göre 25 bin adım çevresi olan Basra (Pers) körfezi olarak adlandırılır. Karşısında 12 bin adım uzunluğunda olan Arabistan bulunur. Tekrar, Arabistan adıyla anılan diğer körfez ile

çevrelenir; okyanusa açılan kısmına Azanyum denir. Basra körfezinin giriş genişliğini 5 bin adım olarak verirler, diğerleri ise 4 bin adım olduğunu belirtmiştir. Oradan en içteki körfeze kadar düz rotada yaklaşık 11 bin 25 bin adım olduğu ve konumunun insan başı şekline benzediği sabittir. Onesicritus ve Nearchus, İndus nehrinden Basra körfezine ve oradan Fırat'ın bataklıklarına kadar olan mesafenin 25 bin adım olduğunu yazmışlardır.

Basra Körfezi ve Arap Körfezi.

Her ne olursa olsun, Kızıldeniz (1) iki körfez oluşturur; bunlardan doğuda olanına Basra Körfezi denir ve Eratosthenes'e göre iki bin beş yüz bin adım çevresi vardır. Bu körfezin karşısında, bin iki yüz bin adım uzunluğunda uzanan Arabistan bulunur ve diğer tarafında Arap Körfezi (3) adıyla bilinen diğer Kızıldeniz körfezi yer alır: burası Okyanus ile Azanya körfezi adı verilen bir ön körfez vasıtasıyla birleşir. Basra Körfezi'nin girişi beş bin adım genişliğindedir, ancak başkalarının iddia ettiği gibi sadece dört bin de olabilir. Bu girişten körfezin dibine kadar, düz bir çizgide bin yüz yirmi beş bin adım olduğu ve körfezin şeklinin bir insan başını temsil ettiği konusunda hemen hemen genel bir mutabakat vardır. Onesicritus ve Nearchus, İndus'un ağzından Basra Körfezi'ne ve Basra Körfezi'nden Palus (bataklıklar) içinden geçerek Fırat'a kadar iki bin beş yüz bin adım olduğunu hesaplarlar.

Parthlar ve Aryanlar arasında Parataçeniler uzanır. Bu halklar ve Fırat nehri, alt krallıkları çevreler. Mezopotamya'dan, onun ucu ve önceki ciltte bahsedilen Arap halkları hariç, geri kalanını anlatacağız.

Mezopotamya eskiden bütünüyle Asur İmparatorluğu'na (22) bağlıydı; Babil (23) ve Ninus (24) hariç tutulursa, o zamanlar gerçek şehirlerden ziyade dağınık kasabalar sunuyordu. Makedonyalılar, arazinin verimliliğini görerek bu küçük yerleşimleri birleştirmeye ve şehirler oluşturmaya çalıştılar; bunlar bugün Séleubum ve Ore adı verilen halk, Mardani, Mezopotamya valisi Nicanor tarafından kurulan ve Arabis olarak adlandırılan Antiokya'dır. Bunlara Araplar katılır, içeride Eldamarii vardır. Onların üzerinde Pellaconta nehri boyunca Bura kasabası, Salmani ve Masei Arapları bulunur. Gordyéenlere (37) << Oğuz Türkleri >> gelince, Alonlar <<Alanlar>> (36) onlarla birleşiktir. Zerbis (38) nehri, Azonların (39), dağlı Siliceslerin ve Oronların topraklarından geçtikten sonra Dicle'ye dökülür. Bunların batısında Gaugamela (40) kasabası ve dağlarda bulunan Suë (41) şehri bulunur; bunun üzerinde, Lycus'un (43) Ermenistan'dan (44) kış doğusu yönüne, Sitres (45) bölgesinden başlayarak aktığı bölgede, Silices Claffites (42) yani Bağcılar yaşar. Ardından Asochis (46) şehri gelir; sonra düzlüklerde Diospage (47), Polyteleia (48), Stratonice (49), Anthemunte (50) bulunur. Fırat kıyısına doğru, daha önce bahsettiğimiz (51) Nicephorion vardır. Konumunun avantajları İskender'i bu şehri inşa etmeye yöneltti. Apamie'den (52) Zeugma ile birlikte bahsetmiştik. Bu Apamie'den çıkıp doğuya yönelince, bir zamanlar yetmiş stadia genişliğinde olan ve Satraplar Sarayı olarak adlandırılan, halk hazinesinin genel deposu olduğu için çok iyi tahkim edilmiş başka bir şehir bulunur. Bugün basit bir kaleye indirgenmiştir.

Hebate eski durumunu korur, tıpkı Büyük Pompey komutasında Roma İmparatorluğu'nun sınırlarının belirlendiği Oruros gibi. Bazıları, Fırat'ın iki kanala ayrılması hakkındaki bahsettiğim durumun, Babil'in sularının aşırı taşmasından zarar görmesini engellemek amacıyla bölge valisi Gobaris (54) tarafından yapılmış yapay bir kanal olduğunu iddia ederler.

Nehir yatağının korunmasının sona erdiği ve Charax sınırına doğru uzanan bölgede, derhal bir **Arap kavmi olan Attali haydutları saldırıya geçerler. Onların ötesinde Scenitæler bulunur. Fırat'ın çevresinde ise, güneye doğru büküldüğünü belirttiğimiz yerden Suriye çöllerine kadar uzanan, Arabistan'ın göçebe halkları yaşar**; Basra Körfezi'nden Babil'e (81) kadar olan deniz yolculuğunun uzunluğu da buradan geçer.

Bir Arap ulusu olan Attaleler (84), Fırat'ın artık bir set olarak önlerinde akışını durdurduğu noktadan başlayarak, Kharax (85) civarındaki toprakları harap ederler. Attale Araplarının üzerinde Sceniteler (86) bulunur. Ardından Göçebe Araplar (87), bu nehrin (88) Suriye çöllerini terk ettiği noktaya kadar Fırat'ın kıyılarını işgal ederler. Fırat üzerinde gemiyle gidildiğinde Mezopotamya'nın başından Seleucia'ya olan uzaklık bin yüz yirmi beş bin adımdır. Kızıldeniz'den Dicle üzerinde gemiyle gidilirse üç yüz yirmi bin adımdır. Zeugma'dan ise beş yüz yirmi yedi bin adımdır. Zeugma, Suriye'deki Seleucia'dan bizim kıyımıza yüz yetmiş beş bin adımdır. İki deniz arasındaki toprakların genişliği burada budur. Part Krallığı ise dokuz yüz kırk dört bin adımdır. Mezopotamya'da, Dicle kıyısında, suların birleştiği yerin yakınında, Digba adını verdikleri bir kasaba daha vardır.

Dicle ise, Ermenistan'dan aldığı Parthenia ve Nicephorion gibi meşhur nehirlerle, Arabas Oreos ile Adiabenleri birbirinden ayırır ve bahsettiğimiz Mezopotamya'yı oluşturur; Gordyæorum dağlarını dolaştıktan sonra Apamiam Mesenes kasabası civarında, Seleucia Babyloniam'ın bu tarafında, yani uçurumun üzerine atılan her şeyin burada tekrar ortaya çıktığı noktadadır. Dicle, Thofpite (13) adı verilen ikinci bir gölü daha geçer, ardından yirmi mil boyunca başka yeraltı kanalları tarafından yutulur.

Eulée'nin altında, Basra körfezine bitişik kıyıda, Oroati nehrinden Charax'a kadar 240 bin adımlık mesafede Elymais bulunur. Kasabaları, Casyro dağına dayalı Seleucia ve Sofirate'dir. Önde uzanan kıyının, Brixia ve Ortacea nehirlerinin taşıdığı çok miktardaki çamur nedeniyle, küçük Syrtes misali balçıktan geçilemez olduğunu söylemiştik: Elymais'in kendisi de o kadar ıslaktır ki, Pers ülkesine çevresinden dolanmadan hiçbir giriş yoktur. Ayrıca nehirlerin taşıdığı yılanlar tarafından da istila edilmiştir. Bölgenin en geçilmez kısmı, krallıkları kapatan ve bahsi geçen Arabistan kasabasından dolayı Characene olarak adlandırılır. Suses'ten (77) gelip aynı şekilde ülkede çok saygı duyulan Diana Tapınağı'nın (78) etrafından dolaşmak gerekir. Nehrin kendisine de bir tür saygı gösterilir; çünkü Krallar onunkinden başka su içmezler ve bu amaçla suyun en uzak yerlere taşınmasını sağlarlar. Eulée bir

tarafından Perslerin sığınağının (80) ötesine kadar kendi yatağında akan Hedypne'yi (79), diğer taraftan Sufiane'den (82) gelen Adune'yi (81) alır. Hedypne'nin kıyısında, Charax'tan (83) on beş mil uzaklıkta, bazılarının Sufiane'nin ucunda, çöllerin (85) yakınında yerleştiği Magoa (84) şehri bulunur.

Eulée'nin (86) altında, Pers ülkesine bitişik olan ve Oroatis (88) nehrinden Charax'a kadar kıyı boyunca uzanan, iki yüz kırk millik bir alanı kapsayan Elymaide (87) bulunur. Şehirleri, Seleucie (88*) ve Cafydre (90) dağına kurulmuş Sorirate'dir (89). Elymaide'in (91) önündeki yol, daha önce küçük Syrtes'lere benzettiğimiz yer, Brixias (92) ve Ortaceas nehirlerinin sürekli taşıdığı mil ve kum yığınları nedeniyle gemiler için ulaşılamaz haldedir. Elymaide'in arazisi, bu nehirlerin sularının taşmasıyla istila edilen yılanlar bir yana, o kadar nemlidir ki, Pers ülkesine girmek için kıyıda deniz yoluyla dolaşmak zorunludur. Bu kıyının tüm bölümleri arasında en ulaşılamaz olanı, adını Arap devletlerinin sınırlarını belirleyen başkenti Charax'tan (93) alan ve hakkında konuşacağımız Characene'dir; ancak ondan önce M. Agrippa'nın görüşünü sunmalıyız. Zira o; Media, Parthia ve Perfide'i doğuda Indus, batıda Dicle, kuzeyde Toros ve Kafkas dağları, güneyde ise Kızıldeniz ile sınırlandırarak uzunluğunun 17 bin 20 bin adım, genişliğinin ise 840 bin adım olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Mezopotamya'nın doğuda Dicle, batıda Fırat, kuzeyde Toros, güneyde ise Basra Körfezi ile çevrili olduğunu, uzunluğunun 800 bin adım, genişliğinin ise 360 bin adım olduğunu ifade etmiştir.

Basra Körfezi'nin en iç kısmında yer alan ve "Mutlu" (Eudæmon) sıfatıyla anılan Arabistan'ın başladığı Charax şehri, Dicle ile Eulæum nehirlerinin birleştiği noktada, yapay bir tepe üzerinde, 3 bin adım genişliğinde kurulmuştur. Şehir ilk olarak Büyük İskender tarafından kurulmuş; İskender, kraliyet şehri Durine'den (daha sonra yıkılmıştır) getirdiği kolonicileri ve ordusundaki işe yaramaz askerleri buraya yerleştirerek şehrin, kendi vatanından esinlenerek "İskenderiye" ve "Pella kasabası" olarak adlandırılmasını emretmişti. Ancak nehirler bu şehri tahrip etti. Daha sonra kralların beşincisi olan Antiochus şehri onardı ve kendi adını verdi. Ardından, komşu Arap halkının kralı olan ve Juba'nın yanlılıkla Antiochus'un satrabı olduğunu iddia ettiği Sogdonaci'nin oğlu Pasines, şehri tekrar kurarak setlerle güçlendirdi ve kendi adını verdi; konumu uzunluğu 3 bin adım, genişliği ise biraz daha az olacak şekilde sağlamlaştırıldı. Bu, Agrippa tarafından verilen çeşitli bölgelerin ölçülerini daha önce açıkladıktan sonra gerçekleşti. Agrippa'ya göre, doğuda Indus, batıda Dicle, kuzeyde Toros ve Kafkas dağları, güneyde Kızıldeniz ile sınırlanan Medya, Partia ve Pers ülkesi, bin üç yüz yirmi mil uzunluğa ve sekiz yüz kırk mil genişliğe sahiptir. Ayrıca, doğuda Dicle, batıda Fırat, kuzeyde Toros dağları ve güneyde Basra Körfezi ile sınırlanan Mezopotamya ise ona göre sekiz yüz mil uzunluğunda ve üç yüz altmış mil genişliğindedir.

Arabistan, Göçebeler, Nebatiler, Omaniler, Tylos ve Ogyris adaları.

Arabistan, büyüklük bakımından hiçbir kavimden geri kalmaz; daha önce belirttiğimiz gibi, Kilikya ve Kommagene bölgesindeki Amanus Dağı'ndan aşağı iner; büyük

Tigranes tarafından oraya yerleştirilen birçok halk, bizim denizimize ve Mısır kıyısına kendi istekleriyle gelmişlerdir; ayrıca Suriye'nin ortasında Lübnan Dağı'na kadar sızan Nubaeeler ve onlara katılan Ramusiler de vardır. Ardından Taraneiler ve Patamiler gelir. Arabistan'ın kendisi, Kızıldeniz ile Basra Körfezi arasında uzanan bir yarımada; doğanın bir sanatı ile limana sahip bir deniz kıyısı benzerliğine bürünmüştür. Juba'nın raporuna göre ikincisi, aynı kıyıda elli mil uzaklıktaydı. Bugün hala var olan nc Charax'a gelince, oradan dönen tccarlarımızın tanıklığıyla doğrulan Arab elçilerinin beyanına göre denizden uzaklığı yüz yirmi mildir.

Nehirlerin getirdiği alüvyonlarla oluşan toprakların, başka hiçbir yerde bu kadar büyük kütleler oluşturduğu veya bu denli hızlı büyüdüğü görülmemiştir. Hayret verici olan ise, bu toprakların derinliklerine kadar yükselen gelgitin, sular çekilirken onları beraberinde gtrmemesidir. Yerkürenin betimlemesini bize sunan en son yazar Dionysius'un (101) doğum yerinin, İskender adını taşıyan başka bir şehir değil, bu Charax-İskenderiye olduğu şüphesizdir. Augustus, Ermenistan seferine, Partlara ve Araplara karşı çıkmak üzere olan en büyük oğlunun gelişinden önce, kesin bir harita hazırlamak için onu doğuya gönderdi. Bu yüzden, bu coğrafi araştırmaların başında (102) kendime koyduğum, her yerin betimlemesinde tercihen o yerin kendi yazarının doğruluğuna başvurma planım gereği, bu yazarı rehber almam beklenebilir. Bu taahhüdü kabul ettiğimi ve hiç unutmadığımı biliyorum; ancak bu özel durumda, Caius Cfar (103) komutasındaki Roma ordusunun bizzat kendi yürüyüşünden elde edilen talimatları tercih etmem ve Kral Juba'nın, bu seferin başındaki isme, yani bizzat bu Prese Arabistan seferi hakkında sunduğu raporlara başvurmam gerektiğini düşünüyorum.

Arabistan, Göçebeler, Nebatiler, Omaniler, Tylos ve Ogyris adaları. Arabistan, yeryüzünün en övgüye değer ülkelerinden biri olup uzunluğu bakımından olağanüstü bir biçimde uzanır. Başlangıcı, daha önce söylendiği gibi Kilikya ve Kommagene sınırlarında, Büyük Tigranes'in (1) birçok Arap halkını sürgüne gönderdiği Amanus Dağı'ndan alınır. Doğal olarak bu aynı Arabistan bizim denizimizden (2) ve daha önce işaret ettiğimiz (3) Mısır kıyısından başlar ve Suriye'nin tam ortasına, yani Lübnan Dağı'na kadar uzanır; bu, Ramislerle (5) komşu olan ve onların da Taranelilerle (6), bu sonuncuların da Patamelerle (7) sınırlı komşusu olduğu Nubaeelerin (4) nüfuz ettiği yerdir. Arabistan yarımadasına (8) gelince, iki deniz arasında, yani Kızıldeniz ile Basra Körfezi arasında ilerler. Doğanın sanki bilerek tasarladđı bir benzerlikle, bu yarımada İtalya ile aynı şekle ve aynı büyüklüğe sahiptir; ayrıca deniz sularıyla çevrilidir: ek olarak, uzantısı gökyüzünün aynı tarafına (9) doğru hiçbir fark olmaksızın yönelmiştir; dolayısıyla iklimi de, bizimki gibi, mutlu bir iklimdir (10). Denizimiz ile Palmira lleri (12) arasında kalan Arap halklarını adlandırdđımız için (11), geri kalanların sayımını yapacağız. Bu çöllerin çıkışında, **Keldanileri yağmalamaya alışkın olan Göçebeler ve diğer haydutlar, daha önce söylendiği gibi (13), çadır (14) kullanımlarından dolayı Scenit (Göçebeler) adını alan halkın bölgesine bitişiktir. Onlarınkiler keçi kılından (15)**

dokunmuştur ve onları canlarının istediği yere kurarlar. Nebatilerin bölgesi, içinde Petra (16) şehrinin çevrelendiği bir kuşak oluşturur; bu şehir bir vadide yer alır ve genişliği yaklaşık iki bin adımdır. Ulaşılamaz dağlar bu şehri çevreler; içinden akan bir nehir (17) şehri ikiye böler. Bizim denizimiz (19) üzerinde yer alan Gaza (18) şehrinin uzaklığı altı yüz bin adımdır; Basra Körfezi'nden uzaklığı ise yüz otuz beş mildir. Burası, hem Suriye'den gelip Palmira'ya uğrayanların hem de Gaza'dan gelenlerin bu körfeze giden iki yolunun birleştiği noktayı işgal eder. Petra'dan Charax'a kadar olan ülke Omaniler (20) tarafından iskân edilmiştir. Burada eskiden Semiramis tarafından kurulan, Abesamis ve Soractia adında iki ünlü şehir görülürdü. Şu an bunlar sadece ıssız yerlerdir, bunların ötesinde Petra'dan (21) gelenler, Characenilerin Kralına itaat eden ve Pasitigris'in (23) kıyısında kurulu olan Forath (22) şehrine ulaşırlar. Oradan, gelgit yardımıyla nehir boyunca on iki mil giderek Charax'a (24) varılır. Part devletlerinden su yoluyla gelenler, Fırat ile Dicle'nin birleştiği yerin aşağısında Teredon (25) köyüyle karşılaşırlar: nehrin solunda Keldaniler, sağında ise göçebe Scenitæler bulunur. Bazıları, Dicle üzerinde uzun aralıklarla geçilen Barbatiam ve ardından Thumata adında iki kasaba daha olduğunu aktarır: bizim tüccarlarımız bunun Petra'dan on günlük gemi yolculuğu mesafesinde olduğunu, Characenilerin Kralına itaat ettiğini ve Fırat'ın taşan sularının Dicle ile birleştiği yerde kurulu olan Apamia'yı söylediklerini ifade ederler. Bu nedenle, saldırı hazırlığı yapan Partların, inşa edilen setlerle sel baskınından engellendiğini belirtirler.

Charax'tan başlayarak Epiphani'nin incelediği kıyuyu anlatacağız: Fırat'ın ağzının bulunduğu yer, Salfum nehri, Chaldone burnu, 50 mil boyunca denizden ziyade bir uçuruma benzeyen kıyı, Achana nehri ve Icharam adasına kadar 100 bin adımlık çöller. Gaulopes ve Chatenilerin yaşadığı Capeus körfezi. Gerraicus körfezi. 5 bin adım genişliğinde olan ve kare tuz bloklarından kuleleri bulunan Gerra şehri, kıyıdan 50 bin adım uzaklıktaki Attene bölgesindedir. Karşısında, kıyıdan aynı miktarda mil uzaklıkta, çok sayıda incisiyle ünlü Tylos adası bulunur. Fırat ve Dicle birleştikten sonra; burada Keldaniler nehrin solunu (26) tutarlar, sağ tarafı (27) ise Scenites (28) Arapları işgal eder. Daha yukarıda, Dicle üzerinde, bazılarının göre birbirinden belirgin şekilde uzak iki şehir daha vardır; bunlar Barbatia (29) ve Thumata'dır (29*). Bizim tüccarlarımız bu sonuncusunu Characeniler Kralı'nın (30) topraklarına yerleştirirler ve Petra'dan (31) bu şehre on günlük gemi yolculuğu olduğunu hesaplarlar. Apamie (32) şehrine gelince, onu Fırat ile Dicle'nin birleştiği yere yerleştirirler. Suların yükselmesinin burada o kadar önemli hale geldiğini söylerler ki, bir tarafta setler inşa edildiğinde diğer tarafın arazisi sular altında kalır; bu da Partların akınlarını önlemeye yarar.

Kıtada güneyde daha da ileride, dağlara sekiz günlük bir geçişle ulaşılan Autaridæler bulunur. Larendani, Catabani ve Gebanitæ kavimleri birçok kasabaya sahiptir ancak en büyükleri, altmış beş tapınağı bulunan Nagia ve Tamna'dır. Bu, büyüklüğün bir göstergesidir. Troglodytarum kıtasına 50 bin adım mesafedeki burun; Toani, Acchitæ, Chatramotitæ, Tomabei, Antidalei, Lexianæ, Agrei, Cerbani ve tütsüleri ile meşhur Sabæi Araplarıdır.

Kıtada güneyde Ansaritlerin ülkesi, ardından dağlar boyunca sekiz günlük bir yolculuk kalıyor. Bunu Larendainler (74), Catabaniler (75) ve Gebaniteler kavimleri izler. Gebaniteler, en büyükleri Nagia (76) ve Tamna (77) olan birçok şehre sahiptir; Nagia, büyüklüğünün açık bir kanıtı olan altmış beş tapınağıyla özellikle dikkat çeker. Ardından, elli bin adım mesafedeki karşı kıtada yerleşik olan Troglodytlere bakan bir burun (78) bulunur. Onları Toaneler, Acchiteler (80), Chatramotiteler (81), Tomabéler (82), Antidaleler (83), Lexianeler, Agréeler, Cerbainler ve ülkelerinin ürettiği tütüsü (84) nedeniyle Arapların en ünlüsü olan Sabeler izler. Sabeler (85), iki deniz arasında uzanırlar. Kızıldeniz kıyısında Marane (86), Marma, Carolia ve Sabatha şehirlerini; iç kesimlerde ise ticaretini yaptıkları kokulu maddelerin genel deposu olan Nascus, Cardava, Carnus ve Tomala şehirlerini tutarlar. Sabelerin bir parçası olan Atramitlerin başkenti, surları içinde altmış tapınak barındıran Sabota'dır. Ancak tüm bu halkların genel başkenti Mariaba'dır (87). Atramitlerin ülkesi, doksan dört mil boyunca bir körfezi çevreler. Bu körfez, çeşitli aromatik bitkiler açısından zengin adalarla doludur. Atramitlerin bölgesi iç kesimlerde Minéenlerle birleşir; deniz kıyısında ise aynı isimli şehre sahip olan Elamitler yaşar. Onların hemen ardından Cagulateler; Yunanlıların Apate (88) adını verdiği Siby şehri; Arsiler, Codainler, büyük bir şehre sahip olan Vadéenler, Banasaféenler; köpeklerin giremediği, eğer bırakılırlarsa kıyıda dolaşarak ölmeyi tercih ettikleri Sygaros adasının sakinleri olan Lechienler (89) gelir; son olarak, iç kesimlere doğru uzanan ve kıyısında kendilerine adlarını veren Læanitlerin yaşadığı bir körfez (90) bulunur. Başkentleri Agra'dır (91); körfezin kıyısında ise Læana (92) veya başkalarının dediği gibi Ælana yer alır: bu nedenle körfez Latinlerimizce Ælanitique, başkalarınınca Ælenatique, Artemidore tarafından Aleniticum ve Juba tarafından Læaniticum olarak adlandırılmıştır. Arabistan'ın Charax'tan (93) Læana'ya kadar olan çevresinin dört bin yedi yüz yetmiş bin adım olduğu hesaplanmaktadır. Juba, bunun biraz daha az, on bin adım olduğunu düşünür. Arabistan, kuzeyde, Heroum ve Charax şehirleri arasında en geniş halindedir.

Şimdi de iç kesimlerini anlatalım. Eskiler, Thimaneosları Nebatilerle birleştirmişlerdi; bugün bunlar Taveni, Suelleni ve Sarraceni'dir. Tüm ticaretin yapıldığı Arra kasabası, Hemuatæler, Analiteler; kasabaları Domatha, Egra. Thamudeniler, Badanatha kasabası. Carrei, Carriata kasabası. Achoaliler, Phoda kasabası; ve (düşünüldüğüne göre) Girit Kralı Minos'tan köken alan Minéenler; bunlardan Charmeiler, 14 bin adım mesafedeki Mariaba kasabası, Baramalacum ve küçümsenmeyecek olan Carnon; Rhadamæler ve bunların kökeninin Minos'un kardeşi Rhadamantus olduğu düşünülür. Homeriteler, Massala kasabasıyla. Hamireler, Gedraniteler, Ampralar, Ilisaniteler, Bachiliteler, Sammeiler, Nessa ve Ceni kasabalarıyla Amatheiler. Juba, bu ölçüyü biraz azaltarak, aynı çevre için kırk bin adımdan fazlasını saymaz. Arabistan'ın en büyük genişliği kuzeyde, Heroum (94) şehri ile Charax şehri arasındadır.

O topraklara Roma silahlarını şimdiye kadar sadece atlı sınıfından Ælius Gallus sokmuştur. Zira Augustus'un oğlu C. Cæfar Arabistan'ı sadece uzaktan gözetlemiştir.

Gallus, daha önce yazan yazarlar tarafından isimlendirilmeyen; Negran, Anneftum, Nefca, Magufa, Tammaca, Labecia ve yukarıda bahsedilen, 6 bin adım çevreye sahip Mariaba'yı yıkmıştır. Ayrıca Caripeta; Sajace, Scantaté ve Bacafcamis şehirleriyle birlikte Zamarenerler; yerel dilde arpa anlamına gelen Riphearma (112) şehri; Autéenler, Ravelar, Gyréenler, Mathatéenler, Ebode (114) şehriyle birlikte Helmodenler (113); dağlarda yaşayan ve içerisinde Emifchabale (115) çeşmesi bulunan, ismi deve şehri anlamına gelen 20 mil çevreli şehre sahip Agactureler; Miléosluların kolonisi Ampelore; Actrida şehri; her şeyin efendisi anlamına gelen Mariaba şehirleriyle Calingenler (116). Pallon şehri; Fırat'ın yeryüzüne çıktığı yer olduğuna inanılan bir nehrin kıyısındaki Vrannimal şehri; Agréenler (117) kavmi; Hammonienler; Athené şehri; sığır bakımından zengin anlamına gelen isimleriyle Cavraneler (118); Coranitler, Cæsaneler ve Choaneler. Ayrıca savaşların yok ettiği Arethufe, Lariffe ve Khalcis adında Yunan şehirleri de vardı.

O topraklara Roma silahlarını şimdiye kadar sadece atlı sınıfından Ælius Gallus sokmuştur. Zira Augustus'un oğlu Caius César (119) Arabistan'ı sadece uzaktan görmüştür; oysa Gallus, kendisinden önce yazan yazarların eserlerinde isimleri dahi bulunmayan şehirleri harap etmiştir. Bunlar arasında Negra, Amneftre, Nefca, Magusa, Tammaque, Labecia ve yukarıda bahsettiğimiz Mariaba bulunur (bu, onun en uzak noktaya ulaştığı şehirdir). Gallus keşfettiklerini şöyle aktarmıştır: Göçebeler süt ve yaban hayvanı etiyle beslenirler; diğerleri ise Hintliler gibi hurmalardan şarap çıkarır ve susam yağı kullanırlar. Homeritelerin sayıca en kalabalık olduklarını, Minéenlerin topraklarının hurmalıklar ve meyve bahçeleriyle verimli olduğunu, zenginliklerinin ise sürülerinden geldiğini belirtir. Cerbanler ve Agrælerin silah konusunda üstün olduklarını, Chatramotitlerin ise bu konuda en iyiler olduğunu ifade eder. Carrælerin topraklarının en geniş ve en verimli topraklar olduğunu söyler. Sabeler, aromatik ormanlarının verimliliği, altın madenleri, sulak arazileri, bal ve balmumu ürünleri sayesinde en zengin halktır. Kokular konusunu kendi cildimizde anlatacağız. Araplar başları sarıklı ya da saçları kesilmemiş bir şekilde yaşarlar; üst dudak haricinde sakalları tıraşlıdır. Bazılarının sakalları da kesilmez. Söylemesi hayret vericidir ki, sayısız kavimlerinin yarısı ticaretle ya da haydutlukla geçinir; bütünüyle bakıldığında, Romalıların ve Partların servetlerinin büyük kısmının kendilerinde toplandığı en zengin halktırlar; denizden veya ormanlardan elde ettiklerini satarlar, ancak karşılığında hiçbir şey almazlar.

Şimdi Arabistan'ın karşı kıyısının geri kalanını inceleyelim. Timosthenes tüm körfezin uzunluğunu dört günlük, genişliğini iki günlük deniz yolculuğu olarak belirlemiş; dar kısımlar ise 7 bin 500 adımdır. Eratosthenes, ağızdan itibaren her iki tarafa 13 bin adım olduğunu söyler. Artemidorus, Arabistan tarafını 17 bin 500 adım olarak belirtir. (6 bin adımlık (120) bir çevreye sahip olan) ve bu Generalin seferinin son noktası olan Caripeta. Geri kalan gözlemleri şöyledir: Göçebeler süt ve yaban etiyle beslenirler; diğerleri ise Hintliler örneğinde olduğu gibi hurmalardan şarap çıkarır ve susam yağı yaparlar; Homeriteler bölgesi en yoğun nüfuslu yerdir; Minéenlerin arazileri hurmalıklar ve meyve ağaçlarıyla doludur; temel zenginlikleri sürüleridir; en

savaşçı olanlar Cerbainler, Agréeler ve özellikle Khatramotitlerdir; Carréeler geniş ve verimli arazileri işgal ederler; Sabeler, aromatik ormanları, altın madenleri, sayısız kanal ile sulanan verimli arazileri; ayrıca bal ve balmumu ürünleri sayesinde olağanüstü derecede zengindirler. Aromatik maddelerden, bu konuya ayırdığımız ciltte bahsedeceğiz. Araplar başlarına bir mitra (121) takarlar ya da saçlarını serbest bırakırlar. Adetleri, üst dudak hariç sakallarını tıraş etmektir: yine de bazıları hiç tıraş olmaz. Bu kadar çok halk arasında şaşırtıcı olan şudur ki, yarısı sadece ticaretle, diğer yarısı sadece haydutlukla yaşar. Genel olarak Arabistan, Romalıların ve Partların tüm parasını, ağaçlarından ve denizden elde ettiklerini onlara satıp karşılığında hiçbir şey almayarak ellerinde tuttukları için olağanüstü derecede zengindir.

Arabistan'ın karşısındaki kıyının betimlemesini sürdürmemiz gerekiyor. Timosthenes tüm körfezin uzunluğunu dört günlük deniz yolculuğu, genişliğini iki günlük, boğazı ise yedi bin beş yüz adım olarak belirlemiştir. Eratosthenes, boğazın girişinden itibaren her iki yakaya da bin üç yüz mil uzunluk vermiştir. Artemidorus, sadece Arabistan tarafı için bin yedi yüz elli mil hesaplamıştır.

Konum şu şekildedir: Ælanitic körfezinden, Arapların Æant dediği ve Heroum kasabasının bulunduğu başka bir körfez daha vardır. Nelos ve Marchadas arasında, ordu hastalarının gönderildiği Cambyfu da vardı. Tyra kavmi. Nil'e giden yola açılan Daneon limanı; Nil'in Delta denilen kısma aktığı yere kadar 62 bin adım mesafeyi (nehir ile Kızıldeniz arasındaki mesafe) ilk olarak Mısır Kralı Sesostris, daha sonra Perslerden Darius düşünmüştür. Ardından Ptolemaeus; o da 100 fit genişliğinde, 40 fit derinliğinde ve acı kaynaklara kadar 37 bin 500 adım uzunluğunda bir kanal açmıştır. Ötesinde, Kızıldeniz'in Mısır topraklarından üç dirsek daha yüksek olduğu anlaşıldığı için sel baskını korkusu bu girişimi durdurmuştur. Bazıları bu nedeni öne sürmeyip, denizin karışmasıyla sadece içilebilir su sağlayan Nil suyunun bozulacağı endişesini ileri sürmüştür. Yine de Mısır denizinden üç yolla gidilen tüm yol sıkça kullanılmaktadır: Birincisi, Pelusium'dan kumlar içinden geçilen yoldur ki, eğer çakılı kamışlar yön göstermezse, rüzgarın sürekli izleri örtmesi nedeniyle yol bulunamaz. İkincisi ise, Casium dağının 2 bin adım ötesindedir.

Konumların düzenini açıklayalım. Ælanitique (2) körfezinden sonra, Arapların Eant olarak adlandırdığı bir başkası daha karşımıza çıkar. Orada Kahramanlar şehri (3) bulunur. Ayrıca Neles ile Marchades arasında, bu Prens'in ordusundaki hastaların götürüldüğü Cambyfe şehri de vardı. Ardından Tyres ulusu ve Daneon limanı gelir. Burası, Nil'den Kızıldeniz'e olan en kısa mesafe olan altmış iki millik bir alanda, birden fazla kez Nil'in girişine kadar seyredilebilir bir kanal açılmak istenen yerdir. Mısır Kralı Sésostris buna dair ilk düşünceye sahip olandı; Pers Kralı Darius'un da aynı tasarısı vardı: Ptolemées'lerin ikincisi daha ileri gitti; acı kaynaklara kadar iki yüz fit genişliğinde, kırk fit derinliğinde ve otuz yedi bin beş yüz adım uzunluğunda bir kanal kazdı. Kızıldeniz sularının seviyesinin Mısır arazisinden üç dirsek daha yüksek olduğu anlaşıldığından, Mısır toprağını sular altında bırakma korkusuyla eseri

tamamlamadı. Bununla birlikte, diğer Yazarlara inanılırsa, bu Prensi alıkoyan şey sel korkusu değildi; ancak Nil suları ülkede içilebilecek tek su olduğundan, deniz sularının karışımıyla onları bozmak istemediler. En azından Mısır denizinden Kızıldeniz'e olan iletişim karadan kurulmuştur ve hatta üç işlek yol mevcuttur. Biri Peluse'den yola çıkar ve 62 bin adımda Peluse yoluna döner. Autei Arapları orayı mesken tutmuştur. Üçüncüsü, Gerro'dan (Adipson dedikleri) aynı Araplar üzerinden 60 bin adım daha yakındır ancak dağlıktır, engebelidir ve su kaynaklarından yoksundur. Bu yolların hepsi, Ptolemée Philadelphie tarafından kız kardeşinin adıyla Charandra körfezinde kurulan Arsinoé'ye çıkar: **Troglodyte bölgesini ilk keşfeden ve Arsinoé'nin önünden akan nehre Ptolemée adını veren odur. Daha sonra küçük Annum şehri gelir, onun yerine başkaları Philotera yazar. Ardından, Troglodyte evliliklerinden doğan vahşi Araplar olan Azareiler vardır; adalar, Sapirene, Scytala, çok geçmeden Myos Hormon'a kadar çöller, burada Tadnos çeşmesi, Eas dağı, lambe adası, birçok liman ve Philadelphie'in annesinin adını taşıyan, Copte'den oraya giden yolu belirttiğimiz Berenice şehri bulunur.** Autei ve Gebadei Arapları.

Bu konuları en büyük dikkatle takip etmiş görünen Juba, bu bölgede (eğer nüshalardaki bir hata değilse) Panchryfos lakabıyla anılan ikinci Berenice'yi; ayrıca konumuyla dikkat çeken, Kızıldeniz'in boğazlarının Arabistan'dan 7 bin 500 adım uzaklıkta olduğu, uzanan bir boyun üzerinde kurulu olduğu için Epidires denilen üçüncüsünü ihmal etmiştir. Orada, aynı zamanda topaz taşıyan Cytis adası bulunur.

Bazı yazarlar, Mossule'nin ötesinde, sahil üzerinde, Etiyopya şehirleri arasında Baragaza'yı (42) da sayarlar. Juba'ya gelince, o Atlas Denizi'nin (43) Mossule burnunda (44) başladığını iddia eder ve oradan Corus (45) rüzgarıyla ve kendi Mauretania topraklarının kıyısını takip ederek deniz yoluyla Cadiz'e varılabileceğini öne sürer. Bu konudaki tüm görüşleri burada eksiksiz verilmelidir. Juba, Leptê-Acra (47) ya da başkalarına göre Drepanum olarak adlandırılan Hint burnundan yola çıkıldığında, kavrulmuş adayı (48) geçerek Malchus adasına (49) doğru bin beş yüz bin adımlık düz bir hatta ulaşıldığını belirtir. Ardından, Malchus adasından Sceneos denilen yere kadar iki yüz yirmi beş mil; oradan da Sadanos adasına (50) kadar elli mil sayar; toplamda, uçsuz bucaksız denizin başladığı yere kadar bin sekiz yüz yetmiş beş mil. Diğer tüm yazarlar, güneşin yakıcılığı nedeniyle güneye daha fazla ilerlemenin mümkün olmadığını düşünmüşlerdir. Ticaretin kendisi bile bu bölgede, adalardan çıkan ve gerçek korsanlar gibi hareket eden Ascites Arapları tarafından rahatsız edilmektedir. Onlara Ascites adının verilmesinin sebebi, öküz derisinden iki tulum (51) üzerine bir tür köprü veya sal yerleştirerek, oradan zehirli oklarla gemilere saldırmalarıdır. Juba, Troglodyte halkları arasında şu isimleri sayar: Avcılıklarıyla bilinen ve şaşkıncu bir çevikliğe sahip Therothoenler (52); balıklar gibi yüzme alışkanlıklarından dolayı bu adı alan Ichthyophagiquesler (53); Bargenler (54), Zagerler, Chalybler, Saxinler, Syrequeler, Daremler ve Domazaneler. Ayrıca, Nil kıyısında Syene'den Meroë'ye kadar yaşayan halkların Etiyopyalı değil, Arap olduklarını söyler; yine Mısır'da, Memphis'in yakınlarında olduğunu belirttiğimiz

Güneş şehri'nin kurucularının da Araplar olduğunu ekler. Etiyopya'nın diğer kıyısını alıp Afrika'ya ekleyenler de vardır. Ancak kıyıları, su nedeniyle mesken tutarlar. Biz, herkese anlama konusunda kendi yargısını bırakarak, aktarıldığı sırayla her iki yakadaki şehirleri aşağıya koyuyoruz.

Syene'den itibaren Arabistan'ın ilk tarafında Catadupi kavmi bulunur. Ardından Syeniteler gelir. Kasabalar: Bazılarının Thathicen, Aranium, Sefanium, Sandura, Nafaudum, Anadoma, Cumara, Peta ve Bochiana, Leuphitorga, Tantarene, Mæchindira, Noa, Gophoa, Gyf-tatæ, Megeda, Lea, Rhemnia, Nupfia, Direa, Pataga, Bagada, Dumana, içinde altın bir kedinin Tanrı olarak tapınıldığı Rhadata. Bion'un aktardığına göre, iç kesimlerde Boron ve Meroë'ye en yakın olan Mallos bulunur.

Juba ise şöyle der: Mısır ile Etiyopya arasında, Arapların Myrson olarak adlandırdığı, Megaticos dağında bir kasaba; ardından Tacompson, Aranium, Sefanium, Piden, Mamuda, Corambin. Onun yanında bitüm çeşmesi, Hammodara, Profda, Parenta, Mama, Tessara, Gallas, Zoton, Graucomen, Emeum, Pidibotas, Hebdomecontacometas ve çadırlarda yaşayan Göçebeler; Cystem, Pemman, Gadagalen, Pa... Mısır betimlemesinde söylediğimiz gibi Memphis'in komşusu olan Heliopolis (55) şehri bile kurucular olarak Araplara sahipti. Son olarak, Nil'in doğu kıyısını Etiyopya'dan ayırıp Afrika'ya ekleyen, orayı aslında Afrikalıların iskan ettiğini iddia eden yazarlar vardır; suyun kolaylığı nedeniyle Nil'in bu kıyısına kadar ilerlemişlerdir. Biz ise, herkese bu görüşü veya bir başkasını benimseme özgürlüğünü bırakarak, şehirleri Nil'in her iki yakasında bize gösterildikleri sırada işaretleyeceğiz.

Ariftocreon, Libya tarafında Meroë'den 10 günlük yolculuk mesafesinde Tolen kasabası olduğunu aktarır. Oradan 12 günlük yolculukla, Psammetichus'tan kaçan Mısırlıların şehri olan Esar'a ulaşılır; onların burada 300 yıl yaşadıkları söylenir. Karşı tarafta, Arabistan kısmında Daron adında onların bir kasabası vardır. Bion ise, Ariftocreon'un Esar dediği yere Sape adını verir ve bu ismin "yabancılar" anlamına geldiğini söyler. Onların merkezi Sembobitin adasındadır, üçüncüsü ise Arabistan'daki Sai'dir. Dağlar ile Nil arasında Symbari ve Phalanges kavimleri yaşar; dağların kendisinde ise birçok ulusu barındıran Alachæler bulunur. Denize 5 günlük yolculuk mesafesinde oldukları söylenir. Fil avcılığıyla geçinirler.

Ariftocreon, Libya tarafında, Meroë'den beş günlük mesafede Tolé (22) şehrini ve Tolé'den on iki günlük mesafede, Psammetichus'tan kaçan ve söylendiğine göre üç yüz yıl boyunca orada tutunan Mısırlılar tarafından kurulan Esar (23) şehrini konumlandırır. Onların şu anda ikamet ettikleri şehrin, Nil'in Arabistan'a bakan diğer tarafında bulunan Daron (24) olduğu düşünülmektedir. Ariftocreon'un Esar dediği yere Bion, Sape (25) adını verir; bu terimin ona göre yabancıları ifade ettiğini söyler. İkinci kolonilerinin bir adada Sembobitis (26), üçüncüsünün ise Nil'in Arabistan'a bakan tarafında Sai (27) olduğunu ekler. Nil ile bahsettiğimiz kırmızı dağlar arasında Symbareler (28) ve Paluoggeler (29) bulunur. Dağların kendisi, birçok ulusa

bölünmüş olan Asacheler (30) tarafından işgal edilmiştir. Denize olan mesafelerinin beş günlük yol olduğu söylenir. Fil avcılığı onlara yiyecek sağlar.

Bion, Sembobiti'den Meroë'ye doğru yirmi günlük bir yolculuk mesafesinde, adalarda başka kasabaların da olduğunu aktarır. Yakındaki adalarda, bir Kraliçe'nin yönetimindeki Semberritarum kasabası; diğerinde Afar, bir diğerinde Daron kasabası bulunur. Üçüncüsüne Medoë derler ki, içinde Afel kasabası vardır. Dördüncüsüne, kasabasıyla aynı isimde olan Garoden derler. Ardından kıyılar boyunca şu kasabalar gelir: Navos, Modunda, Andatim, Seciendum, Colligat, Secande, Navectabe, Cumi, Agrospi, Ægipa, Candrogari, Araba, Summara.

Bion'un anlatımı Ariftocreon'unkinden birçok noktada farklılık gösterir ve Sembobitis'ten Meroë'ye kadar olan yol boyunca adalarda bulunduğunu belirttiği başka birçok şehirden bahseder. Bion'a göre, Meroë'ye en yakın ada, bir Kraliçe'ye itaat eden Semberritlerin şehrini ve Afar (37) adında bir başka şehri barındırır. Bir sonraki adaya Daron şehrini; Medoë adındaki üçüncüye Afel şehrini; Garodé adındaki dördüncüye aynı isimdeki şehri yerleştirir; ardından Nil boyunca Naves, Modunda, Andatis, Seciendum, Colligat, Secandé, Navectabé, Cumi, Agrospi, Ægipa, Candrogari, Araba ve Summara şehirleri gelir.

Dünyanın paralellere ve eşit gölgelere göre ayrımı:

BAŞLANGIÇ noktası, Hindistan'ın güneye bakan kısmıdır. Arabistan'a ve Kızıldeniz kıyısında yaşayan halklara kadar uzanır. İçerisinde Gedroslar, Persler, Karmanlar, Elymæler, Parthyene, Aria, Sufiane, Babil olarak da bilinen Seleucia, Petras'a kadar Arabistan, Suriye (Syria cele), Pelusium, Mısır'ın aşağı kısımları, İskenderiye olarak adlandırılan bölge, Afrika'nın sahil şeridi, Cyrenaica'nın tüm şehirleri, Thapfus, Hadrumetum, Clupea, Carthago, Utica, her iki Hippo şehri, Numidia, her iki Mauritania, Atlas Denizi ve Herkül sütunları bulunur. Gökyüzünün bu dairesi içinde, ekinoks gününün ortasında, gnomon (güneş saati mili) denilen 7 fit uzunluğundaki dik çubuk, 4 fitten daha uzun olmayan bir gölge verir.

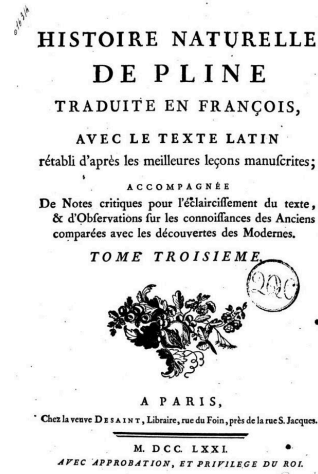
Gecenin ve gündüzün en uzun süreleri 14 ekinoks saatine sahiptir, en kısa süreleri ise buna karşılık 10 saattir.

Bir sonraki daire, batıya yönelen Hindistan'dan başlar; Partların orta kesimlerinden, Persepolis'ten, Pers'in yakın bölgelerinden, Yakın Arabistan'dan (Arabia Citèrior), Yahudiye'den ve Lübnan Dağı'nın sakinlerinden geçer. Babil, Idumæa, Samaria, Hierosolyma (Kudüs), Ascalon, Joppe, Cæsarea, Phenice, Ptolemais, Sidon, Tyrum, Berytum, Botrys, Tripoli, Byblos, Antiochia, Laodicea, Seleucia, Kilikya'nın sahil şeridi, Kıbrıs'ın güney kısımları, Girit, Sicilya'daki Lilybæum ile Afrika ve Numidya'nın kuzey bölgelerini kapsar. Ekinoksta 35 fit uzunluğundaki gnomon, 24 fit uzunluğunda bir gölge oluşturur.

Dünyanın farklı iklimlere göre bölünmesi:

BİRİNCİ iklim, Hindistan'ın en güney kısmından başlar, Arabistan'a ve Kızıldeniz kıyısında yer alan uluslara kadar uzanır; Gedrosları, Persleri, Karmanları, Elyménleri, Parthyene'yi, Aria'yı, Sufiane'yi, Mezopotamya'yı, Babil Seleucia'sını, Petra'ya kadar Arabistan'ı, Cœlé-Syrie'yi, Pelusium'u, Aşağı Mısır'ı, (1) İskenderiye bölgesini, Afrika'nın sahil şeridini, Cyrenaica'nın tüm şehirlerini, Thapse'yi, Adrumet'i, Clupée'yi, Kartaca'yı, Utica'yı, her iki Hippo'yu (2), Numidya'yı, her iki Mauritanie'yi, Atlas Denizi'ni ve Herkül Sütunları'nı kapsar. Bu iklim altında, ekinoks zamanında, öğlen vakti, yedi fit yüksekliğindeki bir gnomonun gölgesi dört fit uzunluğu aşmaz. Gündüzlerin ve gecelerin en uzun süresi burada on dört ekinoks saatidir ve en kısası ise on saattir.

İkinci iklim, Hindistan'ın batı kısmından başlar. Partların orta kesimlerinden, Persepolis'ten, Pers ülkesinin uç kısmından —ki bize bakan uç kısımdan bahsediyorum—, Yakın Arabistan'dan, Yahudiye'den ve Lübnan Dağı sakinlerinden geçer. Babil, Idumée, Samarie, Yeruşalim, Ascalon, Joppé, Cæsarea, Phœnicie, Ptolemaïde, Sidon, Tyr, Beryte, Botrys, Tripoli, Byblos, Antioche, Laodicée, Sélcucie, Kilikya kıyıları, Kıbrıs'ın güney kısmı, Girit, Sicilya'daki Lilybée, Afrika ve Numidya'nın kuzey kısmını kapsar. Ekinoks zamanında, otuz beş fitlik gnomon burada yirmi dört fitlik bir gölge oluşturur. Günlerin uzunluğu, bir saatin beşte birinin eklenmesiyle 14 ekinoks saatidir.

Büyük Pompe'ye övgü.

Sadece bir şahsın değil, daha ziyade Roma İmparatorluğu'nun şanı beni burada büyük Pompe'nin tüm onur ve zafer unvanlarını sunmaya davet ediyor; eylemlerinin parıltısı İskender'inkilere denk düşmüş, Herkül ve Bakküs'ünkilerine yaklaşmıştır.

Platon, Ennius, Vergilius, M. Varro ve M. Cicero hakkında.

Tiran Dionysios, bilgelik önderi Platon'a, başka türlü zalimlik ve kibrin doğurduğu biri olmasına rağmen, kurdelelerle süslenmiş bir gemi gönderdi: Kendisi, kıyıya ayak bastığında onu beyaz atlı bir dört atlı araba ile karşıladı. İskrates bir söylevini yirmi talente sattı. Atinalı büyük hatip Aischines, Lakedemonyalıların Atina'yı kuşattığı sırada yaptığı suçlama ile, Lakedemonyalıları Atina'yı kuşattığı sırada, Bakküs onun cenazesine ilgilendi ve kralı Lysandros'u, gözdesinin defnedilmesine izin vermesi

için rüyasında sık sık uyardı. Kral, Atina sakinlerinden kimin öldüğünü öğrendiğinde, Tanrı'nın aralarında kimi işaret etmek istediğini anlamakta güçlük çekmedi ve cenaze töreni için bir ateşkes tanıdı.

Çeşitli buluşlar, keşifler ve bunların mucitlerinin isimleri.

İnsanın doğası hakkında konuştuğumuza göre, başka bir konuya geçmeden önce insan buluşlarından ve bunların mucitlerinin isimlerinden bahsetmenin yerinde olduğunu düşünüyorum. Bakküs, alım satım kullanımını yerleştirdi; krallık işareti olarak baş tacını düşündü ve zafer alayını icat etti.

İlk koşumlanan filler hakkında.

Roma'da koşumlanan ilk filler, Afrika'daki zaferinden sonra büyük Pompe'nin arabasını çekmek için kullanılmıştır; tıpkı Hindistan'da koşumlanan ilk fillerin, söylendiğine göre Bakküs'ün zafer arabasını çekmek için kullanılması gibi.

İşte aslanların merhamet örnekleri sergilediği bazı tesadüfi olaylar: Siraküzalı Mentor, Suriye'de bu hayvanlardan biriyle karşılaştı; aslan sanki ondan bir lütuf istermiş gibi önünde yuvarlandı. Mentor korkuya kapılmış olsa da, hangi tarafa kaçmaya çalışırsa çalışsın aslan yoluna çıktı ve sanki onu okşarmış gibi ayaklarını yaladı. Mentor o sırada hayvanın ayağındaki şişliği ve hatta bir yarayı fark etti; oradan bir tahta kıymığı çıkardı ve bu yolla aslanı tüm ıstıraplarından kurtardı. Bu olayı kanıtlayan bir resim çalışması Siraküza'da bulunmaktadır. Samos yerlisi Elpis'in de buna benzer bir macerası oldu. **Afrika'da karaya çıktığında, kıyı boyunca ağzı açık bir şekilde kendisini tehdit eder gibi görünen bir aslan gördü. Hemen kaçıp bir ağaca tırmandı ve Bakküs'ü yardıma çağırdı; çünkü umutsuz durumlarda dualara başvururuz.** Hayvan, Elpis'in bu sığınağa ulaşmasını engellemek yerine -ki bunu yapabiliirdi- aksine durdu, ağacın dibine yattı, ağzı hala açık bir şekilde, Elpis'e büyük bir dehşet vermiş olan o aynı gösteriyle merhamet uyandırmaya çalıştı. Aslanın çok hırsla üzerine atladığı bir kemik, dişlerinin arasına sıkışmıştı. Açlık ve doğal silahlarından mahrum kalmak onun için çifte işkenceydi. Yardım ister gibi ağacın tepesine bakıyordu. Elpis kendisini pervasızca vahşi hayvanın insafına bırakmak istemiyordu; onun boyun eğmiş halindeki mucize bile kendisini korkudan çok daha uzun süre tuttu.

Panterler hakkında.

Fizikçi Demetrius da panterle ilgili eşit derecede kayda değer bir olay anlatır: Bilgelik meraklısı Philinus'un babasının yolunun ortasında yatarken aniden bir panter belirmiş. Adam korkuyla geri çekilmeye başlamış, ancak vahşi hayvan kuşkusuz bir şekilde ona sokulmuş ve bir panterde bile anlaşılabilir bir kederle kıvranmış. Panter doğum yapmıştı ve yavruları uzaktaki bir çukura düşmüştü. Bu yüzden, önce dehşete düşmemek bir acıma duygusuydu; sonraki adım ise ona ilgi göstermekti: Hayvan, giysisini pençelerinin hafif bir dokunuşuyla çekerek onu takip etmesini sağladı; acısının nedenini ve aynı zamanda kurtuluşunun bedelini anlayınca, yavruları çıkardı. Panter onlarla birlikte onu ıssızlığın dışına kadar neşeyle ve coşkuyla takip etti, öyle ki bu durum kolayca anlaşılabilirdi. Elpis kemiği çıkardı.

Geminin kıyıda kaldığı süre boyunca aslanın, getirmeye özen gösterdiği av miktarıyla minnettarlığını gösterdiği eklenir. Elpis, bunun sonucunda Samos adasında, Yunanlıların olaya atıfla "Ağzı açık Bakküs Tapınağı" dedikleri bir tapınağı Bakküs'e adadı. O halde, vahşi hayvanların yardımlarını talep ettikleri tek hayvanın insan olduğunu gördüğümüzde, onların insanın izini bildiklerine şaşırılmalı mıyız? Çünkü neden diğer hayvanlara yönelmesinler? Ya da insanın elinin kendileri için kurtarıcı olabileceğini nasıl biliyorlar? Yoksa acıların şiddetinin, vahşi hayvanları bile onlardan kurtulmak için her şeyi denemeye zorlamaya yettiği mi söylenecek?

Hindistan, tek parça ayağa sahip ve sadece tek bir boynuzu olan öküzler üretir. Orada ayrıca tüyü bir geyik yavrusunununkine benzeyen, ancak daha benekli olan ve benekleri daha beyaz olan axis adlı hayvan görülür. Hintliler onu Bakküs kurbanları için ayırırlar. Orfeen Hintliler arasında, tüm vücudu beyaz olan maymunların avı yapılır. Ayrıca çok tehlikeli bir vahşi hayvanı da avlarlar; bu, monocéros yani tek boynuzlu olandır; vücudunun geri kalanı ata, başı geyiğe, ayakları file, kuyruğu yaban domuzuna benzer, ağır bir böğürmesi vardır ve tek bir boynuzu bulunur.

Cornelius Nepos ve komedi şairi Laberius'a göre, bu balıktan sonra en çok rağbet görenler su kurdu ve su eşek balığıdır. En çok değer verilen su kurtları, etlerinin beyazlığı ve hassasiyeti nedeniyle yünlü olarak nitelendirilenlerdir. İki çeşit berlam veya su eşek balığı vardır; en küçük türü oluşturan callaire ve sadece açık denizde yakalanan bacchus. İşte tam da bu nedenden dolayı, bacchus türü ilkinden daha fazla tercih edilir; bu durum, nehirlerde yakalananların tercih edildiği su kurtlarından farklıdır.

Artémidore'un anlatısına göre, Taprobane adasında hiçbir rahatsızlığın bozmadığı çok uzun bir ömür sürülür. Duris, bazı Hintlilerin vahşi hayvanlarla çiftleştiğini ve buradan her iki türün özelliklerini taşıyan, yarı ondan yarı bundan çocuklar doğduğunu anlatır. **Yine bir Hint halkı olan Kalingler arasında kadınların beş yaşında gebe kaldıklarını ve sekizinci yıllarını geçemediklerini belirtir. Başka yerlerde ise kıllarla kaplı kuyruğu olan insanların doğduğunu, bunların koşuda son derece hızlı olduklarını ve bazılarının tüm vücudunu kaplayan kulaklara sahip olduğunu söyler. Arabis nehrinin Hintlilerden ayırdığı Soritler, balıktan başka bir gıda tanımazlar.** Clitarcus'un yazdığına göre, bu balığı tırnaklarıyla parçaladıktan sonra güneşte kuruturlar ve ondan ekmek yaparlar. Pergamonlu Crates, Etiyopya'nın ötesinde bulunan Troglodytlerin atlardan daha hızlı koştuklarını ve Etiyopya halkı olan Syrbotların sekiz arşından fazla bir boya sahip olduklarını ileri sürer.

Platon, Ennius, Vergilius, M. Varro ve M. Cicero.

Bilgeliğin öncüsü Platon'a, başka bir deyişle gaddarlık ve kibirle doğmuş olan tiran Dionysius, süslü bir gemi göndererek onu karşıladı: Kendisi onu sahilde beyaz dört atlı arabayla karşıladı. İsostrates bir söylevini yirmi talente sattı. Atinalı en büyük hatip Aeschines, suçlamayı ki Lakedemonyalıları Atina'yı kuşatırken, Bakkos onun

mezarıyla ilgilendi ve rüyasında Kral Lysandros'u, favorisinin gömülmesine izin vermesi için sık sık uyardı. Atina halkından kimin öldüğünü öğrenen Kral, Tanrı'nın aralarından kimi işaret etmek istediğini anlamakta zorlanmadı ve cenaze töreni için bir ateşkes tanıdı.

Mısırlılar dokuma: yün boyama Lidyalılar Sardes'te. Yün eğirmede iğler Arachne'nin oğlu Closter, keten ve ağlar Arachne. Fulonluk sanatı Megaralı Nicias. Ayakkabıcılık Boeotalı Tychius. Tıp Mısırlılar tarafından kendilerinde bulunduğu iddia edilir: Theophrastus; Mısırlılar tarafından dokumacılık (54); Lidyalılar tarafından, Sardes şehrinde yün boyama (55); yün eğirmek için iğler (56), Arachne'nin oğlu Closter tarafından; keten ve ağlar Arachne tarafından (57); Megaralı Nicias tarafından fulonluk sanatı (58); ve Boeotalı Tychius tarafından ayakkabıcılık (59). Mısırlılar (60) kendi toprakları için hak iddia ederler diğerleri Araplar, Babil ve Apollo'nun oğlu tarafından. Bitki bilimi ve ilaç bilimi, Satürn ve Philyra'nın oğlu Chiron tarafından.

Bronz dökümü ve temperlenmesi, Lidyalı İskit Aristo, diğerlerinin Babil'in (62) ve Apollon'un oğlu Arabus'a (61) affettiği tıp üzerine; ve Satürn ile Philyra'nın oğlu Chiron (63), basit ilaçları (64) ilk tanıyan ve bunlardan ilaçlar çıkaran kişi olarak kabul edilir.

Ejderhalar. ETİYOPYA, ejderhaların büyüklüğü konusunda Hindistan ile çekişir; bu yaratıkların her iki ülkede de yirmi arşın (1) uzunluğu vardır. Juba'nın Etiyopya ejderhalarının (2) ibikleri olduğuna inanması için hangi temele dayandığı görülmemektedir. En çok buldukları bölge, Etiyopyalı Asachae'lerin (3) olduğu yerdir. Anlatılanlara göre, bu civarda ejderhalar dört veya beş tanesi bir arada, bir çit gibi birbirine dolanarak, sadece başlarını suyun üzerinde bir yelken gibi kullanarak; daha iyi otlaklara sahip Arabistan'a dalgalarla taşınmak için bir kafes biçiminde birbirlerine dolanırlar.

De Serpentibus maximis & bois.

MEGASTHENES yazar, Hindistan'daki yılanların öylesine büyük boyutlara ulaştığını ki, bütün geyikleri ve boğaları yutabildiklerini. Metrodorus, Pontus'taki Rhyndacus nehri civarında, ne kadar yüksekte ve çeviklikle uçarlarsa uçsunlar, üzerinden uçan kuşları bir nefeste yakalayıp yuttuklarını söyler. Pön savaşlarında, Bagrada nehri kıyısında, general Regulus'un ballista ve mancınıklarla, sanki bir kaleyi kuşatır gibi, 120 ayak uzunluğunda bir yılanı mağlup ettiği bilinmektedir. Onun derisi ve çeneleri Numantia savaşına kadar Roma'daki tapınakta durmuştur. İtalya'da "boa" olarak adlandırılanlar, bu anlatılanlara inandırıcılık kazandırır: Öylesine büyük boyutlara ulaşırlar ki, ilahi Claudius döneminde Vatikan'da öldürülen bir tanesinin karnında bütün bir bebek görülmüştür. Başlangıçta sığır sütü ile beslenirler, isimlerini de buradan alırlar. İtalya'ya zaman zaman getirilen diğer hayvanların şekillerini özenle anlatmaya gerek yoktur, ve bu durumda, denizi geçerler ve yiyeceklerine en uygun olanı buldukları Arabistan'a giderler.

153
 Etiam si tu medium inter duas vigilas somnus est: ita hoc vita curiae summam bonam suam habet, quorum hoc fuit, hoc futurum est. Et ut in somno non praevertit tantum remittitur, sed et ventura discernimus: ita Socrates qui videt meminit, quae visus est praedicit. Ad Socratem qui videt meminit, aliter vixit. De visis in suo parvi locustantur in somno: vixit et agere. Nunc autem vixit, ab illis certis, venior curis, miles configit. Aliter Hippas somnus est. Pelus, aliter Socrates: aliter grammatae somnas, aliter philosphus. Vixit autem Socrates somnus?

Magnus in caelo Iupiter alato incedens curru primus fertur, disponens omnia regnoque. Hunc deorum Damonumque exercitus viginti in ordinibus distribuit, pone sequitur, etc.
 Haec cum viderat, nunc monet. Nemo Deum esse dixit, sed meminerit tantum. Impius est Philo sophus qui pietatem docet. Ita non infunditur in animam sed recusat. Nunc ut amici cum à nobis abis citraeam feramus, aut scilicet, cum ipsum non possimus: ita nulla gens est, quae non aliquid Dei causa colat. Selyta gladiam, lobes lapidem, Perse ignem, boveum Aegyptij, hostium Itali, Socrates formosum corpus. Haec imagines ferunt Socrates, huius effigies colit Socrates. Non enim Phidiam in auro non Polyctem miratur in ebore, qui in corpore pulchrum, in pulchro spectat Deum. Quem sine imagine viderat, cum ipsum viderat, quem sine corpore viderat, priusquam corpus induisset. Sic quam reciter inde venit: magnis iri adhibe Deo in lingua loquitur Homerus: non aliter quam

156
 Aeolice, quae Aeolia, aut Attice qui Athenis venit. Deorum lingua Socrates in terris loquitur, sunt Graece Anacharsis in Scythia, Aegyptice Plato in Graecia. Nam et in Graecia Anacharsis fuerat, quaevis Scythia esset. Et in Aegyptio Plato quaevis Graecia, Socrates in caelo quamvis homo. Vixit autem Homerum: Deo qui quidam Chalcedem inquit homines, cymindin Dij vocant. De orbe, Baticam vocant homines, Dij Myrinae sepulchrum. De homine, Quem Briareum Dij, homines Aegaeon vocant. De fluviis, Xanthum vocant homines, Dij Scamandrum. Vixit autem Socrates? amorem, inquit, et suum homines, Di Trojam dicunt. Et mox verus addit homini ignotus. Unde hoc haesisti, epime Socrates? Non ex Alpasia tua, credo, aut Diastima, non ex Pradico aut Comno. Non, inquit, sed e caelo. Iam optime inquit, dicuntam optime. Ego dico. Atheniensis cum es eras in mensuris reliquis temp. in classe haberes, coram occupavit Xerxes. Qui paucos aliquos superfluos invenit, quos Persiam abduxit. Hi inter Barbaros cum senescerent, lingua sua vestigia servabant. Idem fecerat nos Socrates. Illi cum inter istas Persiam, Atticam Chomydem aut lenam viderent, exalabant, superbarum hominum. Socrates nos cum formosam faciem videret de patria sua cogitavit. Qui in vinculis confenit, si in mirram forte demittam per vimem videret, exclamavit, lacrymatur. Et mirari nosstram Socratem, in hoc carcere ad imaginem Dei sui commoverit. Hoc est quod exclamavit, attendi Jovi mentem, rapti animam, huc huc se ex feris. Homericus Phisfo, cum procul à patria in litore fadet, quid optat

157
 ait: Non ut patriam videat, sed ut fumum eius eminens intueatur. Ita Socrates in exilio suo optat videre fumum huius flammae. Cui Lacena feram ostende, continuo vincula perumpet: cum Autolycum aut Phedrum afficit Socrates, non meminit se vivere. Et ut cani odor seve sufficit, quavis absit illa: ita Socrati umbra sufficit pulchritudinis. Canis pruritus si vestigium seve premat, exultat, Socrates cum imaginem pulchri videt, inflammatur. Nam ut cani feram videt, sed alias, ita Socrates pulchrum videt, sed in caelo. Nunc umbram eius admiratur, nunc in somno videt. Hoc somnium cicutae abrupit, hoc somnium supremus ille calyx abfolvit. Ita circulus ille perficitur, ita pulchrum suum videt denuo, ita voluptatem consequitur, ita amare desinit.

IN;

Bunu bir zamanlar görmüştü, şimdi öğütlüyor. Kimse Tanrı'yı öğrenemez, sadece ona yönelir. Dindarlığı öğreten filozof dinsizdir. O ruha dışarıdan aşılınmaz, bilakis hatırlanır. Zira arkadaşlarımız yanımızdan ayrıldığında, kendilerini değilse bile çalgılarını veya kalemlerini sakladığımız gibi; hiçbir toplum yoktur ki, Tanrı uğruna bir şeye tapmasın. İskitler kılıca, Araplar taş, Persler ateşe, Mısırlılar öküzlere, İtalyanlar mızrağa, Sokrates ise güzel bedene tapar. Sokrates bu imgeleri korur, bu suretleri yüceltir. Zira o, altındaki Phidias'a veya fildişindeki Polykleitos'a hayranlık duymaz; çünkü güzel olan bedende, güzel olanda Tanrı'yı seyredir. O, beden giymeden önce bedensiz gördüğü şeyi, bedeniyle gördüğünde imgesiz olarak görmüştür. Büyük adamların oradan ne kadar yeni geldiğini biliyor musun? Homer hala Tanrıların diliyle konuşuyor: Aeolice'den başka bir şekilde değil.

Aeolice, Aeolia'dan; ya da Attice, Atina'dan gelendir. Sokrates yeryüzünde Tanrıların diliyle konuşur, tıpkı İskitya'daki Yunan Anacharsis veya Yunanistan'daki Mısırlı Platon gibi. Zira Anacharsis İskit olmasına rağmen Yunanistan'da bulunmuştur; Platon, Yunan olmasına rağmen Mısır'da; Sokrates de insan olmasına rağmen cennettir. Homer'ı duymak ister misin? İnsanların Chalcis dediği bir kuş için, Tanrılar ona cymindis derler. Şehir için, insanların Batiea dediği yere, Tanrılar Myrina'nın mezarı derler. İnsan için, insanların Briareus dediği kişiye, Tanrılar Aegaeon derler. Nehir için, insanların Xanthus dediğine, Tanrılar Scamander derler. Sokrates'i duymak ister misin?

Bu dava dosyasını da burada kapatıyorum, konuşacak, yazacak, araştırarak hiçbirşey kalmamıştır.

Bu çalışmayı yapan: İbrahim Şimşek.
 Tekbiirrr : Taşu Akbar. Bizim Taş en büyüğüdü.
 Pis Adayısttttlaaarrrrr